TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

GEZİ RAPORU

Demokrasi ve Totalitarizm Sarkacındaki Türkiye

Gezi Hukuki İzleme Grubu

Av. Halit Çelenk Ödülü
Birincilik

Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 285

Gezi Raporu

ISBN: 978-605-9050-42-5

© Türkiye Barolar Birliği
Birinci Baskı: Nisan 2015, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8
06520 Balgat – ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: 312 286 55 65
www.barobirlik.org.tr
yayin@barobilik.org.tr

Baskı
Şen Matbaa
Özveren Sokağı 25/B
Demirtepe-Ankara
(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

GEZİ HUKUKİ İZLEME GRUBU

GEZİ RAPORU

(Demokrasi ve Totalitarizm Sarkacındaki Türkiye)

30 Aralık 2014

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ....13

GEZİ REPORT
(Democracy and Totalitarianism Pendulum in Turkey)....15

RAPPORT DES MANIFESTATIONS DE GEZİ
(La Turquie entre la Démocratie et le totalitarisme)....18

GİRİŞ

TÜRKİYE'NİN GENEL GÖRÜNÜMÜ:
HUKUK/DEVLET VE TOPLUM....23

I. ÇOĞUNLUKÇU ANLAYIŞ VE SONUÇLARI....23

II. ÇOĞULCU TOPLUM: DEMOKRASİNİN ALTYAPISI OLARAK İNSAN HAKLARI....25

A) Avrupa Sözleşmesi ve anayasal düzen....25

B) Siyaset ve uygulama: Avrupa ile derin ayrışma....26

III. YARGI VE DEMOKRASİ....30

A) Darbe ve hukuk....31

B) "İktidar bozar, mutlak iktidar ise mutlaka bozar"....32

C) Üniversiteye yönelik baskılar....33

IV. DİN ÖZGÜRLÜĞÜ-LAİKLİK....33

V. "GERÇEKTEN DEMOKRATİK REJİM" VE "HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ": TÜRKİYE NERESİNDE?....35

BİRİNCİ BÖLÜM

GEZİ PARKI'NI SAHİPLENEN
TOPLUMSAL MUHALEFETİ BESLEYEN SÜREÇ....37

I. YAŞAM VE BİLEŞENLERiNİ ZEDELEYİCİ POLİTİKA VE UYGULAMALAR....37

A) Anayasal hak ve yükümlülükler....37

B) Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın bir parçası olan Gezi Parkı'nın korunması, anayasal bir hak ve ödevdir....40

C) Gezi'yi besleyen toplumsal muhalefetin bir bileşeni çevresel ve kentsel hak mücadelesidir....48

II. KİŞİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNE
GİDEREK ARTAN MÜDAHALELER....52
A) Alkol düzenlemesi....52
B) Sigara düzenlemesi....54
C) Üç çocuk ve ötesi....55
D) Kürtaj....56
E) Gizli dinleme ve izleme....58
F) Ahlak Kuralları Dayatması....59
III. GEZİ ÖNCESİ KOLLUK ŞİDDETİ....60
A) HES Protestoları ve Hopa olayı....60
B) 1 Mayıs müdahaleleri....61
C) Avrupa Mahkemesi'nin Taksim kararı....64
IV. GEZİ EYLEMLERİ KRONOLOJİSİ....65

İKİNCİ BÖLÜM

GEZİ PARKI'NI SAHİPLENEN
BAŞLICA TOPLUMSAL KATMANLAR....73
I. PLATFORM VE TOPLUMSAL KATEGORİLER....73
II. SOSYAL MEDYA....91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİS ŞİDDETİ VE SONUÇLARINA GÖRE
YAPILAN SORUŞTURMALAR....101
I. ÖLÜMLER....101
A) Haziran öncesi ilk ölüm....101
B) Gezi ölümleri....102
2. Gezi protestolarında kanunsuz emri uygulayarak müdahale
ederken hayatını kaybedenler....110
II. YARALANMALAR....111
A) Gezi protestolarında polis şiddeti ile yaralananlar....111

III. SORUŞTURMA / DAVALAR VE GÖZALTILAR 116
A) Soruşturmalar/Davalar 117
B) Gözaltılar ve Tutuklamalar 136

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ EYLEMLERİ SÜRESİNCE YAŞANAN HAK İHLALLERİ ...141
I. İFADE, ÖRGÜTLENME, TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME HAKKI/ÖZGÜRLÜĞÜ.....142
A) Anayasal Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkının Keyfi ve Sistematik Biçimde İhlali 143
B) İfade Özgürlüğünün Kolektif Niteliğinin Asli Unsurlarından Örgütlenme Özgürlüğünün İhlali 154
C) Bireysel İfade Özgürlüğü ve Basın Hürriyetinin İhlali 155
II. KÖTÜ MUAMELE VE İŞKENCE YASAĞI, YAŞAM HAKKI 157
III. SAĞLIK HAKKI 162
A) Genel Olarak 162
B) Hekimlerin, Tabip Odalarının Hak ve Yetkilerini Kısıtlayacak Yasa Değişiklikleri.....166
C) Doktorlara ve Meslek Odalarına Yapılan Baskılar ve Açılan Davalar.....167
IV. GEZİ PARKI EYLEMLERİNE KATILAN VE DESTEK VEREN KİŞİLERİN ÇALIŞMA YAŞAMINDA KARŞILAŞTIĞI MÜDAHALELER.....168
A) Kamu çalışanları bakımından 172
B) Özel sektör çalışanları bakımından.....176
V. AKADEMİK ÖZGÜRLÜKLER.....177

BEŞİNCİ BÖLÜM

GEZİ, POLİS ŞİDDETİ VE CEZASIZLIK 181
I. GİRİŞ 181
II. ŞİDDETİN 'ENVANTERİ' 183
III. POLİS ŞİDDETİNE İLİŞKİN SORUŞTURMALARA DAİR SORUNLAR 197
IV. YARGILAMA KONUSU SUÇUN NİTELENDİRİLMESİNE/TAVSİFİNE İLİŞKİN SORUNLAR 210
V. YARGILAMAYA İLİŞKİN SORUN BAŞLIKLARI 213
VI. TANIK VE MAĞDURLARA İLİŞKİN YÜRÜTÜLEN SORUŞTURMALAR / KARŞI DAVALAR 216

ALTINCI BÖLÜM

GEZİ PARKI EYLEMLERİNİN MEVZUATTA YARATTIĞI OTORİTER DEĞİŞİKLİKLER 219
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER 225
I. ÖZET 225
II. HUKUKİ DEĞERLENDİRME 226
III. ÖNERİLER 228
EK 231
GÖZ YAŞARTICI GAZLAR 231
VE İNSAN SAĞLIĞINA ETKİLERİ 231

Gezi Hukuki İzleme Grubu Raporu,
Gezi protestoları sırasında
yaşamını kaybedenlere ithaf olunur.

RAPORA KATKI SUNANLAR

- Prof. Dr. İbrahim Ö. Kaboğlu
- Prof. Dr. Beyza Üstün
- Prof. Dr. M. Taner Gören
- Av. Arzu Becerik
- Av. Yeşinil Yeşilyurt
- Yrd. Doç. Dr. Öznur Sevdiren
- Dr. Erkan Duymaz
- Dr. F. Ceren Akçabay
- Dr. Evra Çetin
- Dr. Tolga Şirin
- Arş. Gör. Seda Yurtcanlı
- Av. Dicle Matur Çökelek
- Av. Özgür Eryılmaz
- Av. K. Erkut Güzel
- Av. Aziz Aytaç
- Av. Özlem Ayata
- Av. Tonguç Candaş
- Dr. Ali Çerkezoğlu
- Menderes Tutuş
- Türkiye Barolar Birliği
- İstanbul Tabip Odası
- Çevre Mühendisleri Odası
- DİSK

SUNUŞ

Gezi protestolarının ardından yaşanan ölümler, yaralanmalar, gözaltılar, hukuksuzluklar, hak ihlallerinin izlenmesi ve bu amaçla rapor hazırlanması amacıyla akademisyenler, hukukçular, Türkiye Barolar Birliği, İstanbul Tabip Odası, Çevre Mühendisleri Odası, DİSK ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla oluşturulan Gezi Hukuki İzleme Grubu'nun hazırladığı bu Rapor, Gezi olaylarının nedenleri, oluşumu, sonuç ve etkilerini yansıtmaktadır. Çok yönlü ve kapsamlı Rapor, demokratikleşme ve totaliterleşme sarkacındaki Türkiye'nin dünü, bugünü ve yarınına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Gezi Hukuki İzleme Grubu tarafından, 30 Aralık 2014 Salı günü saat 14:00'de İstanbul Taksim Hill Otel'de yapılan basın toplantısı ile kamuoyu ile paylaşılan Rapor, Gezi Olaylarına ilişkin farklı disiplinlere mensup uzmanlarla, nesnel ve bilimsel yöntemle hazırlandı.

Yaklaşım ve yöntem bakımından, üç üçlü özellik, Raporu yansıtır:

- Mültidisipliner yaklaşım, uzmanlık alanı ve bilimsel yöntem, ilk üçlüyü oluşturmakta.
- Hukuk, tıp ve fen bilimleri verileri, ikinci üçlü olarak belirtilebilir.
- Ulusal, Avrupa ve uluslararası düzlem ise, üçüncü üçlüdür.

Gezi sürecinin karmaşık özelliği, çok disiplinli bir yaklaşımı gerekli kılmış; bu amaçla farklı alanlarda uzmanlaşan kişiler

bir araya gelmiş; bu yaklaşım tarzının bir sonucu olarak da, çalışmada uygulanan yöntem, bilimsel yöntem olmuştur.

Disiplinler bakımından hukuk, tıp ve fen bilimleri (özellikle çevrebilim), başlıca uzmanlık alanlarını oluşturmaktadır.

Gezi sürecini, farklı uzmanlık alanlarını buluşturan bir yaklaşımla bilimsel bir yöntemle incelemek, ulusal çerçevenin ötesine geçmeyi gerekli kılmıştır. Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri, Avrupa ile sınırlı olmayıp, Birleşmiş Milletler belgelerine de uzanmaktadır. Bu nedenle, esas itibariyle ulusal düzlemde ele alınan konu, Türkiye'nin insan hakları Avrupa hukukundan kaynaklanan yükümlülükleri ve İnsan Hakları uluslararası belgeleri ışığında ele alınmıştır.

Bu çalışma, Gezi sürecinde yaşamını yitirenlere ithaf edilmiş bulunuyor.

Raporun hazırlanmasında emeği geçen başta Gezi Hukuki İzleme Grubu üyeleri gelmek üzere, bütün kişi ve kuruluşlara, gönüllü ve özverili katkıları için ne kadar teşekkür edilse azdır.

Raporu yayımlayacak olan Türkiye Barolar Birliği yöneticilerine, katkıları ve duyarlılıkları içten teşekkür borcumuz var. Rapor, aynı zamanda Türkiye Barolar Birliği internet sitesine konacak; böylece, yaygınlaşması ve kullanılırlığı kolaylaşacaktır. 08.01.2015

İÖK

Gezi Hukuki İzleme Grubu

adına

GEZI REPORT
(Democracy and Totalitarianism Pendulum in Turkey)

We, as Gezi Legal Monitoring Group, have finally completed the Gezi report entitled as "Democracy and Totalitarianism pendulum in Turkey," which we have been working on for a while. Many academics, lawyers, professional and civil society organizations, especially DISK (Confederation of Revolutionary Workers Unions), Bar Association of Turkey, Istanbul Chamber of Environmental Engineers have contributed to this multi-faceted work.

The report aims to manifest the unlawful practices, human rights violations and totalitarian tendency of the regime from a legal perspective with regard to the concrete cases that have been faced for the last one and a half year period, beginning from the Gezi events. Other purposes of the report are to share the ongoing legal process, including the trials, with public and make a number of suggestions for democratization.

Gezi protest which started as a defense of the city and surroundings in 2013 summer, quickly turned into a strong social opposition, comprising the political reactions and demands coming from different sections of society. Political power's attendance to suppress this opposition with violence has created a political enviroment in which the fundamental rights and freedoms have been violeted in a continuous manner, the connection with the rule of law and democracy has been severed and all kinds of opposed thoughts have been criminalized. Al-

though the demands for democratization and freedom were expressed by peaceful street demonstrations, political power presented them as if an attempted coup and this accusation took place in the indictments against protesters. This and other developments occurred after Gezi, show that the country quickly moves from democracy towards an authoritarian or even a totalitarian regime.

The report takes the Gezi period from different aspects and especially focuses on the following points:

The social opposition that came to light with Gezi, was particularly formed as a result of the government policies. Gezi protests which are fed by different factors like the urban and ecological destructions, interferences with personal liberty and private life, policies over the female body, efforts to lead society towards conservatism and increasing police violence can not be associated to the national will hostility, advocacy of coup or other different conspiracies.

When considered from the aspect of Constitution and international human rights law, it will be seen that they were generaly peaceful activities. Systematic prohibition and suppression of these activities are against the Constitution and law; they also signify the violation of the right to freedom of assembly.

During this process, the individual freedom of expression, the freedom of the press, and the academic freedom were suppressed, moreover a large number of employees have been subjected to inquirements and discharged.

As shown by the investigations and cases sampled in the report, people who used their right to freedom of assembly about the issues that concern whole society and country, have been subjected to criminal prosecution. Some of them faced with serious and entirely political accusations.

Deaths and injuries were caused by the unnecessary and excessive usage of force and violence by the police officials. However, the human rights violations and crimes have not been inves-

tigated effectively, responsible public officials have not been prosecuted and punished. Impunity has become the general rule and punishment of the officials the exception.

Restrictive new regulations concerning the freedom of expression and the right to freedom of assembly have gained momentum in order to prevent the revival of social opposition. While the area of freedoms gets narrow, it is wanted to expand the powers of police forces through the new security regulations.

The Gezi Report is presented to the public in the hope of providing a contribution to the struggle for democratic governance based on human rights and the rule of law.

Gezi Legal Monitoring Group

RAPPORT DES MANIFESTATIONS DE GEZI
(La Turquie entre la Démocratie et le totalitarisme)

Nous sommes le groupe des observateurs juridiques de GEZI. Nous avons établi le rapport portant sur les manifestations de Gezi nommé "La Turquie sur la balance de la Démocratie et du totalitarisme". Les académiciens, les avocats, l'Union des barreaux de la Turquie, la Chambre des médecins d'Istanbul, la Chambre des ingénieurs, DISK, les chambres des métiers et les organisations de la société civile ainsi que de nombreuses autres personnes ont contribué à la réalisation de ce rapport qui aborde les nombreux aspects des événements.

Le rapport a pour objectif de trouver des solutions pour la démocratisation du pays, à la suite de l'observation, du début jusqu'à aujourd'hui, des événements étendus sur un laps de temps d'un an et demi, sous l'angle des règles de droit et à partir des illustrations des pratiques anti-juridiques, de la violation des droits, des tendances totalitariste du régime et pour partager les informations sur le processus juridique.

Le mouvement protestataire de Gezi a commencé en été 2013 comme un projet de défense de l'environnement à la suite du projet de destruction du Gezi Parki, et s'est transformé en mouvement d'opposition populaire de masse, soutenu par les revendications politiques des différentes catégories de souches de la population. Cette opposition a fait l'objet d'une oppression violente du gouvernement en donnant lieu à la violation constante des droits et libertés fondamentaux, du détachement des valeurs d'un Etat de droit et de la démocratie, en générant

une atmosphère où toutes les opinions contraires ont été considérées comme un délit ou crime. Les revendications de démocratie et de liberté exprimées par des manifestants pacifistes ont été qualifiées de tentative de coup d'Etat et, ces accusations ont été introduites dans les réquisitions du Ministère Public. Ces événements ainsi que les autres ayant eu lieu par la suite sont révélateurs de l'avancement vers un régime totalitaire. Le rapport a analysé le processus de Gezi sous différents angles et a effectué des constats visés ci-dessus.

Le mouvement Gezi représente l'opposition populaire ayant fait surface et structuré par la politique d'oppression du gouvernement en place. Les principaux raisons de la naissance du mouvement Gezi étaient la protection de l'environnement, les libertés individuelles, le respect de la vie privée, la condamnation d'une politique prenant comme objet le corps des femmes, de contester la volonté de rendre le peuple plus conservateur et la violence policière. Cependant, le gouvernement a jugé ces revendications comme une atteinte à l'unité de la nation, une apologie du coup d'Etat et de complots. Cette position et les affirmations du gouvernement ne sont pas admissibles. A la lumière de la Constitution et des droits internationaux des hommes, les protestations de Gezi représente un mouvement pacifiste. L'interdiction systématique et l'oppression de manifestations sont contraires à la Constitution et aux règles de droit puisqu'il y a violation du droit de se réunir et de manifestation.

Dans ce processus, la liberté d'expression individuelle, la liberté de la presse et la liberté des académiciens ont été restreintes et de nombreuses personnes ont été licenciés ou d'autres ont fait l'objet de procès. Comme les exemples d'enquêtes et de procès décrits dans le rapport, les personnes qui ont utilisé leur droit de manifester d'une manière pacifiste, sur les sujets qui intéressent tous les citoyens et tout le pays, ont fait l'objet de poursuites, certains d'entre eux ont été accusés de délits politiques et autres délits graves.

L'utilisation non nécessaire ainsi que disproportionnée de la force et de la violence a coûté la vie à de nombreuses per-

sonnes, d'autres ont été blessés et sont handicapés. De plus, les crimes et délits ainsi que la violation des droits commis n'ont pas été poursuivis de façon effective, les agents publics responsables des faits n'ont pas été jugés et sanctionnés. L'impunité est devenue la règle, la répression est devenue une exception. Les droits d'expression et de manifestation ont fait l'objet de dispositions restrictives afin d'éviter la résurrection du mouvement de contestation populaire. Alors que le champ des libertés a été restreint, les compétences des forces de l'ordre sont élargies dans le cadre des nouvelles dispositions législatives de sécurité intérieure.

Nous vous soumettons avec tout notre respect le rapport de Gezi, ayant pour objectif de contribuer et de renforcer le combat pour le respect des droits de l'homme, ainsi que la mise en place d'un régime démocratique attaché à un Etat de droit.

Groupe d'observateurs juridiques de Gezi

"2013 Yazı toplumsal ve siyasal olayları" üzerine yoğunlaşmakta olan Gezi Raporu, hukuki bakımından 2014 Türkiyesinin görünümünü de yansıtmaktadır. Bu nedenle Rapor, "Türkiye'nin genel görünümü: hukuk/devlet ve toplum" başlıklı bir giriş bölümü ile başlamaktadır. Genel giriş ışığında hazırlanan Rapor, 6 bölümden oluşmaktadır:

I- Gezi Parkı'nı sahipleniş ve toplumsal muhalefeti besleyen süreç,

II- Gezi'yi sahiplenen toplumsal katmanların genel görünümü,

III- Polis şiddeti ve sonuçlarına göre yapılan soruşturmalar,

IV- Gezi Eylemleri Süresince Yaşanan Hak İhlalleri,

V- Gezi, Polis Şiddeti ve Cezasızlık,

VI- Gezi olayları sonrasında mevzuatta yapılan otoriter değişiklikler

Değerlendirme ve öneriler

GİRİŞ

TÜRKİYE'NİN GENEL GÖRÜNÜMÜ: HUKUK/DEVLET VE TOPLUM

Genel görünüm, Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri ışığında anayasal düzen ve uygulanması çerçevesinde ortaya konacak. Bu konuda, insan hakları bakımından iki öngözlem yapılabilir:

- Uluslararası yükümlülükler, 1940'lı yıllardan 2010'lu yıllara kadar sürekli bir biçimde artmış bulunmaktadır.
- Anayasal düzlemde de 1987'den 2010'a kadar önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

2013 ve 2014 Türkiyesinde tanık olunan uygulamalar ise, devlet ve toplum ilişkisinde derin ayrışmalara işaret etmektedir. Öne çıkan siyaset tarzı, değinilen kazanımları ve hukuku askıya alma eşiğine varabilmiştir.

Giriş niteliğindeki gözlemlerde, uluslararası yükümlülükler bakımından İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS), iç düzen bakımından ise, Anayasa eksen alınacaktır.

I. ÇOĞUNLUKÇU ANLAYIŞ VE SONUÇLARI

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS), Türkiye tarafından 60 yıl önce onaylandığı halde, 2013 ve 2014 yıllarında, insan haklarının durumu, demokrasinin düzeyi bakımından da fikir vermektedir. "Demokrasiler kulübü" olarak adlandırılan

Avrupa Konseyi üyesi olduğu halde Türkiye'de demokrasi, çoğunluğun yönetme hakkı, -son on yılda izlenen yasama politikası bakımından- çoğunluğun iktidarını pekiştirmek için dilediği gibi kural koyma ve düzenleme yapma yetkisine dönüşebiliyor.

Bunun nedeni, seçim yoluyla elde edilen çoğunluk ile *"milli irade"* arasında kurulan bağın, hukuku ikinci plana geçirebilmesi; milli irade adına kutsanan görüş ve değerlerin sonuçta tek bir kişinin iradesine indirgenebilmesidir.

Bunun ise, iki çelişkili sonucu var:

- Süreklilikte tezat: Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) çoğunluğu yoluyla Hükümet istikrarı sağlanmış olsa da, siyasal istikrarsızlık süreklilik taşımaktadır.

- Koalisyon tezadı: On iki yıldır çoğunluğa sahip parti yöneticileri, koalisyon hükümetlerine karşı tavırlarını her vesile ile dile getirdi. Ne var ki, siyasal ve hukuki koalisyonları sürekli kötüleme söyleminin bir başka koalisyon için örtü işlevi gördüğü günışığına çıktı: Mezhep/tarikat temelinde ittifak[1].

Kutsanan milli irade, demokrasinin çoğunlukçu anlayışına bile yabancılaşmış bulunuyor. Neden? Bunun yanıtı, hukuk-demokrasi ilişkisinde araştırılabilir. O nedenle, hukukun süreçteki yerine göz atmakta yarar var. Hukuku demokrasi üretir (hukuk da demokrasiyi yeniden üretmeli, ilerletmeli ve beslemelidir): fikir, müzakere ve çoğunluk sıralamasıyla. Yürürlüğe konan yasalar, (sadece sayısal çoğunluğa sahip olan grubun ve/ya liderin ortaya koyduğu irade olmayıp), Anayasa, uluslararası hukuk, hukukun genel ilkeleri ve kazanılmış haklar bütününde ancak meşru ve bağlayıcı hukuk kuralı olma özelliğini yansıtır.

---

[1] AK Parti Hükümeti ve Gülen Cemaati arasındaki ittifakı, 17 ve 25 Aralık 2013'te ortaya çıkarılan rüşvet ve yolsuzluk dosyaları sonucu çatışmaya dönüşmüştür. Eski "iki müttefik" arasındaki hukuki ve fiili bu güç çatışması, günümüzde de devam etmektedir.

Hangisi olursa olsun, hukuk devletinde, kural bir kez konduktan sonra, -kuralı koyanlar dâhil- uyma yükümlülüğü altına girer. Buna karşılık, son on yıl Türkiyesindeki baskın eğilim, "**hukuku sayısal çoğunluğa sahip grup yöneticilerinin iradesine tabi**" kılma yönünde oldu.

Böylece, hukuk ve demokrasinin birbirini tamamlama özelliği, yerini çoğu zaman çatışmaya bıraktı.

Yasalar ve kanun hükmünde kararnameler (KHK) yoluyla, yerel ve çevresel yetkiler giderek merkeze aktarıldı; merkezde ise, tek kişi üzerinde yoğunlaştırıldı. Bunun sonucu olarak, tek kişinin iradesi, kimi zaman, "*milli irade*" söylemiyle meşru kılınmaya çalışıldı.

II. ÇOĞULCU TOPLUM: DEMOKRASİNİN ALTYAPISI OLARAK İNSAN HAKLARI

Türkiye'nin tarihsel mirasını sürekli aşındıran ve tüketen politik tercih ve uygulamalar, insan hakları anlayışının yansıması olarak görülebilir. İlişkilere göre insan hakları yelpazesinde, birey özgürlükleri ve toplu hakların kullanımı ciddi baskılar altında olduğu gibi, sosyo-mesleki bağlamda kullanılan hak ve özgürlükler de sürekli ihlal edilebiliyor. Çevresel değer ve haklar ise, kıta Avrupası hukuk kurallarının olanak vermediği derecede, bir tür "vahşi kapitalizm" mantık ve uygulamasının konusu olabilmektedir.

A) Avrupa Sözleşmesi ve anayasal düzen

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde (İHAS) "demokratik toplum", haklar güvencesi olarak yer almakta. "Demokratik toplum" ölçütü, 2001 değişikliği ile Anayasa'da "maksimum standart" eşiğine ulaşmış bulunuyor. Nasıl? Bu ölçüte üç ölçüt daha eklenmek suretiyle: "demokratik toplum" artı "laik cumhuriyet", "ölçülülük" ve hakkın özü" (md.13). Bunların ayrı ayrı ve birlikte uygulanması, anayasal özgürlük ve haklar için "gelişkin (veya pekiştirilmiş) güvenceler zinciri" oluşturur.

Madde 13'ün, sınırlamalara ilişkin altyapısı da kayda değer: yasallık, anayasal nedensellik ilkesi ve anayasanın sözüne ve özüne uygun olma gereği.

Bu maddenin muhatabı kim? Madde 13'ün gerekleri, yasama, yargı ve yürütme olmak üzere, devletin bütün organları için bağlayıcı özellik taşımakta. Bu nedenle, sadece madde 13'ün amacına uygun olarak uygulanması bile, 1982 Anayasasının –haklar lehine- başkalaşımı (metamorfozu) sonucunu yaratır[2].

Avrupa Mahkemesi'nin gerek demokratik toplumun kurucu öğeleri olarak kullandığı kavramlar, gerekse sınırlama ölçütleri, giderek iç hukuka yansımaktadır. Özellikle bireysel başvuru neticesi verilen Anayasa Mahkemesi (AYM) kararları, çifte boyutlu:

- Bir yandan; insan hakları Avrupa hukuku ile özgürlükler anayasa hukukunu buluşturuyor; Sözleşme'yi iç hukukta doğrudan uygulama yolunu pekiştiriyor.
- Öte yandan; medeni ve ceza hukuku gibi değişik hukuk dallarını anayasalaştırıyor. Bu süreç, ceza mahkemelerine, hukuk ve idare mahkemelerine, hak ve özgürlüklere ilişkin Anayasa maddelerini doğrudan uygulama gereğini hatırlatıyor.

Bunun anlamı şu: yargı makamları, Anayasa'nın hem 13. maddesini, hem de ilgili maddelerini uygulama ve yorumlama yükümlülüğü ile karşı karşıyadır.

B) Siyaset ve uygulama: Avrupa ile derin ayrışma

Standartlar, bir yandan, Anayasa ve İHAS gibi normatif düzenlemeler tarafından, öte yandan, bu kuralların uygulanma-

---

[2] Gerçekten, 1982 Anayasası, 1987'den 2010'a kadar yapılan değişiklikler sonucu, hak ve özgürlükler rejimi ve bunun devlet organları için yarattığı "olumlu yükümlülükler" bakımından başkalaşmış bulunmaktadır. Bkz. İ. Ö. Kaboğlu, "Değişmeyen Anayasa Hükümlerinin Değişimi", *1982 Anayasası'nın 30. Yıl Bilançosu*, (Ed. Nihan Yancı Özalp/Sinem Şirin), XII Levha, Şubat 2014 İstanbul, s.1-12.

sını denetleyen organlar olarak AYM ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) kararları ile belirlenmiş olsa da, başta yürütme gelmek üzere, siyasal karar mercileri, belirlenen insan hakları standartlarına yabancı hale gelebiliyor. Sadece yürütmeye bağlı makamlar değil, üniversiteler gibi –göreceli de olsa- siyasal merciler karşısında özerk kurumlar, hukuka aykırı eylem ve işlem tesis edebiliyor. Demokratik muhalefet bağlamında, düşünce, ifade özgürlüğü ve toplu özgürlüklere karşı tavırlar, sadece haklar algısı üzerine değil, hukuk-siyaset çelişkisi konusunda da kaygı verici malzemeler sunuyor.

AYM kararları ve İHAM kararları, yorum yöntemleri bakımından, özellikle bireysel başvuru kararlarıyla, birbirine yaklaşması[3] beklenirken, siyasal makamların İHAM kararlarına karşı direncinde azalma görülmüyor. Bu direnç, İHAM kararlarının gereğinin yerine getirilmemesi eşiğine kadar varabiliyor. Örnek olarak belirtilecek olursa, zorunlu din eğitimi kararı[4] ve kimliklerde din hanesi kararı[5] üzerinden yıllar geçtiği halde, uygulanmadığı gibi uygulama yönünde de bir irade beyanı bulunmamaktadır. İHAM, yasama seçimleri için öngörülen % 10 barajı Avrupa standartlarının **üstünde bulduğu halde**[6], bunu düşürmek bir yana, sorunun AYM önüne gelmiş olmasına bile tepki gösteriliyor.

1. Yargı: İfade özgürlüğünün sınırı ne?

Yargı mensupları da, yargı organlarının karşı karşıya bulunduğu sorunları eleştirel bir bakış açısıyla kamuoyu önünde ifade edebilirler. Ne var ki, Anayasa'ya aykırı yasa ve uygulamaları, yargı kararlarını uygulamayan politikacıları eleştiren yargı mensupları ve özellikle yüksek mahkeme başkanları, yürütme organınınen üst düzey sorumluları tarafından "cüppe

---

3 Konuyla ilgili ayrıntılı irdelemeler için bkz. *Anayasa ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi*, (ed. Sibel İnceoğlu), Avrupa Konseyi, 2013.

4 İHAM, Hasan ve Eylem Zengin c. Türkiye, 09.10.2007, (nihai karar: 09/01/2008).

5 İHAM, Sinan Işık c. Türkiye, 02.02.2010.

6 Seçim barajı konusunda İHAM kararı için bkz. İHAM, Yumak et Sadak c. Turquie, 30.01.2007.

çıkarma"ya ve siyaset yapmaya davet edilebiliyor[7]. Başka bir anlatımla, ifade özgürlüğü, bazen yargı bağımsızlığını savunmak için bile çok görülebiliyor.

2. Toplantı ve gösteri özgürlüğü: yasak yoluyla kamu düzeni

Yürütme makamları, gösteri ve yürüyüş olarak toplu özgürlükleri kullananların demokratik muhalefetine sürekli tepki göstermekle yetinmeyip, onları da, zaman zaman siyasal arenaya davet ediyorlar. Böyle bir siyasal tepki, hak ve özgürlük özneleri için idari ve siyasal yaptırımlar zincirine dönüşebiliyor. Bir yandan, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yoluyla demokratik muhalefet haklarını kullananlara çok yönlü yaptırım uygulanırken; öte yandan, meydanları siyasal arena olarak algılama eğilimi baskın gelebiliyor. Bu yöndeki tavır ve uygulamalar, sivil toplumun inkârı ve "toplumun depolitizasyonu" anlamına gelmektedir.

Toplu özgürlükleri kullananlar, "**marjinal gruplar**" olarak dışlanıyor; siyasal ve kamusal makamları alkışlayanlar ise, "**makbul yurttaş**" olarak görülüyor. Özellikle, doğa ve çevreyi yıkıcı işlem ve eylemlere karşı çıkanlar, "hain, satılmış, uluslararası lobilerin uşağı, darbeci" şeklinde siyasal sloganlarla itham edilebilmektedir.

Aslında, sözkonusu olan, anayasal denge ve denetleme düzeneğinin göremediği işlevin, toplu özgürlükler yoluyla, farklı toplumsal sınıf ve katmanlarca yerine getirilmeye çalışılmasıdır.

Bunu engellemek için kamu güvenliği adına alınan önlemler, "**kamu düzeni**"ni, Avrupa Mahkemesi'nin nitelemesinin tam tersine, özgürlüklerin kullanılmadığı bir ortama dönüştürebiliyor.

Direnme hakkı, özellikle çevresel haklarda, yaşam mekânlarını ve ekosistemi bozucu-yokedici uygulamalara karşı, kırsal ve kentsel mekânlarda meşru bir zemine dayanıyor.

---

[7] Böyle bir tavır, yürütme içinde yer alan siyasal zevatın erkler ayrılığına bakışının hayli sorunlu olduğunun bir göstergesidir.

3. Seçim: çoğulcu demokrasi inkârı için kılıç mı?

Büyük kamusal toplantılar sırasında iktidar ve muhalefet için alınan önlemler, birbiriyle –tersi anlamında- buluşabiliyor:

- Muhalif grupların veya 1 Mayıs'ta emekçi sınıfların düzenledikleri toplantıları engellemek için yollar kesiliyor; ulaşım askıya alınıyor; seyahat engelleniyor[8].

- Buna karşılık, çoğunluk partisi lideri tarafından düzenlenen toplantı yerine ulaşım kanallarını etkili kılmak için ulaşım vasıtaları halka kapatılabiliyor[9].

Mesela, 1 Mayıs anmasına Taksim Meydanı'nın kapatılması, başta İHAM, kararına[10] olmak üzere, Anayasa madde 13 ve 34'e açıkça aykırıdır. Taksim yasağında o denli uzağa gidilmiştir ki, toplantı öncesi basın açıklamaları bile engellenmiştir. Meydan, mahkeme kararlarına rağmen başkalaştırılmış; toplanma ve gösteri özgürlüğünün kullanılmasının engellenmesi amacıyla olağandışı önlemler alınmıştır[11].

Bu ortam ve koşullarda, özgürlüğü kullanmanın bedeli çok ağır olabilmektedir; çünkü alınan önlemler ve resmi makamların tasarruf ve eylemleri, özgürlük özneleri açısından bir tür kümülatif (birlikte) yaptırıma dönüşebilmektedir:

- Kullandırtmama: yolları kesme, ulaşım araçlarını durdurma, katılımcıları seyahat halinde alıkoyma,

- Alana sokulmama: bunun için kolluk güçlerinin şiddet içeren yoğun önlemler alması.

---

8 1 Mayıs 2014'ü Taksim'de anmak için günlerce öncesinden alınan önlemler; Gezi meydanına halktan kalabalıkların toplanmaması için alınan önlemler, özellikle belirtilmelidir.

9 Gezi rövanşı olarak çoğunluk partisi lideri tarafından yapılan Kazlıçeşme toplantısı…), Oysa, "Gezi" olayları, siyaset bilimi diliyle sivil ve demokratik bir kırılma olarak görülebilir.

10 İHAM, DİSK ve KESK c. Turkey, 27.11.2012.

11 Bunun yasal zemini, 12 Eylül dönemi mevzuatına göre özgürlükler için tehlikeli bir düzenleme ile hazırlanmıştır. Bkz. Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (Kanun no:6529, ka.ta.: 02/03/2014).

- Dağıtma, su sıkma, gaz sıkma, gaz bombası atma: Bunlardan sadece, göstericiler değil, mahalle sakinleri ve gösterilerle hiç ilgisi olmayan insanlar da mağdur olmaktadır.
- Yaralama ve öldürme: Kolluk güçlerince biber gazı ve kapsüllerinin rastgele ve yoğun biçimde kullanılması, ağır yaralanma ve ölümlere yol açabilmektedir.
- Toplantıya katılan eğer bir kamu görevlisi ise, soruşturma ve görevden çıkarmaya kadar ağır yaptırıma tabi olabilmektedir.

Hekimlere "görev" soruşturması ve Gezi'ye tıbbi hizmet götüren hekimlere yaptırım; yine, Gezi'ye destek veren kamu görevlilerine yaptırım.

Bu süreçte, "konusu suç teşkil eden emir" hükmü, en çok ihlal edilen Anayasa maddesi olmuştur. "Kanunsuz emir uygulaması" devamlı hale geldiği için Anayasa madde 137, sürekli ihlal edilmiştir. Bunun sonucu, -ihlal edenlere yaptırım uygulanmadığı için- "cezasızlık" olmuştur.

Toplu davalar, suç işleyen kamu görevlilerine karşı değil, daha çok toplanma ve gösteri yürüyüşü öznelerine karşı açılmıştır.

III. YARGI VE DEMOKRASİ

Yargı bağımsızlığı, 4 aşamalı bir düzenleme ile anayasal güvence alına alınmış bulunuyor (Anayasa, md.138):

- Karar süreci bakımından, hâkimlerin, kararlarında uymak zorunda oldukları kurallar sırası şudur: Anayasa, kanun, hukuk.
- Genel yasak (dış etken): Yargı yetkisinin kullanımında dışarıdan mutlak müdahale yasağı.
- TBMM açısından: Görülmekte olan davaya ilişkin mutlak yasak sözkonusudur.
- Yasama, yürütme ve idare açısından: Yargı kararlarına uyma ve gereklerini yerine getirme zorunluluğu.

TBMM Başkanının, Gezi Raporu'nun konusunu oluşturan olaylar sürecinde, "*madde 138 çökmüştür*" sözü, yargı bağımsızlığı üzerine acı bir gerçeğin dışavurumudur[12].

Çağdaş hukuk devletlerinde yargıç, üç önemli işleve sahip: Demokrasi faktörü, demokrasi antrenörü ve demokrasi aktörü.

Demokrasi aktörü olarak yargıç, siyaseti temizleme misyonu ile, siyaset-para ilişkisinde ortaya çıkan yolsuzlukları yargısal karar sürecinden geçirir. Böylece, siyasal aktörlerin etkinliklerini "temiz siyaset" çerçevesinde yürütmelerini sağlar. Malî saydamlık ve siyasal denetim ölçüsünde yargısal denetim etkili olur. Yargıçları demokrasi sınavına tabi tutan yolsuzluk iddiaları, kendileri için tarihsel misyonu ile yüzleşme fırsatı da yaratmakta. Bu iddiaları gerçeklik testinden geçirebilecek tek anayasal organ, yargıdır.

A) Darbe ve hukuk

2010 Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi (AYM) ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK)'nun yeniden yapılandırılması, yoğun tartışma ve kutuplaşmalara neden olmuştu. AYM ve HSYK'nın yapılanma tarzını -4 yıl önce- eleştirenlere saldıranlar, 17 ve 25 Aralık 2013'te patlak veren Hükümet-Cemaat kavgası karşısında, bu kez hukuku dile getirenlere saldırıya geçti. Merkeze, hukuk yerine siyaset konduğu için, "AKP-Cemaat" cephesi ve hesaplaşması dışında seçenek tanınmıyor. Oysa seçenek, "*hukuk yoluyla demokrasi*" olmalıdır[13].

Bu olmayınca, darbe gerçekliği ile "darbe icadı", birbirine karışmaktadır. Türkiye'nin son 6-7 yılı, askerlerin "darbe teşebbüsü" gündemiyle geçirildi. Mezhep temelinde yapılan ittifakın bozulmasıyla su yüzüne çıkan "Paralel devlet" adı verilen farazi darbe ise, 2010'lu yılları kaplayacak görünüyor[14].

---

12 "Anayasa'nın 138. maddesi bu memlekette ölmüştür" (3 Ocak 2014).

13 Ne var ki, 17-25 Aralık 2013 operasyonlarına karşı alınan (ve HSYK oluşumunu değiştirmeye varan) hukuki ve fiili önlemler, yargıçların hukuk devletindeki işlevini sıfırlamış bulunmaktadır.

14 Rüşvet ve yolsuzluk dosyaları nedeniye istifa eden 4 Bakan hakkında açı-

Bu nedenle, "darbe" sözcüğü bilimsel olarak tanımlanmalı. Darbe; yürürlükteki anayasal süreçler dışında, Devlet İçinde ve yöneticileri veya ajanları (görevilieri) giriştikleri eylemle, operasyona tabi tutulan hükümetin değişmesi şeklinde tanımlanır[15].

B) "İktidar bozar, mutlak iktidar ise mutlaka bozar"

AYM, genellikle, soyut norm denetimi yoluyla denetlediği işlemleri iptalden kaçınsa da, istisnai olarak verdiği iptal kararları, Hükümet çevrelerini rahatsız etmeye yetmektedir. Yine, muhalefeti bastırma aracı olarak sosyal medya yasağını iptal eden ve "lağvedilmek" le tehdit edilen AYM, %10 baraj uygulaması üzerine ihlal saptaması olasılığına karşı, benzeri bir tehditle karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır.

17 Aralık 2013'te başlayan gözaltı ve tutuklamalar, L. Acton'un, "iktidar bozar; mutlak iktidar ise, mutlaka çürütür"[16] sözünün tam tamına teyidi. Devreye artık yargı girmeliydi. Yargının, demokrasi faktörü, aktörü ve antrenörü olma özelliği, bu dönemde sınanacaktı. Bu engellendi; ama, "kumpas" ve "cadı avı" itirafları zincirinde, hukuk ve yargıyı devre dışı bırakan ne kadar tasarruf varsa, hepsi yapıldı; üstelik, "milli irade" adına. Anayasa, çok yönlü olarak iptal edildi:

- Suçsuzluk karinesinin ihlali,
- Yargı sürecini işletmemek,
- Yargı kararlarına uymamak;
- Yargı kararlarının gereklerinin tam tersini yapmak.

Sonuç, çifte cezasızlık olarak ifade edilebilir:

- Kamusal yetkiyi kötüye kullanarak anayasal suç işleyenleri cezalandırmamak;

---

lan Meclis Soruşturması (md.100) sonucunda TBMM'de kurulan Komisyon ve TBMM genel kurulu, Yüce Divan'a sevke gerek olmadığı yönünde karar vermiştir.

15 Bkz. "Coup d'Etat", *Dictionnaire constitutionnel*, Y. Meny-O. Duhamel, PUF, 1992, s. 240-245. Buna karşılık, başta yürütme gelmek üzere, Anayasa'nın doğrudan muhatabı olan erklerin anayasa dışına çıkması, "anayasal darbe" olarak adlandırılır.

16 "Power corrupts, absolute power corrupts absolutely" *(L. ACTON)*.

- Kamusal yetkinin kötüye kullanımı ile bağlantılı rüşvet dosyalarını örtbas etmek.

Yürütme organı, yolsuzluk iddialarının açıklığa kavuşmasını sağlamak yerine, bunları bastırmak için, hukuken tartışmalı, hatta hukuk dışı araçlara başvurmayı mubah görmüştür[17].

Ülke ve rejim adı, ("yeni Türkiye, "ileri" demokrasi) abartılı sıfatlarla telaffuz edilirken, mezhep eksenine dayanan iktidar içi çatışmaların günyüzüne çıkardığı çürümüşlüğü, hukuk yoluyla temizleyememiş bir anayasal-siyasal sistem karşısında bulunuyoruz.

C) Üniversiteye yönelik baskılar

Geçen yıllarda başlayan ve üniversite gençliği üzerinde yoğunlaşan baskılar, genel anlamda yükseköğrenim gençliğinin ifade özgürlüğünü toplu kullanımını engellemeye yöneliktir[18]. İçeride sürekli sivil kolluk gözetiminde bulunan öğrenciler, dışarıdan çevik kuvvet tehdidi ile karşıkarşıya bulunmaktadır. Gençlik, içeride ve dışarıda sürekli soruşturma ve disiplin yaptırımı, cezai kovuşturma yoluyla sindirilmeye çalışıldığı halde, kolluk güçleri için "cezasızlık" genel fiili bir durum olarak devamlılık arzetmektedir.

IV. DİN ÖZGÜRLÜĞÜ-LAİKLİK

İHAM'ın din özgürlüğü tanımı, Türkiye'de, "ileri" demokrasi söylemi yoğunlaştıkça unutuluyor; zira din özgürlüğü daha çok Sünnilik mensubiyeti olmaya indirgeniyor.

Anayasa madde 24 ihlal edilerek, "dinin politikaya alet edilmesi"nin neden olduğu sakıncalar, 17 Aralık 2013'ten bu yana Türkiye'yi çalkalamaktadır.

---

17 14 Aralık 2014 (ve öncesi) gözaltı ve tutuklamaları belirtilebilir.

18 Bkz. *Universite Öğrencilerinin İfade Özgürlüğünü Toplu Kullanımı* (Öğrenci Raporu, 20.09.2011).

Dinsel temelde çoğulculuk gereği, "imam hatip-cemaat ekseni"ne dayanan Sünnî blokun kırılması, -her ne kadar 12 yıllık "gizli ittifak" yerini, 2014 yılında "açık savaş"a bırakmış olsa da- demokrasi adına -bundan böyle hukuk hâkimiyetinin sağlanabilmesi ölçüsünde- olumlu görülmeli.

Son olaylar, aynı zamanda, demokrasi-laiklik ve din özgürlüğü birlikteliğinin gereğini de kanıtladı.

Demokrasi ve laiklik, dünyevilikte buluşur. Din özgürlüğü, bu durum ve ortamda anlam kazanır. Bu bakımdan, Anayasa madde 24/sonda, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî düzenini dinsel temellere dayandırma yasağı, "insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyet" tanımında test edilmiş oldu.

Sonuç olarak, din – insan hakları ilişkisinde, dinin gereklerinin değil, insan haklarının gerektirdikleri ışığında hukuk düzenini sürdürmenin neden vaz geçilmez olduğu teyit edilmiş oldu. Ne var ki, 19. Milli Eğitim Şurası (MEŞ), din özgürlüğü ve laikliken uzaklaşma bir yana, Türkiye'nin Tanzimat'tan bu yana kazanımlarını "sıfırlama iradesi"ni yansıtıyor[19].

---

[19] 19. MEŞ (2-6 Aralık 2014) genel kurulunda kabul edilen ve MEB'in önümüzdeki 4 yıl içinde hayata geçirmesi beklenen önerilerin başlıcaları şöyle:
- Anaokullarında "değerler eğitimi" verilecek. Bu kapsamda, 36-72 aylık çocuklara okulda, "Allah kavramı ve Allah sevgisi" kazandırılacak, "cennet ve cehennem kavramları" öğretilecek.
- Okul öncesinde tekli öğretime geçilecek.
- Okul öncesi ve ilkokulda kullanılan eğitim aracı metinlerde Anadolu ve İslam kültürüne ait masal, hikaye, şiirlere yer verilecek.
- Mevcut durumda ilkokul 4. sınıfta başlayan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 1., 2. ve 3. sınıflara da getirilecek.
- Kutlu Doğum Haftası ve Aşure günü, Belirli Günler ve Haftalar kapsamına alınacak; okullarda kutlanması zorunlu hale getirilecek. Ancak öneride yer aldığı halde Alevilerin kutsal saydığı Muharrem ayı kapsamdan çıkarıldı.
- 4+4+4 sistemi ile hafız olmak isteyen ortaokul öğrencilerine tanınan okuldan 1 yıl muafiyet hakkı, 2 yıla çıkarılacak.
- İlkokul 4. sınıfta 2 saat görülen İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi kaldırılacak.
- Ortaokullarda okutulan T.C. İnkılâp Tarihi Atatürkçülük dersi programı gözden geçirilecek, güncel anlayışlar ve yöntemler doğrultusunda yeniden yazılacak.

V. "GERÇEKTEN DEMOKRATİK REJİM" VE "HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ": TÜRKİYE NERESİNDE?

Hukuk-demokrasi ilişkisi, **anayasal fren ve denge düzeneği** bakımından ele alındığında; gerek erkler içi denge ve denetim yolları, erkler arası fren mekanizmaları, gerekse, merkez –çevre ilişkisinde geçerli dengeleyici düzenekler, ya aşamalı olarak kaldırıldı; ya da işlevsiz hale getirildi.

Mesela, AYM'ye başvurusu nedeniyle muhalefet partisini eleştiren Hükümet, Anayasa Mahkemesi'ne de, "neden iptal ettin?" sorusunu yöneltebiliyor.

- Özerk/uzman kuruluşlar: TRT'den sonra, Üniversiteler, siyasal iktidara biat eden birimlere dönüştürüldü. Bağımsız idari otoriteler ise, büyük ölçüde yürütmenin hiyerarşik düzenine sokuldu.

- Hak ve özgürlükler alanında yeni kurumlar ve başvuru yolları öngörüldü. Bunlar, siyasal çoğunluğu rahatsız etmediği ölçüde kabul gördü. Böylece, iktidar-hukuk ikileminde, özgürlüklerin takviyesi hep eğreti kaldı; asıl pekiştirilen iktidar oldu.

- Merkezileştirici düzenlemeler o denli ileriye götürüldü ki, mesela MİT yasasıyla, bir yandan, hukuk ve yargı dışı bir alan oluşturuldu; öte yandan, "siyasal-yürütme ve tek kişi ekseninde yetki temerküzü" gerçekleştirildi.

Anayasal denge ve denetim mekanizmalarının bu şekilde işlevsiz hale getirilmesiyle Türkiye, demokrasinin teknik ve etik olmak üzere birbirini tamamlayan Avrupai iki boyutuna da yabancılaştı.

• Anadolu otelcilik ve turizm meslek liselerinin öğretim programları ve ders çizelgelerinden, "alkollü içki ve kokteyl hazırlama" dersi kaldırılacak. Öğrencilerin tesislerde alkollü içki servisi yapılan ya da alkollü içki hazırlanan bölümlerde staj yapmaları yasaklanacak.
• Liselerde zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 1 saatten, 2 saate çıkarılacak
• Liselerde sağlık ve trafik dersi kaldırılacak.(…)

Bu nedenle, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan, *"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı" (Mart 2014)*, kamu kurumlarının sorumluluğu üzerinde yeterli vurgu yapmaktan uzak kalıyor. Ombudsman ise, 1 Mayıs anma günü için, İstanbul valiliğini, Anayasa ve İHAM kararlarına saygıya davet yerine, emekçileri, valilik kararına uymaya davet etti[20].

"Milli irade" ve "milli egemenlik", insan hakları Avrupa hukuku (İHAH) ve insan hakları uluslararası hukuku (İHUAH) ışığında "kutsal" sıfatından arındırılabildiği ölçüde, *"demokratik toplum"*un asgari gerekleri yerine getirilebilir, karşılanabilir. Milli irade fetişizmi veya aldatmacasına eklenen, "torba kanun" ve yine "torba" KHK'lar, Hukukun üstünlüğü ilke ve kavramını ciddi biçimde zedelemektedir. Başka bir deyişle, seçimlerde oy oranı haklılığın ölçütü olarak görüldüğü sürece, hukukun üstünlüğünü sağlamak mümkün değildir.

İşte, Gezi Hukuki İzleme Grubu Raporu, Türkiye'deki "hukuk/devlet ve toplum" ilişkisi veya üçlüsünün 2013-2014 aldığı biçimi, dünden bugüne irdelemekte, betimlemekte ve yarınlara ışık tutması amacıyla alınması gereken önlemlere dikkat çekmektedir.

[20] T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, 30.4.2014, 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü Kutlamaları Konusunda Kamu Başdenetçisi tarafından önerilen uzlaşma esasları.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEZİ PARKI'NI SAHİPLENEN TOPLUMSAL MUHALEFETİ BESLEYEN SÜREÇ

Gezi olaylarını 2013 Mayısının son günlerinde başlamış ve devam etmiş bir hareket olarak görmeye çalışmak, Gezi'yi ve onu besleyen toplumsal muhalefeti anlamak bakımından yetersiz kalacaktır. Taksim Meydanı'nda kalan son bir avuç ağacı savunmanın ve bu amaçla gösterilen pasif direnişin ardındaki nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Son birkaç yıldır artarak devam eden ve yaşam alanlarını, çevresel ve kentsel değerleri korumayı amaçlayan meşru hukuk mücadeleleri,
- bu mücadeleler sırasında yaşananlar başta olmak üzere, özellikle özgürlük ve hakların toplu (kolektif) kullanımlarında yaşanan aşırı güvenlik kuvveti (polis-jandarma-özel güvenlik) şiddeti ve
- bireylerin kişiliğiyle sıkı sıkıya bağlı olan özel yaşamlarına, yaşam tarzlarına yapılan müdahaleler.

I. YAŞAM VE BİLEŞENLERİNİ ZEDELEYİCİ POLİTİKA VE UYGULAMALAR

A) Anayasal hak ve yükümlülükler

Yaşam hakkı başta olmak üzere pek çok hak ve özgürlük için temel olan; tüm bireylere, Anayasal düzeyde aktif yurttaşlık

hakkı ve ödevi yükleyen ve kolektif mücadeleyi gerekli kılan çevre ve kent haklarıdır:

"*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*" (AY md. 56).

"Sağlıklı ve düzenli kentleşme" (md.23) ve "şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama" (md.57), bir yandan devlet için yükümlülükler, öte yandan bireyler için yerleşme özgürlüğü ve konut hakkının sınırlarını oluşturmaktadır.

Aktif Yurttaşlık Hak ve Ödevi Çevre Kanunu ile de güvence altına alınmıştır:

- Katılım Hakkı: "Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdürler." (Çevre Kanunu md. 3/e)
- Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı: "Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir." (Çevre Kanunu md. 30)

Kişiler ekonomik-sosyal-kültürel haklarını uygulayabilecekleri yaşam alanlarını tercih etme, oluşturma, geliştirme ve koruma temel hakkına sahiptir. Kişisel özgürlük ve gelişimle sıkı sıkıya bağlı olan ve çevresel - kentsel değerlerin temel taşını oluşturduğu bu yaşam alanlarının korunmasını güvence altına alan maddi ve manevi varlığı geliştirme hakkı:

"*Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.*" (AY md. 17)

Anayasa, kişilerin maddi ve manevi varlıklarının gelişmesi için Devlet'e gerekli şartları hazırlamaya çalışma görevi yüklemiştir:

- Devletin temel amaç ve görevi:" (…), *kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır*." (AY md. 5)
- Anayasa çevresel ve kentsel unsurlar arasında sayılan kıyıları (madde 43), toprağı (madde 44), tarih, kültür ve tabiat varlıklarını (madde 63), doğal kaynakları (madde 168) ve ormanları (madde 169) içeren özel düzenlemelere yer vererek Devletin bu alanları koruma konusundaki yükümlülüğünü daha da vurgulamıştır.
- Gezi olayları özelinde belirtmek gerekirse, "*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır*." (AY md. 63)

Çevresel ve kentsel alanlarda yönetenlerin işlem ve eylemleri, bireylerin sağlığı, maddi ve manevi varlığı ve bütünlüğü, sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamları üzerinde doğrudan sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle anayasal ve yasal düzenlemeler, temel hak ve hürriyetlerin varlığı ve etkinliğini sağlıklı ve dengeli kentsel ve kırsal yaşam alanlarının varlığına ve bu alanların oluşmasında-biçimlenmesinde-yeniden yaratılmasında tüm bireylerin, birlikte şekillendirici katkısının gerekliliğini öngörmekte, bu açıdan devlete bir takım yükümlülükler yüklemektedir. Bu kapsamda Anayasa'nın 56. maddesi, herkesin doğrudan çevre dolaylı olarak da kent hakkına sahip olduğunu açıkça belirtmiş; devlete ve yurttaşa bu kapsamda çevresel ve kentsel değerleri koruma-geliştirme-kirlenme ve bozulmalarını önleme ödevi yüklemiştir. Anayasa'nın dolaylı olarak kent hakkını içermesi, bugün Türkiye nüfusun çoğunluğunun kentlerde yaşadığı gerçeğinin doğal bir sonucudur.

Çevresel ve kentsel hakların uygulanabilirliği ise, Anayasa'nın hem Devlete hem de vatandaşa yüklediği aktif ve pasif hak ve ödevlerin yerine getirilmesinden geçmektedir. Bu çerçevede Anayasa, Devlete ve yurttaşlara ortak bir sorumluluk yüklemektedir.

Pasif ödevler: Kirletmeme, bu amaçla kurallara, öngörülen standart ve yasaklara uyma, vb.

Aktif ödevler: Çevresel ve kentsel usuli hakların uygulanması ve uygulanabilirliğinin Devlet tarafından sağlanıp güvence altına alınması. Diğer bir ifadeyle, halkın bilgiye erişimi, karar alma süreçlerine aktif ve etkin katılımı, verilen kararlara karşı idari-adli makamlara başvurma hakkı ile devletin bu kapsamda gerekli mekanizmaları oluşturması vb.

Gezi Parkı olaylarında çevresel ve kentsel hakların iki fonksiyonundan bahsedebiliriz:

- Gezi Parkı'nın korunması anayasal bir hak ve ödevdir
- Geziyi ortaya çıkartan ve besleyen toplumsal muhalefetin bir bileşeni çevresel ve kentsel hak mücadeleleridir.

B) Beyoğlu Kentsel Sit Alanı'nın bir parçası olan Gezi Parkı'nın korunması, anayasal bir hak ve ödevdir

1. Beyoğlu Kentsel Sit Alanı ile ilgili gelişmeler

- İstanbul'un önemli yeşil alanlarından biri olduğu kabul edilen ve 1993 yılından itibaren Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan Gezi Parkı, Taksim Cumhuriyet Alanı ve Atatürk Kültür Merkezi ile birlikte bütüncül bir planlama ve korumadan faydalanmaktadır.[21]
- Günümüzde kalıntısı dahi mevcut olmayan "Taksim Topçu Kışlası", Şubat 2011'de "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı" olarak tescil edilmiştir.[22]
- İlerleyen aylarda, dönemin Başbakanı tarafından dillendirilen "Taksim Meydanı Yayalaştırma" ve "Topçu Kışlası"

---

[21] İstanbul 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 7 Temmuz 1993 tarih, 4720 sayılı Kararı ve 6 Ocak 1999 tarih, 10521 sayılı Kararı.

[22] İstanbul 2 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 9 Şubat 2011 tarih, 4225 sayılı Kararı.

projeleri doğrultusunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı koruma amaçlı imar planlarında tadilat yapılmıştır.[23]

- 4 Ocak 2012'de ilgili plan değişikleri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylandı.[24]
- Ancak 10 Ekim 2012'de plan tadilatları ile gerçekleştirilmesi hedeflenen ilgili projeler nedeniyle etkilenecek olan Gezi Parkı bakımından, üzerinde peyzaj düzenlemesi ve yetişkin ağaç dokusunun bulunması nedeniyle 648 sayılı KHK ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesine alınan Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu'nun görüşlerinin alınması gerektiği kararı verildi.[25]
- Büyükşehir Belediyesi'nin Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu'nun görüşlerini almaksızın, salt plan tadilat onaylarıyla yetinerek hazırladığı Taksim Topçu Kışlası'na ilişkin restitüsyon ve yeni kullanım avan projeleri ile meydana ait kentsel tasarım ve peyzaj mimarlığı avan projeleri, 2 No'lu Koruma Kurulu tarafından oybirliğiyle reddedilmiştir. Kurul'a göre günümüzde mevcut bulunmayan ve özgün mimarisini oluşturan öğeler konusunda elde yeterli verinin olmadığı bir yapının yeniden inşası talebine karşılık, kent tarihi açısından değerlendirildiğinde, 60-70 yıllık kullanım değeri ile Taksim Gezi Parkı'nın tarihe belgelik eden ve İstanbulluların kolektif belleğinde yer etmiş bir değer olduğu belirtilmiştir.[26]
- "Red kararını reddettiğini" açıklayan dönemin Başbakanı, Kültür ve Turizm Bakanı'nı görevden almış ve sadece atanmış bürokratlardan oluşan Kültür Varlıklarını Koruma

---

23 İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 16 Eylül 2011 tarih, 2111 sayılı Kararı.
24 İstanbul 2 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 4 Ocak 2012 tarih, 165 sayılı Kararı.
25 İstanbul 2 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10 Ekim 2012 tarih, 758 sayılı Kararı.
26 İstanbul 2 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 11 Aralık 2012 tarih, 883 sayılı Kararı.

Yüksek Kurulu, herhangi bir gerekçe göstermeksizin Koruma Bölge Kurulu'nun oybirliği ile reddettiği projeyi onaylamıştır.[27]

- Yüksek Kurul'un "Topçu Kışlası süsü verilen alışveriş merkezi"[28] yapılmasına olanak sağlayan bu kararına karşı Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği yürütmenin durdurulması ve iptal davası açmıştır. 6. İdare Mahkemesi 31 Mayıs 2013'te yürütmeyi durdurma kararı verdi. Ancak inşaat faaliyetleri, mahkeme kararına rağmen, hukuka güveni zedeleyecek ve hukukun üstünlüğü ilkesine aykırılık oluşturacak şekilde devam etti.[29]

- 27 Mayıs'ta başlayan gece nöbeti ve ağaç sökümlerinin kentlilerce engellenmesi girişimleri Polis ve zabıtanın gerekli olmadığı halde şiddet kullanıması (sabaha karşı nöbet çadırlarının yakılması, kentlinin darp edilmesi, yakın mesafeden biber gazına maruz bırakılması) ve yıkım çalışmalarına hukuksuz şekilde devam edilmesi, 31 Mayıs'tan itibaren kitlesel tepkiye yol açmıştır. Gezi Parkı eylemleri çevresel ve kentsel haklarla bağlantılı olan şu talepler merkezinde şekillenmiştir:[30]

  - Gezi Parkı'nın ve ağaçların muhafaza edilmesi,
  - Taksim Meydanı'nın toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapatılmaması,
  - Kente ilişkin kararlar alınırken meslek odalarının, sivil toplum örgütlerinin ve kentlinin görüşlerinin alınması.

- Meslek Odalarının Yayalaştırma ve Topçu Kışlası Projelerinin önünü açan imar planı değişikliklerine karşı açtıkları

---

27 Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 27 Şubat 2013 tarih, 139 sayılı Kararı.

28 http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24067224.asp

29 İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nin T: 31.05.2013, E:2013/956 sayılı Yürütmeyi Durdurma Kararı.

30 Taksim Dayanışması talep listesi için bkz. http://taksimdayanisma.org/page/6

davada İstanbul 1. İdare Mahkemesi, şehircilik ilkelerine, koruma kurul kararı ilkelerine ve planlama esaslarına uygun olmadığını belirterek ilgili değişiklikleri iptal etmiştir.[31]

Süreç gösteriyor ki, Gezi'yi Park olmaktan çıkartıp, betonlaştırıp, alışveriş merkezi (AVM) leştirilmesini öngören "Yayalaştırma" ve "Topçu Kışlası" Projeleri İstanbulluların talebihaberi olmadan Merkezi İdare tarafından dayatılmış ve Yerel Yönetimce somutlaştırılmıştır. Türkiye'deki yerel yönetimlerin varoluş nedeni olarak Anayasa'da belirtilen "*mahalli müşterek ihtiyaçları belirleyip karşılama*" yetki ve görevine açıkça aykırılık teşkil eden bu durum aynı zamanda temel haklardan çevresel ve kentsel haklar açısından da ihlaller içermektedir:

- İlgili Projeler, doğal ve kültürel mirasın bir parçası olarak kabul edilen, bu amaçla taşınmaz tabiat varlığı şeklinde tescillenerek daha üst bir hukuki korumadan faydalanan Gezi Park'ının kendisini ve içindeki anıt ağaçları, yetkili kurumun (*Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu*) onayı olmaksızın, niteliksel ve niceliksel kayba uğratmıştır (*Yayalaştırma Projesi kapsamında Park'tan 750 metrekarelik bir alan hukuka aykırı bir şekilde betonlaştırılmıştır*[32]) ve uğratacaktır. Bu durum çevresel hakların önemli bir bileşeni olarak doğal ve kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ödevi ile açıkça çelişmektedir.

- Her ne kadar günümüzde mevcut olmayan ve mimari açıdan üç farklı döneme ayrıldığı Koruma Kurulu tarafından beyan edilen "Taksim Topçu Kışlası", Merkezi İdarenin istemi üzerine bir taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş olsa da belirtilen yerde, tabiat varlığı olarak tescillenen Gezi Parkı ve anıt ağaçları varlığını sürdürmektedir. İstanbulluların kolektif belleğinde yaklaşık 70 yıldır kentsel ortak kullanım ve yararlanma alanı olarak yer edinmiş

---

31 İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin T: 06.06.2013, E: 2012/778; K: 2013/1084 sayılı İptal Kararı.

32 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/113097/_Taksim_meydan_ozelligini_yitirecek_.html

olan Park'ın korunmasına öncelik verilmesi gerekmektedir. Çünkü taşınmaz kültür varlıkları ile taşınmaz tabiat varlıkları arasında herhangi bir hiyerarşik ilişki ve ast-üst koruma mekanizması yoktur. İkinci olarak, İstanbulluların giderek hasret bırakıldığı, sağlıklı ve dengeli bir kentsel yaşamın vazgeçilmez unsuru olan doğal kamusal yeşil alan varlığının gittikçe azaldığı gerçeği karşısında Park'ın park olarak muhafaza edilmesi, her tarafı betonlaştırılan bir kentte üstün kamu yararıdır.

- Günümüzde pek çok kültürel değerin kalkınmacı politikalarla yok edildiği ya da kendi halinde yok olmaya bırakıldığı bir yönetim sürecinde mevcut bulunmayan ve fakat merkezi idarenin talebi üzerine kültürel varlık olarak tescillenen bir yapının yapılmak zorunda olduğu algısının yaratılması samimiyetten uzak bir kültür politikası söylemidir. Nitekim Kışla, otel ve AVM olarak kurgulanmıştır. Her ne kadar böyle bir kurgunun gerçek dışı olduğu algısı toplumda yaratılmak istense de Gezi Olayları sonrası halkın taleplerini gören işletme sahipleri, Kışla'daki ticari projelerinden vazgeçtiklerini açıklamışlardır.[33] Olaylar üzerine her ne kadar AVM projesi Şehir Müzesi projesine dönüştürülse de, üstün kamu yararı bulunması bakımından Park'ın park olarak muhafazası zorunludur.

- Öte yandan İstanbul gibi pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, Neolitik Çağ'dan (M.Ö. 8000-5500) beri yaşamın sürdüğü ispatlanmış olan bu kentin her noktası bir tarihi barındırmakta ve bir kültürel varlık niteliğindedir. Tarihi dokunun, turizmle buluştuğu noktalarla sınırlı kalacak şekilde korunuyor olması, buna karşılık İstanbul'un turistten uzak kalan büyük bir kısmının ise geçmiş değerlere, mirasa saygıdan uzak bir anlayışla ve halkın katılımı olmaksızın organize edilmesi Topçu Kışlası'nı yeniden inşa etme isteğindeki "tarihe saygı" söylemlerinin samimiyetini sorgulat-

[33] http://www.milliyet.com.tr/boyner-den-gezi-parki-na-destek/ekonomi/detay/1716769/default.htm; http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/23407298.asp

makta ve yönetenlerin geçmişle mücadeleyi içeren bir kentsel mücadele içinde oldukları izlenimini yaratmaktadır.

- Kentsel Sit Alanı statüsü nedeniyle Taksim Meydanı, Gezi Parkı ve Atatürk Kültür Merkezi'nin bütünsel bir anlayışla yönetilmesi gerekmektedir. 1999'dan itibaren özel ve bütüncül bir korumadan faydalanan Gezi Parkı'nın bütünsellikten uzak bir bakış açısıyla meydandan ayrıştırılması, betonlaştırılmak suretiyle de kamunun elinden alınıp üçüncü kişiler lehine dönüştürülmesi, şehircilik ilkelerine, bütüncül koruma temel amacına ve planlama esaslarına açıkça aykırıdır.

- Kişilerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirme ve bununla paralellik içeren kentli olma hakkı kapsamında ekonomik - sosyal - kültürel yaşam ortamlarını belirleme ve biçimlendirme yetkisi vardır. Kişisel gelişimle sıkı sıkıya bağlı olan, sosyal ve kültürel hayatın vazgeçilmez bir unsuru olan ve şehir ortamını yaşanabilir kılan açık kamusal alanları AVM'leştirme ve AVM'leri yeni kamusal alanlar olarak sunma politikaları, kentlilerin yaşam kalitelerini doğrudan etkilemektedir. Kolektif niteliğe sahip kentsel hakları gereği İstanbullular, yönetenlerce öngörülen kamusal alan politikalarını kitlesel şekilde eleştirme, fikirlerini özgürce ifade etme hakkına sahiptir. Bu kapsamda kentlilerin düşüncelerini açığa vurmak amacıyla toplanmaları, toplanma çağrısı yapmaları, şiddet içermeyecek şekilde yürüyüş ya da başka yöntemlerle gösteri yapabilmeleri ve 19. YY'dan beri kabul edilen ve anayasal güvence altına alınan bu temel hakkın uygulanacağı yerleri özgürce belirleyebilmeleri (Taksim Meydanı'nın toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapatılması sorunu) kent ortamında kentli olma hakkının da doğal bir uzantısıdır.

- Hem yaşam alanlarındaki sağlıklı ve dengeli hayatın hem de anıtsal niteliğe sahip olması açısından kültürel bir mirasın unsuru olan Park'ın ve ağaçların korunması ve Park'ın ortak kamusal yaşam alanı olma niteliğini kaybetmemesi için gerekli mücadelenin gösterilmesi sadece yurttaşların değil, bu ödeve aykırı faaliyette bulunan idarenin de ödevidir.

2. İdarenin Gezi Parkı üzerindeki tasarruflarını çevresel ve kentsel usuli haklar açısından değerlendirilmesi

- İstanbulluların kentsel kamusal bir alanında dönüşümlere sebep olacak bu projelere ilişkin "bilgilenme hakkı" seçim döneminde meydanlarda dillendirilen siyasi söylem ve propagandalara indirgenmiş, "katılım hakkı" da sandık demokrasisi ile sınırlandırılmak istenmiştir. Çevresel ve kentsel haklar bakımından gerek uluslararası hukukun gerekse üyesi olmaya çalıştığımız AB hukukunun etkin katılım hakkı tanımı "seçim propagandası", "sandık" ve "milli irade" söylemleriyle örtüşmemektedir. Taleplerin dikkate alınmadığı bir idari makama başvuru mekanizması ile mahkemelerin, özellikle verdikleri yürütmeyi durdurma kararlarını uygulamama politikalarına dönüşen ve süreklilik kazanan bu yönetim anlayışı karşısında hukuk devleti ilkesinin işlerliği açısından önemli bir yere sahip olan "yetkili makama başvurma hakkı" ise, etkinliği sorgulanan bir hak haline gelmiştir.

- Gerçek anlamda bir çevresel ve kentsel bilgiye erişim hakkından bahsedilebilmesi için bilginin, sürecin başında, tüm alternatiflerin açık ve uygulanabilir olduğu bir anda, ilgili işlemin tüm etki ve sonuçlarını kapsayacak şekilde kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir. Halkın karar verme sürecine etkin katılımı da ancak bu şekilde bir bilgilenme aşamasından sonra gerçekleşen ve karar vericilerin kararlarını etkileyebilecek nitelikteki katılım mekanizmalarının öngörülüp işletilmesi vasıtasıyla sağlanabilir. Türkiye'de ise bilgilendirme aşaması sürecin sonlarında, tüm detaylandırmalardan muaf bir şekilde, verilmiş bir kararın duyurusu olarak uygulamaya aktarılmakta, katılım da yerel-genel seçim sonuçlarıyla sınırlandırılmaktadır.

- Usuli hakların temelini oluşturan çevresel ve kentsel bilgiye erişim hakkının yorumu mevcut haliyle devam ettiği sürece, Gezi Parkı protestoları sırasında ve sonrasında gündeme gelen "plebisit" önerilerinin katılım hakkını gerçekleştirmesi mümkün değildir. Nitekim önerilen katılım formülü,

görsele indirgenmiş projenin etki ve sonuçlarını tartma ve alternatiflerini tartışma imkânını sunmaması, ilgili halka projenin dayatılması ve meşruluğunun bu şekilde sağlanması çabasıdır.

Zamanında ve doğru şekilde paylaşılmayan bilgi, halkın yönetimlere olan güvenini azaltırken, şeffaflıktan uzak, kapalı, hesap vermekten kaçınan bu klasik kamu yönetimi anlayışı, kentliler nezdinde kentsel politikaların meşruluğunun da sorgulanmasına sebep olmaktadır.

- Yurttaşların Anayasa'dan kaynaklanan çevresel ve kentsel hakları kapsamında verdikleri mücadelenin ve İstanbulluların Gezi Olayları süresince dile getirdikleri taleplerin haklılığı, hukuka uygunluğu, dolayısıyla da meşruluğu, yöneticilerin tutumlarının aksine, yargı makamı tarafından kabul edilmiştir.

İdarenin Gezi Parkı'na ilişkin tasarruflarını da içeren projelerine ilişkin 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları değişikliklerini detaylı bir değerlendirmeden sonra iptal eden İdare Mahkemesi, öncelikle imar planı ve planda yapılacak değişiklikler ile kentli olma hakkı arasındaki bağlantıyı kurmuştur. Mahkeme: "*imar planları ülke, bölge ve kent verilerine göre kentsel işlevler arasında var olan ya da sağlanabilecek olanaklar ölçüsünde en iyi çözüm yollarını bulmak, belde halkının iyi yaşama düzeni ve koşulları sağlamak amacıyla değiştirilir. İmar planları kentin kendine özgü, yaşayış biçimi ve karakteri, nüfus planı ve yapı ilişkileri, yörenin gerek çevresiyle ve gerekse çeşitli alanları arasında olan bağlantıları, halkın sosyal ve kültürel gereksinimleri, güvenlik ve sağlığı ile ilgili konular göz önüne alınarak hazırlanır ve koşulların zorunlu kıldığı biçim ve zamanda mevzuatta öngörülen yöntemlerle değiştirilebilir*" dedikten sonra Beyoğlu için yapılan imar planı değişikliklerini şehircilik ilkeleri, koruma ve planlama esasları ile kamu yararı ilkesine aykırı bulmuştur.

Bu kapsamda şiddet içermemek şartıyla toplantı ve gösteri yürüyüşünü kamusal alanlarda özgürce gerçekleştirmek ya da gerçekleştirmeyi talep etmek, parkın yaşam alanı olarak öne-

mini, değerini ortaya koyan bir takım faaliyetlerde bulunmak, karar verme süreçlerine dâhil olmaya çalışmak ve katılımdan uzak verilen kararların uygulanma aşamasına etki etmeye çaba harcamak yurttaşın çevresel ve kentsel hakları kapsamındaki pozitif ödevleridir. Bu pozitif nitelikteki ödevlerin yerine gelmesini sağlayacak araç ve mekanizmaların oluşturulması ve bunların engellenmemesi ise, Devletin en temel ödevidir. Bu kapsamda, anayasal bir talebi duymazlıktan gelen ve şiddetle bastıran İdare'nin, çevresel ve kentsel haklara müdahale eden tasarruflarının hukukiliğini ve meşruluğunu sorgulaması gerekmektedir. Öte yandan yurttaşların bu haklı ve meşru taleplerini görmezden gelerek çevresel ve kentsel politikaları belirleyen yöneticiler, Gezi olayları başta olmak üzere, bu olayları besleyen tüm toplumsal muhalefetin oluşmasının temel sebebidir. Tıpkı bugün Validebağ Korusu'nu betona açmaya çalışan Üsküdar Belediyesi'nin tutumununun oradaki toplumsal muhalefeti ortaya çıkartması gibi… "Kamusal yararı korumak", muhalif grupların ortak paydası olarak görülebilir.

C) Gezi'yi besleyen toplumsal muhalefetin bir bileşeni çevresel ve kentsel hak mücadelesidir

Bergama Hareketi ile 1990'ların başından itibaren varlığını gösteren ekoloji mücadeleleri / çevresel muhalefet özellikle son yıllarda kırsal - kentsel alan ayrımı yapılmaksızın Türkiye'nin dört bir tarafında yaşanan ve "sürdürülebilir" olduğu iddia edilen çevre, kent ve kalkınma politikalarına karşı güçlenerek artmıştır.

- Bu mücadelelerin bir bölümü ekosisteme, çevresel, kentsel ve kültürel değerlere önem vermeksizin yalnızca ekonomik büyümeye odaklanan politikaların somutlaştığı faaliyetlere karşı yürütülen muhalefeti ve etkinliği sorgulanır hale getirilen hukuk mücadelelerini kapsar:

- İnsanın yaşamsal varlığıyla doğrudan ve yakın ilgisi olan su hakkı talebini de içeren nehir tipi ve baraj tipi hidroelektrik santral mücadeleleri;

- Çoğunluğu milli parklar vb. gibi özel koruma bölgelerinde ve/veya ormanlık alanlarda olan, hukuk kuralları ihlal edilerek ya da esnekleştirilerek gerçekleştirilen ve böylece dar alamda insanların anayasal çevre hakkının gereği olan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını, geniş anlamda ise tüm canlıların yaşam hakkını ihlal etme boyutuna ulaşan ve ekosistemde geri dönüşümsüz etkileri, yarattıkları kümülatif sorunlar önemsenmeksizin sayıları binleri aşan maden, taş ocağı faaliyetlerine, enerji santrallerine ve turizm faaliyetlerine karşı yürütülen hukuk mücadeleleri;

Çevre politikası ve hukukunun temel felsefesini oluşturan önleme ilkesinin uygulama aracı olan, halkı karar alma sürecinin bir aktörü haline getiren çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) mekanizmasının kapsamının giderek daraltılması, ÇED Gerekli Değildir kararının başta enerji olmak üzere pek çok sektör için kısmi muafiyet yaratacak şekilde sürekli verilmesi, doğrudan öngörülen muafiyetlerle ÇED sürecinin işlevsizleştirilmesi ile Türkiye'deki çevre politikasının üstüne kurulduğu "sürdürülebilirlik" kavramına bile aykırı uygulamalara karşı yürütülen hukuk mücadeleleri;

- İstanbul özelinde şehrin akciğerleri olarak büyük oranda hava kirliliğine maruz kalan bir kentin temiz hava ihtiyacını karşılayarak canlı sağlığı açısından birincil öneme sahip olan ve içindeki biyolojik çeşitlilik ile de doğal dengenin korunmasında önemli bir role sahip olan Kuzey Ormanları'nda gerçekleştirilen ve günümüze dek yaklaşık 2 milyon ağacın katline, ormanların ve su havzalarının tahribine sebep olan üçüncü köprü-üçüncü havalimanı-otoyol projelerine ve benzer çılgın projelere karşı yürütülen mücadeleler vb.

- Bu mücadelelerin diğer bir kısmı kent mekânının metalaştırılmasına ve/veya muhafazakâr ideolojinin kent mekânı üstünden dayatılmasına karşı verilmektedir:[34]

[34] Tarık ŞENGÜLER, bkz: http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/direnisin-ardindan-gezi-parki-baskaldirisi-ertesinde-kent-ve-siyaset-haberi-77713; Nilüfer GÖLE, "Gezi: Bir Kamusal Meydan Hareketinin

- Kültürel kimlikleri, yaşam alışkanlıklarını önemsemeyen ve mülkiyeti dönüştüren bir anlayışla kurgulanan ve 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun ile doğal-yapay çevre ayrımı gözetmeksizin çok geniş bir coğrafyanın metalaşmasının ve soylulaştırılmasının önünü açan kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı yürütülen mücadeleler;

- Emek Sineması, Haydarpaşa Garı gibi tarihi ve kültürel dokuya sahip olan yapıların fonksiyonlarının korunarak iyileştirilmesi yerine, buraların kamusal niteliklerinin büyüme ya da turizm adına özelleştirilmesine ve böylece tıpkı Gezi Parkı olayında olduğu gibi ortak kamusal alanlarının neoliberal dönüşümüne karşı gerçekleştirilen muhalefet;

- Çamlıca Tepesi, Taksim Meydanı gibi stratejik alanlara ibadethane projeleri ve kamusal alan için öngörülen alkol kullanımı yasakları ile öngörülen muhafazakâr ideolojinin kent mekânı üstünden dayatılmasına karşı getirilen eleştiriler vb. (Gezi olaylarındaki tepkiye rağmen İstanbul'un ilk korusu olarak kayıt altına alınan Validebağ korusu için de benzer bir tehdit ve muhafazakârlaştırma projesi gündemdedir.)

Şeffaf, hesap veren, açık, katılımcı bir demokrasi ve kamu yönetimi anlayışını yansıtmayan siyasal çoğunluk, çevresel değerleri niteliksel olarak bozan ve niceliksel olarak azaltan, ekonomik-sosyal-kültürel varlığımızı geliştirdiğimiz yaşam alanları üzerinde önemli değişimleri öngören politika, plan ve projeler, bu alanları kullanan bizlerden gizli bir şekilde, etki ve sonuçları açıkça ortaya konmaksızın yürütülmektedir. Bu klasik demokrasi ve kamu yönetimi anlayışı ile öngörülen uygulamalara karşı getirilen eleştiri ve yürütülen mücadeleler etkin bir hukuk yolundan da yoksundur. Nitekim mücadeleler çoğu zaman hukuk zaferi ile taçlansa da mevcut iktidar, bu kararları uygulamayarak açıkça hukuk devleti ilkesini ve hukuka olan güveni zedelemektedir.

Anatomisi", 6 Haziran 2013, Bkz: http://t24.com.tr/yazi/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi/6824

Ekosistemin korunmasına, çevresel, kentsel ve kültürel değerlere önem vermeyen "vahşi ve dizginsiz" neoliberal politikaların yarattığı ekoloji ve kent muhalefetleri ile Gezi Parkı protestoları iki noktada kesişmektedir:

- Türkiye'nin çeşitli yerlerinde artarak devam eden, yaşam alanlarını sermayeye karşı koruyan ve tüm canlılar adına verilen ekoloji mücadelesi ile kentlerde verilmekte olan çevresel ve kentsel hak mücadeleleri, Gezi Parkı olaylarının başlamasında besleyici bir etkiye sahip olmuştur.
- Yerel nitelikteki bu koruma hareketleri, Gezi Parkı Protestoları ile buluşarak ulusal boyuta ulaşmıştır.

Gezi Parkı olaylarının da temelinde olan ve onu besleyen çevresel ve kentsel hak mücadeleleri, çevre mevzuatının katılım mekanizmaları başta olmak üzere usuli haklar konusundaki eksikliklere, klasik demokrasi ve klasik kamu yönetimi anlayışı eleştirisine dayanmaktadır. Bu nedenle Taksim Gezi Parkı sadece üç beş ağaç meselesi değildir. Nitekim Türkiye'nin her yerindeki ekoloji ve kent mücadelelerinin temsilcileri, söylem ve pankartlarıyla Gezi Parkı eylemlerinde yer almışlardır. Böylece Gezi Parkı eylemlerinin kent alanını kullanma hakkı ile başlayan mücadelesi çevre hakkı - su hakkı - konut hakkı - barınma hakkı - yaşama hakkı mücadeleleri ile de zenginleşmiş yaşam hakkının yaşam alanlarının korunmasına, doğanın haklarının savunulmasına evrilmiştir. Başka bir anlatımla, bir parkın yıkılarak onu çevreleyen meydanla birlikte her türlü tehditten arındırılmış "kutsal pazar yerine" dönüştürülmesini vazgeçilmez bir zorunluluk olarak kavrayan iktidara karşı, o parkın park olarak kalmasını savunmak, kamusal alanın neoliberal-İslamcı dönüşümüne karşı halkın muhalefeti olarak somutlaşmasıdır.

Taksim Gezi Parkı'nda inşa edilmek istenen AVM için parkın yok edilmesini engelleyici eylemlerin bir anda tüm ülke geneline yayılmasında, aslında ülkenin birçok yerinde çevre karşıtı politikaların uygulanmaya çalışılması ve karşısında yöre halklarının engelleyici mücadelelerinin varlığı yatmaktadır. İlk olarak Ber-

gama civarındaki maden arama ve işletme çalışmalarına karşı yapılan halk eylemleri görülmüş, ardından Karadeniz'de yoğun olarak HES (Hidroelektrik Santral) inşa çalışmaları başlaması ile de bu bölgede, HES kurulmak istenen her yerde bölge halkının muhalefeti gelişmiştir. Öyle ki yapılması zorunlu kılınan ÇED (Çevre Etki Değerlendirme) Toplantıları muhalefet nedeniyle yapılamaz olmuş, yine birçok HES'in kurulması engellenmiştir.

II. KİŞİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNE GİDEREK ARTAN MÜDAHALELER

Anayasal demokrasilerde siyasal iktidarın sınırını bireysel hak ve hürriyetler belirler. AKP'nin tek partili iktidarının uzayan ömrü, din ve vicdan özgürlüğü ekseninde ürettiği muhafazakâr demokrat yaklaşımın terk edilerek demokratikleşme vaadinin bir tarafa bırakılmasına, özel yaşama ve yaşam tarzına müdahalelere varan muhafazakâr politikaların öne çıkmasına neden olmuştur. AKP iktidarının "ustalık dönemi" ile birlikte hız kazanan, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı gibi anayasal hak ve özgürlükleri ihlale varan doğrudan ve dolaylı müdahaleler, demokratik bir toplumda kabul edilemez niteliktedir. Çoğunluk adına belli bir mezhebin bakış açısına dayandırılarak meşrulaştırılmaya çalışılan bu müdahaleler ve bireylerin özel ve mahrem yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine ilişkin dayatmalar, demokratik ve çoğulcu bir toplum özlemindeki kitlelerin tepkisine neden olmuş, Gezi olaylarında bu tepkiler sloganlara ve duvar yazılarına da yansımıştır.

A) Alkol düzenlemesi

Erdoğan'ın AKP'nin genişletilmiş başkanlar toplantısında "Gece gündüz içen, kafa kıyak gezen bir nesil istemiyoruz. Uyanık olacak, diri olacak, bilgi ile mücehhez olacak. Böyle bir nesil istiyoruz. Bunun adımlarını atıyoruz." şeklinde savunduğu alkol düzenlemeleri iktidarın yaşam tarzına yönelik müdahalelerinin en bilinenlerinden birini oluşturmaktadır.[35] 2005

[35] Milliyet Gazetesi, 25 Mayıs 2003, http://www.milliyet.com.tr/erdogan-kafa-kiyak-gezen-nesil/siyaset/detay/1713590/default.htm (Erişim tarihi: 08.12.2014).

yılında yerel yönetimler yasasında yapılan değişiklik ile içki ruhsatı verme yetkisini ele geçiren belediyelerin, 'ruhsat iptali' ve 'eğlence vergisi artırımı' ve içkili lokanta ve barları kentlerin dışındaki alanlarda toplama girişimi ile başlayan alkol satışına ilişkin müdahaleler[36], 2013 yılında alkollü içkilere getirilen reklam, promosyon, satış yeri ve saatine ilişkin yasaklamalarla devam etmiştir. Buna göre, alkollü içeceklerin her ne surette olursa olsun reklamı ve tüketicilere yönelik tanıtımının yapılması, saat 22:00 ila 06:00 saatleri arasında perakende olarak satılması yasaklandığı gibi kahvehane, kıraathane, pastane ve benzeri pek çok yerde içki satışı engellenerek alkollü içkilerin tüketimi engellenmeye çalışılmıştır.[37]

AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından beri alkollü ürünlere yapılan düzenli zamlar ile içki satışı ve tüketimine ilişkin olarak getirilen yasal kısıtlamalar savunulduğunun aksine ülkede alkol kullanımında bir azalmaya da yol açmamıştır. OECD'nin yayınladığı rapora göre, 2002 yılından bu yana alkol kullanımında azalma yerine artış söz konusudur. İçilen içki miktarına göre 2005-2010 yılları arasında Türkiye'de kişi başına içki tüketimi 18.3'ten 20.5 litreye yükselmiştir. Euromonitor, 2011 ve 2012'de Türkiye'de içki tüketiminin daha da arttığı tahmininde bulunmaktadır. Yine de, OECD, Eurostat ve Dünya Sağlık Örgütü'nün 2010 rakamlarına göre, 30 Avrupa ülkesi içinde en düşük alkol tüketimi Türkiye'de olup, Türkiye'deki alkol tüketimi toplum sağlığı bakımından endişe verici noktalardan uzaktır. OECD ve Euromonitor'ün 2014 yılında yayınladığı rakamlara göre alkol satışına getirilen yasaklamalara rağmen tüketimde artış sürmektedir.[38]

---

[36] Hürriyet Gazetesi, 5 Kasım 2005, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/3493506.asp (Erişim tarihi: 08.12.2014).

[37] 11 Haziran 2013 tarihli 6487 sayılı yasa, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130611-1.htm (Erişim tarihi: 08.12.2014).

[38] Alkol tüketiminin hukuki değişikliklerle engellenmesine ilişkin en büyük çaba 1919 ile 1933 yılları arasında ABD'de geçerli olan ve içki kaçakçılığının artması dışında herhangi bir sonuç doğurmayan ünlü "Prohibition" (Yasak)'tır. "Teaching With Documents: The Volstead Act and Related Prohibition Documents" *The NationalArchives*; Euromonitor Raporu 2014, http://www.euromonitor.com/alcoholic-drinks-in-turkey/report; OECD İstatistikleri, http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=30126 (Erişim tarihi: 08.12.2014).

B) Sigara düzenlemesi

AKP iktidara geldikten sigara konusunda önemli kısıtlamalar söz konusu olmuştur. 2008'de yapılan yeni bir düzenleme ile kişilerin ikametgâhları dışında bütün kapalı alanlarda sigara kullanımı yasaklanmıştır.[39] 2002 yılı ile 2010 yılı arasında sigara fiyatlarında yüzde 142 oranında artış olmuş, her bir sigaradan yüzde 78 oranında vergi alınmaya başlanmıştır.[40]

Fiyat artışına, getirilen katı yasaklara ve sıkı uygulamaya rağmen, sigara tüketiminde beklenen oranda bir düşüş gerçekleşmemiştir. Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu'nun (TAPDK) verilerine göre, 2007 yılında ise 107 milyar 455 milyon adet olan satılan sigara miktarı 2008 yılında 107 milyar 859 milyon sayısına yükselmiş; 2009 yılının Temmuz ayında sigara yasağının kahvehane, bar, kafe ve restoranlar için de geçerli olmaya başlaması ile satılan sigara 107 milyar 555 milyon adede gerilemiştir.[41] 2012 yılında ise bu rakam ancak 91 milyar 354 milyona düşmüştür.[42] Türkiye'deki kanser vakalarındaki artışlar ise sürmektedir. TÜİK verilerine göre; 2002 yılında kansere bağlı ölüm %12 iken, bu oran 2012 yılında %21'e ulaşmıştır.[43]

---

39 07.11.1996 tarihli 4207 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunun kapsamı, 03.05.2008 tarihli 5727 sayılı yasa ile değiştirilerek genişletilmiş kişilerin ikametgahları dışında kapalı tüm alanlarda tütün mamullerinin kullanımı yasaklanmıştır.
Bkz. 03.05.2008 tarihli 5727 sayılı yasa, http://www.hukukimevzuat.com/?x=kanun&id=541&parent= (Erişim tarihi: 08.12.2014).

40 Milliyet Gazetesi, 3 Ekim 2011, http://www.milliyet.com.tr/bir-paket-sigaranin-yuzde-78-i-vergi/ekonomi/ekonomidetay/03.10.2011/1446141/default.htm (Erişim tarihi: 08.12.2014).

41 5727 sayılı Yasa'nın 10. maddesinde yapılan değişikliklerin ne zaman yürürlüğe gireceği konusunda açıklık getirilmiştir. Buna göre, "Bu Kanunun; 3 üncü maddesi ile değiştirilen 4207 sayılı Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi hükmü yayımı tarihinden 18 ay, diğer hükümleri ise yayımı tarihinden 4 ay sonra yürürlüğe girer.". Nitekim anılan yasanın 2/1-d bendinde, lokantalar, kahvehaneler, kafeteryalar, birahaneler vb. eğlence hizmeti verilen işletmelerde yasak kapsamına alınmıştır. Ancak anılan yerlerdeki sigara yasağı 19.07.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Öte yandan 5727 sayılı yasanın getirdiği diğer yasaklar ise 19.05.2008 tarihinden itibaren yürürlükte bulunmaktadır.
Bkz. 03.05.2008 tarihli 5727 sayılı yasa, http://www.hukukimevzuat.com/?x=kanun&id=541&parent= (Erişim tarihi: 08.12.2014).

42 Ntvmsnbc Haber, 21 Ocak 2014, http://www.ntvmsnbc.com/id/25493680/ (Erişim tarihi: 08.12.2014).

43 Hürriyet Gazetesi, 5 Ekim 2013, http://www.hurriyet.com.tr/sag-

C) Üç çocuk ve ötesi

AKP eski başkanı, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, şahitlik ettiği her nikâhta yinelediği en az 3 çocuk tavsiyesi, nüfusa ilişkin bir politikanın göstergesi olduğu gibi, iktidarın kadına yönelik bakış açısının da en önemli örneğini oluşturmaktadır.[44] Erdoğan 2009 yaptığı bir konuşmada konunun nüfusa ilişkin boyutunu yaşlı nüfusun dünyada ve Türkiye'de artışı ile açıklamış, gelişmiş ülkelere kıyasla genç bir nüfusa sahip bulunan Türkiye'nin bu konumunu korumasının önemine vurgu yapmıştır: "Onun için ben iş işten geçmeden, en azından kendi adımıza mevcut durumumuzu koruyabilmemiz için her ailede en az 3 çocuk olması gerektiğini ifade ettim. Hala aynı yerde duruyorum. Bu görüşlerimi muhafaza ediyorum. Bilimsel rakamlara göre 2 olması bile gerileme demek. Bu, durumu asla korumaz. Ve 2030 yılından sonra, bırakın 2050'yi, yaşlı bir nüfusa sahip Türkiye oluruz. 3 olursa bu Türkiye'nin mevcut durumunu koruyacak, avantajlı durumumuzu muhafaza edecektir."[45]

Özel yaşamın en belirgin alanlarından biri olan üremeye ve doğurganlığa yönelik ısrar, kadından çok aileye önem veren muhafazakâr politik bakışın bir temsilidir. Aynı bakış, 2011 yılında Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığının yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasında ve kadına yönelik şiddet olaylarındaki önlenemez artışa rağmen konu hakkında yapılan yasal düzenlemeye "Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Dair Kanun" adı verilmesinde de gözlemlenebilir.[46]

Kadın örgütlerinin de tepkisine neden olan kadını sadece "anne" olarak gören bu yaklaşım 2010 yılında Erdoğan tara-

lik/24857530.asp (Erişim tarihi: 08.12.2014).

44 Erdoğan başbakanı iken verdiği 3 çocuk tavsiyesini cumhurbaşkanı olduktan sonra 4'e çıkarmıştır. Bkz. Radikal Gazetesi, 21 Eylül 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/erdogandan_4_cocuk_manisi-1213960 (Erişim tarihi: 08.12.2014).

45 Ntvmsnbc Haber, 10 Ekim 2009, http://www.ntvmsnbc.com/id/25008774/#storyContinued, (Erişim tarihi: 08.12.2014).

46 08.03.2012 sayılı 6284 sayılı Yasa, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf (Erişim tarihi: 08.12.2014).

fından, "Ben zaten kadın erkek eşitliğine inanmıyorum. Onun için fırsat eşitliği demeyi tercih ediyorum. Kadınlar ve erkekler farklıdır, birbirinin mütemmimidir" açıklaması ile karşılanmıştır.[47] Konu hakkındaki tartışmanın büyümesi sonrasında Erdoğan düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır: "Biz burada anneyi ön plana çıkarırken şefkatte anne, babaya göre daha farklı olduğu için bu adımı, bu tercihi yapıyoruz, istismarını değil. Cennet annelerin ayakları altına boşuna konmadı. Kadın-erkek fırsat eşitliği diyoruz. Haklar konusunda eşitlik diyoruz. Yoksa fiziki eşitlikten bahsetmiyoruz. Kadın-erkek fiziki olarak hiçbir zaman eşit olamaz. Bu mümkün değil. Mümkün olur mu? Erkek erkektir, kadın kadın. Ama bunlar birbirinin tamamlayıcısıdır. Her ikisi bir arada olduğu zaman birbirini tamamlar ve o zaman aile meydana gelir." [48]

D) Kürtaj

Üreme konusunda mahremiyete müdahaleye varan muhafazakâr politika kürtaj konusunda da kendini belli etmektedir. Zaman zaman gündeme getirilen kürtajın yasaklanmasına ilişkin düzenlemeler tartışma boyutunda kalmakla birlikte kamusal alanda ataerkil söylemin etkin kalmasını sağlamaktadır. Erdoğan'ın, önce BM Nüfus Fonu tarafından düzenlenmiş olan konferansta, ardından da AKP kadın kolları genel kurulunda yapmış olduğu konuşmalarda " Kürtajın bir cinayet olduğunu" iddia etmesi, dönemin başbakanı ve siyasi iktidarın lideri olarak ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilebilecek basit bir görüş açıklamasından farklıdır. Kürtajla birlikte sezeryana da karşı olduğunu ifade eden Erdoğan, bu söylemleri ile, kürtaj ya da sezeryan olmayı seçen bütün kadınları cinayet gibi ağır bir suçla tehdit etmektedir.[49]

---

47 Vatan Gazetesi, 20 Temmuz 2010, http://www.gazetevatan.com/-kadinla-erkek-esit-olamaz---318006-siyaset/ (Erişim tarihi: 08.12.2014).

48 Cumhuriyet Gazatesi, 31 Temmuz 2010, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/167476/_Erkek_erkektir__kadin_kadin._Hicbir_zaman_esit_olamaz_.html# (Erişim tarihi: 08.12.2014).

49 Sabah Gazetesi, 26 Mayıs 2012, http://www.sabah.com.tr/gundem/2012/05/26/erdogan-sezaryenle-doguma-karsiyim, Milliyet Gazetesi, 26 Mayıs 2012, http://www.milliyet.com.tr/erdoogan-her-kurtaj-bir-uluderedir/siyaset/siyasetdetay/26.05.2012/1545482/default.htm (Erişim tarihi: 08.12.2014).

Çocuk sahibi olmak bireylerin kendi tercihi olduğu gibi, doğurganlığı ile ilgili karar vermek kadının temel insan haklarından biridir. Bu hakkın kullanılmasının sınırı; kadının sağlığı ve doğacak çocuk ve onu izleyecek nesiller için olası ağır maluliyet gözetilerek belirlenir. Bu konuda Türkiye'de hukuk sistemi ceninin yaşama hakkını da gözeterek, rahmin tahliyesine, gebeliğin 10. haftasına dek izin vermiştir. Bu da ancak kadının isteği ve sağlığı açısından tıbbi sakınca olmaması halinde olanaklıdır. Bu sürenin dışında ancak, yaşamsal tehlike ve gelecek için ağır maluliyet oluşacaksa kürtaja karar verebilecektir.[50] Hukuk, öncelikle annenin yaşama hakkını önemsemektedir. Cenin için ise; beynin gelişimini tamamladığı süre dikkate alınmaktadır. İnsanın yaşamının bu denli değerli olduğu açıkken anne ile cenin arasında, ancak tıpbiliminin karar vereceği bir eşikte, siyasi bir liderin ısrarla yön verici açıklamalarda bulunması özel yaşama hatta kadın bedenine dolayısıyla sağlık hakkına ve mahremiyetine müdahale anlamına gelmektedir.[51]

---

[50] Türk Medeni Kanunu m. 28/2'ye gore: "çocuk hak ehliyetini sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder"; MK m. 582/1'de de durum miras hukuku düzenlemeleri bakımından tekrarlanmıştır. Türkiye hukuk sisteminde gebeliğin sonlandırılması 1965'e dek yasak olarak kabul edildi. İlk defa 1965 tarihli Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'da (NPHK) 'tıbbi zorunluluk halinde' bu eyleme cevaz verilmiştir. Bu kanunu ilga eden 2827 sayılı NPHK 1983 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bu kanunda, yasal süreye uyulmak kaydıyla rızaya dayalı çocuk düşürtme ve düşürme eylemleri tanınmıştır. Buna göre gebeliğe, isteğe bağlı durumlarda yahut tıbbi zaruret halinde son verilebilecektir. Çocuk düşürtme ve düşürme, salt isteğe bağlı olarak on haftaya dek gerçekleştirilebilecektir. TCK md. 99/1, on haftaya kadar olan gebeliğin sona erdirilmesinde annenin rızasını yeterli görmüş, ayrıca gebeliğin sona erdirilmesinin annenin sağlığı açısından tıbbi bir sakınca doğurmaması koşulunu aramamıştır. NPHK md. 5'te ise'gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahmin tahliye edileceği' öngörülmüştür. www.mevzuat.gov.tr (Erişim tarihi: 08.12.2014).

[51] Üreme sağlığı, sağlık hakkı çerçevesinde uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış bir haktır. Türkiye'nin de taraf olduğu Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (1966) 12. maddesinde: "Taraf ülkeler her bireye, ulaşabilecekleri en yüksek düzeydeki fiziksel ve ruhsal sağlık standardının sağlanmasının gerektiğini kabul eder" biçimiyle tanımlanarak hükümetlere sorumluluklar yüklemiştir. Bkz. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf (Erişim tarihi: 08.12.2014). Üreme sağlığı vatandaşlar arasında ayrım yapılmadan sunulması gereken bir hizmettir. Bu durum, yine Türkiye'nin taraf olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlen-

E) Gizli dinleme ve izleme

Genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulünce verilmiş hâkim kararı olmadıkça yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde kanunla yetkili kılınmış mercisinin yazılı emri bulunmadıkça haberleşmenin engellenemeyeceği ve haberleşmenin gizliliğine dokunulamayacağı hususu anayasal güvence altına alınmış bulunmakla birlikte, AKP iktidarı döneminde sık sık gizli dinleme ve izleme iddiaları gündeme gelmiştir.[52]

Kişilerin özel yaşam alanına ve onun önemli bir parçası olan haberleşme özgürlüğüne müdahale anlamına gelen gizli dinleme ve izlemeler, genelde kamuoyunda böcek, gizli kamera veya uzaktan dinleme sistemi gibi dünyadaki teknik gelişmelerin bu konuda sağladığı yasal olmayan tüm yöntemleri kullanarak kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayıtların kimi zaman basın yayın yoluyla hukuka aykırı bir şekilde kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Oysa gizli dinleme ve izleme bir anayasal hak ihlali olduğu gibi; Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine de aykırılık teşkil eder, Türk Ceza Kanunu bağlamında da haberleşmenin gizliliğini ihlal ve özel hayatın gizliliğini ihlal suçlarını oluşturmaktadır.[53]

---

mesi Sözleşmesi'nin (1979) 12. maddesinde: "Taraf devletler, aile planlaması dahil, sağlık bakım hizmetlerinden kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması için, sağlık bakımında kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıran bütün önlemleri alacaklardır" biçiminde belirtilmiştir. Bkz. http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/kadinlarakarsiherturluayrimciligin.pdf (Erişim tarihi: 08.12.2014).

52 TBMM'de de sayısız inceleme komisyonu talebine neden olan bu gizli izleme ve dinlemeler ile ilgili haber örnekleri için bkz. Milliyet Gazetesi 23 Haziran 2010, http://www.milliyet.com.tr/chp-li-gok-un-odasinda-ilginc-duzenek/siyaset/siyasetdetay/23.06.2010/1254496/default.htm (Erişim tarihi: 08.12.2014). Milliyet Gazetesi 1 Haziran 2010 http://www.milliyet.com.tr/milliyet-in-dinlenmesi-meclis-e-tasindi/siyaset/siyasetdetay/01.06.2010/1245135/default.htm, Milliyet Gazetesi 31 Mayıs 2010, http://www.milliyet.com.tr/turkiye-dinleme-cenneti-oldu/guncel/gundemdetay/31.05.2010/1244617/default.htm (Erişim tarihi: 08.12.2014).

53 26 Eylül 2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu metni, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf, 09.12.14.

F) Ahlak Kuralları Dayatması

23 Mayıs 2013 tarihinde Ankara Kurtuluş metrosunda "Sayın yolcularımız lütfen ahlâk kurallarına uygun hareket ediniz" anonsu yapılması ile aşikâr hale gelen muhafazakâr siyasi bakışın ahlak kuralları dayatması, pek çok kesimin tepkisini çekmiştir[54]. Özel yaşama ve yaşam tarzına doğrudan etki eden bu tür müdahaleler, Gezi eylemleri sonrasında da kız ve erkek yurtlarının ayrılması tartışması ile sürmüş, kadın erkek ilişkilerinde cinselliği merkeze koyan ataerkil bakış açısı siyasi iktidarın eleştirilere ve tepkilere kulak tıkayan tutumunun en önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir.[55] Böylece, Gezi protestosunun haklılığı, ilerleyen aylarda pekişmiş bulunuyor

---

[54] Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2013, http://www.hurriyet.com.tr/ankara/23342317.asp, (10.12.14)

[55] Dönemin başbakanının Kasım 2013 ‹de yaptığı açıklama öğrenci evleri ile yeni bir tartışma başlattı:
"Biz kızların erkeklerin devletin yurtlarında karışık olarak kalmasına müsaade etmedik etmiyoruz. Dünyada eğitim öğretim psikolojisinin içerisinde bile bunun verimlilik olarak hiç bir zaman izahı yapılamaz. Biz buna kesin olarak müdahil olduk. Kız yurtları ile erkek yurtlarının ayrıştırması noktasında çalışmalarımız sürüyor. Bunda da yüde 70 oranında da gerçekleştirdik. Bazı yerlerde yurtlar noktasında eksiklik olduğu için öğrencilerimiz evlerde kalıyor. Buralardan güvenlik güçlerimize gelen istihbari bilgiler var. Bu istihbari bilgilerden hareketle de valiliklerimiz bu durumlara müdahale ediyorlar.(…) Devletin burada olduğunu anlatmak için bu adımlar atılmaktadır ve atılacaktır. Bunlara da kusura bakmasınlar, muhafazakâr demokrat bir iktidar olarak müdahil olmak durumundayız. Kimse bunu özel hayata müdahale olarak yorumlanmasın. 1"
Dönemin Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ'ın , "Anayasa'nın 58'inci maddesinin 2'nci fıkrası devlete gençleri koruma görevi veriyor" diyerek savunduğu, dönemin İçişleri Bakanı Muhammer Güler'in ise terörle mücadele amacı içinde açıkladığı kızlı erkekli öğrenci evlerinin denetimi, kısa sürede il idarecileri tarafından da kabul gördü. Adana Valisi Hüseyin Avni Coş, Başbakan Erdoğan'ın kızlı- erkekli olarak kalınan 'öğrenci evleri' ile ilgili sözlerinin kendilerine verilen talimat olduğunu söyledi ve şöyle dedi: "Gençliğin korunması, gençliğin kötü alışkanlıklardan korunması, Anayasa ile devlete verilmiş görevler arasındadır. Sayın Başbakanımızın talimatları doğrultusunda gerekli çalışmalar tabii ki yapılıyor. (…) 2."
(1. 5 Kasım 2013 tarihli Zaman Gazetesi haberi http://www.zaman.com.tr/politika_basbakandan-kizli-erkekli-evler-aciklamasi_2162376.html
2. http://www.gazetevatan.com/-kizli-erkekli--evlere-58-inci-madde-denetimi--581881-gundem/).
Anayasa'nın 58'inci maddeye dayanak yapılarak temel özgürlük alanlarına kısıtlama yapılamaz. Yapılan açıklamalar ve o doğrultuda yapılan işlem ve uygulamalar, başta "özgürlük ve hakların anayasal rejimi"ni belirleyen madde 13'e, "özel hayatın gizliliği" ve "konut dokunulmazlığı"nı güvence altına alan madde 20 ve 22'ye açıkça aykırıdır.

III. GEZİ ÖNCESİ KOLLUK ŞİDDETİ

A) HES Protestoları ve Hopa olayı

AKP iktidarı döneminde yapımına hız verilen Hidro Elektrik Santralleri (HES), üzerinden suyun şirketlerin kullanımına sokulması, ticarileştirilmesi, derelerin ve yer altı sularının doğadaki akışından koparılması, doğanın yıkımına, suya ulaşamayan tüm canlıların yaşamını yitirmesine, geçimlik yaşamı yok etme, kamu kaynaklarında kayba, doğal mirasın tahribatına ve farklı toplumsal sorunlara neden olduğu gerekçesi ile önemli eleştirilere ve mücadelelere konu olmaktadır.[56] Halkın, ilgili kurum ve derneklerin HES'lere yönelik muhalefetine ve idare mahkemelerinin verdiği iptal ve yürütmeyi durdurma kararlarına rağmen HES'lerin inşasına ve planlanmasına devam edilmesi, HES bölgelerinde halkın tepkisine ve toplumsal gösterilerin yaygınlaşmasına neden olmuştur.[57] Ne var ki, demokratik toplumun varlığı için önemli ve gerekli olan bu tepkiler, hükümetin, enerji politikasını yeniden gözden geçirmesine neden olmamış aksine Gerze'den, Karacam-Köknar'a, Hopa'dan Tortum'a kadar yaşam alanlarını şirketlere karşı korumaya çalışan halk gösterileri, büyük ölçüde polis-jandarma şiddetiyle ya da Peri suyunu korumaya çalışanlar, şirketin ağır silahlarla donanmış özel güvenlik kuvvetleriyle karşılaşmıştır.

HES karşıtı gösterilerde yaşanan polis şiddetinin en önemli örneğini ise Hopa olayı oluşturmaktadır. Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın, 31 Mayıs 2001 tarihinde Hopa'da gerçekleşen mitingini çay fiyatlarının belirlenmemesi ve bölgede yapılmak istenen HES'ler nedeniyle protesto eden Hopalılar, polisin halka sert müdahalesi ile karşılaşmıştır. Polis müdahalesi sırasında yoğun gaz bombası nedeniyle emekli öğretmen Metin Lokum-

---

56 İrfan Şenlik, "HES'lere Yeşil Enerji Sorgusu", http://www.emo.org.tr/ekler/fd0636c8216400b_ek.pdf?dergi=927, 09.12.14.

57 İlgili haber örnekleri için bkz. Ntvmsnbc Haber 15 Nisan 2010, Ntvmsnbc Haber, 30 Haziran 2010, http://www.ntvmsnbc.com/id/25082196http://www.ntvmsnbc.com/id/25110600/ Hürriyet Gazetesi, 5 Haziran 2010, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/14938441.asp, 09.12.14.

cu yaşamını yitirmiş, aynı günün akşamı ise siyasi parti ve sivil toplum örgütü üyelerinin evlerine baskınlar gerçekleştirilerek çok sayıda kişi gözaltına alınmıştır.[58]

B) 1 Mayıs müdahaleleri

Toplumun tarihsel belleği olarak meydanlar zaman kavramını da içselleştirmişlerdir. Avrupa kentlerinde meydanlar, kent yaşamının odağı olan dış mekânlardır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde çağdaş bir sosyal yaşamın uzantısı olarak tasarlanan meydanlar bugün daha çok park ve tören alanı olarak kullanılmaktadır.

Taksim Meydanı, 1928 yılında Cumhuriyet Anıtının yapılışından sonra yeni rejimin simgesi olmuş ve kutlamalar ve bayramlara ev sahipliği yapmıştır. Yükselen emekçi sınıfı mücadelesi sonucu işçi bayramları dâhil büyük etkinlikler, yetmişli yıllarda Taksim Meydanı'nda yapılmaya başlanmıştır. 1976 yılında büyük bir 1 Mayıs kutlaması gerçekleşmiştir. 1 Mayıs, tüm dünyada işçilerin, emeğiyle geçinenlerin, yoksulların, kadınların, gençlerin yani bir ülkenin tüm değerlerini üretenlerin sorunlarını, çözümlerini ve taleplerini siyasi iktidarlara ve dünyaya ilan ettiği bir mücadele günü olarak benimsenmiştir. Taksim Meydanı'da bu toplumsal sesin en anlamlı mekânı olagelmiştir.

Ülkemizde de 1 Mayıs'ın tarihine baktığımızda, kuşkusuz simgesel olarak, sınıflar mücadelesinin tarihini görürüz. Ne var ki, 1977 yapılan kutlamaya silahlı saldırı yapılmıştır. Resmi aygıtlara göre, bu katliamda 36 kişinin hayatını kaybettiği 136 kişinin yaralandığı olsa da, daha fazla ve ölü ve yaralının var olduğu açıktır. Bunun kesin tespiti hala yapılabilmiş değildir. Kanlı 1 Mayıs olarak anılacak olan 1977 1 Mayısı, emekçi sınıflar açısından Taksim Meydanı'nı aynı zamanda anma ve mücadele alanı olarak da belirlemiştir.

---

[58] Radikal Gazetesi, 31 Mayıs 2011, http://www.radikal.com.tr/politika/hopada_erdogan_gerginligi_1_olu-1051244, 09.12.14.

1977'den sonra Taksim Meydanı her iktidar tarafından 1 Mayıs kutlamalarına kapatılmış, 1980'de yapılan askeri darbenin ortamı da bu yasaklamayı kolaylaştırmıştır. Ancak 1993 yılında Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonları (DİSK), 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak için karar almış ve bu tarihten itibaren de her yıl Taksim Meydanı'na çıkmak isteyenlere yine polis saldırısı gerçekleşmiştir.

2008 yılında Başbakan R.T.Erdoğan, "Ayaklar baş olursa kıyamet kopar" diyerek Taksim yasağının devam edeceğini belirtmiştir. Ancak mücadele sonuç vermiş; 2008 yılı nisan ayında 1 Mayıs "Emek ve Dayanışma Günü" olarak kutlanmasına TBMM karar vermiştir. Ama Taksim Yasağı hala ısrarla şiddetle uygulanmıştır. 2008 yılında sendikaların Hükümetle 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlama konusunda uzlaşamaması sonucunda sendikalar, Taksim'e yürüme kararı almıştı. Bunun üzerine, bütün iktidar güçleri bir gün öncesinden hazırlıklara başlamış ve sabah 06:30'dan itibaren Şişli'de, Osmanbey'de, Pangaltı'da, Nişantaşı'nda, Okmeydanı'nda, Dolapdere'de ve Kurtuluş'ta polis saldırıları gerçekleşmiştir. Polisin, DİSK, Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi vb demokratik kitle örgütleri ve siyasi parti binasına yönelik tutumu ve bir hastanenin acil servisi girişinde ve şişli adliyesi içinde gaz bombası atarak birçok kişinin yaralanmasına neden olması tartışmalara neden olmuştur. O gün gerçekleşen müdahalelerde polis, biber gazı, gaz bombası, tazyikli ve boyalı su kullandı. DİSK binası önündeki olaylarda CHP milletvekili Mehmet Ali Özpolat, sıkılan biber gazı nedeniyle kalp spazmı geçirdi. Okmeydanı'nda Burhan Gül isimli 19 yaşında bir genç, başından plastik mermiyle vurularak yaralandı. 2009 yılında 1 Mayıs resmi tatil ve bayram ilan edildi; ama aynı yıl yine polis saldırısı, Taksim'de kutlamak isteyenlere yöneldi. 2010 ve 2011 yılında Taksim Meydanı yüzbinlerce kişi tarafından doldurularak nihayet barışçıl bir anma ve kutlama gerçekleşmiş oldu. 2013 yılında ise 1 Mayıs'tan 4 ay önce Taksim'i Yayalaştırma projesi adı altında 1 Mayısın Taksim'de kutlanılması yasaklandı ve buna rağmen binlerce kişi, yine Taksim'de kutlamaya çalıştı; polis yine saldırdı ve vatandaşlara karşı ateşli ve ateşsiz silah kullandı; hastanelere

gaz bombası atarak ambulansları durdurdu. Böylece, 1977 den sonra olaylı bir mayıs olarak tarihe geçti[59].

1 Mayıs müdahaleleri, 1977 1 Mayıs Katliamının[60] otuzuncu yılı nedeniyle DİSK'in, 2007 kutlamaları Taksim'de yapmak istemesi ile başlamıştır. Çeşitli kitle örgütleri ve siyasi partilerin de destek verdiği DİSK'in Taksim çağrısı üzerine toplumsal muhalefetin tüm bileşenleri katılımıyla gerçekleştirilmek istenen kutlamalarda yoğun bir polis şiddeti uygulanmış, buna rağmen 3 bin kişi Taksim'e girmeyi başarmış; 2009'a kadar geçen iki yıl boyunca devam eden direniş, AKP iktidarının 2009'da meydana "makul sayıdaki kitlenin" girebileceği kararı almasını sağlamıştır.[61] 2009 1 Mayıs'ında işçiler, kamu çalışanları, gençler, kadınlar ve yoksullardan oluşan yaklaşık 10 bin kişilik bir kitle, tüm engellemelere rağmen, Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs'ı kutlamış, 2010 yılında ise Taksim yasal olarak 1 Mayıs alanı olarak tanınmıştır.[62]

Erdoğan'ın, "1 Mayıs'ı, 1 Mayıs havasında kutladık. Dün Taksim 100 bin kişiyi ağırladı. Tarihi gün yaşandı. 33 yıl aradan sonra böyle bir zemini hazırlamanın mutluluğu içindeyiz.

---

59 Ayrıntılı açıklamalar için bkz. *Sabahın Sahibi Var, 2004'ten 2011'e 1 Mayıs Alanı'nı Geri Alma Mücadelesi, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, DİSK yay., Ocak 2012.*

60 1 Mayıs kutlamalarının uzun yıllar yasaklanması 1970'lerde toplumsal muhalefetin yükselmesiyle birlikte değişmişti. 1975'te İstanbul Tepebaşı Gazinosu'nda yapılan kutlamanın ardından 1976'da Taksim Meydanı'na çıkıldı. 1977 yılında ise yüz binler Taksim'e akmıştı. Devrimci mücadelenin yükseldiği dönemde 1 Mayıs'ı provokasyonla kutlanamaz hale getirmek isteyen kontrgerilla halkın üzerine ateş açtı. Olayda 36 kişi yaşamını yitirdi, 200'den fazla kişi yaralandı. 1977 1 Mayıs'ı tarihe Kanlı 1 Mayıs olarak geçti. Ertesi yıl 1978'de, yaratılan korku ortamına ve önceki yıla rağmen yüz binler yine Taksim'deydi. Tüm provokasyonlara rağmen Taksim'den vazgeçilmezken, sıkıyönetimle birlikte 1979'da Taksim 1 Mayıs'ı yasaklandı. Katliamın 30'uncu yılında DİSK, 1 Mayıs'ın resmi tatil ilan edilmesi ve 77 Katliamı'nın aydınlatılması için gerekli girişimlerin yapılması talebiyle 1 Mayıs'ta Taksim'e çağırdı. Bu çağrı ile birlikte on binler Taksim'i kazanmak için 3 yıl boyunca polis saldırısına direndi.

61 CnnTürk Haberi, 1 Mayıs 2009, http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/05/01/31.yil.sonra.taksim.coskusu/524739.0/ (10.12.14)

62 CnnTürk Haberi, 1 Mayıs 2010, http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/01/32.yil.sonra.taksimde.1.mayis.coskusu/574334.0/ (10.12.14)

Kimsenin bu iktidardan kopara kopara aldığı bir şey yok. Kopara kopara alma güçleri varsa 1977'den beri neredeydiler?" ifadeleri ile açıkladığı bu dönüşüm, ne yazık ki kısa sürmüştür.[63] 2013 yılında Gezi parkını da içine alan Taksim Yayalaştırma Projesi gerekçe gösterilerek 2013 yılında kutlamaların Taksim'de yapılmasına tekrar izin verilmemiş, kutlamanın Taksim'de yapılmasının engellenmesi için meydana çıkan tüm yolları kesilerek otobüs-vapur-metrobüs seferlerini durdurulmuştur. Şişli'de DİSK binası çevresinde ve Halaskargazi Caddesi'nde, Beşiktaş'ta Barbaros Bulvarı'nda ve Çarşı çevresinde, Okmeydanı'nda, Mecidiyeköy'de, Gayrettepe'de, Bomonti'de, Kurtuluş'ta, Tarlabaşı'nda, Dolapdere göstericilere yönelik olarak yoğun şekilde polis şiddetine başvurularak toplumsal muhalefet bastırılmaya çalışılmıştır.[64]

C) Avrupa Mahkemesi'nin Taksim kararı

2008 yılı 1 Mayıs yasaklarına karşı DİSK VE KESK'in Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapmış olduğu 38676/08 no'lu başvuru sonucu; 22 Kasım 2012 tarihinde verilen kararla, Taksim'in 1 Mayıs Alanı olduğu; Hükümetin 1 Mayıs 2008 tarihindeki engellemeleri nedeniyle, başvurucuların "Toplantı ve Toplu İfade Özgürlüğü ile Örgütlenme Özgürlüğü'nün" ihlal edildiği tespit edilmiştir. Uzun yıllardan beri emekçilerin, 1 Mayıslarda iktidara ve kamuoyuna seslerini duyurdukları Taksim Meydanı, özellikle 1977 yılında kitleye yapılan saldırı ve 36 emekçinin hayatını kaybetmesi sonucunda, toplum hafızasında önemli bir yer edinmiş ve 1 Mayıs Emek Bayramı, Taksim Meydanı'yla özdeşleşmiştir. İHAM, bu karar ile Taksim Meydanı'nın 1 Mayıs kutlamaları için toplum hafızasında ve sendikalar açısından önemli bir yeri olduğu ve bu alanın 1 Mayıs alanı olarak kabul edilmesi gerektiğini, yapılacak miting nedeniyle kent yaşamının etkilenmesinin (trafiğin tıkanması-

---

63 CnnTürk Haberi, 2 Mayıs 2010, http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/05/02/erdoganin.1.mayis.tepkisi/574507.0/ (10.12.14)

64 Bianet haberi, 02 Mayıs 2013, http://www.bianet.org/bianet/yasam/146326-1-mayis-2013-kunye-ve-bilanco (10.12.14)

nı, yolların kalabalıklaşmasını) mitingin yapılması için engel kabul edilemeyeceğini açıkça belirtmiştir. İHAM, ifade özgürlüğünün kullanılacağı yeri seçmenin de hak kapsamında olduğunu tespit etmiş, hükümetin görevinin bu hakkın kullanımını güvence altına almak olduğuna hükmetmiştir. Sendikaların, sendika olmalarından kaynaklanan toplanma özgürlüğü ve 1 Mayıs kutlama özgürlüklerine sahip oldukları tespit edilmiştir. İHAM, bu tür gösterilerde kurumlar ve kişilerin bir bütün olduğunu, Sendikaların, hem Taksim katliamını anmak için düzenlenen gösterinin organizatörleri olarak doğrudan mağdur, hem de göstericiler adına da mağdur edildiklerini belirtmiştir. Hukuken bağlayıcı bu karara rağmen dönemin Başbakanı, "E ben de geçmişte Taksim'de miting yaptım. Ama belki yarın Taksim de miting alanı olmayacak. Yasak olmasına rağmen 'ben burada miting yaparım' diyemezsin. Sana neresi gösterilirse orada miting yapmak zorundasın. Burası hukuk devleti." şeklinde açıklamalar yaparak 2013 ve 2014 yılında Taksim yasağının devam edeceğini beyan etmiştir.

2013 yılında iktidarın 1 Mayıs alanını yasaklamasının bahanesi olan Taksim Gezi Parkı projesi tüm ülkede Gezi Direnişine dönüşmüştür. Tabii ki Haziran olaylarının itici güçleri daha çok siyasal nedenlere dayanmakta ise de, sembolik olarak Taksim Meydanı'na dönük çevresel yağmaya yol açacak proje ve uygulamalar, hareketlerin tetikleyicisi olmuştur. Sürekli yasaklanan, ısrarla baskı ve zor ile girişi engellenen Taksim Meydanı'na yönelik açık saldırı, başlangıçtan itibaren tüm Türkiye'nin gündemi haline gelmesine sebep olmuştur.

IV. GEZİ EYLEMLERİ KRONOLOJİSİ

27 Mayıs Pazartesi

Demokratik kitle örgütleri, sivil toplum kuruluşları, siyasi gruplar ve meslek gruplarının oluşturduğu bir koalisyon olan ve Taksim'deki kentsel dönüşüm planlarına karşı aktif bir şekilde kampanya yürüten Taksim Dayanışma Platformu, buldozerlerin gelmesinin ardından Gezi Parkı'nda toplanmaya başladı.

28 Mayıs Salı

Bir grup çevreci gösterici, Gezi Parkı'nda barışçıl bir oturma eylemi gerçekleştirdi. Polis, parkı boşaltmak için aşırı güç (göz yaşartıcı gaz ve biber gazı spreyi) kullandı.

29 Mayıs Çarşamba

Gezi Parkı'ndaki göstericilere yönelik polisin aşırı güç kullanmasına duyulan tepkinin ardından, İstanbul'da göstericilerin sayısı hızla artmaya başladı.

30 Mayıs Perşembe

Sosyal medya ve haber sitelerinde, sabahın erken saatlerinde polisin, Gezi Parkı'nda kamp kuran göstericilerin çadırlarını yaktığını gösteren görüntüler paylaşıldı. Polis göstericileri dağıtmak için biber gazı ve tazyikli su kullandı. Akşam saatlerinde göstericilerin sayısı ciddi oranda artmıştı.

31 Mayıs Cuma

Polis, sabah erken saatlerde barışçıl göstericileri Gezi Parkı'ndan çıkarmak için göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su dâhil olmak üzere aşırı güç kullanarak müdahale etti. Polisin sert müdahalesi, İstanbul'un merkezinde de akşama kadar devam etti. Kitlesel gösteriler Ankara ve İzmir'in yanı sıra, Antakya, Eskişehir, Edirne, Bursa, Kocaeli, Samsun ve Adana gibi diğer şehirlere de yayıldı.

1 Haziran Cumartesi

Polis saat 17.00 sularında Taksim Meydanı'ndan çekildi ancak şehrin diğer taraflarında polis müdahalesi devam etti. Eylemler diğer şehirlere yayıldıkça, polis barışçıl göstericilere yönelik aşırı güç kullanmaya devam etti. Ankara, İzmir ve Eskişehir'de onbinlerce, Adana, Edirne, Samsun, Antakya, Trabzon, Bursa ve Kocaeli gibi diğer şehirlerde binlerce gösterici ve polis arasında çatışmalar çıktı[65].

[65] Uluslararası Af Örgütü Ekim 2013 İndeks: EUR 44/022/2013, Gezi Parkı

2 Haziran Pazar

Türkiye genelinde polisin aşırı güç kullanımı devam etti. Polis Ankara ve İzmir'de barışçıl göstericilere göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su ile müdahale etti. Ankara ve İzmir'de polisin yaralı göstericilerin tedavi edildiği revirlere saldırdığı bildirildi.

İçişleri Bakanı Muammer Güler, yaptığı açıklamada ülke genelinde 67 ilde altı gündür süren 235 eylemde 1,730 kişinin gözaltına alındığını söyledi.

4 Haziran Salı

22 yaşındaki Abdullah Cömert, 3 Haziran'da Antakya'daki bir eyleme polisin müdahale etmesinin ardından başından yaralanarak hayatını kaybetti. Görgü şahitleri Cömert'in polisin attığı gaz kapsülünün başına isabet etmesi sonucu hayatını kaybettiğini söyledi.

İzmir'de 38 kişi Twitter'da eylemlerle ilgili mesajlar paylaştığı için gözaltına alındı.

5 Haziran Çarşamba

Türk Tabipler Birliği, başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir olmak üzere, ülke genelinde 12 şehirde 4,355 kişinin yaralandığını bildirdi.

7 Haziran Cuma

Dört günlük Kuzey Afrika ziyaretinden dönen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul'da destekçilerine bir konuşma yaptı. Başbakan konuşmasında eylemlerin yasa dışı olduğunu, çoğu polis olmak üzere yaklaşık 1,000 kişinin yaralandığını ve eylemlere son verilmesi gerektiğini söyledi. Erdoğan ayrıca polisin aşırı güç kullandığı durumlar olmuş olabileceğini de dile getirdi.

Eylemleri, Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor.

11 Haziran Salı

Sabah polis Taksim Meydanı'ndaki eyleme göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullanarak müdahale etti ve Taksim Meydanı'nda 11 gün süren barışçıl işgal eylemine son verdi. Polis ve göstericiler arasındaki çatışmalar, gün ve gece boyunca devam etti.

Öğleden sonra İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, Taksim Meydanı'na yapılan polis müdahalesini meydandaki anıt heykelin ve civardaki binaların üzerindeki "terörist örgütlere ait afişleri" gerekçe göstererek savundu. Gezi Parkı'nda ise polis müdahalesi olmayacağına dair söz verdi. Akşamı üzeri polis göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermilerle Gezi Parkı'na müdahale etti.

Bir grup avukatın İstanbul Çağlayan Adliyesi'nde Gezi Parkı eylemlerinde polis şiddetini kınamak için basın açıklaması yaparken gözaltına alınmasını protesto eden 45 avukatgözaltına alındı[66].

12 Haziran Çarşamba

Başbakan, göstericilerin Gezi Parkı'nı boşaltmaları için "son bir uyarı" yaptığını söyledi. Sabahın erken saatlerinde polis Taksim Gezi Parkı revirine ve çevresine göz yaşartıcı gaz ilemüdahale etti.

14 Haziran Cuma

Ankara'da 1 Haziran günü yapılan eylemlerde bir polis tarafından sıkılan kurşun ile başından vurulan Ethem Sarısülük hayatını kaybetti.

15 Haziran Cumartesi

Polis Gezi Parkı'nda barışçıl işgal eylemi yapan göstericileri göz yaşartıcı gaz, tazyikli su veplastik mermi kullanarak dağıt-

[66] İndeks: EUR 44/022/2013 Uluslararası Af Örgütü Ekim 2013, Gezi Parkı Eylemleri, Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor.

tı. Göstericilerin parka yeniden girmeleri engellendi. Polis, Divan Oteli'nin girişinde tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz kullandı ve otelin yaralı göstericilerin tedavi edilmesi için revir olarak kullanılan lobisini göz yaşartıcı gazla doldurdu.

16 Haziran Pazar

Polis, Ankara'da Ethem Sarısülük'ün cenaze yürüyüşüne aşırı güç kullanarak müdahale etti.

Akşam, Taksim alanında polis asitli tazyikli su kullandı. Göstericiler, vücutları yanmışolarak revirlere koştu.

17 Haziran Pazartesi

Akşam saatlerinde sessiz bir durma eylemi olan "duran adam" eylemi başladı ve hemen ardından birçok kişi eyleme katıldı. Taksim Meydanı'nda durma eylemi yapan en az 16 kişi gözaltına alındı, yaklaşık sekiz saat sonra serbest bırakıldı.

Türk Tabipler Birliği, çoğunluğu İstanbul, Ankara ve İzmir'de olmak üzere ülke genelinde 12 şehirde 7,478 kişinin yaralandığını bildirdi.

22 Haziran Cumartesi

Polis, Türk Mühendis ve Mimar Odalar Birliği'ndeki revirin içine ve etrafına göz yaşartıcı gazfırlattı.

23 Haziran Pazar

İçişleri Bakanlığı Türkiye'nin 81 ilinin 79'unda 2.5 milyon kişinin eylemlere katıldığını bildirdi. Bu süre boyunca yaklaşık 4,900 kişi değişen sürelerle gözaltına alındı[67].

24 Haziran Pazartesi

Başbakan bir polis akademisinin mezuniyet töreninde yaptığı

[67] Uluslararası Af Örgütü Ekim 2013 İndeks: EUR 44/022/2013, Gezi Parkı Eylemleri, Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor.

konuşmada polisin Gezi Parkı eylemleri boyunca cesur, kahramanca bir tavır gösterdiğini söyleyerek onları kutladı.

Türk Tabipler Birliği istatistiklerine göre eylemlerin başlamasından bu yana 13 şehirde 8,038 kişi yaralandı.

8 Temmuz Pazartesi

Gezi Parkı'nın İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu tarafından halka açılmasının hemen ardından göstericiler ve halktan diğer kişiler parkı doldurdu. Ancak iki saat sonra polis parktan çıkmaları için uyarıda bulundu ve göz yaşartıcı gaz ve plastik mermi kullanarak müdahale etti. Polis operasyonu parkın etrafındaki yerlere de yayılarak sabahın erken saatlerine kadar devam etti.

Gezi Parkı'na barışçıl bir şekilde girmek isteyen Taksim Dayanışma temsilcileri de dahil olmak üzere 50 kişi gözaltına alındı.

10 Temmuz Çarşamba

3 Haziran günü Eskişehir'deki bir eyleme polisin müdahale etmesinin ardından kaçarken sivil giyimli kişiler tarafından acımasızca dövülen 19 yaşındaki Ali İsmail Korkmaz hayatını kaybetti. Biri polis olmak üzere yakalanan beş kişi hakkında cinayet suçlamasıyla dava açıldı.

12 Temmuz Cuma

8 Temmuz'da gözaltına alınan Taksim Dayanışma'nın tüm temsilcileri serbest bırakıldı.

22 Temmuz Pazartesi

Antakya'da barışçıl göstericilerin işgal eylemi yaptığı Sevgi Parkı sabahın erken saatlerinde polis tarafından boşaltıldı. Polis Taksim Meydanı'nda göstericilere yönelik aşırı güç kullandı.

26 Temmuz Cuma

Savcılar, Ankara'daki Gezi Parkı eylemlerine yönelik ilk iddianameyi tamamladı. Polis tarafından vurularak öldürülen Et-

hem Sarısülük'ün cenaze yürüyüşüne katıldıkları gerekçesiyle 73 kişiye dava açıldı.

1 Ağustos Perşembe

Köşe yazarı Can Dündar, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yazdığı yazılardan dolayı Milliyet gazetesindeki işinden çıkarıldı. Türkiye Gazeteciler Sendikası, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yaptıkları haberler nedeniyle 81 gazetecinin işine son verildiğini bildirdi[68].

3 Ağustos Cumartesi

Gezi Parkı'nın içinde ve etrafında eylem yapmak isteyen kişilere, polis göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermi kullanarak müdahale etti. Polis müdahalesi gece boyunca devametti.

19 Ağustos Pazartesi

Antakya'da polis Ali İsmail Korkmaz'ı, ölümünün 40. gününde anmak isteyen göstericilere yönelik göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullandı.

20 Ağustos Salı

Polis, Gezi Parkı eylemleri boyunca yaşanan polis şiddetinin mağdurlarının adalet arayışlarınadikkati çekmek için Antalya'dan İstanbul'a yürüyen dört kişilik "Adalet Yürüyüşü" grubuna vegruba destek verenlere göz yaşartıcı gaz ve aşırı güç kullanarak müdahale etti.[69]

---

[68] İndeks: EUR 44/022/2013 Uluslararası Af Örgütü Ekim 2013, Gezi Parkı Eylemleri, Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor.

[69] Uluslararası Af Örgütü Ekim 2013 İndeks: EUR 44/022/2013.

İKİNCİ BÖLÜM

GEZİ PARKI'NI SAHİPLENEN BAŞLICA TOPLUMSAL KATMANLAR

Gezi Parkı'na dokunulmaması için eyleme geçen kişi ve gruplar, toplumun çoğulcu yapısını yansıtan çeşitliliğe sahip olmuşlardır. Bununla birlikte, "ötekileştirilmiş gruplar" kavramı, "Gezi direnişi"nin ortak paydasını oluşturmaktadır. Gezi hareketi, farklı muhalif grupları, partileri, kitle örgütlerini ve kişileri bir araya getirmiş, kitlesel halk muhalefetine dönüştürmüştür. Gerçekten AKP iktidarının birçok konudaki tercihleri, kararları ve uygulamalarına muhalefet eden gruplar, öğrenciler, işçiler, memurlar, sendikalar, partiler, çevre örgütleri, semt dernekleri, taraftar grupları, kadın örgütleri, sanatçılar, gazeteciler, doktorlar, avukatlar, LGBT üyeleri gibi sivil toplum örgütleri ve bireyler Gezi'de biraraya gelmişlerdir.

Bunlar iki grupta toplanabilir:

- Platform ve toplumsal kategoriler
- Sosyal medya

I. PLATFORM VE TOPLUMSAL KATEGORİLER

A) Taksim Dayanışması

Taksim Dayanışması kısaca onlarca kitle örgütünün bir araya geldiği bileşen olarak çıktı karşımıza. Taksim Dayanışması 2010 yılından itibaren Beyoğlu'nda gerçekleştirilmek istenen Taksim Projesi'ne karşı kitle örgütlerinin bir araya gelmesi ile başladı ise de, Gezi olayları ile direnişçilerin de sesi oldu. Top-

lumsal harekete katılan farklı politik düşüncelerdeki insanları belli amaçlarda buluşturmayı başardı. Bileşenlerine baktığımızda da aslında bunun nasıl mümkün olduğunu görebiliriz. Hareketin emek-eksenli öznesi olan dayanışma, Gezi sürecinde tüm katılımcıların sesi olarak iktidara şu talepleri iletti:

- Gezi Parkı, Park olarak kalmalıdır. Taksim Gezi Parkına Topçu Kışlası adı altında ya da başka herhangi bir yapılaşma olmayacağına, projenin iptal edildiğine dair resmi bir açıklamanın yapılmasını,
- Atatürk Kültür Merkezinin yıkılmasına ilişkin girişimlerin durdurulmasını,
- Taksim Gezi Parkı'ndaki yıkıma karşı direnişten başlayarak halkın en temel demokratik hak kullanımını engelleyen, şiddetle bastırma emrini veren, bu emri uygulatan ve uygulayan, binlerce, insanın yaralanmasına, Mehmet Ayvalıtaş ve Abdullah Cömert adlı iki yurttaşımızın hayatını kaybetmesine neden olan sorumlular, başta İstanbul, Ankara, Hatay Valileri ve Emniyet Müdürleri olmak üzere tüm sorumluların görevden alınmasını,
- Gaz bombası ve benzeri materyallerin kullanılmasının yasaklanmasını,
- Ülkenin dört bir yanında gösterilere katıldığı için gözaltına alınan yurttaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını, haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına ilişkin açıklama yapılmasını,
- 1 Mayıs alanı olan Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlarımızda, kamusal alanlarımızda toplantı, gösteri, eylem yasaklarına ve fiili engellemelere son verilmesini; ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını TALEP EDİYORUZ.

Taksim Dayanışması'nın bu taleplerine bugün baktığımızda ne derece haklı talepler olduğunu görebiliyoruz. Gezi sürecine katılan tüm yurttaşlar bu taleplere katılmakta idi.

Süreç sonrasında da iktidarın hedefi haline gelen Taksim Dayanışması üyeleri ve özellikle sözcüleri İstanbul Valisi'nin 'halkı Gezi Parkı'na bekliyoruz' açıklaması ile parka gitmek istemişler; ancak Taksim Meydanı'nda gözaltına alınmışlardı.[70] Daha sonra tam bir 'hukuk skandalı' ile cereyan eden gelişmeler ile serbest bırakılmışlar, haklarında savcılıkça verilen 'yakalama' kararına varıncaya kadar tüm hukuka aykırı kararlar mahkemece kaldırılmıştı. Siyasal merciler, Taksim Dayanışması'nı suç örgütü olarak ilan etmeye çalışmış, dayanışma sözcüleri savcılıkça 'suç örgütü' kurmak ile suçlanmış ancak dayanışmanın meşruluğu mahkeme kararlarında da yer almıştır. Taksim Dayanışması Gezi sonrasında da faaliyetine devam etmektedir.[71]

İstanbul 33. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 2014 / 88 esas sayılı davada, suç işlemek için örgüt kurma (TCK md. 220) ve 2911 sayılı yasaya muhalefet iddialarıyla yargılama devam etmektedir.

B) Kadınlar

Son 10 yılda AKP iktidarı'nın kadın düşmanı politikaları da Gezi'de karşılığını buldu. Gezi sürecinde simgeleşen öznelere baktığımızda 'kırmızılı kadın','siyahlı kadın' gibi sembollerle karşılaşıyoruz. Son yıllarda artan kadın cinayetleri, tacizleri, kadınlara karşı iktidarın yoksayan politikaları bu simgelerde yerini buldu. Kürtaja ilişkin yeni düzenleme yapma çabalarının karşı gelişen protestolar yargıya taşınmıştı. Dolmabahçede eylem yapan bir grup kadına dava açılmış, ancak bu kişiler be-

---

70 http://www.sendika.org/2013/07/gezi-parki-kapatildi-polis-saldiriyor-halk-direniyor-dakika-dakika/ ; http://taksimdayanisma.org/basin-toplantisina-cagri-gozaltina-alinan-taksim-dayanisma-uyeleri-derhal-serbest-birakilmalidir ; http://www.gazetevatan.com/taksim-dayanisma-uyeleri-gozaltinda--552395-gundem/ ; http://www.istabip.org.tr/index.php/haber-arsivi/3008-taksim-dayanmas-akln-hukukun-vicdann-demokrasinin-bittii-yerdeyiz.html

71 http://taksimdayanisma.org ; https://tr-tr.facebook.com/TaksimDayanismasi

raat etmişlerdir.[72] Tamamen ifade özgürlüğü kapsamında olan protestoların suça dönüştürülme çabaları son derece zorlama olmuş ve komik iddialar ortaya atılmıştır. Örneğin, Ankara Belediye Başkanı Melih Gökçek'in kendisini yumurta atarak protesto eden kadınlar hakkında şikâyetçi olması üzerine açılan davada suç "Mala zarar verme" olarak nitelendirilmiştir.[73]

Daha protestoların ilk günlerinde Toma'nın karşısında ellerini iki yanına açan kadına tazyikli su ile yapılan müdahale, Gezi Parkı'nda Ceyda Sungur'un yüzüne biber gazı sıkılması, toplumun vicdanını yaralayan durumlar olarak çıktı karşımıza. Ceyda Sungur'un kısaca şu sözleri kadınların Gezi hareketinde baş aktörlerden biri olarak karşımıza çıktığını göstermektedir;

"Ne yazık ki, Ethem Sarısülük başından bir polis kurşunu ile vurulduğunda, Abdullah Cömert kafasına gaz fişeği isabet ettiğinde, Mehmet Ayvalıtaş 1 Mayıs Mahallesi'nde Gezi eylemlerine katıldığı sırada ezildiğinde, İrfan Tuna işyerinde gaza maruz kaldığında, Medeni Yıldırım Lice'de kalekol inşasına karşı pankart açtığında, Selim Önder Gümüşsuyu'nda oturan kızını ziyarete gittiğinde, Zeynep Eryaşar Gezi Parkı'nda nöbet tutan çocuklarına destek için yürüyüşe katıldığında, Ahmet Atakan katillerin cezalandırılmasını istediğinde, Ali İsmail Korkmaz dövülerek öldürüldüğünde, Serdar Kadakal çalıştığı yerin önündeki sokakta oturduğunda, hiçbirinin üzerlerinde *'kırmızı elbise'* yoktu. Güzel gözlü kardeşim Berkin Elvan ise bakkaldan ekmek almaya gitmekten daha büyük bir suç işlememişti. Bu insanların basın tarafından tesadüfen yakalanan fotoğraflarının olmaması, fail ve sorumlularının yargılanmaması veya ceza almaması için bir bahane olamaz."[74]

---

72 http://www.halkevleri.org.tr/guncel/kurtaj-hakki-eylemine-beraat

73 http://www.sendika.org/2014/10/gokceki-yumurtalayan-kadinlara-mala-zarardan-500er-lira-ceza

74 http://www.radikal.com.tr/turkiye/kirmizili_kadin_radikal_icin_yazdi_o_polisin_yargilanmasi_yetmez-1171207

C) Taraftar gruplar : 'İstanbul United'

Portekiz'i yıllarca dikta rejimi ile yöneten ve akıllara meşhur 3 F kuralı ile gelen eski devlet başkanı Salazar'ın şu sözleri Gezi Parkı gösterilerinde tuttuğu takımın formasını giyen ve eylemlere katılan insanları anlatır gibidir: "Futbol olmasaydı ülkeyi yarım saat idare edemezdim".

Futbol ülkemizde genellikle taraftarlar arasında çıkan şiddet olayları ile gündemde yer alırdı. Fakat Gezi ile birlikte futbolun kitlelerin afyonu olması kuralı bir bumerang gibi tersine dönmüş ve 'taraftarlık' Gezi eylemlerinde bir 'muhalif kimlik' haline gelmişti. Gezi sürecinde simgeleşen Beşiktaş'ın ünlü taraftar grubu Çarşı, Beşiktaş müdahalesinde TOMA aracını göstericilerin ele geçirdiği dozer ile kovalaması ile ülke gündemini günlerce meşgul etmişti.[75]

Gezi olaylarına kadar birbirleri ile kanlı bıçaklı olan Beşiktaş-Galatasaray-Fenerbahçe taraftarlarına gösteriler esnasında yan yana yer aldıkları için 'İstanbul United' lakabı takıldı. Haziran 2013'de Gezi Parkı eylemlerinin çok sert geçtiği gecelerden birinde saat 3'e yaklaşırken bir söylenti dönmeye başladı. Beşiktaş'ın taraftar grubu Çarşı, eylemcilere destek vermeye gelmiş ve polisin kapattığı Gezi Parkı'na girmişti. Bu haber kısa sürede diğer takımların taraftarlarına da ulaştı. Semt olarak Gezi Parkı'na en yakın olan taraftar grubu Çarşı'ya destek vermek için o saatte Fenerbahçe taraftarları Anadolu yakasında organize oldu, İstanbul Boğaz Köprüsü'nü formalarıyla geçmeye başladı. Mecidiyeköy yanından ise Galatasaray taraftarları geliyordu. Ertesi sabah, yıllardır kanlı bıçaklı olan bu üç takımın taraftarları kol kola girdi ve bir araya gelen taraftarlar kendilerine İstanbul United adını verdi. Hâlbuki daha birkaç hafta önce Fenerbahçeli taraftar Burak Yıldırım, bir Galatasaraylı taraftar tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü. Karşılıklı

---

[75] http://www.milliyet.com.tr/ve-poma-olumsuzlesti-/gundem/detay/1814893/default.htm

rekabet hırsı bu kadar zirvedeyken bir anda taraftarların omuz omuza girmesi, hikâye arayan tüm yönetmenler için biçilmiş kaftandı. 2013 yazında da İstanbul United isimli bir filmin çekilmeye başlandığı haberleri geldi.[76]

Gezi hareketinin her öznesi gibi Çarşı grubu da bir süre sonra iktidarın hedefi haline geldi. Meydanları 'sık bakalım!' sloganları ile inleten grup da tıpkı Taksim Dayanışması gibi operasyona uğradı, grubun üyeleri gözaltına alındı. Ancak yine dayanışma gibi tamamına yakını serbest bırakıldı.[77] Dava halen devam etmektedir.

Gezi öncesinde de Beşiktaş semtinin biber gazı ile yaşamaya alışkın olduğunu söyleyebiliriz. DİSK'in 2013 1 Mayıs'ını Taksim'de kutlayacağını açıklaması ile Beşiktaş'ta toplanan halka tıpkı Gezi olaylarında olduğu gibi yoğun bir biber gazı müdahalesi oldu. Daha sonra yine Mayıs ayı içerisinde İnönü Stadı'nın yıkılması nedeni ile Beşiktaş ile Gençlerbirliği maçının oynanacağı gün maç öncesi Beşiktaş, kolluk kuvvetlerince yine biber gazına boğuldu. Olayların başlamasına Yunus Polis ekiplerinin havaya ateş açması neden olmuştu. Çarşı grubu Gezi protestoları öncesinde biber gazı ve tazyikli su konusunda 'antrenmanlı' idi.[78]

Kısacası dünyada iktidarların halk için 'afyon' olarak kullandığı futbol, Gezi sürecinde göstericiler açısından birleştirici bir ortak nokta haline geldi.

Gezi gösterilerinden sonra futbol maçlarında da sloganlarla protestolar devam etti. Bu protestolara katılımı engellemek için tarafların fişlenmesini sağlayacak aynı zamanda da klüpler ve federasyona haksız kazanç sağlayacak ve taraftara ağır eko-

---

76 http://www.bbc.co.uk/turkce/spor/2014/05/140529_istanbul_united ; https://www.facebook.com/istanbulunitedfc

77 http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/147761-carsi-lilara-pomadan-tutuklama-istendi ; http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/carsinin-darbe-davasi-basladi

78 http://www.milliyet.com.tr/carsi-nin-1-mayis-slogani-gune-besiktas-1701752-skorerhaber/

nomik yük getirecek Passolig uygulamasına geçildi. Passolig olarak adlandırılan; 6222 sayılı sporda şiddet yasasında değişiklik yaparak her taraftara elektronik bilet uygulaması zorunlu hale getiren, her taraftarın hem AKTİFBANK adındaki bankaya yıllık aidat ödemesini, fotoğrafını vermesini zorunlu kılan uygulama istenilen başarıyı sağlayamadı. Taraftar hakları derneği bu uygulamaya karşı dava açtı ve yerel mahkeme Anayasaya aykırılık iddiası ile dosyayı Anayasa Mahkmesi'ne gönderdi. AYM davanın esastan görüşülmesine karar verdi.[79]

D) LGBTİ

Gezi sürecinin bir diğer öznesi de toplumun 'öteki'si olan LGBT bireyleri idi. Her yıl yapılan LGBT yürüyüşü belki de Türkiye tarihinin en kalabalık onur yürüyüşü olarak tarihe geçti. Gezi Parkı protestosu ile çakışan 30 Haziran 2013 tarihli LGBT yürüyüşü harekete renk katmakla beraber yıllarca toplum ile arasında mesafe bulunan ötekilerin(!) halk ile kaynaştığı bir gün oldu.

LGBT bireyleri de Gezi'nin diğer özneleri gibi bu direniş ve gerçekleştirdikleri yürüyüş ile aslında ne kadar kitlesel olduğunu gösterdi. İktidarın söylemi ile diğer %50'nin içinde LGBT blok da vardı. Direnişe kadar genellikle Trans cinayetleri ile gündemde olan LGBT, artık tüm toplumu ilgilendiren sorunları savunmak amacıyla meydanlarda başka gruplarla birlikte olabiliyordu.[80]

E) Üniversite – Lise öğrencileri

Üniversite ve lise öğrencileri, yani nüfusumuzun genç kısmı da bu süreçte baş aktörlerden biriydi. Aslında öğrenci gençlik sokak muhalefetine çok önceden başlamıştı. YÖK kararlarına, üniversite harçlarına karşı çok önceden eylemler başlamış, öğrenciler yasadışı polis şiddetiyle karşıkarşıya kalmışlardı.

---

79 http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/27604666.asp
80 lgbti.org

Üstelik öğrenciler, ceza davalarına, tutuklu yargılamalara, okuldan uzaklaştırmalara maruz kalmışlardı.[81] Toplumsal gelişmelere duyarlı olan bu kesim, aslında Gezi'nin kendine özgü ve doğrudan gelişen hareket ve tepki şeklinin nasıl olacağını da belirlemiş oldu. Sosyal medyayı daha iyi kullanmaları gençlerin daha çabuk ve refleks tepkiler vermesine ve bu hareketin topluma nüfuz etmesini sağlamıştır. Ana akım medya penguenleri gösterirken, gençler sosyal medyada aslında yayın yasağı diyebileceğimiz bu duvarı yerle bir etti. Duvar yazılarının özgünlüğü de, ülkemizde görülmemiş bir eylem tarzının doğmasına neden oldu.

Liseli ve Üniversiteli gençlerin bu hareketin lokomotifi olduğunu anlamak için Gezi'de hayatını kaybeden yurttaşlarımıza bakmak dahi yeterli olacaktır. Ali İsmail Korkmaz, Abdullah Cömert, Mehmet Ayvalıtaş, Hasan Ferit Gedik, Ahmet Atakan, Ethem Sarısülük, Berkin Elvan ve Medeni Yıldırım'ın yaşlarına bakıldığında bu harekette gençlerin rolü daha rahat ortaya çıkıyor.

G) REDHACK

Sosyal medyanın sürecin şeklini belirlediği bir durumda, İnternette kendilerini 'devrimci hackerlar' olarak tanımlayan bir grup da Gezi'nin bir öznesiydi. 'Hak yiyen hack yer' mottosuyla hareket eden Redhack, onbinlerce kişiye twitterdan ulaştı ve kamu kurumlarına ait sembol siteleri hackledi. İstanbul Beyoğlu ilçe emniyet müdürlüğünün resmi internet sitesini Gezi protestolarının başlangıç günlerinde hacklemesi ve siteye 'doların yeşilini doğanın yeşiline tercih edenlere… #DirenGeziParkı' ibarelerini koyması kamuoyunun gündemine oturdu. Muhalefetin sadece alanlarda değil, sanal ortamda da gerçekleşebileceğini vurguladı.[82]

---

[81] http://www.memurlar.net/haber/222172/
[82] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23402170.asp

H) Doktorlar-Avukatlar-Gazeteciler-Kamu Personeli-Beyaz Yakalılar

Gezi günlerinde, ortalama ekonomik gelirin üstünde maaşla çalışan plaza çalışanları da yer aldı. Bu kesimin Gezi Parkı sahiplenmesine damga vurduğu slogan ise 'gündüz işte, gece direnişte' sloganıydı. Sürecin her öznesi gibi bu kesim de siyasi iktidarın saldırısına maruz kaldı. Doktorlar 'Hipokrat Yeminleri'ne bağlı kalarak kendi açtıkları revirlerde polis saldırısına maruz kalıp yaralananlara müdahale ederken, iktidarın hedefinde yer aldılar. Açılan davalarda sanık olarak birçok doktor yer aldı.

Avukatlar Gezi Parkı'nda danışma masaları kurarak ve gözaltılarda avukatlık hizmeti vererek Gezi Parkı içinde yer aldılar. Protestoların devam eden günlerinde onlarca avukat adliyenin içinde, polis saldırısına maruz kaldı, yaka paça gözaltına alındı. Gözaltına alındıklarının ertesi günü ise tepki olarak binlerce avukat adliyede toplanarak siyasi iktidarın saldırısını protesto etti.[83]

Üniversite öğretim üyeleri ve emekçileri de Gezi Parkı'nda yer alan gruplardandı. Üniversite tüm bileşeniyle iktidarın baskılarına maruz kalmış, öğretim üyeleri öğrenciler, emekçileri dayanışma halinde olmuşlardı. Öğrencilerin protestolarında yanlarında olan öğretim üyeleri, okuldan uzaklaştırılan öğrencileri için okul önünde ders vermişlerdi.

I) Çocuklar

Gezi Parkı sahiplenilmesinde sembol haline gelen 'Berkin Elvan' Gezi'de yer alan çocukların gündeme oturmasına yol açtı. Dönemin başbakanı,'ekmek almaya gitmedi' cümlesini kurduğunda onbinlerce kişi Berkin Elvan'ın cenazesi için İstanbul'da toplanmıştı.

---

[83] http://gundem.bugun.com.tr/kocasakal-asla-kabul-edilemez-haberi/661138

Gezi Parkı'na giden ve polisin parktan çekilmesi ile parka tamamı ücretsiz olarak kütüphane, yemek yeme alanları yapan eylemcilerin hep yanındaydı sokak çocukları. Tiner kullanan ve sokakta yaşamaya mahkûm kalan sokak çocukları, direniş alanını en sık ziyaret edenlerdi. Gezi'nin devam eden günlerinde eylemcilerin imece usulü oluşturdukları ücretsiz yemek dağıtılmasına en çok sevinen onlardı.

J) Sendikalar

Gezi Parkı'nın öznelerinden birisi de direniş boyunca yaptığı açıklamalarla ve alanlarda göstericilerle birlikte olması ile KESK ve DİSK oldu. Haziran başında ülkenin dört bir yanında yaptıkları yürüyüşler ve bunu takip eden 'hükümete uyarı grevi' direnişin gündeminde yer aldı. DİSK konfederasyonunun hala yürütülmekte olan kampanyası 'DirenİşçiI' de, ilhamını Gezi Parkı direnişinden almış gibi gözüküyor. Emekçi kesimin örgütlendiği bu iki sendika, süreç boyunca hep en önde yer aldı. Başbakan ile görüşmeye giden heyetin içerisinde sendika konfederasyonundan temsilcilerin yer alması, Gezi Parkı muhalefetinin sesi olacak; insanların bu insanlar olarak seçilmesi, eylemlerin emek eksenli sorunlara da çözüm aradığının bir göstergesidir. İşsizlik, düşük ücretler, güvencesiz çalıştırma ve işçi ölümleri sendikaların sorumluluğunu ön plana çıkarmıştı. Gezi eylemlerinin öncesinde ve sonrasında yaşanan işçi ölümleri, ülkenin calışma yaşamı tarihindeki en yüksek rakamlara ulaşmış, iktidarın bu alandaki politikaların kalabalık protestolarına yol açmıştı.

K) Sol Gruplar

Alanlarda olmaya alışık olan sol ve sosyalist gruplar için Gezi sürecinde yer almak zor olmadı. Gezi boyunca barikatların en ön saflarında yer alanlar hep sosyalist devrimciler oldu. Bu tür hareketlere yabancı olmayan sol gruplar, belki de bir toplumsal gösteriye ilk defa katılan, polis ile burun buruna ilk defa gelen yurttaşlara da yol gösterici oldu. Yıllarca iktidar tarafından kullanılan 'marjinal' sözünün sadece şiddet gösteren grupları,

suç işleyenleri ifade ettiğini düşünen yurttaşlar, kendileri de aynı şekilde yaftalanınca marjinal sözünün aslında iktidarın politikalarına itiraz eden herkes için kullanıldığını gördüler. Çapulcu sözü yeniden anlamlandırıldı.[84]

L) Anneler

Toplumsal olaylarda anneleri görmek pek alışıldık bir durum olmasa da, Gezi parkı sahiplenmesinde anneler de yer aldı. Yani anneler çocuklarını bu zorlu süreçte yalnız bırakmamış oldu. İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'nun 'anneler, babalar, gelin Gezi Parkı'ndan çocuklarınızı alın' açıklamasından sonra, annelerin valiye olan cevabı valinin istediği gibi olmadı. Elele tutuşan anneler, Gezi Parkı'nda adeta kalkan oldu, çocuklarının yanında bu hareket içinde yer aldı. Sloganları ise, ülke gündeminde yerini aldı: 'Her yer anne, her yer direniş'.[85]

M) Sanatçılar

İktidarın sanata yaklaşımı hem baskıcı hem de yok edici bir yönde ilerlemesi sanatçıların ve halkın büyük tepkisi ile karşılaştı. İstanbul'daki Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nun yıkılarak yeniden inşa edileceği kararı ile başlayan tedirginlik Beyoğlu tarihi Emek Sineması'nın yıkılarak yerine AVM yapılması kararı protestolarla karşılanmıştı.[86] Ancak iktidarın tepkileri dikkate almayan düzenlemeleri; Devlet Tiyatroları ile ilgili olarak getirilmek istenen değişiklikler; tiyatro yönetiminin bürokratlara devredilmesi ile birlikte tiyatroların mekânlarının yıkılması; bahçelerindeki ağaçların sökülmesi sanatla iktidarın arasındaki mesafeyi açmıştı.[87]

---

84 http://www.radikal.com.tr/politika/basbakan_erdogan_biz_birkac_capulcunun_yaptiklarini_yapmayiz-1136875

85 http://www.sondakika.com/haber/haber-gezi-parki-icin-anne-zinciri-4728937/

86 http://www.medyatava.com/haber/taksim-de-binlerce-insan-emek-sinemasi-nin-kapatilmasini-protesto-etti_87963

87 http://www.zaman.com.tr/magazin_devlet-tiyatrolarini-kapatma-sureci-basladi_2192546.html ;
http://www.hurriyet.com.tr/kultur-sanat/haber/23367051.asp

Halkın büyük bir kısmının yer aldığı Haziran hareketlerinde, sanatçılar da alanlarda yerini aldı, protestolara destek veren sanatçılar da halkla beraber gaz ve tazyikli su yedi. Taksim Dayanışması'nın dönemin başbakanı ile yaptığı görüşmede, sürece destek veren sanatçılar da yer aldı. Bir eylemde göstericilerin içinde Mehmet Ali Alabora ve Halit Ergenç'in de aralarında olduğu görüntü, sanatçıların bu harekete vermiş olduğu desteği görünür kılmıştır. Aynı zamanda süreç boyunca da siyasi iktidara yakın olan yayın organları tarafından Gezi'ye destek veren sanatçılar hedef haline getirilmiştir.

N) Engelliler

Gezi'nin bir diğer sembolü de engelliler oldu. Polisin tüm yurttaşlara ayırt etmeden yaptığı saldırılardan engelliler de payını aldı. Gerektiğinde tomanın önüne yattılar, gerektiğinde tazyikli suya maruz kaldılar. Kolluk saldırılarında en ağır müdahalelerde dahi pes etmeyen, kaçmayan kesim engelliler oldu. Sürecin sembolleşen öznelerinden biri oldular. Tepkilerinin nedeni siyasi iktidar tarafından görmezden gelinmeleriydi. Özellikle işsizlik, şehirlerin engellilere göre düzenlenmemiş olması, sağlık sorunlarının çözülmemesi, onların Gezi Parkı'nda biraraya gelmesinin temellerini oluşturdu.[88]

O) Duran Adam Eylemi

Hukuki açıdan bir 'pasif direniş' örneği olan duran adam eylemi Gezi Parkı'na yapılan müdahaleye ve göstericilere uygulanan şiddete bir tepki olarak Taksim Meydanı'nda başladı ve kısa sürede ülkenin birçok yerine yayıldı. Duran Adam'a destek olmak amacıyla etrafında toplanan ve yalnızca "duran" kişiler polis tarafından gözaltına alındı. Duran adam eylemine karşılık olarak "duran adamın karşısında duran adam" ve "dönen adam" eylemleri yapılmıştı.[89]

---

88 https://www.facebook.com/media/set/?set=a.692839150731018.1073741828.692320020782931&type=3

89 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130618_duranadam_kim

P) Gezi Parkında Piyano

Kamyonuna yüklediği piyanosuyla Sicilya'dan yola çıkan Davide Martello, Avrupa'nın çeşitli ülkerini gezip, en son Bulgaristan'da 10 gün kaldıktan sonra İstanbul'a geldi. Taksim Meydanı'nda piyano resitali verdi. Bu, aslında park eyleminin barışçıl olduğuna çok iyi bir örnek oluşturuyordu.[90]

R) Park Forumları

16 Haziran 2013 günü Gezi Parkı'nın polis müdahalesi ile dağıtılması sonucunda Gezi protestocuları mahallelerde park forumları oluşturdu ve toplumsal muhalefet bu forumlar yoluyla devam ettirildi.[91]

Beşiktaş, Kadıköy, Beyoğlu, Üsküdar, Fatih, Eyüp gibi şehrin farklı ilçelerinde yaşayanlar akşamları biraraya gelerek Gezi eylemlerinin ardından nasıl bir yol izleneceğini tartışmaya başlıyorlar.

Forumlarda, konuşmak isteyenler adını yazdırıyor ve iki dakika içinde görüşlerini özetlemeleri gerekiyor. Buna uymazlarsa sesli ya da "bağla" anlamına gelen el işaretleriyle tepki alıyorlar.

Forumlarda her konu tartışılabiliyor, eylem çağrıları yapılıyor.

Örgütsüz, plansız, lidersiz ve çok kimlikli Gezi hareketi yönünü aramaya devam ediyor. Forumlar tek tek varlıklarını sürdürdükleri gibi bir araya gelerek dayanışmalar oluşturmaya başladılar. Forumlar dayanışması, kent savunması bu forumlardan kaynaklanan platformlardır.

S) Seçimleri Denetleme Platformları

Ülkede uygulanan %10 seçim barajının yüksekliği, birçok toplumsal muhalefet grubunun mecliste temsil edilmesini önle-

---

[90] http://www.gazetevatan.com/gezi-parki-nda-piyano-sesleri--545587-gundem/

[91] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130625_gezi_forum

miş, mecliste oluşan tablo, verilen oyların karşılığını oluşturamamıştır.

Seçmen İradesinin Sandığa Yansımasındaki Engeller – İktidarın Meşruiyeti Tartışmaları

"Oyu kimin verdiği değil, kimin saydığı önemlidir"

Özellikle seçim yasası, seçim barajı, seçmen listelerindeki sorunlar, genel seçimlerden sonra çöplerde bulunan oylar, sayımlar sırasındaki elektrik kesintileri, seçimlerin hileli olduğu, seçim sonuçlarının da halkın iradesini yansıtmadığı endişelerini arttırmıştır.

Duyarlı yurttaşlar, hem birey olarak sandıklara müşahit olarak yazılma hem de kurumsal yapılarda yer alarak seçimlerin güvenliğinin sağlanmasına, gerçek iradeye ya da partilerin gerçek oy oranlarına ulaşmaya çalışmıştır.

Geziden sonra ortaya çıkan gönüllü, topluluklar büyük ilgi görmüş kısa zamanda fazlaca katılımcı sayısına ulaşmışlardır.

***Seçimlerin Güvenliği Arayışları: Oy ve Ötesi Oluşumu**[92]

Yapıyı oluşturan gönüllüler kendilerini şöyle anlatıyorlar: "Oy ve Ötesi olarak, tamamen gönüllü, sekiz kişilik bağımsız genç bir grup olarak yola koyulduk. Projelerimizi yaparken her zaman siyasi partilerden tamamen bağımsız ve tarafsız olarak hareket ettik... Şeffaf ve demokratik seçim bilincinin yerleşmesini istiyoruz"

Bağımsız ve geniş tabana yayılan bir hareket olması, Oy ve Ötesine ilgiyi yöneltti ve hareket 4 ay içerisinde 30.000 gönüllüye ulaştı. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde İstanbul'daki tüm sandıklarda gözlemcilik yapıldı ve sayım tutanaklarını topladılar.

1 Haziran 2014'te tekrarı gerçekleşen Yalova yerel seçiminde 300'ün üzerinde gönüllüyle Yalova sandıklarında gözlemcilik yaptı.

---

92 http://www.oyveotesi.org

24 Nisan 2014 itibariyle Oy ve Ötesi Derneği'ne dönüştü, amaçlarını;

1. Demokratik ve şeffaf bir seçim ortamı için vatandaşların anayasal hakkı olan sandık gözlemciliği yapabilmelerine ön ayak olmak ve organizasyonunu yapmak.

2. Yerel yönetimlerde sivil denetimin önemini anlatarak vatandaşların yaşadıkları alanlarda, yaşam kalitelerini etkileyecek konularda söz sahibi olabilmelerine destek olmak.

3. Seçimlere yönelik yasal düzenlemelerde belirsizliğe yol açabilecek tanımları ve uygulamaları belirleyerek netlik kazandırılmasına yönelik bilinçlendirme kampanyaları düzenlemek.

"**Temiz Seçim Platformu**" (gerçek demokrasi için temiz ve dürüst seçim)

2007 ve 2009 seçimleri arasındaki 20 aylık dönemde sandık seçmen listelerine 7.694.809 seçmen eklenmiştir. Hâlbuki Türkiye geneli ortalama seçmen artışı yıllık 950.000 civarında olup, eklenmesi gereken seçmen sayısının 1.590.000 (*79.500 x 20 ay*) civarında olması gerekirdi. Bu durumda, 2009 sandık seçmen listelerine 6.104.809 (*7.694.809 – 1.590.000 = 6.104.809*) seçmen fazladan eklenmiştir. TUİK'e göre ülke nüfusu % 4 artarken seçmen sayısının nasıl % 16 artabildiği sorgulanmalıdır. TUİK 2012 yılı sonu Türkiye nüfusunu 74.724.269 olarak açıklarken güvenilir akademik kaynaklar 81 milyondan fazla olduğunu bildirmektedirler. Nüfus rakamları arasında oluşan 5 milyon civarındaki fark izah edilememektedir.

Kayıtları Seçmen Kütüğü'nden, bilgileri dışında silinen seçmen sayısı yüz binlercedir. Çok sayıda seçmen oy kullanamayacağını ya seçmen bilgi kartları gelmeyince ya da ancak sandık başına gittiğinde anlayabilmiştir.

Anayasanın 79. maddesine göre seçmen kütükleri Yüksek Seçim Kurulu (YSK)tarafından düzenlenir. Ancak 2008'de yürürlüğe giren 5749 sayılı yasa; kütüklerin hazırlanması görevini

YSK yerine İçişleri Bakanlığı'na bağlı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne vermiştir. YSK'nın görevi ise, sadece "ilan" ile sınırlandırılmıştır. Seçmen kütüklerini yürütme organı olan Hükümete bağlı bir kurum mu yoksa tarafsız YSK'mı düzenlemelidir? Esasen bu uygulamanın Anayasa'ya aykırılığı da tartışma konusudur.

Parmak boyaması kaldırılmıştır. Bu nedenle milyonlarca mükerrer oy kullanıldığı kuşkusu yaygındır. TÜİK Başkanvekili Ömer Toprak bile, 5 Aralık 2008 tarihinde yaptığı açıklamada, "cezayı göze alarak biri sahte, iki tane TC kimlik numarası olması halinde mükerrer oy kullanmak mümkün olabilir" demiştir.

Son seçimde Tokat'ta Afgan yurttaşlarına kullandırılan oylar gibi, seçmen olmayanlara, ölülere, yurt dışında olanlara, üretilen hayali seçmenlere çok sayıda oy kullandırıldığı kamuoyunun bilgisi dahilindedir.

Ancak seçimlerin dürüstlüğüne gölge düşüren bir diğer çok önemli konu ise, hilelere açık olduğu dünyaca kabul edilen elektronik seçim sistemidir (SEÇSİS). Sistem, çok sayıda güvenlik açığı bulunan ve büyük ortağı yabancı olan Türk Telekom'un alt yapısını kullanmaktadır. Dışarıdan müdahalelere tümüyle açıktır.

SEÇSİS'e benzer sistem ABD seçimlerinde de kullanılmış ve bazı bölgelerde hile yapıldığı saptanmıştır.

Almanya Anayasa Mahkemesi hilelere ve dışarıdan müdahalelere açık olduğu gerekçesiyle seçimlerde bilgisayarlı sistemin kullanılmasını yasaklamıştır. Benzer gerekçelerle Yunanistan da seçimlerde bilgisayarlı seçim yapılmasına izin vermemiştir.

Savcılık, İstanbul Kâğıthane'de AKP lehine 'sahtecilik' yapıldığı iddiasıyla sandık görevlisi hakkında 10 yıla kadar hapis istemiyle dava açtı.

30 Mart seçimlerinde yapılan oy hırsızlığı gün yüzüne çıktı. İstanbul Kâğıthane'deki şüpheli 35 sandıktan sadece birinde, CHP'nin 80 oyu eksik yazılırken, AKP'ye 80 oy fazla yazıldı. Savcılık "Oy sonuçlarını değiştirmek" suçlamasından sandık

görevlisine 10 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açtı.

Taraf'tan Aysun Yazıcı'nun ulaştığı belgelere göre savcılık, Kâğıthane'deki 1396 nolu sandıktaki oyların sayımında "sahtecilik"yapıldığı iddiasıyla sandık görevlisi S.Y. hakkında dava açtı. İddianameye göre, Kâğıthane'deki şüpheli 35 sandıktan sadece bir tanesi olan 1369 nolu sandıkta, CHP'nin oylarının 192 iken kayıtlara 112, AKP'nin oylarının ise 69 iken kayıtlara 149 olarak geçti.

İstanbul Kâğıthane'deki seçimlerin yeniden yapılmasına kadar gidebilecek olan davaya giden süreç şöyle gelişti: 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin ardından, CHP'nin Kâğıthane'deki sandıkların yeniden sayılmasına yönündeki itirazı üzerine Kâğıthane İlçe Seçim Kurulu'na şikâyette bulundu. Dilekçeyi dikkate alan kurul, 36 ayrı sandıkta tahrifat tespit etti. Kurul oyların yazılmasıyla ilgili çok sayıda usulsüzlük tespit etti.

Yüzlerce Oy Hatalı Kaydedildi

Seçim Kurulu'nun tespitine göre, 1033 nolu sandıkta AKP'nin ilçe belediye meclis oyunun sayım cetvelinde 91 olduğu birleştirme tutanağına 191 olarak geçti, aynı sandıkta AKP'nin büyükşehir belediye başkanlığı oyunun 100 olarak çıktığı fakat birleştirme tutanağına 155 olarak geçtiği belirlendi. 1057 nolu sandıkta ise CHP'nin belediye meclis oyunun 84 olduğu ancak 4 olarak birleştirme tutanağına geçtiği, AKP'nin aldığı 141 oy ise, aldığı birleştirme tutanağına 221 oy olarak geçtiği belirlendi. Kurul, bu sandıkta da CHP'nin oylarının 84 olarak düzeltilmesini istedi. Bu şekilde 35 ayrı sandık tespit edilirken, 20 sandıkta ise herhangi bir hata bulunulmadığı ifade edildi.

35 Sandıktan Birisi İçin Soruşturma

Savcılık sandıklardan bir tanesini ele aldı ve geriye kalan 35 sandık için ayrı soruşturma yapılacağını bildirdi. İddianameye göre, oy kayıtları yapılırken, sandıktan çıkan oyların sayımları sonrası elde edilen rakamlara karalama ve ilave suretiyle tahrifat yapıldı.

"Oy Sonuçlarını Değiştirme" Suçundan Ceza

Bunun üzerine savcılık, Kâğıthane İlçe Seçim Kurulu'nun ve bilirkişi'nin raporunu delil kabul ederek sandık başkanı hakkında iddianame hazırladı. İddianamede, sanığın, "Seçim sonucunu değiştirme", "Seçim tutanaklarını sahte olarak düzenleme" ve "Görevi kötüye kullanmak" suçlarından 10 yıla kadar cezalandırılmaları istendi.

Hangi Aşamada Yapıldığı Belirsiz

Kâğıthane İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı, oy tahrifatıyla ilgili, hataların SEÇSİS programındaki menüde düzeltilme yapılmasına, yapılan düzeltme işlemlerinin ilgili olarak Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'na bildirilmesine karar verdi. Kurul ayrıca, tahrifatın araştırılması için savcılığa suç duyurusunda bulunulmasına karar verdi. Kurul, "36 sandıkta yapılan hataların kalemle yapıldığı, hem sayı hem yazı ile düzeltmeler yapıldığı, ancak bu aktarmaların hangi aşamada ve kimler tarafından yapıldığı, sahte işlemlerin kim ve kimler tarafından yapıldığının tespiti için İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunulmasına" diyerek yasal işlem başlattı.

Bilirkişi: Tahrifat Yapıldı

Savcılık, İstanbul Adli Emaneti'ne kaydedilen döküm cetvelini bilirkişiye de inceletti. Bilirkişi de, rakamlarda karalama ve ilave suretiyle tahrifat yapıldığını belirten raporunda şu ifadeler yer aldı: "Tetkik konusu tutanağın belediye başkanlığı seçimi için kullanılan oy sayısı bölümünde; Adalet ve Kalkınma Partisi sırasında okunur (169) sayısının önceden mevcut (69) sayısının başına (1) rakamı ilavesi, onlar basamağındaki (6) rakamının üzerinden gidilmek suretiyle (4) rakamına dönüştürülmesiyle oluşturulduğu yazı ile olan kısımdaki (yüzkırkdokuz) yazısının önceden mevcut (atmışdokuz) yazısının üzeri karalanmak suretiyle yazıldığı… Tahrifatın sınırlı olması, ilave ve üstten gidilme şeklinde yapılması nedeni ile kimin tarafından yapıldığının tespitinin teknik olarak mümkün olmadığı kanaatine varıldığının bildirildiği…"[93]

[93] Odatv.com (2 Eylül 2014).

II. SOSYAL MEDYA

Gezi protestolarının en önemli medya platformu sosyal medya oldu. Gerçekten ana akım ve karasal yayın yapan medya kuruluşlarının Gezi protestolarındaki toplumsal muhalefeti görmezden gelmesi, yansıtmaması, yok sayması karşısında Gezi, kendi medya platformlarını yarattı. Sosyal medya iletişim için en önemli kaynak oldu, çağrılar, bilgiler, uyarılar bu kanal üzerinden yürütüldü.

A) İlk Tweet

"Kepçeler ve dozerler Gezi Parkı'nı yıkmak üzere Divan Oteli tarafından girmeye çalışıyor. Herkesi yıkıma karşı durmaya bekliyoruz." @ahmetsaymadi , 27.05.2013-23:47

27 Mayıs 2013 tarihinde bir iş makinası tarafından duvarlar yıkılarak parka girildi ve beş adet ağaç söküldü. Taksim bölgesinde ki değişimin 2011 yılından beri takipçisi olan Taksim Dayanışması olaya müdahale etti. 28 Mayıs 2013 tarihinde kentliler tarafından parkın içinde çadırlar kurulmaya ve nöbetler tutulmaya başlandı. 29 Mayıs 2013 tarihinde cop ve biber gazlarıyla çadır kuranlara ve orada bulunan diğer vatandaşlara biber gazlı ve şiddet içeren müdahalede bulunuldu. Çadırların yakılması da dahil yoğun müdahalaler sosyal medyada büyük yankı uyandırdı.

Başlangıçta birkaç kişiden oluşan topluluk zaman geçtikçe çoğalmaya başladı. İstanbul milletvekili Önder'de fiili olarak olaya müdahale etmenin yanı sıra 29.05.2013 tarihinde şahsi twitter hesabından "gezi parkındayım nefes hakkını koruyanlar buraya" şeklinde tweet atarak parkı korumak için duyarlı olan herkese çağrıda bulundu. Gezi Parkı'nda bulunan kalabalık 31 Mayıs 2013 tarihinin sabah saatlerinde yoğun bir polis müdahalesi ile güne uyandı. Yapılan bu müdahaleden kaçmaya çalışanların bir kısmı, parkın etrafında yer alan duvardan atlamaya çalışırken duvarın yıkılması sonucunda yaralandı. Bu olayların hepsi sosyal medyada sözlü ve görüntülü olarak yayınlandı.

31 Mayıs 2013 tarihinde sabah saatlerinde yaşanan olayların kınanması amacıyla Taksim Dayanışması öğle saatlerinde basın açıklaması yapmak için sosyal medya üzerinden duyuru yaptı. Polis tarafından basın açıklaması yapılmasına izin verilmedi. Yoğun bir polis müdahalesine maruz kalan basın açıklamasına katılmak isteyen kişiler yine sosyal medya üzerinde durumu aktardılar.

Oyuncu Mehmet Ali Alabora twitter hesabından "Mesele sadece Gezi Parkı değil arkadaş, sen hala anlamadın mı? Hadi gel" Köşe yazarı Ümit Alan 31.05.2013 tarihinde twitter hesabından "kahrolası kibrinizle insanların gururunu incittiniz herşeyden önce. İstediğiniz kadar gizleyin korku duvarı aşıldı. Bu iş çok uzayacak" mesajını paylaşmıştı.

B) Ana Akım Medyanın Yaşanan Olaylarla İlgili Yaklaşımı, Ana Akım Medyaya Karşı Toplumun Yaklaşımı ve Sosyal Meydanın Yükselişi

27 Haziran 2013 tarihinden olayların tırmanışa başladığı 31 Mayıs 2013 günü CNN Türk, NTV gibi ulusal haber kanalları başta olmak üzere ana akım medyanın normal yayın akışlarına devam etmesi, yaşananları tamamen yok sayması ya da çarptırması karşısında olayları yaşayan insanlar medyaya karşı güvenlerini kaybetti.

1 Haziran günü, olaylara ilgisiz kaldığı gerekçesiyle NTV ve FOX TV'nin canlı yayın araçları tamamen kullanılamaz hale getirildi.[94]

İstanbul'daki en şiddetli çatışmalardan birinin yaşandığı 2 Haziran 2013 günü CNN'nin uluslararası kanalı canlı yayın yaparken, CNN TÜRK ise, "Penguen Sürüde Casus Var" adlı belgeseli yayınlandı. CNN'in dünya sahnesine özgür basın olarak çıkmış olması, onun Türkiye'deki kanalının ülke gündemindeki olayı canlı vermek yerine, yokmuş gibi davranması ana akım medyaya güvenin yitirilmesine en belirleyici olaylardan birisi

[94] http://www.medyatava.com/haber/gostericiler-kizginliklarini-canli-yayin-araclarindan-cikartti-araclar-bu-hale-geldi_90673

olarak kabul edilebilir. Yine Türkiye'nin saygın olarak kabul edilen ve güvenilen haber kanallarından biri olan NTV'nin yaşanan süreçleri aynı CNNTÜRK gibi yokmuş gibi sayması, haber yapsa dahi iktidar yanlısı, olayın gerçekliğinden uzak haberlerin altına imza atması üzerine; 03.06.2013 tarihinde öğle 12:30 civarında yüzlerce kişi Doğuş Center binasında yer alan NTV'nin önüne giderek kanalın haber politikasını protesto etti. Bu protestolara ana akım medya daha fazla kayıtsız kalamadı ve NTV protestoları canlı yayında yayınladı.[95]

Aynı günün akşamında ve takip eden günlerde periyodik olarak Habertürk, NTV gibi kanaların önünde protesto gösterileri yapıldı.

C) Alternatif Medya ve Çapul TV'nin doğuşu

Ana akım medya olarak tabir edilen kanalların yanlı ve görmezden gelen tutumlarına karşı, uydu yayını yapmakta olan Halk TV, Ulusal TV, IMC TV, Hayat TV, Cem TV gibi kanallar sürekli olarak canlı yayın yaparak, olayları ellerinden geldiği ölçüde tarafsız olarak aktarmaya çalışırken, yine bir kamera ve internet bağlantısı ile tüm süreci son anına kadar canlı yayınla birebir aktarmaya çalışan yayın organı (ÇAPUL TV) internet üzerinden Gezi Parkı'nın içinden canlı yayına başladı.

Çapul TV

Gezi Parkı eylemleri, Türkiye'de egemen medyanın, içeriğini egemenlerin biçimlendirdiği gerçeği ve içeriğin yapısal ya da siyasal yanlılığı bir yana, uzun yıllardır en temel işlevini yerine getiremez hale geldiğini ve meşruiyetini kaybettiğini toplumun tüm kesimleri tarafından kabul edilen bir gerçeklik olarak su yüzüne çıkardı. Bu gerçek, aynı zamanda halkın iletişim hakkının yıllardır gasp edildiğini, insanların sürdürdükleri gündelik yaşamı anlamaları ve anlamlandırmaları sürecinde ihtiyaç duydukları enformasyondan mahrum bırakıldıklarını da ilan

[95] http://video.ntvmsnbc.com/medyaya-gezi-parki-protestosu-3.html

etti. Çapul TV, böylesi bir ortamda yani Gezi sürecine tanıklık etmek ve başkalarının da tanık olmasını, direnişin doğrudan öznelerinin duygu, düşünce ve deneyimlerini görebilmesini sağlamak amacıyla parkın içinde canlı yayınına 6 Haziran 2013 Perşembe günü saat 16.00'da, yani Gezi Parkı gösterilerinin 10. gününde başladı.

Çapul TV, iletişim alanının ticarileşmesine karşı çıkan, kamusal bilgi paylaşımının etkin ve siyasi iktidar-sermaye denetiminden bağımsız kanalları olmasını ve herkesin bu kanallara eşit erişiminin sağlanmasını talep eden, mevcut toplumsal iletişim ortamının tüm cinsiyetçi, gerici, ırkçı özelliklerinden arındırılmasını ve medya emekçilerinin örgütlenme haklarını savunan çok yönlü bir mücadele olarak faaliyet yürüterek toplumsal etkinliklerin ve toplumsal grupların bilgisini, en içeriden ve en az yapılandırılmış haliyle iletmek, verili medya dilini, onun haber yapma biçimini, aşmak amacını göz önünde bulundurarak kurgulamaya çalışmıştır.

Çapul TV'nin yayın ilkeleri ise şöyledir;[96]

Toplumsal muhalefete ve hareketlere, daha eşitlikçi ve demokratik bir toplumsal yapılanmaya yönelik mücadeleye destek vermek;

Bilgi tekelleri tarafından bilerek görmezden gelinen, insan hayatının her alanına dair bilgiyi üretmeye katkı sağlamak ve bu tür bilginin sunumu ve dolaşıma girmesi için uygun bir platform sağlamak;

Bilgi üretim sürecinde hiyerarşik yapılanmaya karşı çıkmak ve profesyonel-amatör ayrımı yapmamak;

Ticari faaliyetlerle asla bağı olmadan kendi maliyetlerini karşılamak;

İletişim sürecinin ve bunun sonucunda üretilen bilginin ticarileştirilmesine karşı mücadele vermek;

---

96 http://capul.tv/hakkimizda/

D) Sosyal Medyadaki Toplanma Çağrıları

Sosyal medyada yayınlanan fotoğraflar, videolar, iletilerin akabinde, başta İstanbul, İzmir, Ankara, Eskişehir, Antakya olmak üzere ülkenin dört bir yanında yaşanan olaylara karşı protesto amacıyla toplanma kararları alındı ve bu kararlar yine sosyal medya üzerinden yayınlandı. 31 Mayıs 2013 tarihi akşam saat 19:00 da ülkenin tüm şehirlerinde genç, yaşlı, öğrenci, plaza çalışanı, işsiz, inaçlı, ateist, eşcinsel, taraftar grupları vs. haklarının tehdit altında olduğunu düşünen, akla gelebilecek herkes, akın akın sokaklara çıkmaya başladı.

Yine birçok plazanın yer aldığı bölgelerde çalışanlar öğle tatilinde alışveriş merkezlerine giderek medyayı ve yayın politikalarını protesto eder sloganlar atarak tepkilerini dile getirdikten sonra işlerine geri döndü.[97]

E) Sosyal Medya Muhabirliği

Genel olarak bakıldığındaysa en çok eylemlerin içinde yer alan kişilerin cep telefonları aracılığı ile internet üzerinden yoğun biçimde yaptıkları canlı yayınlar, kaydettikleri video ve fotoğrafları yayınlamaları, birebir atmış oldukları tweetler ile; ulusal haber kanalları başta olmak üzere ana akım medyanın iktidar lehine tutumu, tamamen çarpıtılmış haberler yaydığı veya yaşanan olayları yok saydığı bir ortamda sosyal medya gerçek haber kanalı haline geldi.

F) Sosyal Medyada Teşhir ve Yardımlaşma Tweetleri

Gezi sürecinde eylemlerde yer alanlar twitter ve facebook hesaplarından; polis müdahaleleri ve revirlerin olduğu yerleri, "su, talcid, çöp torbası.. vs" ihtiyaç listeleri, ilk yardım önerileri, hukuki hakları ve gerektiğinde avukat bilgileri, internet şifreleri, vs gibi yardımlaşma tweetleri atmışlardır.

---

[97] http://www.milliyet.com.tr/protesto-avm-ye-sicradi-kanyon/gundem/detay/1718044/default.htm http://www.haber24.com/fotogaleri/index.php?git=galeri&id=65764&page=1

Yine eylemlerde yer alanlar, twitter ve facebook hesaplarından, taraflı davranarak polislerin sert şiddetine yardım eden kurumları, mağazaları, otelleri ve kişileri teşhir etmişlerdir.

"Gezi Parkına acil olarak yüz maskesi ve sedye gerekmektedir. #direngezi #direntürkiye" @taksimdayanisma ; 11.06.2013

"Bekar Sokak revirine doktor gerekmektedir" @taksimdayanisma ; 11.06.2013

"12 Haziran Beyoğlu nöbetçi eczaneler, Tünel 293 07 14 Meşrutiyet Cd 78 Beyoğlu" @ist_eczaodasi ; 12.12.2013

"Günlük İhtiyaç Listesi : -korunaklı gaz maskesi, -kova, -yanmaz eldiven, -yağmurluk, -yedek giysi, -battaniye, -kütüphaneye kitap" @taksimdayanisma ; 13.06.2013

"Ankara'da polisin Kennedy caddesinde toplanan gruba saldırdığı haberi geldi #direnankara #direngeziparkı #occupytürkiye" @taksimdayanisma ; 13.06.2013

"Gözaltı tutanağı saatini doğru işletin; yoksa tutanağı imzalamayın. Savcılık izni olmadan parmak izi vermeyin. #direnankara"

G) İNTERNET ŞİFRE PAYLAŞIMLARI

Gezi Parkı'nda yaşamın sürdürüldüğü dönemde, civardaki işyerleri, restoranlar, kafeler internet şifrelerini eylemcilerle paylaşarak internet iletişiminin sürekliliğine destek olmuşlardır. Bu şifreler, Taksim Dayanışmasının Facebook ve Twitter hesaplarından eylemcilerle paylaşılmıştır.

H) Sosyal Medyadaki Eylemcilere Kurulan Tuzaklar

Sosyal medyanın eylemciler arasında işlevselliğini gözlemleyen polis ve karşıt gruplar, bu platformu tersine kullanarak yanıltıcı bildirimler yayınlamışlar, sahte yardım çağrılarıyla eylemcileri tuzağa düşürmeye çalışmışlardır. Bazen bu bildirimleri doğrulatmaya zaman bulamayan eylemciler acil yardım çağrısına ulaşmaya çalıştıklarında ya polis tarafından gözaltına alınmışlar ya da karşıt gruplar tarafından şiddete maruz kalmışlardır.

I) Twitter Soruşturmaları

Sosyal medya haber kanalı olmasının yanı sıra toplumun örgütlenmesi, yardımlaşması, dayanışması, kolluk ve sivil kişilerin suçlarına karşı delil toplanması, sağlık, hukuki yardım gibi hayati bilgilerin ihtiyaç sahiplerine iletilmesi gibi işlevlerle vazgeçilmez hale gelmiştir.

Bu durum özellikle devlet otoritesi tarafından tehdit olarak görüldü. Sözkonusu bu tehditin önüne geçebilmek için, erişimin toptan engellenmesi ve kullanıcıları otosansüre zorlamak için gözdağı operasyonları yapılmaya çalışıldı.

Bu yüzden İzmir'de, Adana'da onlarca Twitter ve Facebook kullanıcısı, "halkı isyana teşvik" suçlamasıyla gözaltına alındı. Bu kişilerin haklarında davalar açıldı.[98]

Yine atmış olduğu tweet nedeniyle oyuncu Mehmet Ali Alabora hakkında suç işlemeye alenen tahrik" iddiasıyla çok sayıda soruşturma başlatılmışsa da ilerleyen zamanlarda oyuncu hakkındaki soruşturmalarda takipsizlik kararı verilmiştir. Konuyla ilgili oyuncu Mehmet Ali Alabora'nın ;

"Gezi Parkı'nda 30 Mayıs'ta sabah çadırların yakılmasının ardından, haksızlığa uğramışlığın verdiği his ve yaşanan olayın yoğun duygusal etkisiyle bir tweet attım. Söz konusu tweet'te mesele "sadece" Gezi Parkı değil derken, benim için meselenin Gezi Parkı kadar Emek Sineması'nın yok edilişi, Şehir Tiyatroları'ndaki yönetmelik değişikliği, Devlet Tiyatroları'nın kapanmak üzere oluşu, Kadıköy'deki Kuşdili Çayırı, Haydarpaşa Garı gibi meseleler olduğunu 10 Haziran 2013 tarihinde yapmış olduğum basın toplantısında da ifade etmiştim. Tweetimin, o sıradaki duygularımı yansıtmak dışında bir amaçla, siyasi bir hedef için atılmadığını bir kez daha belirtmek isterim." açıklamasında bulunmuştur.

Facebook ve twitter paylaşımları nedeniyle birçok kamu çalı-

[98] 1. Sulh Ceza Mah. 2013 / 1206.

şanı (akademisyen, adliye personeli, doktorlar, öğretmenler, vb.) hakkında gözdağı vermek amacıyla idari soruşturma başlatılmıştır.

J) İstanbul Valisinin Tweetleri

İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu ise, Gezi Parkı gösterileri sırasında ve süre gelen zamanlarda şahsi twitter hesabını tam anlamıyla polise emir verme aracı olarak kullanmış. Atmış olduğu tweetlerin akabinde polis tarafından yoğun polis saldırıları meydana gelmiştir.

Mutlu, Gezi Parkı ile ilgili ilk olarak "İki saat uyudum ve uyuyamadım. Sıcak yatakları yerine Gezi Parkı'nda yatan bu ülkenin gençlerine selam vermek için ayaktayım" ifadelerini kullandı.

"Gençler Gezi parkında kuş sesleri, ıhlamur kokusu ve arı vızıltısıyla huzurlu bir sabah varmış doğru mu? Aranızda olmak isterdim." ve "hala anlamayıp soranlar var müdahaleye hazırlık var mı yok mu açık yaz diyorlar. Yok diyorum yok anlaşıldı mı acaba? İyi geceler....." gibi atmış olduğu tweetlerin akabinde de kitleye polis müdahalesi gerçekleşmiştir.

Aynı şekilde "Berkin ELVAN toprağa verildi. Büyük bir katılımla gerçekleşen törende şu ana kadar özen gösteren herkese ve emniyete teşekkür ederim. @valimutlu tweeti akabinde cenaze törenine katılan kitleye polis tarafından yoğun bir saldırı meydana geldi.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek, twitter paylaşımları nedeniyle 600 den fazla kişi hakkında suç duyurusunda bulunmuş, hukuka aykırı olarak bu kişileri yine sosyal medya üzerinden teşhir etmiştir. Bu durumu Gezi sürecinde ve sonrasında ifade özgürlüğü aleyhine anti-propaganda aracı olarak kullanmaya devam etmektedir.

"Emrah orman mühendisisin değil mi? Aracının plakası 61 TD ...mi? Savcılığa veriyorum da, yanlişlik olmasin...@e....." @06melihgokcek

"Bu yaşta baban yaşında ki insana küfretmeye utanmıyor mu-

sun? Yarin Robert Kolej müdürüne ve babana ne diyeceksin @ ea....." @06melihgokcek

"tamammı ayyaş kızı çapulcu @....." @06melihgokcek

K) 30 Mayıs – 18 Haziran Twitter İstatistikleri[99]

En genel değerlendirme itibari ile Türkiye'deki aktif twitter kullanıcı sayısı olayların başladığı tarih olan 29 Mayıs günü 1.8 milyon iken 10 Haziran itibari ile aktif kullanıcı sayısı 10 milyonu buldu.

Gezi Parkı'na ilk müdahalenin yapıldığı tarih olan 29 Mayıs'ta atılan twitter mesajı adeti 7 milyon iken, 31 Mayıs gecesi, 15 milyon ve 1 Haziran itibari ile 18 milyon mesaj adetine ulaşıltı.

31 Mayis-18 Haziran arasında atılan tweetlerin, sadece Gezi Parkı ile ilgili olanlarının toplam sayısı 22 milyon 375 bin 123.

Aktif olarak çok sayıda kullanıma maruz kalan etiketleri sıralayacak olunursa; #occupygezi, #occupygeziparki, #direngeziparkı, #direnankara, #direngaziparki, #direnizmir, #tayyipistifa, #sesvertürkiyebuülkesahipsizdeğil, #tayipistifa, #direnbesiktas, #direntaksim, #wearegezi, #durankadin, #direnduranadam, #cevapver, #eylemvakti, #24saatiçindeistifaet, #bizdeğilpolisevedönsün, #direngezi, #duranadam biçiminde olup bu etiketlerin mesaj olarak kullanım sayısı 23.9 milyon adet.

- #occupygezi, #direngeziparkı, #direnankara, #direngaziparki, #sesvertürkiyebuülkesahipsizdeğil, #direngezi, #duranadam bir milyon barajını aşan etiketler olarak ön plana çıkıyor.
- Kullanım açısından #direngeziparki, #direnankara, #occupygezi 13.9 milyon ile etiketlerin %57.96'sını oluşturuyor.

#direngezi hashtagi ile en çok tweet 31 Mayıs Cuma günü 22-23 arası atıldı. #direngezi hashtagi altında toplam: 10 milyon

---

[99] http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/23573072.asp?noMobile=true
http://onedio.com/haber/twitter-dan-istatistiklerle-gezi-parki-eylemi-117447
http://insanhaber.com/insan-ozel/gezide-sosyal-medya-istatistikleri-h19098.html

134 bin 510 (30 Mayıs-18 Haziran), #duranadam altında 1 milyon 600 bin 623 (17 Haziran-18 Haziran) tweet atıldı. #direngezi hashtagi altinda Istanbul, Ankara ve Izmir'den atilan toplam tweet sayısıysa 8.587.691 (31 Mayis 18 Haziran).

Bu tweetlerin üç ile göre dağılımı ise; Ankara: 1 milyon 696 bin 650 (31 Mayıs 18 Haziran)

İstanbul: 5 milyon 933 bin 393 (31 Mayıs 18 Haziran); İzmir: 957 bin 648 (31 Mayıs 18 Haziran) olurken,

Saat dilimi bazında hashtaglerin en yüksek paylaşıma ulaştığı aralıklar

5 Haziran 2013 19:00 20:00 arası 127 bin 138 #direngezi

4 Haziran 2013 20:00 21:00 arası 94 bin 276 #direnturkiye

8 Haziran 2013 20:00 21:00 arası 52 bin 839 #direnankara

2 Haziran 2013 22:00 23:00 arası 57 bin 001 #occupygezi

L) Anayasa Mahkemesi Twitter kararı

Twitter'ın, ana akım meydaya tamamen güvenin kaybolmasından sonra haber alma aracı olarak kullanımının artması, Gezi ve 17 Aralık süreci ve davamında aktif olarak bilgi edinme aracı olarak kullanılması nedeniyle, Twitter'a erişim tüm Türkiye için engellendi.

Twitter'ın engellenmesiyle ilgili bireysel başvuruları görüşen Anayasa Mahkemesi; "Siteye erişimin tamamen engellenmesini öngören işlemin kanuni dayanağının bulunmadığı ve bu sosyal paylaşım sitesine erişimin kanuni dayanağı olmaksızın ve sınırları belirsiz bir yasaklama kararı ile engellenmesinin demokratik toplumların en temel değerlerinden biri olan ifade özgürlüğüne ağır bir müdahale olduğu açıktır" ifadeleri kullanılarak oy birliğiyle erişim engelinin kaldırılmasına hükmetti ve engellemeyi ortadan kaldırdı.[100]

[100] http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140403-18.pdf

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİS ŞİDDETİ VE SONUÇLARINA GÖRE YAPILAN SORUŞTURMALAR

Kolluk güçlerinin kullandığı şiddet, birçok ölüme ve yaralanmalara neden olmuştur. Ölümler ve yaralanmalar, Gezi özneleri ile sınırlı kalmamış, kolluk güçlerini de kapsamına almıştır. "Kanunsuz emir" veya PVSK tarafından belirlenen sınırlar dışına çıkılması sonucu işlenen suçlara karşı açılan soruşturmalar devam ederken, siyasi ve idari makamlar, katılımcılara karşı da soruşturma kampanyası yürütmüştür.

Bu konular, üç başlık altında toplanacak:

- Ölümler,
- Yaralanmalar,
- Soruşturmalar.

I. ÖLÜMLER

A) Haziran öncesi ilk ölüm

Ülkenin her yerindeki toplumsal muhalefeti sindirmek için yasa dışı polis şiddeti ve ağır yaralayıcı araçlar, kimyasal gazlar kullanılması, bu kez gösterilerin engellenişinden kaynaklanan sorunları ve karşıtlıkları ortaya çıkardı. Gittikçe şiddetlenen gösteri/engelleme karşıtlığı sonunda ilk öldürme yaşandı.

Hopa'da halka karşı biber gazı kullanımı sonucunda hak savunucusu Metin Lokumcu yaşamını yitirdi. Hopa, doğrudan

Başbakan Erdoğan'ın korumalarının güdülediği polis terörüne karşı son yılların en büyük meydan okumalardan biri olmuştu. Hopalılar, Başbakan tarafından eşkiyalar olarak nitelendirilmiş, onlar da tıpkı çapulcular gibi, baskıcı yönetime karşı bunu onurlu bir kimlik olarak sahiplenmişlerdir (daha sonra Haziran'da parklarda toplu gösteri yapanlar, Başbakanca "çapulcu" olarak nitelendirilecek, onlar da bu kimliği sahiplenecek ve "Çapul TV" gibi direnişin medyasına ismini verecektir).

B) Gezi ölümleri

Kolluk şiddeti ve polis tarafından kullanılan şiddet nedeniyle, silah, gaz fişeği, darp ve yoğun gazdan kaynaklanan ölümler.

1. Gezi protestoları sırasında polis şiddeti nedeniyle hayatını kaybedenler

Ethem Sarısülük

12.06.2013 tarihinde Ankara'da gösteri sırasında polis kurşunuyla yaşamını yitirdi.

Ethem Sarısülük'ün vurulduğu ana ait kamera görüntülerine karşın, polis memuru Ahmet Şahbaz'ın kimliği uzun süre gizlendi. Emniyet Müdürlüğü, görev yerini değiştirdiği Şahbaz'ın ismini, ölümün silahla olduğunun kesinleşmesi ve raporların incelenmesinin ardından bir kez daha gelen talep üzerine 18 Haziran 2013'de savcılıkla paylaştı.

Sarısülük'ü vuran polis memuru Ahmet Şahbaz, 24 Haziran 2013'te Cumhuriyet Savcısı Veli Dalgalı'ya ifade verdi. İfadesinin ardından tutuklama istemiyle mahkemeye sevkedilen Şahbaz, nöbetçi Ankara 13. Sulh Ceza Mahkemesi'ndeki sorgusunun ardından "meşru müdafaa" gerekçesiyle serbest bırakıldı.

Soruşturma kapsamında, katil zanlısı polis memuru Ahmet Şahbaz hakkında hazırlanan iddianame 12 Temmuz 2013'te, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderildi. Ankara Cumhuriyet Savcısı Veli Dalgalı tarafından hazırlanan 15 say-

falık iddianamede katil zanlısı Ahmet Şahbaz, Türk Ceza Kanunu'nun 81 ve 27/1. maddeleri uyarınca "kasıt olmadan meşru müdafaa sınırının aşılması suretiyle adam öldürmekle" suçlanarak bir yıl dört aydan beş yıla kadar hapisle cezalandırılması istendi. Sanık polis Ahmet Şahbaz, 7 yıl 9 ay 10 gün hapis cezasına çarptırıldı. Şahbaz, Ceza İnfaz Yasası ve denetimli serbestlik hükümlerine göre cezaevinde sadece 4 yıl 10 gün kalacak.[101] (Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi 2013/349 E)

Abdullah Cömert

03.06.2013 tarihinde yaşamını yitirdi. 22 yaşındaki Abdullah Cömert, 3 Haziran'da Antakya'da yapılan protestolar sırasında Akrep'ten atılan gaz fişeği nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Olay üzerine soruşturma başlatılmış olsa da (Soruşturma No: 2013/7518) ölümünden ancak bir yıl bir ay sonra, davası, 4 Temmuz 2014'te görülmeye başlandı. Soruşturma kapsamında, olay anında orada olan üç farklı akrep aracında görev yapan gazcı polis memurlarının ifadesi alınmıştır. Sanık polisler suçlamaları kabul etmemiştir. Ancak, Abdullah Cömert'in ölümüne gaz fişeğinin neden olduğu Adli Tıp Kurumu Birinci İhtisas Dairesi'nin hazırlamış olduğu raporla kesinleşmiştir. Bunun üzerine ifadesi alınan Ahmet Kuş ifadesinde, gaz fişeği atma konusunda eğitim aldığını ve dolayısıyla kalabalıkların üzerine değil arkalarına doğru fırlattığını savunmuştur. İddianamede ifadesine yer verilen tanıklardan D.D., olay gecesi Abdullah Cömert'le birlikte olduklarını, kaçtıkları sokağın başına gelen bir polis aracından gaz fişeği atıldığını, başını çevirdiğinde Cömert'in yere düştüğünü gördüğünü anlatmıştır. Cömert'e kendi aracıyla hastaneye götüren A. K. da cadde başında Akrep polis aracı gördüğünü, Cömert vurulduktan sonra aracın hareket ettiğini söylemiştir.

Hatay 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülecek dava güvenlik gerekçesi ile Balıkesir 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne nakledildi.

---

[101] http://www.milliyet.com.tr/ethem-sarisuluk-davasi-nda-sanik-gundem-1934892/)

Tutuksuz sanık polis Ahmet Kuş için "olası kastla insan öldürmek" (TCK 81/1, 21/2) suçundan açılan davada 20 ila 25 yıl arası hapis cezası isteniyor. Olay yerinde görev yapan diğer polis memurları hakkında ise takipsizlik kararı verildi. Abdullah Cömert'in avukatı Hatice Can'ın şüpheli polis Ahmet Kuş hakkında yapmış olduğu tutuklama talebi reddedildi. (Balıkesir 2. Ağır Ceza Mahkemesi 2014/250 E)

Medeni Yıldırım

28.06.2013 tarihinde Diyarbakır'ın Lice ilçesinde yapılmak istenen Kalekol inşaatına karşı yapılan gösteride jandarmanın göstericilere silahla saldırması sonucunda vurularak hayatını kaybetti.

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde, 28 Haziran 2013'te Kalecik Jandarma Karakolu yanındaki kalekol inşaatının yapımının protestosu sırasında askerlerin kitlenin üzerine ateş açması sonucu yaşamını yitiren Medeni Yıldırım ile ilgili sorusturma hala sürüyor.

2 Ağustos 2013 tarihinde İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı'na sunduğu raporda, "Olay esnasında çekim yapan 20130628-160808 numaralı görüntü kaydının 1. dakikasının 40'ıncı saniyesinde 'Çekil oradan ateş ediyorum' sesinin duyulduğunu, aynı görüntüdeki dakikanın 49-51 saniyelerinde bir kişinin 2 kez 'aaah' diyerek sesin duyulduğu" belirtiliyor.

MVI_7259 kodlu görüntüde de, "Görüntülerde yoğun taş atımına ilişkin görüntü ve seslerle otomatik silahlarla ateş edildiğine ilişkin sesler duyulduğu" ifadesine yer veriliyor. MVI_7260 kodlu görüntünün 16'ncı saniyesinde, nöbet kulesi içinde uzun namlulu silaha ait namlunun görüldüğü, silah mekanizması ve namlunun hareketinden bu silahla atış yapıldığının görüldüğü" kaydediliyor.

Müfettişler, olay sırasında karakolda bulunan askerlerle yaptığı görüşmelerde, askerlerin 40 gaz bombası kullandığını belirttiğini raporda yer verirken, olay yerinde yapılan incelemede

ise 24 gaz kapsülünün bulunduğu ortaya çıkıyor. Öte yandan 112'Acilin arama kayıtları dosyaya gönderilmedi.

Olay yerinde 317 boş kovan, 24 gaz kapsülü, 2 patlamamış bomba olduğu belirtiliyor. Dava henüz açılmadı.[102]

Ahmet Atakan

Ankara'da ODTÜ Ormanını yok edecek yol yapımına ve Tuzluçayır'daki Cami- Cemevi Projesine karşı yapılan protestolara destek vermek için Antakya, Armutlu'da yapılan eylemde 09.09.2013 tarihinde hayatını kaybetti. Daha sonra çatıdan düştüğü iddia edilen görüntüler yayınlandı. Savcılık konuyla ilgili soruşturma başlattı. Olayı gören bütün tanıklar ifadelerinde Ahmet Atakan'ın çatıdan düşmediğini ve olay esnasında yerde olduğunu gördüklerini ifade ettiler. Olaydan bir gün sonra Ahmet Atakan'ın olduğu yerdeki mazgalda, üzerinde kırmızı leke ve saç kılının olduğu biber gazı kapsülü bulundu. Konuyla ilgili yapılan incelemede kırmızı lekenin ne olduğu anlaşılamadığı yönünde rapor hazırlandı. Soruşturma hala devam ediyor. (2013/12336 Hz.)

Ali İsmail Korkmaz

Ali İsmail Korkmaz 2 Haziran'ı 3 Haziran'a bağlayan gece bir ara sokakta polis ve siviller tarafından öldüresiye dövüldü. Yaklaşık bir buçuk ay yoğun bakımda kalan Ali İsmail, 10 Temmuz'da hayatını kaybetti.

Açılan soruşturmada, Ali İsmail'in dövüldüğü yeri gören fırının kamera görüntülerinin silindiği ortaya çıktı. Savcılık tarafından görüntüleri alan polisler ve bilirkişi hakkında da soruşturma başlattı. Ali İsmail'in öldürülmesinde ilk olarak yakalanan Serkan Kavak isimli şüpheli Ali İsmail'in dövüldüğü anı gösteren kayıp görüntülerin Ankara Jandarma Kriminal Laboratuvarı tarafından kurtarılması üzerine serbest bırakıldı.

---

[102] http://vivahiba.com/article/show/medeni-yildirimin-olum-raporu-hedef-gozetilerek-vu/

Daha sonra Serkan Kavak hakkında takipsizlik kararı verildi ve dava aşamasında tanık olarak dinlendi.

Görüntülere göre Korkmaz'ı öldüresiye dövenler arasında polis memurları, fırın sahibi, yanı sıra akrabaları gibi sivil kişilerin de bulunduğu saptandı. Beşi de tutuklandı. Olay yerinde bulunan bir kısım polis memurlarının tutuksuz yargılanmasına karar verildi. Bu sanıklar, ana davada TCK 81/1, yani 'kasten adam öldürme' suçundan yargılanıyor. Ayrıca hastanede Ali İsmail Korkmaz'ın ifadesini almayıp kendisini karakola yönlendiren polis memuruna "görevini kötüye kullanma" suçundan dava açıldı. Hastanede görevli Doktor hakkındaysa Adli Tıp Kurumu kusurlu değil raporu verince takipsizlik kararı verildi.

Valilik ve Cumhuriyet Başsavcılığı davanın Eskişehir'de görülmesinin "güvenlik açısından tehlikeli" olduğu yönünde görüş bildirince ana dava Kayseri'ye alındı. Tanıkların Eskişehir ve Ankara'da, Korkmaz ailesinin ise Hatay'da ifade vermesi kararlaştırıldı. Böylece dava dört şehre bölünmüş oldu. (Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesi 2013/212 E)

Mehmet Ayvalıtaş

2 Haziran'da Gezi protestolarına katılanların arasından geçmeye çalışan araçlar tarafından ezilerek öldürüldü. Kayıtlara trafik kazası olarak geçen ölüme ait mobese kayıtları önce dosyaya gönderilmedi daha sonra avukatların olay yerinde ki keşifleri sonucunda dosyaya iletildi (polis memurları hakkında davanın 4. Celsesinden sonra soruşturma açıldı). Ayvalıtaş'a çarpan sürücünün ifadesi savcılıkta alındıktan sonra serbest bırakıldı.

Soruşturma dosyasında, polisin hazırladığı trafik kaza ve olay yeri tutanakları delil olarak yer aldı. Soruşturmayı yürüten İstanbul Cumhuriyet Savcısı Müfit Büyükçolpan olay yerinde keşfi yapmadı. Avukatların görgü tanıklarının dinlenmesi talebini reddetti. İddiana-mede mobese kayıtlarına da yer verilmedi.

Anadolu 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 2013/257 E. sayılı davada tutuksuz sanıklar Mehmet Görkem Demirbaş ile Cengiz Aktaş için "taksirle ölüme ve yaralamaya neden olma" suçlamasıyla 15 yıla kadar hapis cezası istendi.

Dava devam ederken oğlunun acısına dayanamayan Fadime Ayvalıtaş hayatını kaybetti.

Elif Çermik

22 Aralık 2013'te düzenlenen İstanbul Kent Mitinginde, kolluk güçlerinin "kentin yağmasına hayır" diyen kitleye göz yaşartıcı kimyasallarla saldırması sonucu Elif Çermik rahatsızlanmış, olay yerinde kalbi durmuş ambulansta kalbi çalışsa da beyin fonksiyonları düzelmemişti. Koroner kalp hastası tanısı konan Çermik, hastaneye kaldırıldı. 159 gün yoğun bakımda kalan, yaşamak için direnen Elif Çermik, 30 Mayıs 2014 günü hayatını kaybetti.

Berkin Elvan

16 Haziran 2013 gecesi Okmeydanı'nda çevik kuvvetin attığı gaz bombası fişeğiyle başından ağır yaralanan 14 yaşındaki Elvan, 269 gün yoğun bakımda kaldıktan sonra 11 Mart 2014'te yaşamını yitirdi.

Elvan Ailesi'nin avukatı, 1 Kasım 2013'te savcılığa dilekçe vererek, Mahmut Şevket Paşa Mahallesi ve Mithatpaşa Caddesi'nde 16 Haziran'da saat 07.00-08.00 arasında görev yapıp gaz bombası kullanan polis memurlarının belirlenmesini, aynı saatler içinde Foto Film Şubesi tarafından çekilen görüntülerin getirilmesini istedi. Soruşturmayı yürüten Savcı da bu iki talebi emniyete yönlendirdi. Güvenlik Büro Amirliği'nden verilen yanıtta, "söz konusu görüntülerin şube kayıtlarında olmadığı" ifade edildi. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü ise, yazıya rağmen, 16 Haziran saat 08.00'le 17 Haziran saat 08.00 arasında görev yapan polislerin listesini gönderdi.

Savcılığa ifade veren 7 polis, gaz kullanımı konusunda hizmet içi eğitim aldıklarını belirtirken, 5 polis olaylar esnasında gaz

kullanmadıklarını, 2 polis ise gaz kullandıklarını ancak Berkin Elvan'ın yaralanmasına neden olmadıklarını savundu.

30 Ocak 2014'de Cumhuriyet Savcısı'na ifade veren polis memuru M.C., O.Ş. ve H.B. suçlamayı reddederek; "Çok yoğun çalışıyorduk: Gaz kullanımı konusunda hizmet içi eğitim aldım. Ancak görevli bulunduğumuz Gezi olayları boyunca herhangi bir şekilde gaz kullanmadım." Demişlerdir.

Gezi olayları boyunca sürekli görev yaptığını belirten R.Ç. ise "Görevlendirme emirleri telefonla geliyordu. Telefon emri üzerine görev yerimize gidiyorduk. Berkin Elvan'ı gaz tüfeğiyle ateş etmek sureti ile yaralamış değilim. Müdahale ettiğim Gezi olaylarında herhangi bir şekilde gaz kullanmadım. Kalkan tutuyordum. Suçlamaları kabul etmiyorum" diye konuştu.

Berkin Elvan'ın gaz tüfeği ile ateş ederek yaralanmasına sebebiyet vermediğini savunan Ö.K., Gezi olayları boyunca çok yoğun çalıştık ve görev yerlerimiz sabit değildi. Gezi olayları sırasında müdahale ettiğimiz durumlarda gaz tüfeği kullandım. Fakat Berkin Elvan'ın yaralandığı olayda kesinlikle gaz tüfeği kullanmadım. Zaten bu olayı da kişiyi de hatırlamıyorum" dedi.

Berkin'in ölümüne neden olan gaz fişeğini kullanmış olabileceği düşünülen 5 polisin daha ifadesi 3 Mayıs 2014 tarihinde alındı.

Sorumlular hakkında halen dava açılmamıştır. Ancak Berkin'in ölümünü protesto edenler hakkında davalar açılıp ceza dahi verilmiştir.

Zeynep Eryaşar

15 Haziran'da Avcılar'da yoğun biber gazı kullanımı nedeniyle Zeynep Eryaşar kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmiştir.

Selim Önder

15 Haziran'da Gümüşsuyu'nda yoğun biber gazı kullanımı

nedeniyle Selim Önder hayatını kaybetmiştir. Yakınları gazın kalp yetmezliğini tetiklediğini düşünüyor.[103]

Serdal Kalakal

Yaşadığı ve çalıştığı Kadıköy'de emniyet güçleri tarafından yoğun ve yaygın şekilde biber gazı kullanımının ardından kalp krizi geçirerek öldü.

Hasan Ferit Gedik

29.09.2013 tarihinde, Gülsuyu mahallesinde uyuşturucu ticareti yapan çeteler, uyuşturucuya karşı yürüyüş yapanların üzerine silahlarla saldırması Hasan Ferit Gedik hayatını kaybetti.

İddianame, Anadolu 10. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edildi. İddianamede Hasan Ferit Gedik'in sol omuz, gırtlak ve kafasına aldığı 3 mermi ile ağır şekilde yaralandığı ve bunun sonucunda hayatını kaybettiği belirtildi. İddianamede "kasten yaralama, suç işlemek amacıyla örgüt kurma ve üye olma, nitelikli yağma, kasten öldürmeye teşebbüs, nitelikli yağma" gibi gerekçelerle, 11 yıl ile 269 yıl arasında değişen hapis ve müebbet hapis cezası istemiyle yargılanacak 35 kişi bulunuyor. (Anadolu 10. Ağır Ceza Mahkemesi 2014/242 E)

Mehmet İstif

13.05.2014 tarihinde hayatını kaybetmiştir. İstif, 17. Mersin Akdeniz Oyunları'nın açılış töreni öncesinde Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda gerçekleşen Gezi'ye destek eylemine katılmıştı.

Polisler, eylemcilere biber gazıyla müdahale etmiş, yakın mesafeden yüzüne biber gazı sıkılan İstif de etkilenmişti. Ertesi gün yüzünde, ağzında oluşan kızarıklık ve şişlikler nedeniyle Toros Devlet Hastanesi'ne başvurdu.

Mehmet İstif'in ağzındaki yaralar daha da kötüleşince 24 Temmuz'da ameliyat edildi. İstif'in dilinde oluşan mukoza

[103] http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23578024.asp

operasyonla temizlendi. Bu ameliyatın ardından İstif, konuşma ve beslenme güçlüğü çekmeye başladı. Dilindeki yaranın dil kökü kanserine dönüştüğü saptandı. Kanser nedeniyle dilinin bir bölümü alınan İstif, yaşamını yitirdi.

Her ne kadar mevcut tıbbi belgelerden ağızdaki kanserin doğrudan biber gazından kaynaklandığı kanıtlanamasa da; kısa mesafeden ve ağız içini de kapsayacak şekilde yüzüne sıkılan biber gazının irritan etkisinin burada provoke edici, hızlandırıcı bir etki taşıdığı açıktır.

İstif, olayı şöyle anlatıyor: O anda beni takip eden, sırtında gaz tüpü taşıyan polisle karşı karşıya geldik. 40 santimetre gibi bir mesafeden yüksek tazyikli bir şekilde tetiğe bastı, ağzımı kapamaya zamanım olmadı. Ağzım ve boğazıma dolan gazın acısı ile çığlık atmaya başladım. Boğazımın yanmasını ve çektiğim acıyı diğer insanların da aynı derecede yaşadığını düşündüm ve gözaltına alınma korkusuyla o anda hastaneye gitmedim."

İrfan Tuna

5 Haziran'da, Kızılay'da yoğun gaz kullanımı nedeniyle kalp krizi geçirerek hayatını kaybetti. Adli Tıp Kurumu Ankara Grup Başkanlığı, 25 Kasım 2013 tarihli otopsi raporunda Tuna'nın midesinde biber gazının etken maddelerinin olduğunu ve akciğerinde ödem olduğunu tespit etti. Ancak olayın biber gazı nedeniyle gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti için değerlendirmeyi İstanbul Adli Tıp Grup Başkanlığı'na bıraktı. İstanbul Adli Tıp Kurumu, biber gazıyla kalp krizi arasındaki ilişkiyi değerlendirmeden olayın kalp krizi olduğunu belirtince Savcılık takipsizlik kararı verdi. 17 Nisan 2014 itibariyle takipsizlik kararına yapılan itiraz hakkında henüz herhangi bir karar verilmemiştir.

2. Gezi protestolarında kanunsuz emri uygulayarak müdahale ederken hayatını kaybedenler

Mustafa Sarı

Adana'da Gezi Parkı göstericilerine müdahale sırasında ey-

lemcileri kovalayan Komiser Mustafa Sarı, yapımı devam eden 5 metre yüksekliğindeki alt geçit köprüsünden düşerek ağır yaralandı. Komiser Sarı, hastanede yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayarak 6 Haziran'da hayatını kaybetti.[104]

Ahmet Küçüktağ

Tunceli'de Berkin Elvan'ın ölümünü protesto etmek isteyen gruplar, polisle çatıştı. Polisin sıktığı gaz bombasından etkilenen polis memuru Ahmet Küçüktağ kalp krizi geçirdi. Atılan gaz bombalarından etkilenen polis memuru Ahmet Küçüktağ ile 4 gösterici Tunceli Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı. Hastaneye kaldırılanlardan polis Küçüktağ'ın kalp krizi geçirdiği belirlenerek, tüm müdahalelere hayatını kaybettiği bildirildi.[105]

II. YARALANMALAR

Ölüm olaylarında olduğu gibi, Gezi protestolarında ağırlıklı olarak Gezi protestocularından olmak üzere kanunsuz emri uygulayan polislerle birlikte davranan sivillerden de yaralananlar oldu. Gaz fişeği, darp, ateşe atma, gaz etkisi ile yaralanmalar, Gezi olayları sırasında çok sayıda gerçekleşti ancak bunlara ilişkin olarak tüm bilgilere değil sadece göz kayıpları ile kamuoyunca bilinen yaralamalara yer verilmiştir.

A) Gezi protestolarında polis şiddeti ile yaralananlar

Lobna Al Lami

31 Mayıs'ta Taksim'de polisin eylemcilere müdahalesi sonucu başından ağır yaralanan Filistin asıllı Türk vatandaşı 34 yaşındaki Allami polisin hedef alarak kullandığı gaz bombası silahı sonucun da 2 defa beyin ameliyatı geçirdi. ODTÜ mezunu olan Allami çok iyi bildiği İngilizceyi unuttu okuma yazmayı konuş-

[104] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23443652.asp
[105] http://sozcu.com.tr/2014/gundem/tuncelide-polis-gazdan-etkilendi-hastaneye-kaldirildi-469720/

mayı yeni dünyaya gelmiş bir bebek gibi öğrenmeye çalışıyor. Danimarka' da yaşayan Allami Gezi'nin yıl dönümünde "yine olsa Gezi eylemlerine katılırdım, ben çok yazan bir kadındım. Küçüklüğümden beri. Blog'um vardı ama şu an hiçbir şey yazamıyorum. Kitapları, dergileri, gazeteleri saklıyorum. Bir gün okuyacağım ama ne zaman? İki üniversite bitirdim, ODTÜ'de master. Ama yok şimdi… Gitti… İnsan kabul edemiyor" dedi. Lobna Al Lami'nin yaralanmış olduğu gün görev yapanlarla ilgili herhangi bir soruşturma açılmamıştır.[106]

Dilan Dursun

Ethem Sarısülük'ün cenaze törenine katılmak için geldiği Kızılay'da polis müdahalesiyle başına gaz bombası kapsülü isabet eden ve uzun süre yaşam mücadelesi veren Dilan Dursun savcıya ifadesini verdi. Vurulduğu yerde polisin kimseye müdahale etmediğini, TOMA ve akrep aracını görünce geri dönerek tek başına yürüdüğünü anlatan Dursun, kafasına hedef gözetilerek bu kapsülün atıldığını söyledi.[107]

Umur Can Erşahin

Umur Can Erşahin, 30 Mayıs'ta Gümüşsuyu Caddesinde polisin yakın mesafeden attığı gaz bombası önündeki kişiye isabet edip sekerek Umur Can Erşahin'i bacağından yaraladı.[108]

Hakan Yaman

3 Haziran'da polis tarafından darp edilen Hakan Yaman ifadesinde "Birkaç yüz metre ötede çevik kuvvet polisini gördüm. İlk başta tazyikli su sıktılar sonra karnıma biber gazı kapsülü geldi ama yere düşmedim. Yaklaşık 5 polis gelip bana vurma-

---

106 http://www.sendika.org/2013/11/lobna-allami-35tim-5-yasima-dondum-artik-turkiyeyi-istemiyorum-ayse-arman-hurriyet/

107 http://www.radikal.com.tr/turkiye/dilan_dursun_kafama_nisan_aldilar-1141573

108 Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 32

ya başladı. Bir tanesi gözüme bir şey sokup gözümü çıkardı. O sırada yerde hareket etmeden yatıyordum. Bir tanesinin "bu gitti işini tamamen bitirelim" dediğini duydum. Beni 10-20 metre kadar sürükleyip ateşe attılar sonra gittiler. Ateşten sürüklenerek çıktım. Daha sonra hastaneye kaldırıldım"dedi.

Adli Tıp raporuna göre Yaman, polisin saldırısı nedeniyle başından ve yüzünden ciddi şekilde yaralandı. Burnu, elmacık kemiği ve çenesi kırıldı. Kafatasından çenesine kadar bir kırık ve ateşe atıldığı için sırtında ikinci derecede yanık vardı. Bir gözünü tamamen kaybetti ve diğer gözünde %80 görme kaybı oluştu. Saldırıyı bir görgü tanığı cep telefonuyla kaydetmişti. Bu videoda iki çevik kuvvet polisi TOMA'nın yakınlarından 4 polistebir kişiyi ateşten sürüklerken görülüyor.

Yaman öldürmeye teşebbüsten şikâyette bulundu ancak soruşturmada kayda değer bir ilerleme yok.

Uluslararası Af Örgütü, Hakan Yaman'a saldıran polisler hakkında etkin, tarafsız, bağımsız bir soruşturmanın yürütülmesi için Adalet Bakanlığı'na çağrıda bulunmaktadır.[109]

B) Göz Kayıpları

Gaz fişeklerinin kafaya ve özellikle göze hedef alınarak atılması sonucu meydana gelen çok sayıda göz kaybı oluşmuştur. Göze gaz fişeğinin atılmasının bu eylemlerde karakteristik bir saldırı şekli olduğu gözlenmiş, göz kayıp vakalarının çokluğu bu saldırı biçimini yaygınlığını doğrulamıştır.

Muharrem Dalsüren

3 Haziran'da, biber gazı fişeği nedeniyle gözünü kaybetti. Soruşturmada, Emniyetin mobese görüntülerinin bir kısmını göndermediği anlaşıldı ve yeniden istenen görüntülerin savcılığa gönderilmesi bekleniyor.

---

[109] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 32

Sarper Gürcan

3 Haziran'da, biber gazı fişeğiyle vuruldu ve gözünü kaybetti. Soruşturma dosyasına Emniyet görüntü göndermemektedir.

Davut Yıldız

Gaz fişeği nedeniyle görme yetisini %80 oranında kaybetmiştir. Soruşturma kapsamında halen olay yerinde bulunan gazcı personel listesi ve mobese görüntüleri beklenilmektedir.

Murat Özdemir

31 Mayıs'ta gaz fişeği nedeniyle gözünü kaybetmiştir. Soruşturmada polis memuru tespit edilememektedir.

Mehmet Murat Aslan

25 yaşındaki Mehmet Murat Aslan, 5 Haziran'da Antakya, Armutlu'da protestolar esnasında polisin attığı gaz fişeği nedeniyle sol gözünü kaybetti. Olay esnada orada olanlardan biri, olayın polisin attığı gaz fişeği nedeniyle gerçekleştiğini belirtti. Hazırlık soruşturması halen devam ediyor. Savcılık olay günü görev yapan kolluk kuvvetlerinin kask numaraları olmadığından ötürü, mobese kayıtlarını istemiş ve inceleme yapıyor. Bunun dışında bir gelişme yok. Avukat'ı Cihat Açıkalın, Kasım 2013 tarihinde Mehmet Murat Aslan'ın zararının karşılanması için İçişleri Bakanlığı'na başvurmuş ancak o tarihten bu yana herhangi bir cevap alamadığını belirtmiştir. Mehmet'in tedavisi ise devam ediyor.

Vedat Oğuz

Antalya"da 1 Haziran 2013'de polisin attığı gaz kapsülünün çarptığı Vedat Oğuz'un sağ gözünü kaybetti. Bu konuda herhangi bir soruşturma başlatılmamıştır.

Çağdaş Küçükbattal

31 Mayıs 2013 günü Tarlabaşı Bulvarı'nda Taksim Meydanına doğru yürürken biber gazı silahını kullanan polislerin saklan-

dıkları yerden hedef alarak ateş etmeleri sonucunda sağ gözünden gaz kapsülü ile vuruldu. Sağ gözü hiç görmüyor. Tedavi süreci devam ediyor. Polisler hakkında şikayetçi olmuş, fakat soruşturmayla ilgili hiçbir gelişme yaşanmamıştır.[110]

Ersin Malkoç

17 Aralık 2013 tarihinde İstanbul Beyoğlu Sadri Alışık Sokağı girişindeyken yolsuzluk protestosu eylemlerine katılan Ersin Malkoç polisin hedef alarak kullandığı plastik mermi sonucunda gözünden yaralandı. Konuyla ilgili savcılığa suç duyurusunda bulunulmasına rağmen hiçbir işlem yapılmadı. Aynı zamanda idareye başvurarak madi ve manevi zararlarının tazminini talep etmesine rağmen bu talebi reddedildi. Bunun üzerine tam yargı davası açılmıştır.[111]

Burak Ünveren ve Selim Polat

İHD'nin Gezi Parkı Direnişi ve Sonrasında Yaşananlara İlişkin Değerlendirme Raporu'na göre İstanbul'da gözünü kaybeden 6 kişiden biri de Burak Ünveren. 2 Haziran 2013'deki İstanbul'da eylemler sırasında Yıldız Teknik Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olan Burak Ünveren ile aynı okulun öğrencisi Selim Polat'ın, başlarına isabet eden gaz bombası fişeği ve plastik mermiyle gözlerinin görme yetisini yitirdi.[112]

Hülya Arslan

Uluslararası Af Örgütü'nün Gezi Parkı Eylemlerine ilişkin 2013 yılında hazırladığı rapora göre, üniversiteden yeni mezun olan Hülya Arslan, parka müdahalenin olduğu 11 Haziran günü annesi ile Gezi Parkı'ndayken polis müdahalesi sı-rasında maruz kaldığı şiddetten dolayı sağ gözünü kaybetti.[113]

---

110 Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 31
111 Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 32
112 Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 33
113 Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 33

Volkan Kesanbilici

31 Mayıs günü Tarlabaşı Bulvarında gözünden plastik mermiyle vuruldu ve sol gözünü kaybetti. Emniyettin 13 aydır Savcılığa istenilen bilgiler gönderilmedi. Savcılık dördünce kez 27 Mayıs 2014 tarihinde olay yerinde görev yapan polislerin açık kimliklerinin bildirilmesini ve kamera kayıtlarını talep etti ancak Emniyet Müdürlüğü bu soruları yanıtsız bıraktı. Soruşturma halen devam ediyor ancak soruşturma savcısının Antalya'ya tayin edildiği öğrenildi.[114]

Mehmet Reha Baran

Moda tasarımcısı Mehmet Reha Baran İstanbul'da Gezi Parkı eylemlerinde polisin attığı gaz fişeği sonucu sağ gözünü kaybetti. Mehmet Reha Baran'ın davasında, İçişleri Bakanlığı'ndan skandal bir savunma geldi. Bakanlık savunmasında, tazyikli su ve biber gazıyla gerçekleştirilen polis saldırısının yasal olduğunu ifade ederek, Baran'ın kör edilmesini hukuka uygun buldu. Ayrıca, Baran'ın gaz fişeği sonucu kör olduğu hastane raporlarıyla sabit olmasına rağmen, "Davacının gerekten gaz kapsülünden dolayı yaralanıp yaralanmadığı bilinmemektedir" denildi.[115]

Alihan Alhan

16 Haziran 2013'te Polisin Taksim Meydanı'nda attığı ses bombasının yanında patlaması nedeniyle Alihan Alhan'ın sol gözünde kalıcı görme kaybı oluştu.[116]

III. SORUŞTURMA / DAVALAR VE GÖZALTILAR

Gezi katılımcılarına karşı soruşturma ve dava açılan sosyo-mesleki kategoriler yelpazesi oldukça geniştir. Kitlesel bir gözaltı uygulaması olmuştur. Bununla birlikte, görevi kötüye kullanan

[114] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 33
[115] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 33
[116] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 34

ve kanunsuz emir sonucu suç işleyen kolluk güçlerine karşı açılan soruşturma ve dava sayısı oldukça sınırlı kalmış bulunuyor. Zincirleme açılan soruşturmalar, hak kullanımını engelleme yolu olarak da görülebilir. Muhataplar, meslek örgütleri, basın-yayın mensupları, kişiler olarak gruplandırılabilir.

A) Soruşturmalar/Davalar

Toplu ifade özgürlüğünü ihlal eden davalar

1 Mayıs davaları: Sendika yöneticilerine, düzenleme komitesine açılan davalar

2007 yılından itibaren sendikaların 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlama kararları, Anayasal hak olduğu halde iktidar tarafından toplumsal muhalefetin görünür kılınmaması isteği ile engellenmek istenmiştir. Bunun için alınan önlemler şiddet de içermiş, uluslararası düzenlemeler ve Anayasa ihlal edilerek gösteriler yaptırılmamıştır. Üstelik düzenleme komitesine karşı suç işledikleri iddiaları ile soruşturmalar açılmış, bu soruşturmalar çoğunlukla takipsizlikle sonuçlanmış, bazen dava açılmışsa da beraat kararları verilmiştir.

Soruşturmalar, yöneticilerin, toplum ve üyeleri önünde itibarsızlaştırılmaları, hedef gösterilmeleri amaçlanmış ve soruşturmalar tehdit olarak kullanılmaya çalışılmıştır.

Beyoğlu Sulh Ceza 2007/729 E, İstanbul C. Savcılığı 2007/21214 Hz.Beyoğlu C. Savcılığı 2008/9241 Hz., Şişli C. Savcılığı 2007/5890 Hz., , İstanbul C. Savcılığı 2013/64789 Hz., İstanbul 28. Asliye Ceza Mahkemesi 2014/339 E

Taksim Meydanı: " İfade mekânını seçme özgürlüğü ve hakkı" (DİSK- KESK İHAM Kararı)

Gezi protestolarına adını veren Gezi Parkı, parka müdahalenin ardından, Taksim Meydanı ile bitişik olması nedeniyle hızlıca mekânsal olarak muhalefetin yeri oldu. Taksim Meydanı'nın ülke siyasi yaşamındaki yeri, iktidar ve toplumsal muhalefet arasında toplantı ve gösteri yapma mekânı olarak, her zaman gündemde olan bir tartışmaydı.

Taksim Meydanı'nın toplumsal muhalefete, özellikle 1 Mayıs Emek ve Dayanışma gününde yasaklanması; DİSK ve KESK tarafından yapılan 38676/08 başvuru ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi düzeyinde de tartışılmış, ulusal yasaların, yönetmelik vs. mevzuatın ve yasaklama uygulamalarının uluslararası sözleşmelere, insan hakları değerlerine aykırı olduğu saptanmış ve "toplu ifade özgürlüğünde ifadenin mekânını seçmenin, ifade özgürlüğünün kapsamında olduğu" belirtilmiş, Türkiye ifade özgürlüğünü ihlalden mahkûm olmuştur.

Bu karar Anayasa'nın 90. Maddesi uyarınca uygulanması zorunlu hukuka dahil olmuş, böylece toplu ifade özgürlüğüne getirilen yasaklamalar ve engellemeler kanuna aykırı emir ve uygulamalara dönüşmüştür.

Ancak buna rağmen, kamu makamları, ısrarla toplu ifade özgürlüğünü ihlal etmiş, Gezi protestoları da tam da bu özgürlüğün kullanımında çıkış noktası olmuştur

Buna göre; Gezi protestoları ile ilgili olarak, hak ihlalleri şu şekilde adlandırılabilir.

Taksim Dayanışma Davası

8 Temmuz 2013 tarihinde İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'nun İl Emniyet Müdürü ile birlikte basın toplantısı düzenleyerek Gezi Parkı'nın "yeniden halkın hizmetine" açıldığını ilan ettikleri gün, Taksim Dayanışması üyeleri, parka gitmek için çağrı yaptı ancak İstiklal caddesinden parka giderken gözaltına alındılar. Kendilerine suç işlemek amacıyla örgüt kurma, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlere silahsız katılma, ihtara rağmen kendiliğinden dağılmama, halkı kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne kışkırtma, görevi yaptırmamak için direnme suçlamaları yöneltildi. Evleri arandı, bilgisayarlarına, cep telefonlarına el konuldu, eşyaları alındı ve kanunsuz olarak gözaltında tutuldular. Avukatların yaptıkları itirazlar sonucunda, savcılığın tüm işlemleri, yakalama, gözaltı, ev arama, bilgisayarlara el koyma kararları mahkemece kaldırıldı.

Taksim Platformu adına toplantılara katılan İstanbul Tabip Odası sekreteri Ali Çerkezoğlu, Mimarlar Odası Çevre Etki Değerlendirme Kurulu ikinci başkanı Ayşe MücellaYapıcı, Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul şube başkanı Beyza Metin, Mimarlar Odası İstanbul şube yöneticisi Ender İmrek ile Gezi olayları platform üyesi Haluk Ağabeyoğlu'nun uzun süre olayları yönetmesi ve olayları planlamaları nedeniyle bir organize suç örgütü şeklini aldıkları ve bu şekilde hareket ettikleri belirlenmiştir" denmiş ve uzun süre olayları yönettikleri ve olayları planladıkları için TCK'nun 220/1inci maddesinin uygulanması istenmiştir.

28.02.2014 tarihinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ikinci bir iddianame daha hazırlanmış ve 26 kişi hakkında dava açılmıştır. Yargı kararları ile kaldırılmış arama kararları ise hala dosyada bulunmaktadır.[117]

Beş kişi için Türk Ceza Kanunun 220/1 maddesi, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun 34/1 maddesine ve bir kişi için Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun 33/1 ve diğerleri için de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32/1. maddesine göre ayrı ayrı cezalandırılma istenmiştir. (İstanbul 33. Asliye Ceza Mahkemesi 2014/88)

Toplu Gezi Davaları

2911 Sayılı Kanuna Muhalefet

- İstanbul 55. Asliye Ceza Mahkemesi'nde (2013/427 e.) devam eden davada 255 sanık,"2911 s. Kanuna muhalefet, görevli polise mukavemet, görevi yaptırmamak için direnme, kamu malına zarar vermek, kamu görevini usulsüz üstlenme, özel kıyafetleri usulsüz kullanma, suçluyu kayırma, ibadethaneyi kirletmek suretiyle zarar verme ve hırsızlık" gerekçesiyle 1 ile 11 yıl arasında değişen hapis cezası ile yargılanıyor. Dolmabahçe Bezmi Alem Valide Sultan Camii'ne sığınan vatandaşların ve onları tedavi etmeye çabalayan hekimler de, bu davada

[117] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 26-28

Türk Ceza Kanunu'nun 153/2-3ve283/1 maddelerini ihlal ettikleri iddiasıyla yargılanıyor.

- Kırklareli'nde protestoya katılan çok sayıda yurttaş hakkında 2911 s. Kanuna muhalefet ettikleri gerekçesiyle soruşturma açılmıştır. Toplamda en az 1094 yurttaş hakkında soruşturma açılmıştır. Açılan davaların büyük bir kısmı beraatle sonuçlanmıştır.[118]
- Kayseri 8. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 1 Haziran gününe ilişkin olarak Gezi eylemlerine katıldıkları ve "2911 s. Kanuna muhalefet, görevi yaptırmamak için direnme, hakaret, kamu malına zarar verme, mala zarar verme, sesli yazılı veya görüntülü bir ileti ile hakaret gerekçe gösterilerek 161 kişi yargılanıyor. İddianamede mağdur olarak "kamu maliyesi" gösterilmiştir (Soruşturma Numarası: 2013/23375).
- Kocaeli 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davada, eyleme katılanlara "2911 sayılı kanuna muhalefet ettikleri, kamu malına zarar verme, görevi yaptırmamak için direnme" gerekçesiyle 238 kişi yargılanmaktadır.
- Manisa 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2013/655 E. sayılı dosyasında, 1 – 20 Haziran tarihleri arasında farklı tarihlerde olmak üzere protestolara katıldıkları ve "2911 sayılı kanuna muhalefet ettikleri gerekçesiyle 183 kişi hakkında dava açılmıştır. Açılan bu davada müşteki o tarihteki Başbakandır.
- Muğla'da Eylül ayında düzenlenen fezleke kapsamında yaklaşık 200 kişinin ifadesi alındı.
- Bodrum 3.Asliye Ceza Mahkemesi 2014/ 30 e.sayılı dava dosyasında "2911s.kanuna muhalefet etmek"gerekçe gösterilerek 20 kişi hakkında dava açılmıştır.
- Samsun 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde,"2911s. Kanuna muhalefet ve kamu malına zarar" verdikleri gerekçesiyle 109 kişi hakkında dava açıldı.

---

[118] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 37

- Isparta'da1-2 Haziran tarihlerinde, Geziye katılan 60 kişi hakkında "2911s. Kanuna muhalefet, görevi yaptırmamak için direnme ve kamu malına zarar verme" gerekçesiyle soruşturma başlatılmıştır. Ancak Cumhuriyet Savcısı takipsizlik kararı vermiştir (Sor. No:2013/5748–KararNo:2013/3335).
- Bodrum 2. Asliye Ceza Mah'nde görülmekte olan davada "2911 s. kanuna muhalefet ve görevi yaptırmamak için direnme" gerekçe gösterilerek 55 kişi hakkında dava açılmıştır. (2014/34 e).
- Bodrum 4. Asliye Ceza Mah.'nde görülmekte olan davada (2013/539 E.) "2911 sayılı kanuna muhalefet ve görevi yaptırmamak için direnme" gerekçe gösterilerek 2 kişi hakkında dava açılmıştır.
- Anadolu 27. Asliye Ceza Mah.'nde, 2911 s. Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle görülmekte olan davada 27 Şubat 2014 tarihinde 7 kişi hakkında suç kastı olmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilmiştir (2013/427 E).
- Anadolu 16. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 2911 s. Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle 13 kişi yargılanmaktadır (2013/608 E). Bu kapsamda 13 kişi 11-12 Eylül 2013 tarihinde Kadıköy'de gözaltına alınmıştı.
- Anadolu 27. Asliye CM'nde, 2911 s. Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle görülmekte olan davada 27 Şubat 2014 tarihinde 7 kişi hakkında suç kastı olmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilmiştir (2013/427 E).
- İstanbul 43. Asliye Ceza Mah'nde görülmekte olan davada 1 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir Karara göre; bu kişinin eyleme katılmış olması ve toz maskesi taşıması yeterli delil olarak değerlendirilemez. (2013/245 E).
- İstanbul 49. Asliye Ceza Mah.'nde görülmekte olan davada 12 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir. 1 kişiye verilen ceza ise 5 yıllığına hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir (2014/89 e).

- İstanbul 48. Asliye Ceza Mah'nde görülmekte olan davada 4 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir (2013/314 e).
- İstanbul 50. Asliye Ceza Mah'nde görülmekte olan davada 23 sanık hakkında duruşmasız beraat kararı vermiştir (2013/460 e.).
- İzmir 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 6 kişi "2911 sayılı kanuna muhalefet etmek ve görevli memura direnmek" gerekçesi ile yargılanmaktadır.
- Kırşehir 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2014/26 Esas sayılı dosyası ile "2911 sayılı kanuna muhalefet ettikleri" gerekçesiyle 35 kişi hakkında açılan davada, 2 Şubat 2014 tarihinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmanın kolektif nitelikte bir ifade özgürlüğü olduğunu, Yargıtay'ın benzer olaylar karşısında verdiği kararları ve İHAM'ın içtihatlarını dikkate alarak, bu kişilerin mahkemeye çağırılmalarına dahi gerek olmadığı gerekçesiyle, CMK 223/2-a gereği, beraatine kararı verildi.
- Kocaeli 6. Asliye Ceza Mahkemesi"nde 16 Haziran günü protestolara katılan10 kişi hakkında "2911 sayılı kanuna muhalefet, kasten yaralama, mala zarar verme, görevi yaptırmamak için direnme, ibadethane ve mezatlıklara zarar vermek" ve 3 sanık için ek olarak "suça tahrik etmek" gerekçe gösterilerek dava açıldı (2013/42 E.). Bu dosyada yargılanan 2 kişi 20 Haziran – 14 Ağustos tarihleri arasında tutuklu kalmıştır.
- Kocaeli 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde "2911 sayılı kanuna muhalefet ettikleri" gerekçesiyle yargılanan 3 kişi hakkında beraat kararı verildi.
- Manisa Cumhuriyet Başsavcılığı etkin bir şekilde yürüyüşleri yönlendiren ve provoke eden toplam 39 kişi hakkında soruşturma başlattı. ' Tayyip Tayyip Baksana, AVM AVM alsana' sloganını attıkları sebebiyle soruşturma açılan 17 kişi hakkında takipsizlik kararı verilmiştir.

- Mersin'de, Mersin İl Emniyet Müdürlüğü ve Mersin Yenişehir Belediyesi'nin de şikâyeti üzerine 54 kişi hakkında 2911s. Kanuna muhalefet ettikleri gerekçesiyle 8 Ekim 2013 tarihinde iddianame hazırlandı. Bu iddianame kapsamında 27 kişi, 2 Haziran'da 4 kişi1'er gün gözaltına alındı. Mersin 9.Asliye Ceza Mah'nde görülen davanın11 Şubat 2014 tarihli ikinci duruşmasında, tutuksuz yargılanan 54 kişiden 51'i hakkında beraat kararı verildi. Mahkeme 3 kişi hakkında "gösteriye silahla katıldıkları; taş bulundurmak ve polise taş atmayı" gerekçe göstererek, 6'şar aylık hapis cezasına hükmetti; ancak bu cezalar ertelendi.

- Mersin 8. Asliye Ceza Mahkemesi'nde ayrıca "2911 s. Kanuna muhalefet edildiği" gerekçesiyle 52 kişi yargılanmaktadır. Bu davanın 54 sanıklı dosya ile birleştirilmesi talep edilmiş ancak bu talep reddedilmişti.

- Marmaris'te Gezi eylemleri hakkında 2. Asliye Ceza Mahkemei'nde 2 ayrı dava daha görülmektedir (2013/318 e. ve 2013/328 e.)

- Muğla, Marmaris'te, 1 Haziran protestolarına katılmaları ve 2911 s. Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle açılan soruşturmada 9 kişi hakkında takipsizlik kararı çıktı.

- Safranbolu Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davada, 31 Mayıs - 7 Haziran tarihlerinde protestolara katılmaları ve "2911 s. Kanuna muhalefet edilmesi" gerekçe gösterilerek 28 kişi hakkında dava açıldı (2014/154 e).

- Sakarya 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 1-2 Haziran tarihlerinde protestolara katıldıkları ve "2911 s. Kanuna muhalefet ettikleri" gerekçesiyle 24 kişi hakkında dava açıldı (Sor. No: 2013/11527, 2013/443 e).

- Sakarya 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 18 Aralık tarihindeki protestolara katıldıkları, kamu görevlisine direndikleri ve "2911 s. Kanuna muhalefet" ettikleri gerekçesiyle açılan davada 46 kişi hakkında beraat kararı verildi. (2013/455 e).

- Samsun 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 1 Haziran protestoları sonrasında "2911s. Kanuna muhalefet ettikleri ve eylemi örgütleme, grupları yönlendirme, polise mukavemet ve kamu malına zarar verme" gerekçesiyle 39 kişi yargılanmaktadır. Samsun 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde "2911 s. Kanuna muhalefet ettikleri, direnme ve kamu malına zarar" gerekçe gösterilerek 33 kişi hakkında dava açılmıştır (2014/187 e. , Sor. No:2013/19973).

- Tekirdağ 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 8 kişinin yargılandığı davada ise "eylemin suç teşkil etmediği, demokratik tepki kapsamında kaldığı" gerekçesiyle beraat kararı verildi (2013/366 e).

- Tokat 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davada mağdur olarak Tokat İl Müdür-lüğü, Tokat Valisi Mustafa Taşkesen, Recep Tayyip Erdoğan gösterilmiştir ve 138 kişi yargılanmaktadır.

- Uşak 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 3 kişi hakkında "2911 s. Kanuna muhalefet ettikleri, görevli memura direnme ve hakaret" gerekçe gösterilerek dava açıldı. Yapılan yargılama sonucunda beraat kararı verildi.

- Şarköy Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 17 ve 19 Haziran günü, Gezi protestolarına katıldıkları, "2911 s. Kanuna muhalefet edildiği" gerekçesiyle 4 kişi hakkında ve aynı gerekçeyle 2 kişi hakkında dava açıldı. (2014/69)

Hekimlere karşı

İstanbul Tabip Odası yönetimine, "hukuka aykırı olarak yetkisiz ve kontrolsüz revir adı altında sağlık hizmeti verdikleri ve amaçları dışında faaliyet gösterdikleri" gerekçesiyle 2014 Ocak ayında dava açılmıştır.

İstanbul 55. Asliye Ceza Mahkemesi'nde (2013/512 E.) devam eden davada Dolmabahçe Bezmi-Âlem Valide Sultan Camii'ne sığınan vatandaşlar ve onları tedavi etmeye çabalayan hekimler de yargılanıyor.

Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarında görev yapan 3 yönetim kurulu üyesi hakkında, "*İstanbul Tabip Odasının gönüllü revir adı altında İstanbul Taksim Gezi Parkında üç adet revir kurup, burada hasta tedavisi yapılmasını organize ettiği*" gerekçesiyle soruşturma açıldı.

Avukatlara karşı

İstanbul Barosu ve Çağdaş Hukukçular Derneği üyeleri, 11 Haziran'da Çağlayan Adliyesi'nde Gezi eylemlerindeki polis şiddetine tepki olarak eylem yapmıştı. Onlarca avukat adliyenin içinde yaka paça yerlerde sürüklenerek gözaltına alındı. Savcılık ise şiddet gören 44 avukat hakkında soruşturma açtı. (İstanbul C.S 2013/84674 Hz.)

Anadolu 15. Asliye CM'nde, 2 avukat hakkında görülmekte olan davada beraat kararı verilmiştir (2014/15 E).

İstanbul'da avukatların gözaltına alınmasını protesto eden 17'si avukat toplam 18 kişi hakkında Bursa Savcılığınca takipsizlik kararı verildi.

Sosyal medya ve basın mensuplarına karşı

a) Facebook-Twitter soruşturmaları kapsamında, Gezi olayları sırasında facebook ve twitter üzerinden paylaşımda bulundukları varsayılan ve bu nedenle açılan bir davaya Recep Tayyip Erdoğan katılmayı talep etmiştir (Ankara 20. Sulh CM, 2013/481).

Facebook

Başbakana hakaret ettiği gerekçesiyle K.K.T hakkından 4 aydan 2 yıl 8 aya kadar hapis cezası istemiyle açılan davada beraat kararı verdi. Mahkeme kararında, "somut olayın 15 Haziran 2013 tarihinde ülkede yönetime karşı basında ve sokakta ciddi ve ağır eleştirilerin getirildiği bir dönem olduğu, sanığın suça konu sözleri böyle bir ortamda kaba bir siyasal eleştiri olarak söylediği anlaşılmakla unsurları yönüyle oluşmayan hakaret suçundan beraat vermek gerekmiştir" dedi. Karada İHAM'nin

10. Maddesi içtihadından bahsedilerek "bir siyasetçiye yönelik eleştirilerin kabul edilebilir sınırları, özel bir şahsa yönelik eleştiri sınırlarına göre daha geniştir. Bir siyasetçi, özel şahıstan farklı olarak her sözünü ve eylemini bilerek ve kaçınılmaz bir biçimde gazetecilerin ve halkın yakın denetimine açar; bu nedenle daha geniş bir hoşgörü göstermek zorundadır'" ifadelerine yer verildi.

Twitter

Twitter davası olarak bilinen dava; İzmir 1. Sulh CM'nde, Cumhuriyet Savcısı tarafından herhangi bir talimat verilmeden emniyet amiri ve polisler tarafından tutanak düzenlenmesi üzerine açılmıştır. (2013/1206 E). Davada, Başbakan mağdur gösterilmiştir. 38 kişi hakkında başlatılan 9 Aralık 2013 tarihli soruşturma kapsamında 9 kişi bakımından takipsizlik kararı verilmiş; ancak 29 kişi hakkında dava açılmıştır. Bu kişiler hakkında 3 yıla kadar hapis cezası isteniyor. Soruşturma kapsamında operasyon düzenlenen ve 35 saat gözaltı uygulanan 38 kişi için İzmir Barosu; işlemi yapan polis ve savcılar hakkında görevi kötüye kullanma, verileri hukuka aykırı olarak ele geçirme, iftira, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engellemekten suç duyurusunda bulunmuştur.

b) REDHACK (T. K.): Gezi olayları ile bağlantılı olarak siber-suç faaliyetlerinde bulunduğu ve RedHack'in Türkiye şubesi lideri olduğu gerekçe gösterilerek tutuklanıp, hapse atıldı. Kulaçoğlu tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

c) Sol Gazetesi Davası: ODTÜ direnişine destek eylemleri sırasında hayatını kaybeden Ahmet Atakan'ın ölümünün ardından, Gezi eylemleri sırasında öldürülen gençlerin fotoğraflarının yer aldığı "Sorumlusu Erdoğan" başlıklı manşet haberi ve 12 Eylül tarihli "Gazcı Bakan halkı suçladı" başlıklı haber nedeniyle "Halkı kanunlara uymamaya tahrik, suç işlemeye alenen tahrik etme, suçu ve suçluyu övmek, halkın kin ve düşmanlığa tahrik" suçlamasıyla açılan dava İstanbul Anadolu 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülmektedir.

d) İsmail Saymaz: Radikal gazetesi muhabiri İsmail Saymaz, Eskişehir Valisi Azim Tuna'dan aldığı e-mail'de Ali İsmail Korkmaz'ın ölümü hakkında araştırmalarını durdurmadığı takdirde cezalandırılmakla tehdit edildi. Mail'de Vali şunları söylemiş: "(Şüphelilerin cezalandırılması ile ilgili) Müebbet bile sizi kesmez. Bir daha aynı şekilde yorum yaparak bu konuyu işlersen sen adi ve şerefsizsin. Yerin altı da var unutma, eninde sonunda orada görüşeceğiz." Dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler, valinin yorumlarına karşı soruşturma başlatacaklarını açıkladıysa da, konu ile ilgili bir idari işlem başlatıp başlatmadığına dair kamuoyuna herhangi bir bilgi verilmemiştir. Saymaz, tehdit edildiği için Vali Azim Tuna hakkında şikayette bulundu. Dava devam ediyor.

e) Gökhan Biçici: Gazeteci Gökhan Biçici İstanbul'da bir Gezi Parkı eylemi sırasında bir kanal için çekim yaparken polis tarafından dövüldü ve saatlerce gayri resmi bir şekilde gözaltında tutuldu. Gökhan Biçici'nin dövülmesi ile ilgili açılan idari soruşturma, olayla ilgili birçok kamera kaydı bulunmasına rağmen Kasım 2013'te kapatıldı.

f) Halk TV, Ulusal TV ve Cem TV: RTÜK tarafından "şiddete teşvik etme, çocuk ve gençlerin zihinsel, ahlaki ve fiziksel gelişimine zarar veren içeriklerin bulunduğu programlar aracılığıyla yayıncılık ilkelerini ihlal etme", olayları bildirme ve yayınlama nedeniyle soruşturma başlatıldı. RTÜK, Halk TV, Ulusal TV ve Cem TV'ye yüksek miktar para cezası kesti. Örneğin Halk TV'ye 146 bin TL para cezası kesilmiş.

Uluslararası Sınır Tanımayan Gazetecilerin 4 Haziran 2014 tarihli açıklamasına göre;

İstanbul'da eylemleri izlemeye çalışan ANF muhabiri Zeynep Kuray ve gazeteci Berna Şahin, kolluk görevlileri tarafından darp edildi. Bianet muhabiri Elif Akgül plastik mermiyle yaralandı. Günlük Evrensel gazetesi muhabiri Erdal İmrek'in yüzüne yakın mesafeden biber gazı sıkıldı. Aynı gazeteden Duygu Ayber'e basın kimlik kartı kontrol edildikten sonra saldırıldı. Bianet muhabiri Ekin Karaca, "güven timleri"nin coplu

saldırısına uğradı, Günlük Evrensel'den Sinem Uğurlu da tehdit edildi.

Ankara'da İtalyan serbest gazeteci Piero Castellano, Ziya Gökalp Caddesi'nde göğsüne göz yaşartıcı gaz kapsülü isabet etmesi sonucu yaralandı. Aynı sıralarda polis, olayları görüntülemeye çalışan gazetecileri copla hedef aldı.

Hakaret suçlaması ile açılanlar

- 27 Temmuz 2013 tarihine kadar "değişik tarihlerde 715 kişi gözaltına alınmıştır. Soruşturma savcıları tarafından 179 kişi tutuklamaya sevk edilmiş ve 41 kişi tutuklanmıştır. Tutuklananlardan 10 kişi itiraz üzerine tahliye edilmiştir. Basın yayın organlarında ve sosyal medyada, hakaret ve benzeri nitelikte suç oluşturabilecek yayınlar sebebiyle 110 adet soruşturma başlatılmıştır ve bunların birçoğu üst düzey devlet görevlilerine hakaret suçlarından dolayı yapılan soruşturmalardır.

- 12 Aralık 2013 tarihli basın açıklamasına göre; Gezi gösterileri nedeniyle "40 ayrı iddianame hazırlanmış, 308 şüpheli hakkında kamu davası açılmış ve 36 ayrı soruşturma halen devam etmektedir. Terörle Mücadele Kanunu Soruşturma Bü-rosu'nda TMK kapsamına giren suçlar ve 2911 s. Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle 6 ayrı soruşturma devam edil-mektedir. Bu soruşturmalar kısmen daha önce başlatılmış olup, Gezi Parkı olayları ile beraber başka yer ve zamanlardaki filleri de kapsamaktadır."[119]

- Aydın 2. Sulh CM'nde görülmekte olan davada " Katil Erdoğan" sloganından kamu görevlisine hakaret suçundan 2 kişi hakkında dava açıldı (2013/1617 E.). Mahkemece, 7.080 TL adli para cezasına hükmedildi. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verildi. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı beraat istemli itiraz başvurusunda bulunuldu.

[119] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu, Syf. 28

- Aydın 1. Sulh CM'nde görülmekte olan davada ise "Katil Erdoğan" sloganından kamu görevlisine hakaret suçundan 2 kişi hakkında dava açıldı (2014/265 E.). Kast ve taksirlerinin olmaması nedeniyle CMK'nun 223/2-c maddesinden beraatine karar verildi.

- Manisa'da kamu görevlisine görevinden dolayı alenen gıyabında hakaretten başlatılmış olan soruşturmada 1 kişi hakkında 26 Şubat 2014'te takipsizlik kararı verilmiştir (Sor. No. 2013/9934).

- 19. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, Antep'te Gezi eylemleri sırasında "görevli memura mukavemet ve devlet büyüklerine hakaret" gerekçe gösterilerek gözaltına alınan 16 kişi hakkında dava açıldı.

- Adana 10 Ağır Ceza Mahkemesi'nde TMK kapsamında ve "2911 s. Kanuna muhalefet edildiği" gerekçesiyle 7 kişi hakkında dava açıldı.

- Çerkezköy Sulh Ceza Mahkemesi'nde tarafından görülecek iddianamede, mağdur olarak gösterilen "Recep Tayyip Erdoğan'a hakaret ettikleri" gerekçesiyle 7 kişi hakkında başlatılan soruşturmanın davası görülecek. (İddianame No:2013/4207)

- Anadolu 16. Asliye CM'nde, 2911 s. Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle 13 kişi yargılanmaktadır (2013/608 E). Bu kapsamda 13 kişi 11-12 Eylül 2013 tarihinde Kadıköy'de gözaltına alınmıştı.

- İstanbul 43. Asliye CM'nde görülmekte olan davada 1 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir Karara göre; bu kişinin eyleme katılmış olması ve toz maskesi taşıması yeterli delil olarak değerlendirilemez. (2013/245 E).

- İstanbul 49. Asliye CM'nde görülmekte olan davada 12 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir. 1 kişiye verilen ceza ise 5 yıllığına hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir (2014/89 E).

- İstanbul 48. Asliye CM'nde görülmekte olan davada 4 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir (2013/314
- İzmir 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 6 kişi "2911 sayılı kanuna muhalefet etmek ve görevli memura direnmek" gerekçesi ile yargılanmaktadır.[120]

Çocuklara karşı

- İstanbul 7. Çocuk Mahkemesi'nde 3 ayrı davada toplam 21 çocuk yargılanmaktadır. (13 çocuğun yargılandığı davanın esas numarası: 2013/51 E., 7 çocuğun yargılandığı davanın esas numarası: 2013/801 E., 1 çocuğun yargılandığı davanın esas numarası: 2014/121 E.)
- 1 çocuk hakkında, Aydın Çocuk Mahkemesi'nde görülen davada "Katil Erdoğan" sloganından dolayı kamu görevlisine hakaret suçundan dava açıldı (2014/118 E.).
- Manisa'da 13 çocuk hakkında hakaret teşkil eden söz ve yazılar kullanıldığı iddiasıyla yürütülen soruşturmada takipsizlik kararı verilmiştir.
- Sakarya Çocuk Mahkemesi'nde 2 çocuk hakkında 3-4-5-6 Haziran tarihlerinde protestolara katıldıkları ve "2911 s. Kanuna muhalefet ettikleri" gerekçesiyle dava açıldı (Soruşturma Numarası: 2013/11640 ve Dava Esas No: 2013/745).
- Samsun Çocuk Mahkemesi'nde ise 27 çocuk yargılanmaktadır.
- Konya'da Cumhurbaşkanı'na hakaret ettiği iddiasıyla tutuklanan 16 yaşındaki lise öğrencisi itiraza rağmen salıverilmedi; iki gün tutuklu kaldıktan sonra kamuoyunun tepkileri üzerine serbest bırakıldı. Lise öğrencisi M.E.A. tutuksuz yargılanacak.[121]
- İzmir'de, 1 Haziran 2013'te, Gezi Parkı gösterisinden son-

[120] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 37
[121] http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/12/141226_mea_tahliye

ra 24 çocuk gözaltına alındı. Bu çocuklar hakkında İzmir 5. Çocuk Mahkemesi'nde, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet, kamu malına zarar verme ve görevi yaptırmamak için direnme iddiasıyla dava açıldı. Yargılama sonunda 23 çocuk tüm suçlardan beraat ederken, yalnızca bir çocuğa mala zarar iddiasıyla beş ay 16 gün hapis cezası verildi ve bu ceza da ertelendi. Mahkeme'nin gerekçeli kararı şu şekildedir:

"Çocuklar yönünden Anayasa'nın 26. ve 34. maddeleriyle herkesin düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkı ile önceden izin alınmadan silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteriyi yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu belirtilmekte olup AİHM kararları ile bu hakların garanti altına alınmış olduğu dikkate alındığında, çocukların iddianamede belirtilen toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmış olduklarını kabulü halinde dahi bu fiil gerek Anayasa'nın gerekse AİHM'nin kararları ile garanti altında bulunan temel haklar ve özgürlükler kapsamında olduğundan beraatlerine karar vermek gerekeceği...".[122]

- 2013 yılında özellikle üniversitelerin ve liselerin mezuniyet törenlerinde sloganlı, afişli, pankartlı gösteriler yapılmış, okul birincileri mezuniyet konuşmalarında gezi olaylarına yer vermişlerdir. Ancak daha sonra haklarında soruşturmalar açılmış, birincilikleri iptal edilmiştir. İzmit'te Gazi Anadolu Lisesi'ni birincilikle bitiren ve mezuniyet töreninde yaptığı konuşmada Gezi Parkı olaylarına değindiği için okul disiplin kurulu kararıyla okul birinciliği elinden alınan I. Ö. ile ilgili olarak Kocaeli 2'nci İdare Mahkemesi yürütmenin durdurulmasına karar verilmiştir.

Öğretim Üyelerine Karşı

- Temmuz 2013'te, Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Elemanı Yard. Doç. Dr. Timuçin Köprülü'ye, Hukuk

[122] http://www.radikal.com.tr/turkiye/izmir_cocuk_mahkemesi_gezi_parki_yuruyusu_suc_degil_haktir-1204059

Fakültesi'nin mezuniyet törenine üzerinde "Diren" yazılı bir tişörtle katıldığı ve konuşma yaptığı gerekçesiyle soruşturma açıldı. Ankara Üniversitesi öğretim elemanları tarafından başlatılan imza kampanyasına 702 öğretim elemanı imza verdi.

- Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörlüğü tarafından 140 üniversite öğrencisine Gezi eylemlerine katıldıkları için; Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanlığı tarafından 10 araştırma görevlisine bağlı oldukları sendikanın (Eğitimsenin 5 Haziran gezi grevi) iş bırakma kararına uydukları için; Tunceli Üniversitesi Rektörlüğü tarafından 2 akademik personele basın açıklamasına katıldıkları, 4 akademik personele bağlı oldukları sendikanın iş bırakma kararına uydukları için soruşturma açıldı.

- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan N.G., hakkında açılan çeşitli soruşturmalar sonucu (ODTÜ olaylarına destek ve 12 Eylül darbesini protesto eylemlerine katılmak) 2013 yılında kademe ilerlemesinin bir yıl süreyle durdurulması cezasına çarptırıldı. 2014 yılında ise, Berkin Elvan'ın polis tarafından öldürülmesini protesto eylemlerine katılmak suçlaması ile 2 yıl daha kıdem ilerlemesinin durdurulması cezası ile cezalandırıldı.

Yrd. Doç. Dr. E. K. hakkında, Berkin Elvan'ın anma etkinliğine katıldığı sırada dönemin başbakanına hakaret etmekten dava açılmış ve kendisine 11 ay 20 gün hapis cezası verilmiştir. Cezası ertelenmiştir.[123]

Palalı Göstericiye Karşı

- Palalı olarak bilinen S.Ç, 6 Temmuz 2013'te protestolara katılanlara elinde pala ile saldırmıştır ve kendisine karşı kol-

[123] http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/160951-berkin-elvan-anmasina-katilan-akademisyene-hapis-cezasi

luk hiçbir işlem yapmamıştır. S.Ç ifade sonrası tutuklaması istenerek mahkemeye sevk edilmiş ancak mahkeme tarafından serbest bırakılmıştır. İtiraz üzerine yakalanmasına karar verilmiş ancak bu esnada Palalı S.Ç Fas'a gitmiştir. Hakkında 27 yıl hapis istemiyle dava açılmıştır. S.Ç. 29 Ağustos 2013'te Türkiye'ye girerken yakalanmıştır. Ancak mahkeme savunmasını aldıktan sonra palalıyı yine serbest bırakmıştır. S.Ç İstanbul 53. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaktadır.

Kamu malına zarar verme

Gezi gösterileri sırasında Kaleiçi'nde Güzel Sanatlar Galerisi duvarına ‹Ahmet Atakan Ölümsüzdür' diye yazan Naim Doğan'a, Antalya 5. Asliye Ceza Mahkemesi kamu malına zarar verdiği gerekçesiyle 1 yıl hapis cezası verdi. Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'ne yazının temizlenmesi için 150 lira masrafı daha önce ödeyen Doğan'ın hapis cezası, 6 bin lira para cezasına çevrildi.

Kırmızı fuların suç kabul edilmesi

Kamuoyunda kırmızı fularlı kız olarak bilinen A.D.K. için 24 yıldan 98 yıla kadar, S. için 26 yıldan 95 yıl 6 aya kadar, Yılmaz için 16 yıldan 55 yıl 4 aya kadar, K. için 11 yıldan 26 yıla kadar ve N. için 13 yıldan 38 yıla kadar hapis cezası isteniyor. İddianamede, takılan kırmızı fuların sosyalizmi simgelemesi ya da üst aramasında bulunan EGO toplu ulaşım kartı suç delilleri arasında yer alıyor. Kırmızı fularlı kız için Antalya 6. Ağır CM'nde yargılanmakta olduğu davaya konu eylemi bakımından bir dava daha açılmış ve beş yıla kadar hapis isteniyor. Antalya 5. Asliye CM'nde görülen davada Karacagil Ahmet Atakan'ın ölümünü protesto ettiği için, "2911 s Kanuna muhalefet etmek ve mala zarar vermek" gerekçe edilerek yargılanıyor. Toplamda 98 yılla yargılanan A.D.K. Gezi sürecinde yaşadıkları sonrasında geride bir mektup bırakarak dağa çıktı.

Gezi protestoları ile ilgili soruşturma ve davalarda karşılaşılan farklı durumlar

Recep Tayyip Erdoğan'ın doğrudan şikâyetçi *olduğu dosyalar:*

- Manisa 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2013/655 E. sayılı dosyasında, 1 - 20 Haziran tarihleri arasında farklı tarihlerde olmak üzere protestolara katıldıkları ve "2911 s. Kanuna muhalefet ettikleri gerekçesiyle 183 kişi hakkında dava açılmıştır. Açılan bu davada Müşteki Recep Tayyip Erdoğan'dır. Mahkeme, tüm bu kişiler için "hakkında ayrı ayrı suç unsuru bulunmadığından" beraat kararı vermiştir (2014/192 K.).
- Manisa 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nde, 22 kişi hakkında hakaret gerekçesiyle görülen davaya Recep Tayyip Erdoğan katılma talebinde bulunmuştur (2014/167 E).
- Sinop'ta, Başbakan, kendisine hakaret edildiğini öne sürerek, 13 Haziran'da 7 kişi hakkında şikâyette bulunuldu. Sinop Sulh Ceza Mahkemesi yapılan yargılama sonucu sendikacı eğitimciler 14 Şubat 2014'te verilen kararla, hakaret etmek gerekçe gösterilerek ayrı ayrı 7.080,00TL para cezası ödemeye mahkûm edildi (3013/495 E, 2014/71 K).

Siyasilerin Asılsız ve Kışkırtıcı Beyanları:

Gezi eylemleri döneminde siyasiler asılsız beyanlarla toplumu eylemcilere karşı kışkırtmaya çalışmıştır. Dönemin Başbakanı televizyon konuşmasında gezi eylemcilerinin Kabataş'ta başı örtülü bir kadına saldırdıklarını, taciz ettiklerini iddia etmiş, yine Gezi eylemcilerinin camide içki içtiklerini iddia etmiştir. Bu iddialar ana akım medya tarafından da desteklenmiş, bazı gazeteciler de olayla ilgili görüntüleri izlediklerini iddia ederek tanıklık yapmışlardır. Ancak daha sonra her iki iddianın da doğru olmadığı anlaşılmıştır.[124]

---

[124] http://www.cumhuriyet.com.tr/video/video/40965/Kabatas_ta_dovuldugu_iddia_edilen_kadin_goruntuleri_de_yalan_cikti.html# ; http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/kabatas-goruntuleri-yayinlandi-iste-buyuk-yalan-haberi-87773 ; http://www.radikal.com.tr/turkiye/

Dosyalarda aleniyet ilkesinin çiğnenmesi, kısıtlılık kararları

Gezi öncesi uygulanmaya başlanan ve açıkça adil yargılanma hakkının ihlalini oluşturan dava dosyalarına ilişkin kısıtlama ve gizlilik kararları verilmesi çok yaygın bir uygulama haline getirildi. 2007 yılında Hrant Dink cinayeti dosyasındanda ve Ergenekon ve Balyoz davalarında verilen gizlilik kararları en önemli örneklerdir. Bodrum 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülmekte olan (2014/34 E.) davada kısıtlılık kararı gerekçesiyle tensip zaptı yazılana kadar olan süreçte dosyadan belge alınmasına savcılık tarafından tekrar tekrar red kararı verilmiş. Ancak söz konusu kısıtlılık kararı hiçbir zaman tarafa tebliğ edilmemiş. 2. sorgu mahiyetinde alınan ifadeler kişiden kişiye değiştirilerek polis tarafından hazırlanmış ve ilgili CMK hükümlerine aykırı bir şekilde düzenlenmiş.

Tencere tava eylemleri

Mersin 6. Sulh Ceza Mahkemesi'nde açılan davada, Gezi protestoları sırasında evlerinin balkonundan tencere tava çalıp slogan attıkları iddiasıyla komşuları tarafından şikâyet edilen Eğitim Sen üyesi Yakup T. ve eşi Hanım T. hakkında dava açıldı. Savcılık, "kişilerin huzur ve sükununu bozacak şekilde gürültü çıkardıkları, tehdit ve hakarette bulundukları" iddiasıyla, Yakup T. için 3 yıl 6 ay ve Hanım T. için 5 yıl 6 aya kadar hapis cezası istedi.

Terörle Mücadele Kapsamındaki Soruşturmalar

- İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmekte olan davada TMK kapsamında 36 kişi bulunmaktadır. (2014/121 E.).[125]
- 17 Haziran 2013 tarihinde TMK 10 md kapsamında görevli İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekilliğince yürütülen soruşturma kapsamında gözaltına alınan 64 kişiden 34'ü "silahlı terör örgütü üyesi olmak" gerekçesiyle tutuklandı.[126]

balcicek_ilterden_kabatastaki_kadin_aciklamasi-1176722 ;
[125] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 28
[126] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 28

- 16 Temmuz 2013 tarihinde TMK 10. Madde ile yetkili savcılar tarafından düzenlenen operasyon kapsamında "Halkı isyana teşvik, güvenlik güçlerine ve araçlarına saldırıda bulunma, kamuya ve vatandaşa ait mallara zarar verme eylemlerine katılma şüphesi" gerekçe gösterilerek 56 kişi hakkında yakalama ve ev araması kararı çıkartıldı. 30 kişi gözaltına alındı.
- İzmir Barosu, ilk üç gün 498 kişiye hukuki yardım sağlamıştır. Ayrıca İzmir'de neredeyse haftada bir TMK kapsamında operasyon düzenlenmiş ve İzmir ÇHD'nin takip ettiği bu dosyalarda toplamda 65 kişi yargılanmaktadır.[127]
- Kocaeli'nde TMK kapsamında protesto yürüyüşlerine katılan ve bu nedenle sabaha karşı evlerinden operasyon kapsamında gözaltına alınan 18 kişiden 4'ü çıkarıldıkları mahkeme tarafından tutuklanmıştır.
- Malatya 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, 4 kişi hakkında, TMK md 10 kapsamında "Terör örgütü kurmak veya yönetmek, silahlı terör örgütüne üye olmak ve terör örgütü propagandası yapmak" gerekçe gösterilerek dava açıldı.

B) Gözaltılar ve Tutuklamalar

- 8 Temmuz 2013'te Taksim Dayanışması, Gezi Parkı'nın açılması üzerine Park'a gitmeye çalışırken Taksim Platformu adına toplantılara katılan İstanbul Tabip Odası sekreteri Ali Çerkezoğlu, Mimarlar Odası Çevre Etki Değerlendirme Kurulu ikinci başkanı Ayşe Mücella Yapıcı, Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul şube başkanı Beyza Metin, Mimarlar Odası İstanbul şube yöneticisi Ender İmrek ile Gezi olayları platform üyesi Haluk Ağabeyoğlu'nun uzun süre olayları yönetmesi ve olayları planlamaları nedeniyle bir organize suç örgütü şeklini aldıkları ve bu şekilde hareket ettikleri belirlenmiştir" denmiş ve uzun süre olayları yönettikleri ve olayları planladıkları için TCK'nun 220/1 inci maddesinin uygulanması istenmiştir.

---

[127] Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf.36

- 28.02.2014 tarihinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ikinci bir iddianame daha hazırlanmış ve 26 kişi hakkında dava açılmıştır. Yargı kararları ile kaldırılmış arama kararları ise hala dosyada bulunmaktadır (Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 26-28)

- Beş kişi için Türk Ceza Kanunun 220/1 maddesi, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun 34/1 maddesine ve bir kişi için Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun 33/1 ve diğerleri için de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32/1. maddesine göre ayrı ayrı cezalandırılma istenmiştir.

- ÇHD İstanbul Şubesi'nin belirttiği üzere İstanbul'da 31 Mayıs-1 Eylül tarihleri arasında 1250 kişi gözaltına alınmıştır.

- 11 Haziran 2014 tarihinde Gezi olayları sırasında TMK'nın 10. Maddesi ile görevli savcılar tarafından düzenlenen operasyon kapsamında 59 kişi gözaltına alındı. Savcılıkta yapılan sorgu işleminin ardından gözaltına alınan 59 kişiden 28'i serbest bırakıldı.

- 16 Temmuz 2013 tarihinde TMK 10. Madde ile yetkili savcılar tarafından düzenlenen operasyon kapsamında "Halkı isyana teşvik, güvenlik güçlerine ve araçlarına saldırıda bulunma, kamuya ve vatandaşa ait mallara zarar verme eylemlerine katılma şüphesi" gerekçe gösterilerek 56 kişi hakkında yakalama ve ev araması kararı çıkartıldı. 30 kişi gözaltına alındı.

- 10 Eylül 2013 tarihinde Ahmet Atakan'ın ölümünü protesto edenler hakkında, polislerin yaptığı şikayet üzerine İstanbul 34. Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan davada, "2911 Sayılı Kanuna muhalefet edildiği gerekçesiyle 25 kişi yargılanmaktadır. Bu kişiler soruşturma kapsamında 2 gün süreyle gözaltında kalmışlardır.

- İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Gezi gösterileri hakkında hazırlanan 2013/49 numaralı iddianamedeki veriye göre; 31 Mayıs günü 124 kişi, 1 Haziran'da 188 kişi, 2 Haziran'da 74 kişi, 3 Hazi-ran'da 4 kişi, 4 Haziran'da 3 kişi

olmak üzere en az 393 kişi gözaltına alınmıştır. (Taksim Dayanışma Hak İhlalleri Raporu syf. 35)

- Mersin'de 2 Haziran'da 4 kişi 1'er gün gözaltına alındı.
- Muğla'da 1 Haziran'da 56 kişi; 2 ve 3 Haziran'da 27 kişi gözaltına alındı.
- Samsun Atakum'da, 1 Haziran günü, 190 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınan 81 kişi hakkında takipsizlik kararı verildi.
- Şarköy Asliye Ceza Mahkemesi'nde, 17 ve 19 Haziran günü, Gezi protestolarına katıldıkları, "2911 s. Kanuna muhalefet edildiği" gerekçesiyle 4 kişi hakkında ve aynı gerekçeyle 2 kişi hakkında dava açıldı. (2014/69)

Gözaltında Cinsel Taciz İddiaları

Gezi eylemlerine katılan genç bir kadın, polis tarafından alıkonulduğu sırada hakarete ve küfürlere maruz kaldığını ve cinsel tacize uğradığını gazeteci Ayşe Arman ile yaptığı röportajda dile getirmiştir.[128] Aynı saatlerde gözaltına alınan bir başka kişi bu yaşananlara tanık olduğunu ifade etmiştir.[129]

Tutuklamalar (Cezanın Peşinen Çektirilmesi)

- Adana 8. Ağır CM'nde (2013/141 E.) TMK md 10 kapsamında, 24 kişi halen yargılanmaktadır. 14 kişi bu kapsamda tutuklanmıştı ancak ilk duruşmada bu kişiler serbest bırakılmıştır. 25 Şubat 2014 tarihinde duruşması görülen dava, TMK madde 10 ile yetkili mahkemeler kaldırıldığından Hatay 2. Ağır CM tarafından görülmeye devam edilecektir.
- İstanbul 8. Asliye Ceza Mahkemesi'nde "2911 Sayılı Kanuna muhalefet, görevli memura görevini yaptırmamak için

[128] Ayşe Arman, Hürriyet Gazetesi, 3 Ekim 2013.
[129] http://www.sendika.org/2013/10/ben-tanigim-o-polis-pinari-tecavuzle-tehdit-etti-ayse-arman-hurriyet/

direnme ve kişiyi hürriyetinden yoksun bırakmak" gerekçe gösterilerek, 13 kişi yargılanmaktadır. 8 kişi bu kapsamda, 8 Temmuz 2013 tarihinde tutuklanmıştır. Bu kişiler 17 Temmuz 2013 tarihinde tahliye edilmiştir.

- "2911 s. Kanuna muhalefet edildiği" gerekçesiyle Taksim'de bayrak satarken gözaltına alınan Ali Sarıçiçek ve toplamda 8 kişi tutuklandı. Tutuklananlar 8 gün sonra yapılan ikinci itiraz ile serbest bırakıldı (İstanbul 9. Asliye Ceza Mahkemesi 2013/296 E.).
- 11 Haziran 2014 tarihinde Gezi eylemleri sırasında TMK'nın 10. Maddesi ile görevli savcılar tarafından düzenlenen operasyon kapsamında 59 kişi gözaltına alındı. Savcılıkta yapılan sorgu işleminin ardından gözaltına alınan 59 kişiden 28'i serbest bırakıldı. 26 kişi tutuklama talebiyle 5 kişi ise adli kontrol tedbirlerinin uygulanması talebiyle mahkemeye sevk edildi. Mahkemede 4 kişinin tutuklanmasına 22 kişinin ise serbest bırakılmasına karar verdi. 5 kişi hakkında ise adli kontrol tedbiri uygulanması talebi reddedildi. (2014/121 E.).
- 17 Haziran 2013 tarihinde TMK 10 md kapsamında görevli İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekilliğince yürütülen soruşturma kapsamında gözaltına alınan 64 kişiden 34'ü "silahlı terör örgütü üyesi olmak" gerekçesiyle tutuklandı.
- Kocaeli 6. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 2013/42 E sayılı dosyada, 16 Haziran günü yapılan eylemler nedeniyle 2 kişi tutuklu kalmıştır.

Gezi Eylemcilerinin Şikayetleri

Gezi eylemcilerinin polisler hakkında yaptıkları şikayetler birleştirilmiş ancak henüz hiçbir gelişme olmamış, hiçbir polis ifadeye bile çağrılmamıştır.[130]

[130] İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, 2013/79334-99394.

Genel Durum: Toplam rakam kesin olarak bilinmemekle birlikte en az ve doğrulanmış sayılara yer verilmektedir. Bu tarihe kadar hakkında soruşturma başlatılan en az 7990 kişi, gözaltına alınan 5513 kişi, dava açılan 5335 kişi, Terörle Mücade Kapsamında operasyon yapılan 445 kişi, tutuklanan 189 kişi, ceza alan 15 kişi bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ EYLEMLERİ SÜRESİNCE YAŞANAN HAK İHLALLERİ

Gezi eylemleri süresince, siyasetçilerin ve üst düzey yöneticilerin söylemleri ve açıklamaları, idarecilerin kararları, kolluk güçlerinin şiddetli müdahaleleri ve nihayet sivil kişilerin saldırıları sonucu iç içe geçmiş ve süreklilik gösteren bir insan hakları ihlali zinciri meydana geldi. Bu zincirin en önemli halkası şüphesiz toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlalidir. Bu hakkın kullanımının engellenmeye ve bastırılmaya çalışılması yeni hak ihlallerinin yaşanmasıyla sonuçlanmıştır.

Bireylerin düşüncelerini kamusal alanlarda kolektif ve özgür bir şekilde ifade etme çabası karşısında devlet otoritesinin uyguladığı baskı ve şiddet, kimi zaman yaşam hakkını ihlal edecek boyutlara ulaşmış, kimi zaman kötü muamele ve işkence yasağı kapsamına girecek uygulamaların yaşanmasına neden olmuştur. Ancak süreç sadece meydanlarda doğrudan mücadele edenlere uygulanan şiddetle sınırlı kalmamış; yapılan yasal ve demokratik mücadeleyi kamuoyuyla paylaşma asli görevi olan basın mensupları, mesleklerinin gereği olarak ihtiyacı olan insanların yanında olan sağlık çalışanları vb. meslek gruplarında çalışanların da çalışma hakları ihlal edilmiştir.

Yaşam alanlarını korumak isteyen kişilerce başlayan Gezi protestoları bu hakkın yoğun şekilde ihlal edildiği müdahalelere sahne olmuştur. Gereksiz ve ölçüsüz bir şekilde kullanılan biber gazının damga vurduğu polis müdahalelerinde göstericilerin yanı sıra, gösterilere katılmayan kent sakinleri, esnaf, hastanelerde tedavi gören hastalar, turistler ve gaz kullanan

güvenlik güçleri de bu gaza maruz kalmıştır. İnsan sağlığı üzerindeki etkisi konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığımız bu kimyasal maddelerin fütursuzca kullanılması kamu sağlığı üzerinde ciddi bir tehlike oluşturmuştur.

I. İFADE, ÖRGÜTLENME, TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME HAKKI/ÖZGÜRLÜĞÜ

Yurttaşların kendilerini ilgilendiren meselelerde söz sahibi olmasına ve bu sayede siyasi iktidar üzerinde toplumsal bir denetim kurulmasına aracılık eden düşünce ve ifade özgürlüğü demokratik toplumların köşe taşlarından biri olarak 18. Yüzyıldan itibaren kabul edilmiş ve tartışmasız tüm uluslararası insan hakları belgelerinde ve anayasalarda yerini almıştır. Mayıs 2013'te başlayan Gezi olayları süresinde ihlal edilen en temel hak da yüzyıllardır var olan bu özgürlük ekseninde yaşanmıştır. Bu kapsamda yaşanan ihlalleri, insan haklarının bütünselliği ilkesi çerçevesinde değerlendirildiğinde:

a. İfade özgürlüğünün kamusal alanda kolektif bir kullanılış biçimi olan barışçıl toplantı ve gösteri düzenleme hakkı kamu makamlarınca sistematik ve keyfi şekilde ihlal edilmiştir.

b. Kolektifliğin sağlanmasında önemli rol oynayan örgütlenme özgürlüğü ihlal edilmiştir.

c. Toplantı ve gösteri yürüyüşü kapsamına girmeyen eylem ve düşünce açıklamaları ile basın faaliyetleri hukuka aykırı müdahalelere maruz kalmıştır.

İfade özgürlüğüne yapılan çok yönlü müdahalelerin yarattığı geniş çaplı ihlaller zinciri, halkta tepkilerin oluşmasına neden olmuştur. Kamu otoritesinin tutumu nedeniyle eylemler süreklilik kazanmış, geniş bir mekâna yayılmış ve kalabalık kitleleri harekete geçirmiştir. Mayıs 2014-Eylül 2014 zaman aralığında Türkiye'nin 80 ilinde 5532 gösteri düzenlenmiş, bu gösterilere 3,6 milyon kişi katılmıştır.[131]

[131] Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Bir Yılın Ardından Gezi,

A) Anayasal Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkının Keyfi ve Sistematik Biçimde İhlali

- Anayasa'nın 34. maddesi gereği "Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir."
- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 10. maddesi de bu hakkın kullanılmasını "bildirimde bulunma" koşuluna bağlamıştır.
- Üst norma uygun olma kuralı (normlar hiyerarşisi) gereği kanunda ifade edilen "bildirimde bulunma" usulü, izin usulü olarak yorumlanamaz. Bildirim usulü, toplantı ve gösteri yapmanın kural olarak serbest olması ve ancak kamu düzeni ve güvenliği açısından yakın ve ciddi bir tehlikenin bulunduğu durumlarda nihai tedbir olarak istisnaen yasaklanabilmesini ifade etmektedir. Türkiye'de bildirimde bulunulmadan yapılan kolektif ifade özgürlüğünün "izinsiz gösteri" gerekçesi ile kamu otoritesince yasaklanması uygulaması ise hem Anayasa'nın sözüne hem de tarafı olunan İHAS'a açıkça aykırıdır.[132]

Gezi olayları sırasında, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, bildirim yapılmış olsun veya olmasın, sistematik bir şekilde yasaklanmıştır. Böylece, yasaklama kural, serbestlik ise istisna haline gelmiştir. Yasaklama bir hakkın kullanımına yapılabilecek en ağır müdahale olduğu için genel, soyut ve kalıplaşmış gerekçelere değil somut ve ciddi verilere dayandırılmalıdır. Gezi süresince kamu otoritesinin yasaklama yönündeki kararları çeşitli şekillerde gerekçelendirilmiştir:

- Güvenliğin sağlanamayacağı ve kamu düzeninin bozulacağı endişeleri ile bazı mekânların toplantı ve gösteriye kanun gereği kapalı olması temel gerekçe olarak sunulmuştur. Neredeyse kamu otoritesince istenmeyen tüm toplanma ve

Mayıs 2014.

132 *Sergey Kuznetsov/Rusya, no: 10877/04, 23.10.2008, par. 42 ; Balçık ve diğerleri/Türkiye, no: 25/02, 29.11.2007, par. 49.*

gösteri özgürlüğü kullanımlarında müdahale ve engelleme için başvurulan genel bir gerekçe niteliğinde olması bakımından somut ve ciddi olmaktan uzaktır.

- Kamu otoritesinin gerekçe olarak kimi zaman dile getirdiği trafik akışının aksaması, bazı mekânların geçici olarak kullanılamaması veya çevrede bulunan kişilerin bir miktar rahatsız olmaları gibi gerekçelerle gösteri ve toplanma özgürlüğünü yasaklaması İHAM tarafından haklı neden olarak kabul görmemiş ve geçmişte bu çerçevede ihlal kararları vermiştir.[133]

- Son olarak, sunulan provokasyon veya karşıt görüşlü kişilerin saldırısı olasılığı da tek başına bir gösterinin yasaklanması sonucunu doğuracak şekilde yorumlanmamalıdır. Bu türden bir risk söz konusu olduğunda kamu makamlarının her türlü güvenlik önlemini alarak gösterinin barışçıl ve müdahalesiz bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak yönünde pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır.134

- Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkında mekân seçimi, ifade özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu kapsamda Taksim Gezi Parkı'nın niteliğinin değiştirilmesine dönük çabaları önlemek amacıyla başlayan ve ülke genelinde ortak yaşam alanlarının korunması mücadelesiyle büyüyen gösterilerin belirli kamusal alanlarda (örneğin İstanbul'da Taksim Meydanı ve Gezi Parkı ve Ankara'da Kızılay Meydanı) gerçekleşmesi, toplantının amacı açısından son derece doğal ve meşru bir tercihtir. Ancak eylemler süresince kolektif ifade özgürlüğünün, tercih edilen bu mekânların toplantı ve gösterilere tamamen kapatılması yöntemiyle, engellenmesi amaçlanmıştır. Demokratik toplumun gerekleriyle bağdaşmayan ve hakkın özüne müdahale niteliğindeki kategorik mekân yasaklamaları yasal bir dayanağa sahiptir. (2911 sayılı Kanun'un idari makamlara bu konuda takdir

---

133 *Balçık ve diğerleri/Türkiye, par. 49; Oya Ataman/Türkiye, no: 74552/01, 05.12.2006, par. 38; Disk ve Kesk/Türkiye, no: 38676/08, 27.11.2012, par. 29.*

134 *Plattform "Ärzte für das Leben"/Avusturya*, no: 10126/82, 21.06.1988, par. 32

yetkisi tanıyan 6. ve 22. maddeleri.) Yasal dayanağa sahip olan bu soyut yasaklayıcı zihniyet, İHAM tarafından gösteri hakkının kullanılmasının önünde ciddi bir engel olarak nitelendirilmekte ve somut olayın koşullarına göre parkların, meydanların, caddelerin, kiliselerin, mahkeme binalarının, mezarlıkların vb. toplantı ve gösteri yeri olarak kullanılabileceği ifade edilmektedir.

- 27 Kasım 2012 tarihli *Disk* ve *Kesk* kararında, İHAM, Taksim Meydanı'nın 1 Mayıs kutlamaları açısından taşıdığı sembolik ve tarihsel önemi hatırlatmış, göstericilerin yer konusundaki ısrarının anlaşılır olduğunu ve bu seçimin kullanılan hakkın bir parçası olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.135

- İnsan Hakları Derneği'nin Taksim Tünel Meydanı'nda düzenlediği bir basın açıklamasına izin verilmemesini konu alan *Samüt Karabulut* başvurusunda, İHAM, somut olayda kabul edilir bir şekilde gerekçelendirilmeden ve demokratik bir toplumda zorunlu bir tedbir olduğu konusunda yeterli deliller sunulmadan toplantı mekânının uygun olmadığı yönünde idari tasarrufun toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını açıkça ihlal ettiği sonucuna varmıştır.136

Mekânsal müdahale, Gezi eylemleri sona ermiş olmasına rağmen halen devam etmektedir. Taksim Meydanı ve Gezi Parkı hala toplantı ve gösterilere hatta basın açıklamalarına kapalı durumdadır. Gezi eylemlerinde başına isabet eden gaz fişeği nedeniyle hayatını kaybeden Berkin Elvan'ın cenaze töreni, 2014 yılının 1 Mayıs bayramı ve Gezi'nin yıldönümü başta olmak üzere çok sayıda gösteri yürüyüşünde eylemcilerin Taksim Meydanı'na ve Gezi Parkı'na girmesine kolluk kuvvetleri engel olmuştur. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ve dolayısıyla ifade özgürlüğü sürekli olarak ihlal edilmeye devam etmektedir.

---

135 *Disk ve Kesk/Türkiye*, par. 31.
136 *Samüt Karabulut/Türkiye*, no: 16999/04, 27.01.2009, par. 36.

- Şiddet içermeyen toplantı ve gösteriler barışçıl gösterilerdir ve Anayasa'nın 34. maddesi ile İHAS'ın 11. maddesinde tanınan güvencelerden faydalanır. Diğer bir ifade ile şiddete dayalı olmayan gösteriler kamu otoritesi tarafından zor kullanılarak bastırılamaz. İHAM'ın belirlediği kriterler kapsamında Gezi Parkı eylemleri, kamu otoritesinin şiddet protestoları şeklindeki takdim çabalarının aksine, barışçıldır ve şiddet içerdiği ya da gösterilerde bildirim koşullarına riayet edilmediği gerekçesiyle kolluk marifetiyle şiddetle bastırılmıştır.

- Siyasi bir partiye üye bir grubun yasa dışı ve şiddet içeren bir gösteriyi organize ettiği gerekçesiyle cezalandırılmasını konu alan *Gün ve diğerleri* kararında İHAM, toplantıyı düzenleyenler göstericileri şiddete davet etmemiş, kendileri şiddete başvurmamış ve toplantı barışçıl bir şekilde sonlanmış ise gösterinin "barışçıl" olarak kabul edileceğini vurgulamıştır. Mahkeme, toplantının dağılmasından sonra sokak aralarında baş gösteren şiddet olayları nedeniyle toplantının barışçıl olmadığı sonucuna varılamayacağını belirtmiş, toplantının geneline sirayet etmeyen bu tür olayların toplantı ve gösteri hakkını ortadan kaldıramayacağını ve barışçıl gösteri hakkını kullananlara cezai yaptırımı uygulanmasını haklılaştıramayacağını ifade etmiştir.137

Yer yer ve zaman zaman barışçıl gösterilerin kolluk vasıtasıyla şiddet yoluyla bastırılmaya çalışılması neticesinde yaşanan çatışmalar dışında şiddetin gösterilerin geneline hâkim olmadığı ve göstericilerin geneli tarafından benimsenmediği Gezi Parkı eylemleri barışçıldır. Eylem çağrısı yapan kişi ve grupların göstericileri şiddete teşvik etmedikleri, şiddet eğilimli davranışların tasvip edilmediği gerçeği göz önüne alındığında, gösterilerin tamamının şiddet içerdiği gerekçesiyle dağıtılmaları barışçıl gösteri hakkına ölçüsüz bir müdahale olup ifade özgürlüğünün, toplantı ve gösteri hakkının ihlali niteliğindedir.

137 *Gün ve diğerleri/Türkiye*, no: 8029/07, 18.06.2013, par. 50, 51 ve 83.

Park'a dozerlerin girmesi, çadırların yakılması vb. gibi sebeplerle çoğu defa spontane bir şekilde gerçekleşen Gezi eylemleri, bildirim koşuluna riayet edilmediği gerekçesiyle kolluk tarafından bastırılmıştır. Spontane gelişsin yahut planlı şekilde gerçekleştirilsin, barışçıl gösterilerin sadece usuli bir koşul nedeniyle bastırılması, İHAM kararları kapsamında gereksiz ve ölçüsüz müdahale olarak nitelendirilmektedir.138 Bunun anlamı, barışçıl toplantı ve gösteri hakkının kullanılmasının yasal düzenlemelere aykırı olsa dahi insan hakları hukuku tarafından korunduğudur. Nitekim İHAM bu konuda Türkiye'nin mahkûmiyetiyle sonuçlanan önemli kararlara imza atmıştır.

- *Oya Ataman* kararında İHAM, kamu makamlarının şiddet içermeyen yasa dışı gösterilere bir miktar hoşgörüyle yaklaşmasının ve kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlike oluşmadıkça müdahalelerden kaçınmasının demokratik bir toplumun gereklerine uygun olacağını belirtmiştir.139
- Taksim Meydanı'nın 1 Mayıs kutlamalarına kapatılmasını konu alan *Disk* ve *Kesk* kararında da İHAM, göstericilerin şiddete başvurmamasına rağmen sabahın erken saatlerinden itibaren sert müdahalelere maruz kalmalarını toplantı ve gösteri hakkına getirilen gereksiz ve ölçüsüz bir sınırlama olarak değerlendirmiştir.140

Herhangi bir toplantı veya gösteri yürürlükteki yasalara aykırı olsa dahi şiddete başvurmayan göstericilere kendilerini ifade etmeye yetecek kadar bir süre tanınması bu hakkın özünün korunması bakımından gereklidir.141 Dolayısıyla yalnızca yasalara uygun olmayan bir şekilde düzenlendiği gerekçesiyle kolluk kuvvetlerinin Gezi Parkı eylemlerine müdahale etmesi toplantı ve gösteri hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

- Gezi eylemleri sırasında kolluk, göstericilere karşı gereksiz, ölçüsüz ve yasalara aykırı güç kullanmıştır.

---

138 *Bukta ve diğerleri/Macaristan*, no: 25691/04, 17.07.2004, par. 36.
139 *Oya Ataman/Türkiye*, par. 41; *Disk ve Kesk/Türkiye*, par. 36.
140 *Disk ve Kesk/Türkiye*, par. 31-38.
141 *Samüt Karabulut/Türkiye, par. 37.*

- Kanunsuz emir, Anayasa madde 137'de şu şekilde düzenlenmiştir:

"Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz."

- Gezi protestoları süresince göstericilere karşı yasalara aykırı güç kullanma emri veren kolluk amirleri kadar bu emirleri yerine getiren kolluk görevlileri de ortaya çıkan hak ihlallerinden sorumlu tutulmalıdırlar. Anayasa madde 90/5 gereği insan haklarına ilişkin uluslar arası sözleşmeler yasa üstü bir konumda olduğundan, İHAS'a ve İHAM kararlarına aykırı şekilde gerçekleşen kolluk müdahaleleri de bu kategoride değerlendirilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin keyfi bir biçimde engellenmesi, barışçıl gösterilerin zor kullanılarak dağıtılması ve bu esnada kolluğun orantısız ve gereksiz güç kullanması İHAM içithadına aykırı olduğundan, bu yönde bir emir alan kolluk mensuplarının söz konusu emri yerine getirmeme yükümlülüğü vardır. Bu sorumluluk yalnızca kolluk gücüyle sınırlı değildir. Anayasa açıkça kamu hizmetinde "herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse" ve bu kimsenin hiyerarşik "üstünden" söz ettiği için, barışçıl gösterilere müdahale edilmesi talimatını veren ve bu talimatı uygulayan tüm kamu görevlileri sorumlu olacaktır.

- Gezi protestolarını bastırmakla görevlendirilen kolluk mensuplarının üstlerinden aldıkları emirlerle hareket ettikleri varsayıldığında, gösteriler boyunca yaşanan bütün hak ihlallerinin kanunsuz emirler neticesinde meydana geldiği belirtilmelidir. Gerek yaşamını kaybeden, yaralanan, insanlık dışı veya kötü muameleye uğrayan göstericiler, gerekse

ağır ve kötü koşullarda çalışan, göstericilerle birlikte gaza maruz kalan ve aldıkları talimatları yerine getiriken hayatını kaybeden kolluk güçleri söz konusu kanunsuz emir zincirinin mağdurlarıdırlar.

- Müdahaleler esnasında gerçekleşen hak ihlallerinin ve işlenen suçların soruşturulması aşamasında Anayasa madde 137 dikkate alınmalı ve emir veren-uygulayan kamu görevlilerinin sorumluluğu bu ilkeler çerçevesinde belirlenmelidir.

- PVSK'ya göre, dağılma ihtarına uymayan kalabalığa karşı polisin, aynı yasayla çizilmiş sınırlara uymak kaydıyla, zor kullanma yetkisi vardır. Buna göre:

- Polis, direnen kişilere "direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde" kuvvet uygulayabilir (md. 16 ve md. 24).

- Polisin kullanacağı güç, "direnmenin mahiyetine ve derecesine" göre belirlenmeli ve "kademeli olarak artan nispette" olmalıdır (md. 16).

Gezi eylemlerinde yaşanan polis müdahalesinin ölçülülük ilkesine aykırılık oluşturduğu, İHAM'ın benzer konularda Türkiye aleyhine verdiği kararlarla ortaya çıkmaktadır.

- Polis müdahalesiyle son bulmuş bir protesto gösterisi sonrası göstericilerin başka bir yerde darp edilerek gözaltına alınması;[142] polisle çatışmaya girmeyen eylemcilerin cop ve kaba kuvvetle darp edilmesi;[143] etkisiz hale getirilmiş bir göstericinin yüzüne biber gazı sıkılması;[144] polise çubuk ve sopalarla direnen göstericilere karşı ateşli silah kullanılması[145] İHAM tarafından orantısız müdahaleler olarak değerlendirilmiştir.

- Bu veriler ışığında, Gezi Parkı müdahaleleri esnasında ya-

142 *Açık ve diğerleri/Türkiye*, no: 31451/03, 13.01.2009, par. 31-33.
143 *Subaşı ve Çoban/Türkiye*, no: 20129/07, 09.07.2013.
144 *Ali Güneş/Türkiye*, no: 9829/07, 10.04.2012, par. 41-43.
145 *Evrim Öktem/Türkiye*, no: 9207/03, 04.11.2008, par. 47-53.

şanan, polise direnmeyen hatta oturma eylemi yapan göstericilere karşı zor kullanılması, "Kırmızılı Kadın" örneğinde olduğu gibi direnmeyen göstericilere karşı biber gazı kullanılması, dağılmış gösteriler sonrası güç kullanımının devam etmesi ve Divan Oteli örneğindeki gibi kapalı mekânlara kadar yayılması, hastane binalarına gaz fişeği atılması, sokak aralarında göstericilerin darp edilmesi vb. güç kullanımları gereksiz, ölçüsüz ve yasalara aykırı müdahaleler olarak görülmelidir. Kolluğun zor kullanma yetkisi gösterinin dağıtılması ile sınırlı olup, zor kullanmanın bu hedef gerçekleştikten sonra devam etmesi keyfi ve aşırı bir güç kullanımı olacaktır.

- Gezi Parkı müdahalelerinde kolluğun maddi güç olarak kullandığı en tartışmalı araç biber gazı olmuştur. Nitekim olaylar boyunca biber gazı kullanımı sıradanlaşmış, polise mukavemet göstermeyen küçük gruplar, kapalı mekânlarda bulunan kişiler ve gösteriye katılmayan kimseler dahi biber gazına maruz kalmıştır. Gösterilerin yalnızca ilk 15 gününde 150.000 adet gaz bombası kullanılmıştır.[146] Biber gazının aşırı ve hedef gözeterek kullanılması sonucu çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş, ağır şekilde yaralanmış veya sakat kalmıştır. Kolluk kuvvetlerinin biber gazını cezalandırıcı bir silah gibi kullanmaları nedeniyle Türkiye İHAM tarafından birçok kez mahkûm edilmiştir: Ali Güneş vakasında polis tarafından yakalanmış bir göstericinin yüzüne biber gazı sıkılması,[147] *Abdullah Yaşa ve diğerleri* vakasında şiddet içeren bir gösteriye biber gazıyla müdahale sırasında gaz fişeğinin bir göstericiyi kafasından yaralaması[148] ve İzci vakasında barışçıl göstericilere karşı yoğun miktarda biber gazı kullanılması[149] toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ve/veya işkence ve kötü muamele yasağının ihlali sonucunu doğurmuştur. Bu başvurularda ihlale neden olan müda-

146 Taksim Dayanışması'nın Hak İhlalleri Raporu, Temmuz 2014, s. 8.
147 *Ali Güneş/Türkiye*.
148 *Abdullah Yaşa ve diğerleri/Türkiye*, no: 44827/08, 16.07.2013.
149 İzci/Türkiye, no: 42606/05, 23.07.2013.

halelerin hepsi Gezi Parkı olaylarında sıklıkla yaşanmıştır. Dolayısıyla salt biber gazı kullanımı açısından bakıldığında dahi Gezi Parkı müdahalelerinin ciddi bir insan hakkı ihlali zinciri oluşturduğu ortadadır.

- Taksim Gezi Parkı'nın park alanı olarak kalması talebiyle başlayan, polis şiddeti ile iktidarın açıklamaları sonrası siyasi iktidarın eleştirisi noktasında birleşerek toplumsal bir muhalefet hareketine dönüşen ve barışçıl toplantı ve gösteri düzenleme hakkının somutlaştığı Gezi Parkı protestoları yalnızca kolluk güçlerinin müdahalesiyle değil, siyasetçilerin ve üst düzey yöneticilerin açıklamalarıyla da engellenmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına müdahale niteliğindeki siyasi söylem ve açıklamalardan öne çıkanları şu şekildedir:

- Gezi eylemlerine siyasi iktidarın ilk tepkisi "milli irade" söylemini öne çıkarmak olmuştur. Bunun neticesinde, anayasal haklarını kullanmak isteyen göstericiler hükümeti devirmek için harekete geçen ve şiddete başvuran "marjinaller" ve "çapulcular" olarak nitelendirilmiştir.

- Gezi protestolarının önceden tasarlanmış ve "dış mihraklar" tarafından organize edilmiş olduğu öne sürülmüştür.[150]

- Gezi eylemleriyle eş zamanlı olarak düzenlenen "milli iradeye saygı" mitinglerinde de Gezi eylemleri, halkın iradesine karşı gelişen bir hareket olarak sunulurken, mitinglere katılan kişilerin milli iradenin gerçek belirleyicileri olduğu algısı yaratılmıştır. Böylece, bir yandan sayısı 3,5 milyonu aşan göstericiler "milli irade" dışında konumlandırılmış, öte yandan, Gezi eylemleri, iktidarı destekleyen geniş kitleler nezdinde itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır.

- Demokratik taleplerin ve anayasal hakların kullanılmasının suç olarak gösterilmesi de bir başka söylemsel müdahale

[150] http://www.aksam.com.tr/siyaset/basbakan-erdogan-olaylarin-istihbaratini-3-ay-once-aldik/haber-215118

örneğidir. Bu "suçlulaştırma" sürecinde iktidar tarafından Gezi gösterileri kategorik olarak "suç", göstericiler ise peşinen suçlu ilan edilmiştir. Eylemlere katılanların "Hükümeti ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını engellemeye teşebbüs" suçundan yargılanması gerektiği;[151] belirli bir saatten sonra Taksim Meydanı'nda bulunacak kişilerin "terör örgütü mensubu" muamelesi göreceği;[152] gösterilere katılanların ve gösterileri destekleyenlerin seçilmiş hükümete karşı darbe girişimi içerisinde olduğu yönündeki açıklamalar[153] bu yöndedir. Bu ve benzeri ifadeler hukuk devletinin temel ilkelerinden biri olan masumiyet karinesiyle bağdaşmayacağı gibi toplantı ve gösteri hakkının kullanımını da herhangi bir yasal dayanak olmaksızın sınırlandıracaktır. Nitekim bu ifadeler anayasal haklarını barışçıl bir şekilde kullanmak isteyen kişiler tarafından bir nevi "gözdağı" olarak algılanacak ve söz sahiplerinin konumu dikkate alındığında özgürlüklerin kullanımı üzerinde caydırıcı bir etki yaratacaktır.

- Gezi eylemlerine katılan ve eylemleri destekleyenler üzerinde baskı yaratan bir diğer unsur, gösterilere karşı gelişen tepkileri sivrilten, göstericilere uygulanan şiddeti haklılaştıran ve şiddete teşvik eden açıklamalardır. Doğruluğu ispatlanmadığı için asılsız iddialar olarak nitelendirilebilecek ve defalarca dile getirilen, göstericilerin camide içki içtikleri ve Kabataş'ta başörtülü bir kadını kıyafeti nedeniyle darp ettikleri yönündeki beyanlar, dini değerlerin kullanılması suretiyle gösteri hakkını kullanan yurttaşlara karşı toplumun bir kesiminin kışkırtılması sonucunu doğuracaktır.

- İktidardaki siyasi partiye oy veren % 50'lik kitlenin evinde zor tutulduğu[154] veya "tencere/tava eylemi" yapanların

---

151 http://www.radikal.com.tr/turkiye/mehmet_ali_sahin_gezi_eylemleri_muebbetlik_suc_kapsaminda-1144298

152 http://www.sabah.com.tr/gundem/2013/06/16/egemen-bagistan-gezi-parki-aciklamasi

153 http://www.zaman.com.tr/politika_samil-tayyar-gezi-parkinda-hedef-darbe-girisimi_2101474.html

154 http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23429709.asp

komşuları tarafından ihbar edilmesi gerektiği[155] yönündeki açıklamaların da toplumsal hoşgörüyü dışlayan, toplumdaki kutuplaşmayı ise artıran bir etki yaratacağı ortadadır.

- "Milli iradeye saygı" mitinglerinde katılımcıların, Gezi eylemcilerini hedef alarak, Başbakan'a hitaben "yol ver geçelim Taksim'i ezelim" şeklinde slogan atmaları,[156] şiddet iması içeren bu tür ifadelerin iktidar mensupları tarafından kınanmaması, sessizlikle karşılanması eylemcilerin yalnızca gösteri hakkını değil can güvenliğini de tehdit eden bir ortam yaratmıştır.

- Polis müdahalesinin yanı sıra üçüncü kişilerin saldırılarının da can kaybına ve yaralanmalara yol açtığı Gezi Parkı olaylarında siyasi iktidar yalnızca şiddete başvuran göstericileri hedef almış, göstericilere uygulanan şiddeti mazur gösteren, haklılaştıran ve öven bir söylem geliştirmiştir. "Şiddet yapan şiddet görür"[157] ifadesi ve güvenlik güçlerinin "destan yazdığı"[158] övgüsü, göstericilerin maruz kaldığı şiddetin siyasi iktidar tarafından hoşgörüldüğü ve cezasız bırakılacağı izlenimi yaratmıştır.

- Son olarak, kolektif ifade özgürlüğünün en yaygın şekilde hayata geçirildiği toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, sadece kolluğun hukuka aykırı müdahaleleri ya da siyasi iktidarın söylem ve açıklamalarıyla değil, barışçıl gösterilerde bulunan eylemcilerin kolluk ya da sivil kişilerce maruz bırakıldıkları şiddetin etkin şekilde soruşturulmaması ile de ihlal edilmektedir. Örneğin çadır kuran eylemcilerin çadırlarının yakılması, sokak aralarında göstericilerin sopalı, bıçaklı, palalı kişilerce kovalanması ve darp edilmesi vb. suç teşkil eden müdahaleler karşısında olması gereken polisin gös-

---

155 http://bianet.org/bianet/siyaset/148606-basbakanin-cagrisi-komsunuzu-ihbar-edin

156 http://www.haberler.com/yol-ver-gidelim-taksimi-ezelim-4707106-haberi/

157 http://www.milliyet.com.tr/-siddet-yapan-siddet-gorur-/siyaset/detay/1736369/default.htm

158 http://www.ntvmsnbc.com/id/25450862/

tericileri saldırılardan koruma ve saldırganları yakalaması gerektiği iken, Gezi eylemleri sürecinde bu müdahalelerin aydınlatılmadığı hatta kimi durumlarda kolluğun delilleri ortadan kaldırıldığı görülmektedir.

- Kolluğun gereksiz ve orantısız güç kullanımı sonucu meydana gelen hak ihlallerinin soruşturulması ve sorumluların cezalandırılması konusunda İHAM Türkiye'yi mahkûm etmiştir.

- İHAM, İzci vakasında, aşırı güç kullanmak suretiyle göstericilere kötü muamelede bulunan güvenlik güçlerinin kask numaralarını gizlediklerini, bu nedenle teşhis edilmelerinin uzun zaman aldığını ve sonuçta ceza davasının zaman aşımından düştüğünü belirterek etkili soruşturma yükümlülüğünün Türkiye tarafından ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, kötü muamele vakalarında zaman aşımının işlememesi ve şüpheli ve zanlı polislerin soruşturma ve ceza davası süresince görevden alınması,[159] gösterilere müdahale sırasında orantısız güç kullanarak göstericilerin ölümüne sebebiyet veren güvenlik görevlilerinin "meşru müdafaa" ve "meşru müdafaada sınırın aşılması" hükümlerinin seferber edilmesi suretiyle cezasız bırakılmaması[160] ve yürütülecek soruşturmanın rütbeli güvenlik görevlilerinin de eylemlerinden sorumlu tutulabilmesine imkân verecek nitelikte olması[161] gerektiğini ifade etmiştir.

B) İfade Özgürlüğünün Kolektif Niteliğinin Asli Unsurlarından Örgütlenme Özgürlüğünün İhlali

- Gezi eylemlerine katılan veya destek veren siyasi partilerin bürolarına polis baskınları gerçekleştirilmiş,[162] bazı partililer gözaltına alınmıştır. Ayrıca bazı parti binalarına yapılan

---

159 İzci/Türkiye, par. 69 vd.
160 *Evrim Öktem/Türkiye*, par. 55-56; *Aydan/Türkiye*, no: 16281/10, 12.03.2013, par. 93-103.
161 İzci/Türkiye, par. 98-99.
162 *Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 72 ve 73.*

saldırılar aydınlatılmamış, saldırganları ortaya çıkarmak için etkili soruşturmalar yürütülmemiştir.

- Gezi eylemlerine örgütlü bir yapıyla katılan göstericilere karşı davalar açılmıştır. İddianamelerde gösterilere katılan ve gösterileri düzenleyen kişilere suç örgütü kurmak ve darbeye teşebbüs etmek gibi ağır suçlar yöneltilmesi örgütlenme özgürlüğünün geleceğe dönük olarak son derece ciddi bir baskı altında olduğunu göstermektedir.
- Taksim Gezi Parkı'nı korumak amacıyla kurulan ve bünyesinde çok sayıda sivil kuruluş ve örgüt barındıran Taksim Dayanışması'na karşı suç amaçlı örgüt kurmak suçlamasıyla ceza davası açılmıştır. Kabul edilen iddianamede 5 Dayanışma üyesi "Kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlere silahsız katılarak ihtara rağmen kendiliğinden dağılmama, halkı kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne kışkırtma, suç işlemek amacıyla örgüt kurma" ile suçlanırken, Dayanışma dışından 21 kişi 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa muhalefetle suçlanıyor. Şiddete çağrı yapmayan, şiddet olaylarına dâhil olmayan ve tamamen yasal düzlemde kent hakkını savunan kişileri ağır ithamlarla yargılamak örgütlü mücadele veren veya verecek olan tüm oluşumlara bir gözdağı niteliğindedir.
- Çarşı taraftar grubu üyelerinin de içinde yer aldığı 35 kişi hakkında dava açılmıştır. Mahkeme tarafından kabul edilen iddianamede isnat edilen suçlar arasında "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini Ortadan Kaldırmaya veya Görevini Yapmasını Engellemeye Teşebbüs Etme", "Suç İşlemek Amacıyla Kurulan Örgüte Üye Olma", "Terör Örgütü Kurmak veya Yönetmek" yer almaktadır. İddianamede ayrıca "Gaz maskesi", "gaz gözlüğü" ve "koruyucu baret" gibi aletlerin suç delili olarak sunulmuştur.

C) Bireysel İfade Özgürlüğü ve Basın Hürriyetinin İhlali

- Toplantı ve gösteri yürüyüşü kapsamına girmeyen bireysel eylem ve düşünce açıklamaları Gezi eylemleri süresince müdahaleye uğramıştır.

- Taksim Meydanı'nda başlayan ve İstanbul dışındaki şehirlere yayılan "duran adam" veya "duran insan" eylemlerine müdahale edilmiştir. Taksim Meydanı'ndaki eylemcilerin bir kısmı gözaltına alınmış, Şanlıurfa'daki bir eylemci para cezasına çarptırılmıştır. Hiçbir surette şiddet içermeyen ve kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan bu tür bireysel eylemlerin engellenmesi ifade özgürlüğüne yapılmış haksız bir müdahaledir.

- Gezi eylemlerine katılan tiyatrocu Mehmet Ali Alabora, 2012 yılında yönettiği ve rol aldığı "Mi Minör" adlı tiyatro oyunu nedeniyle hedef gösterilmiş, Gezi eylemlerinin hazırlığını yapmakla itham edilmiştir. Öte yandan sanatçının attığı bir tweet nedeniyle hakkında "suça alenen tahrik" iddiasıyla soruşturma(lar) başlatılmış, ancak hepsi takipsizlikle sonuçlanmıştır.[163] "Mesele sadece Gezi Parkı değil arkadaş, sen hala anlamadın mı? Hadi gel" şeklindeki bir tweet nedeniyle ceza soruşturması başlatmak, ifade özgürlüğü bakımından kabul edilemez bir durumdur.

- İzmir'de 34 kişi sosyal medya üzerinden paylaşımları nedeniyle "halkı isyana teşvik" ettikleri gerekçesiyle gözaltına alınmış, bir süre sonra serbest bırakılmıştır.[164]

- Gezi eylemlerini görüntülemek ve haber yapmak isteyen çok sayıda gazeteci kolluk güçlerinin saldırısına uğramış ve gözaltına alınmışlardır.[165] Böylece gazetecilerin ve muhabirlerin Gezi eylemleri konusunda halkı bilgilendirmeleri fiilen engellenmiş, gazeteler ve televizyon kanalları üzerinde baskı kurulmuş, siyasi iktidarın Gezi olaylarına tepkisini ve polis şiddetini eleştiren basın çalışanlarının görevlerine işten çıkarma veya istifaya zorlama yoluyla son verilmiştir.

- Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın verilerine göre 24 Hazi-

---

163 http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/01/07/mehmet-ali-alabora-ya-takipsizlik

164 http://www.radikal.com.tr/turkiye/twitter_baskinlarinda_gozalti_sayisi_34e_yukseldi-1136449

165 *Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 62.*

ran 2013 tarihi itibariyle, en az 22 basın mensubu polis tarafından darp edilmiş, sözlü tacize veya hakarete uğramış ve görev yapması engellenmeye çalışılmış, 28 basın mensubu polisin kullandığı gaz bombaları, tazyikli su ve plastik mermi ile yaralanmıştır. 14 gazeteci görev sırasında, 4 gazeteci ise operasyon sonucu gözaltına alınmıştır.[166]

- Gezi eylemleriyle ilgili haber yaptıkları gerekçesiyle çok sayıda basın çalışanı işinden çıkarılmıştır.[167] Türkiye Gazeteciler Sendikası verilerine göre 22 Temmuz 2013 itibariyle 59 gazeteci işini kaybetmiştir. 22 gazetecinin işine son verilirken 37'si istifa etmek zorunda bırakılmıştır.[168] Bir hafta sonra ise TGS, Gezi haberleri nedeniyle işten çıkarılan gazeteci sayısının 81'e ulaştığını açıklamıştır.[169]

- Basın çalışanları üzerindeki bu baskı nedeniyle birçok basın organı oto sansür yoluna gitmiş Gezi eylemlerine ilişkin haber ve görüntülere çok az yer vermiştir. Türkiye'nin en çok izlenen ulusal televizyon kanallarının Gezi olaylarını görmezden gelmesi nedeniyle, yabancı yayın organlarına ve sosyal medyaya olan ilgi artmıştır. Gezi olaylarına en çok yer veren Halk TV, Ulusal TV, EM TV ve CEM TV'ye "Gezi Parkı Olayları'na ilişkin yayınlarıyla şiddeti özendirdikleri" gerekçesiyle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından 11.866'şar TL para cezası verilmiştir.[170]

II. KÖTÜ MUAMELE VE İŞKENCE YASAĞI, YAŞAM HAKKI

- Türk Tabipler Birliği'nin verilerine göre 10 Temmuz 2014 tarihi itibariyle 61'i ağır olmak üzere 8000'den fazla kişinin yaralanmış, 104 kişi kafa travması yaşamış, 11 kişi gözünü

---

166 http://www.radikal.com.tr/turkiye/iste_gezi_magduru_gazeteciler-1138925

167 *Gezi Parkı Eylemleri, Uluslararası Af Örgütü, Ekim 2013, s. 49.*

168 http://www.bianet.org/bianet/medya/148636-gezi-direnisinde-59-gazeteci-isten-cikarildi-istifaya-zorlandi

169 http://www.radikal.com.tr/turkiye/ve_can_dundar_da_gitti-1144521

170 *Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 62.*

kaybetmiştir.[171] Kayıt altına alınan birçok görüntüde kolluk güçlerinin yakın mesafeden ve hedef gözeterek biber gazı fişeği ve plastik mermi kullandığı görülmüştür. Bu tür silahların cezalandırma amacıyla kullanılarak eylemcilerin vücut bütünlüğüne saldırıda bulunmak kötü muamele yasağının ihlali anlamına gelmektedir.

- Basında yer alan fotoğraf ve görüntülerin ortaya çıkardığı aşağıdaki keyfi müdahalelerin hepsi işkence ve/veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele olarak değerlendirilmelidir:
- Kuvvet kullanmanın kaçınılmaz olmadığı durumlarda, başka bir deyişle şiddetin ve fiziksel direnişin olmadığı bütün durumlarda, kolluğun zor kullanması;
- Direnişin olduğu durumlarda orantısız güç kullanılması (biber gazı, tazyikli su, plastik mermi, cop vs);
- Cezalandırma amacıyla güç kullanılan bütün durumlar;
- Biber gazının kapalı alanlarda kullanılması; kontrol altına alınmış bir kişiye karşı herhangi bir şekilde zor kullanılması;
- Cinsel taciz ve saldırılar;
- Hakaret, küfür ve aşağılayıcı sözlü saldırılar;
- Göstericilerin uzun süreli ve haksız bir gerekçeyle alıkonması, temel ihtiyaçlarının giderilmesinin engellenmesi;
- Hastane ve revirlerde bulunan yaralı ve hasta insanlara karşı zor kullanma, bu ortamlarda biber gazı kullanılması;
- Tutulan ya da gözaltına alınan göstericilere gereksiz yere kelepçe takılması;

…

- Bu muamelelerin sivil kişiler tarafından yapılması durumunda kolluk güçlerinin bu kişileri engelleme ve yakalama

[171] *Gezi Parkı Eylemleri, , Uluslararası Af Örgütü, Ekim 2013, s. 15.*

ödevi ve göstericileri dışarıdan gelen her türlü şiddete karşı koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülük yerine getirilmediği takdirde, kolluğun ihmali, müsamahası veya işbirliği kolluk görevlilerinin de işkence ve kötü muamele yasağının ihlali nedeniyle sorumluluğu doğacaktır.

- Gezi Parkı eylemlerine bastırmak amacıyla yapılan gereksiz, orantısız ve yasa dışı müdahaleler neticesinde çok sayıda can kaybı yaşanmıştır. Uluslar arası İnsan Hakları Federasyonu'nun raporuna göre Gezi olaylarında aşağıdaki yaşam hakkı ihlalleri yaşanmıştır[172]:

Mehmet Ayvalıtaş: 2 Haziran 2013 günü Ümraniye'de göstericilerin üzerine sürülen bir araba tarafından ezilerek hayatını kaybetti.

Ethem Sarısülük: 1 Haziran 2013 tarihinde Ankara Kızılay'daki bir gösteride bir polis kurşunuyla kafasından vuruldu. 12 Haziran 2013'te beyin ölümü gerçekleşti. Silahın ateşlendiği anı gösteren kayıtlar medyada yer aldı.

Abdullah Cömert: 3 Haziran 2013 günü Hatay'daki gösterilerde kafasına gaz bombası kapsülü isabet etmesi sonucu 22 Haziran günü hayatını kaybetti.

Ali İsmail Korkmaz: 3 Haziran 2013'te Eskişehir'deki bir gösteri sonrası bir sokakta polis ve sivil kişilerden oluşan bir grup tarafından dövüldü, 9 Haziran günü hayatını kaybetti. Dayak anının görüntüleri güvenlik kameralarından silindi, daha sonra silinen görüntüler ortaya çıkarıldı.

Ahmet Atakan: 9 Haziran 2013'te Hatay Armutlu'da gösteri sırasında hayatını kaybetti. Polisin silahından çıkan bir gaz bombası kapsülünün ölümüne sebep olduğu iddiaları dile getirildi. Emniyet ise Ahmet'in bir binanın çatısından düşerek öldüğünü iddia etti.

---

[172] Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Bir Yılın Ardından Gezi, Mayıs 2014, s. 8.

Berkin Elvan: 11 Mart 2014'te hayatını kaybetti. Haziran ayında bir gaz bombası fişeği ile kafasından yaralandı. Ekmek almak için evden çıkmıştı. 269 gün komada kaldı.

İrfan Tuna: Ankara Kızılay'da yoğun gaz bombası kullanılan bir gösterinin kenarında sağlık görevlisi olarak çalışıyordu. 5 Haziran günü yoğun gaz solunumuna bağlı kalp krizi nedeniyle hayatını kaybetti.

Zeynep Eryaşar: İstanbul Avcılar'da katıldığı bir gösteride biber gazına maruz kaldı, kalp krizinden hayatını kaybetti.

Selim Önder: 31 Mayıs 2013 günü Taksim'de maruz kaldığı biber gazının neden olduğu solunum rahatsızlığı sonucu 16 Haziran günü yaşamını yitirdi.

- Görüldüğü gibi, ölüm olaylarının tümü kolluğun öldürücü güç kullanımı, özellikle de biber gazının hedef gözetilerek kullanılması ve/veya üçüncü kişilerin saldırısı sonucu meydana gelmiştir. Gezi Parkı olayları süresince polisin kullandığı güç gerek İHAS normları gerekse evrensel insan hakları kuralları kapsamında gayri meşrudur ve gelen ölüm olaylarından devlet doğrudan sorumludur.
- İHAS madde 2'ye göre polisin öldürücü güce başvurmasının meşru sayılabilmesi için şu üç durumun bir arada bulunması gerekmektedir:
- Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunması (meşru müdafaa), bir kimsenin yasalara uygun olarak yakalanması veya ayaklanma veya isyanın yasalara uygun olarak bastırılması durumlarından biri bulunmalıdır.
- **Kuvvete başvurma kesin zorunluluk haline gelmelidir**.
- Polisin kullandığı güç ulaşmak istenilen meşru amaçla orantılı olmalıdır.

Gezi Parkı eylemlerinde görülen ve kimi zaman yaşam hakkını kimi zaman işkence ve kötü muamele yasağına ihlal eden öldürücü güç kullanımı, meşruluğu sağlayan bu kriterleri karşılamamaktadır.

- Polis kurşunu ile hayatını kaybeden Ethem Sarısülük olayında, adı geçen istisnai durumlardan hiç biri söz konusu değildir. Nitekim kendisine atılan taşa ateşli silahla karşılık veren polis memurunun meşru müdafaada bulunduğu söylenemeyeceği gibi, hukuki anlamda bir ayaklanma veya isyandan da söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla, istisnai koşulların oluşmadığı ve kuvvete başvurmanın mutlak anlamda zorunlu olmadığı bu durumda, orantılılık ölçütüne başvurmaya gerek duymaksızın, Ethem Sarısülük'ün yaşam hakkının ihlal edildiği söylenebilir.
- Polisin gaz bombasını hedef gözeterek kullanması sonucu yaşanan can kayıpları açısından da aynı değerlendirme yapılmalıdır. Kolluğun öldürücü güce başvurmasını haklı ve gerekli kılacak istisnai durumlar oluşmamıştır. Oluşmuş olduğu varsayılsa dahi, gaz bombasının hedef gözetilerek kullanılması doğrudan cezalandırma amacı güttüğünden, kullanılan güç meşru bir amaca hizmet etmemektedir.
- Biber gazının aşırı kullanımı sonucu meydana gelen can kayıpları farklı bir açıdan ele alınmalıdır. Nitekim toplumsal olaylarda biber gazının kullanımı, yaşanan birçok ölüm vakasına rağmen, yasal mevzuat ve İHAM kararlarında doğrudan öldürücü güç olarak tanımlanmamıştır. Ancak, gerekli koşullar oluşmadan (örneğin direniş göstermeyen kişilere karşı veya kapalı mekânlarda) veya amacı dışında (örneğin kontrol altına alınmış kişilere karşı) biber gazının kullanılması sonucu meydana gelen ölümlerden veya biber gazı kullanımının gerekli olduğu durumlarda aşırı ve orantısız bir kullanım sonucu ortaya çıkan can kayıplarından devletin sorumlu olduğu açıktır.
- Üçüncü kişilerin saldırısı sonucu meydana gelen ölüm olaylarından (Ali İsmail Korkmaz'ın öldürülmesi) dolayı da devletin sorumluluğu gündeme gelebilir. Devlet görevlileri üçüncü kişilerin saldırılarına destek olmuşsa, bildiği veya bilmesi gerektiği saldırılara karşı önlem almamışsa, saldırıda bulunan üçüncü kişilere engel olmamışsa veya yaralı haldeki kimselere gerekli yardımı yapmamışsa yaşam hakkının ihlalinden dolayı devletin sorumluluğuna gidilebilir.

- Kötü muamele, işkence ve ölüm vakalarında devletin sorumluluğunu doğuran bir başka durum, bu vakalar veya iddialar üzerinde etkili bir soruşturma yürütülmemesidir. Kamu makamları, etkili bir soruşturmanın ardından, sorumluları tespit etmeli, gerekiyorsa yargılamalı ve cezalandırmalıdır. Bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen devlet, kötü muamele ve ölüm nedeniyle doğrudan sorumlu tutulamasalar dahi, kişinin yaşam hakkını veya vücut bütünlüğünün korunması hakkını ihlal etmiş sayılır. Bu konu raporun diğer bölümlerinde etraflıca ele alınmıştır.

III. SAĞLIK HAKKI

A) Genel Olarak

Sağlık hakkı, 1982 Anayasası'nın 56. maddesinde "Sağlık, çevre ve konut" başlığı ve "sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması" alt başlığı altında düzenlenmiştir.

Gezi parkı olayları süresince sağlık hakkına yönelen pek çok müdahale ortaya çıkmıştır. Raporun önceki bölümlerinde ayrıntılı şekilde değerlendirildiği üzere polisin orantısız şiddet uygulaması, yaralananlara yönelik kuvvet kullanımının devam etmesi, biber gazının halka karşı silah olarak kullanılması, süresi dolmuş biber gazı kullanımına ve basınçlı suya ilaç katılmasına ilişkin iddialar, yeterli ambulans ve sağlık görevlisi bulundurulmaması, hastane ve hekimlerin yaralılara karşı tutumu, olaylar sırasında kurulan geçici revirlere, sağlık kuruluşlarına ve sağlık personeline müdahale edilmesi gibi farklı pek çok olay, farklı hakların ihlaline neden olmuştur. Belirtilen müdahalelerin diğer hakların yanı sıra sağlık hakkı kapsamında da değerlendirilmesi mümkündür.

Hak kuşakları bağlamında ikinci kuşak haklardan biri olarak kabul edilen sağlık hakkı kapsamı bakımından, birinci kuşak haklar arasında bulunan ve negatif statü hakları kapsamında

olan yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı ile vücut bütünlüğü hakları[173] ile yakından bağlantılıdır[174].

Sağlık hakkı kapsamında Devletin sorumlulukları arasında, sağlığın bozulduğu zaman düzeltilmesine yönelik hizmetin sunulması mevcuttur. Ancak; hakkın yarattığı tek sorumluluk bu değildir. Bunun ötesinde, kişinin sağlığına zararlı faaliyetten korunması da gerekmektedir. Bu sorumluluk bağlamında kişinin sağlığını bozucu etkisi açık olan bir faaliyetin devlet eliyle yapılmaması yahut üçüncü kişiler eliyle yapılmasına izin verilmemesi yer almaktadır. Bu konuda Gezi Parkı olayları süresince polisin orantısız şiddet uygulaması, yaralananlara yönelik kuvvet kullanımının devam etmesi, biber gazının halka karşı silah olarak kullanılması, süresi dolmuş biber gazı kullanımına ve basınçlı suya ilaç katılmasına ilişkin iddialar Devletin belirtilen sorumluluğunun ihlali niteliğindedir.

Biber gazı kullanımı konusunda İHAM tarafından Türkiye hakkında daha önce verilen kararlar mevcuttur. İHAM'ın polis tarafından yakalanan bir göstericinin yüzüne biber gazı sıkıl-

---

[173] "Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı" başlığını taşıyan Anayasa'nın 17. maddesi metni şu şekildedir: "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz. (…)"

[174] Anayasa Mahkemesi de, konuya ilişkin içtihatlarında bu bağlantıları vurgulamıştır. Bkz., AYM, E. 2010/29, K. 2010/90, K.T.16.07.2010, RG, 04.12.2010, 27775; AYM, E.1990/27, K.1991/2, K.T. 17.01.1991, RG, 19.08.1991, 20965; AYM, E. 1972/2, K. 1972/28, K.T. 23.05.1972, RG, 21.11.1972, 14368.
İHAM da, Sözleşmede yer almayan "sağlık hakkı"nı yaşam hakkı (AİHS 2. madde) ile ilişkili olarak, dolaylı bir biçimde içtihatlarına konu etmiştir. Örneğin, Calvelli ve Ciglio davasında İHAM, devletin, hastanelerde hastaların yaşamlarının korunması için gerekli tedbirleri almaya zorlayan düzenleme yapma yükümlülüğüne yer vermiştir. Calvelli ve Ciglio/İtalya, no. 32967/96, judgment of GC, 17.01.2002, para. 55. Ayrıca bkz., McCann ve diğerleri/Birleşik Krallık, no. 18984/91, Büyük Daire kararı, 05.09.1995.

ması[175], bir gösteride gaz fişeğinin göstericinin kafasına isabet etmesi[176], barışçıl göstericilere karşı yoğun biber gazı kullanımı[177] konularında ihlal kararı verdiği kararlar dikkate alındığında Gezi Parkı olayları sırasında biber gazının yoğun kullanımı açısından sağlık hakkının ihlal edildiği açıktır[178].

Biber gazının sağlık üzerindeki etkileri konusunda kapsamlı ve doğru bilgi sağlanması da Devletin sağlık hakkına ilişkin pozitif yükümlülükleri kapsamındadır.[179]

Gezi Parkı Olayları esnasında yapılan müdahaleler, eylemlere aktif olarak katılanların yanı sıra müdahale edilen yerlerde yaşayan kişileri de etkilemiştir. Özellikle olaylar süresince müdahalede bulunan kolluk kuvvetleri tarafından yoğun şekilde kullanılan biber gazının kasıtlı olarak evlerin içine atıldığına yönelik iddialar sıkça dillendirilmiştir[180]. Bu durum, sağlık hakkının yanı sıra Anayasa'nın 21. maddesinde düzenlenen konut dokunulmazlığının ihlali sonucunu doğurmuştur[181].

Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler'in[182] 5. maddesi güvenlik güçlerinin yükümlülükleri şu şekilde belirlenmiştir: "Hukuka uygun kuvvet ya da ateşli silah kullanımının kaçınılmaz olduğu durumlarda, kolluk kuvvetleri aşağıdaki şekillerde hareket etmelidir: (a) Kuvvet ve ateşli silah kullanımını sınırlayın ve suçun ciddiyeti ve hedeflenen amacın meşruiyetine göre hareket edin; (b) Verilen zararı ve yaralanmaları

---

175 Ali Güneş/Türkiye, no. 9829/07, 10.04.2012.
176 Abdullah Yaşa ve diğerleri/Türkiye, no. 44827/08, 16.07.2013.
177 İzci/Türkiye, no. 42606/05, 23.07.2013.
178 Biber gazının kullanımı konusunda TTB'nin tıbbi açıklamaları için bkz. EK I.
179 Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 84.
180 Sedat Ergin, "Yatak odanızdan içeri biber gazı fişeği girerse", Hürriyet, 25 Haziran 2013, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23578038.asp (Erişim Tarihi: 11.12.2014).
181 İHAS'ın 8. maddesinde de herkesin konutuna saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.
182 Birleşmiş Milletler Kolluk Güçleri Görevlileri Tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler, madde 5; http://www.unrol.org/files/BASICP~3.PDF (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

asgari düzeye indirin ve insan hayatına saygı duyun ve koruyun; (c) Yaralanan ya da çeşitli şekillerde etkilenen kişilere mümkün olan en kısa sürede destek ve sağlık yardımı yapılmasını sağlayın; (d) Yaralanan ya da çeşitli şekillerde etkilenen kişilerin ailelerine ya da yakınlarına mümkün olan en kısa sürede haber verilmesini sağlayın."

İHAM tarafından da Devletlerin kamu görevlilerinin yalnızca ölüme sebebiyet veren fiillerinden dolayı değil, yaşamı tehlikeye atan bir operasyonun ölümcül güç kullanımını mümkün olduğunca asgariye indirecek bir şekilde planlanması veya yürütülmesinden de sorumlu olduğu belirtilmiştir.[183] Mahkeme'ye göre, kamu görevlilerinin fiillerinin ateşli silah kullanımını düzenleyen iç hukuktaki yasal düzenlemelere uygun olması yeterli değildir. Bu konuda aynı zamanda Sözleşme'nin 2. maddede yer alan ve sıkı bir şekilde uygulanan orantılılık ölçütü de yerine getirilmelidir.[184]

Hastane ve hekimlerin olaylar esnasında yaralanan kişilere karşı tutumları da sağlık hakkını ihlal eder niteliktedir. Özellikle sağlık kontrolü esnasında hekimlerin polisten dışarı çıkmasını istememesi, kişilerin ifade vermeden muayene edilmemesi, yaralıların hastaneye kabul edilmemesi, darp edilmiş olmalarına rağmen doktorların gerektiği şekilde sağlık raporu düzenlememesi[185] gibi farklı durumlar, Devletin sağlık hakkı bağlamında kişinin sağlığına kavuşmak için başvuracağı hizmeti seçmede, almada ve yararlandırmayı sürdürmede engelleyici bir tutum içinde olmaması ödevine aykırı kabul edilmelidir[186].

---

183 McCann ve diğerleri/Birleşik Krallık, no. 18984/91, Büyük Daire kararı, 05.09.1995, para. 194.

184 Nachova ve diğerleri/Bulgaristan, no. 43577/98, Büyük Daire kararı, 06.07.2005, para. 99.

185 Darp raporu alınamaması, cezasızlık yönünden de önemlidir. Zira; kişilerin tazminat talebinde bulunması, kötü muamelenin ispatlanması konularında bu tip usuli güvenceler özel önem taşımaktadır. Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 53.

186 Farklı örnekler için bkz., Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s.85.

Sağlık hakkı bağlamında Devletin pozitif yükümlülükleri arasında yer almasına rağmen devletin olay yerinde yeterli sayıda ambulans ve acil sağlık personeli bulundurmadığı, kişilerin sağlık hizmetlerine ulaşmasının sağlanması için gerekli tedbirleri almadığı da[187] görülmüştür.

Olaylar sırasında kurulan revirlere ve bu revirlerde çalışan sağlık personeline[188] müdahale edilmesi gibi durumlar da Devletin sağlık hakkı bağlamında negatif yükümlülüğünün ihlali sonucunu doğurmuştur[189].

B) Hekimlerin, Tabip Odalarının Hak ve Yetkilerini Kısıtlayacak Yasa Değişiklikleri

Tam Gün Yasası olarak bilinen yasa ve diğer birçok sağlıkla ilgili yasa değişikliklerini içeren torba yasa taslağı içerisinde bu tür acil girişimleri cezalandırmak üzere dünyada eşi benzeri görülmemiş bir madde taslağı hazırlandı ve 20.06.2013 tarihinde Meclise gönderilmiştir.

Mecliste kabul edilen, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan ve yakında Anayasa Mahkemesine götürülen 6514 sayılı Torba Yasa'da son şekli şu şekildedir:

"MADDE 46 –3359 sayılı Kanuna aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

"EK MADDE 11 – Sağlık hizmeti sunumu ile ilgili tüm iş ve işlemler Sağlık Bakanlığınca denetlenir. Olağanüstü durumlarda mesleğini icraya yetkili kişilerce acil sağlık hizmeti ulaşana ve sağlık hizmeti devamlılık arz edene kadar verilecek olan sağlık hizmeti hariç, ruhsatsız olarak sağlık hizmeti sunan veya yetkisiz kişilerce sağlık hizmeti verdirenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

---

187 "Birçok defa, 112 acil yardım hattını arayanlara cevap veren ambulans personeli ambülanslara gitme izni verilmediği cevabını verdi". Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Bir Yılın Ardından Gezi, Mayıs 2014, s. 9.

188 Sağlıkta Gündem, "Doktor coplandı", 20 Aralık 2014, http://www.sagliktagundem.com/haber/doktor_coplandi.htm (Erişim Tarihi: 11.12.2014)

189 Uluslararası Af Örgütü Raporu, s. 47.

Özel izne tabi hizmet birimlerini Sağlık Bakanlığından izin almaksızın açan veya buralarda verilecek hizmetleri sunan sağlık kurum ve kuruluşları, bir önceki aya ait brüt hizmet gelirinin yarısına kadar idari para cezası ile cezalandırılır.".[190]

C) Doktorlara ve Meslek Odalarına Yapılan Baskılar ve Açılan Davalar

Gezi Parkı Direnişi sürecinde hekimler, çevre ve yeşil alan katliamına karşı çıkmak için doğal olarak yerlerini aldılar. Ancak, orantısız güç kullanımı şeklindeki Devlet müdahalesi sonucunda, gösteri alanlarında bulunan insanlar gerek gaza maruz kalma kalp ve solunum sıkıntıları, gerekse gaz kapsülü ve plastik mermi çarpması sonucu yaşamsal tehlike yaratacak derecede yaralanmalar neticesinde acil yardıma ihtiyacı olan çok sayıda insan karşısında bu kez hekimlik mesleği gereği acil müdahalelerde bulundular. İlk anda hastalara oldukları yerde müdahale edip Devletin ambülansının gelmesini sağlama çabası, acil yardım gereken insan sayısının hızla artması ve olayın bir tür olağandışı hale dönüşmesi üzerine, gösteri alanlarında veya yakınındaki uygun mekanlarda ya da sahra çadırı tarzında kurulan yerlerde oluşan ve medyaya "revir" adı ile yansıyan bir tür acil yardım ünitelerinde bu acil ilk yardımı yapmak durumunda kaldılar. Dolmabahçe'de, Gezi Parkı Direnişi'nin ilk günlerinde yoğun biber gazı müdahalesi sırasında, etrafta başka sığınılacak mekan olmadığından, can havliyle Dolmabahçe Bezmialem Camii'ne sığınan gazdan etkilenmiş ya da ağır kafa travması geçiren insanlara ilk tıbbi yardım burada yapılmak zorunda kalındı. Gezi Parkı Direnişi sırasında hekimlerin meslek etiğinin gereği olarak uyguladıkları bu acil yardım girişimleri, siyasi iktidar tarafından ruhsatsız ve izinsiz mesleki uygulama olarak nitelendirilerek suç kabul edildi; soruşturmalar açıldı. Halen iki genç hekim, "camiyi kirletmek" ve "suçlulara sağlık yardımı yapmak" iddiaları ile yargılanmaktadır[191].

---

[190] Bkz. http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view&id=303&Itemid=28 (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

[191] Cumhuriyet Gazetesi 7 Mayıs 2014, "Tıp Fakültesi Eğitimini Yanlış mı

Son olarak Sağlık Bakanlığı tarafından, Ankara'daki Gezi Parkı Direnişi sürecinde acil sağlık hizmetine yardımcı olan Ankara Tabip Odası Yönetimini ve Onur Kurulunu görevden alma talebiyle dava açmış bulunmaktadır[192].

IV. GEZİ PARKI EYLEMLERİNE KATILAN VE DESTEK VEREN KİŞİLERİN ÇALIŞMA YAŞAMINDA KARŞILAŞTIĞI MÜDAHALELER

Gezi eylemleri ve takip eden süreçte bu eylemlere katılan bireylerin etkilendikleri en önemli sonuçlardan biri çalışma yaşamlarına etkilerinden kaynaklanmıştır. Bu etki, kişilerin, gezi parkı olaylarına fiilen katılmaları, sosyal medya aracılığı ile veya fiili olarak ortaya çıkan tartışma ortamına dahil olmaları nedeniyle çalışma yaşamında farklı disiplin cezalarına ve ayrımcı muamelelere maruz kalmaları şeklinde ifade edilebilir. Bu noktada, eylemlere katılan ve sosyal medya aracılığı ile destekleyen çalışanların[193] bu nedenle çalışma yaşamında kamu ve özel sektör işverenlerinin tepki ve olumsuz yaklaşımlarına karşı ifade, toplanma ve örgütlenme hak ve özgürlüklerinin korunması konusu özel önem taşımaktadır.

Halkın pek çok kesiminden farklı kişilerin ve örgütlerin yanı sıra kamu çalışanları, işçilerin yanı sıra akademisyenler, öğretmenler, avukatlar, mühendisler, hekimler de Gezi eylemlerine katılmış, sosyal medya da dahil olmak üzere farklı mecralarda

---

Öğrendim?", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/69165/_Tip_fakultesi_egitimini_yanlis_mi_ogrendim__.html (Erişim Tarihi: 11.12.2014); Sendika.org 12 Nisan 2014, "Gezi'nin Hekimleri Yargılanamaz", http://www.sendika.org/2014/04/gezinin-hekimleri-yargilanamaz/ (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

192 Hekim Postası 12 Kasım 2014, http://www.hekimpostasi.org.tr/2014/11/12/atonun-gezi-davasinda-durusma-aralik-ayina-ertelendi/ (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

193 Örneğin; Cumhuriyet Gazetesi, 06 Aralık 2013, Belediye çalışanının 'sosyal medyada Gezi Parkı eylemcilerine destek verdiği' ve '29 Ekim öncesi yaptığı paylaşımlarda devlet büyüklerine hakaret ettiği' gerekçesiyle işten çıkarılması. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/16339/Gezi_yi_destekledi_isten_atildi_.html (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

yaşanan güncel gelişmelerle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Gezi eylemlerine katılan ve destekleyen kamu çalışanlarının kaçı hakkında idari soruşturma başlatıldığı, bu çalışanlara verilen disiplin cezaları ve diğer olumsuz sonuçlar gibi konularda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak; çok sayıda kamu çalışanı tarafından gezi olaylarına bireysel olarak ya da bağlı oldukları sendikalar aracılığıyla destek verildiği, yine eylemlere katılan ve destek veren pek çok kişinin özel sektörde bağımlı işçi olarak çalışmaya devam ettiği öngörülebilir.

Çalışma ilişkilerinde kamu ve özel sektör işvereni tarafından çalışanın siyasi düşünce ve eylemlerinden dolayı hakkında soruşturma açılması, farklı ağırlıktaki disiplin cezalarına maruz kalması, işten çıkarılmasının yanı sıra farklı ve ayrımcı muamelelere maruz kalması da mümkündür. Çalışma yaşamında etki gösteren bu tip müdahaleler, Anayasa'nın 49. maddesinde düzenlenen çalışma hakkı ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Yine Gözden Geçirilmiş ASŞ'nda ayrımcılık yasağına ilişkin düzenleme ile, Şartta yer alan haklardan yararlanmanın diğer nedenlerin yanı sıra siyasi ya da başka görüşler nedenine dayanan hiç bir ayrımcılığa tâbi olmaksızın sağlanması gerektiği belirtilmiştir[194]. UÇÖ'nün 158 sayılı Sözleşmesi'nde de "siyasi görüş, hizmet ilişkisine son verilmesi için geçerli bir neden teşkil etmez" düzenlemesine yer verilmiştir[195].

Kişiler üzerindeki etkilerinin önemi dikkate alınarak Gezi Parkı eylemlerine fiilen katılan veya destekleyen kişilerin çalışma yaşamında ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin korunması konusuna da değinmekte fayda vardır. Anayasa'da düzenlenen bu hak ve özgürlüklerin çalışanlar bakımından da geçerli olduğu açıktır. Ancak, bu hak ve özgürlüklerin kullanımının gerek kamu ve gerekse özel sektör çalışma ilişkilerinde farklı gerekçelerle sınırlandırıldığı, işveren ve İdare'nin müdahalelerine açık olduğu belirtilmelidir. Bu konuda, özellikle ifade özgürlüğü, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü ile

[194] Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, Bölüm IV-Madde E.
[195] UÇÖ, 158 sayılı Sözleşmesi (madde 5/d).

örgütlenme özgürlüklerine İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 10 ve 11. maddeleri ile sağlanan güvencelere başvurulması mümkündür. Zira, bu düzenlemelerde herkese tanınan bu hak ve özgürlükler, İHAM kararlarında gerek kamu gerekse özel sektör çalışanları bakımından da korunmaktadır. Sözleşmeyi insan haklarına bütüncül bir yaklaşım ışığında yorumlayan İHAM farklı kararlarında çalışanların bu hak ve özgürlüklerinin çalışma ilişkisi bağlamında da ancak demokratik bir toplumda gerekli olduğu ölçüde müdahale edilebilir olduğunu açıklamıştır[196].

Çalışanların siyasi faaliyetleri nedeniyle işten çıkarıldığı veya disiplin cezalarına maruz kaldığı durumlarda Mahkeme, siyasi tartışma özgürlüğünün ifade özgürlüğünün özel bir yönü olduğunu belirterek, sık sık siyasi nitelikli faaliyetlerin, Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamına girdiğini açıklamaktadır[197]. Yine İHAM'a göre; 'siyasi faaliyet' yoruma açık ve kesin olarak tanımlanamayan bir kavramdır.[198] Bu bağlamda; siyasi bir faaliyet nedeniyle yapılan sınırlamalar, barışçıl bir gösteriye katılmak, basına açıklama yapmak ve sendika üyesi olmak gibi, siyasi yönleri olması muhtemel etkinliklerde bulunmaya ilişkin koşulların dayatılması ile ilgili olabilmektedir[199].

İfade özgürlüğü, kişilerce bireysel olarak kullanılabileceği gibi, dernekler ve siyasi partiler aracılığı ile yapılacak örgütlü eylemlerde olduğu gibi toplu halde de kullanılabilmektedir. Dolayısı ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri[200], dernek ve siyasi

---

196 Fuentes Bobo/İspanya, no. 39293/98, 29.02.2000; Trade Union of the Police in the Slovak Republic ve diğerleri/Slovakya, no. 11828/08, 25.09.2012; Vogt/Almanya, no. 17851/91, Büyük Daire kararı, 26.09.1995; Eweida ve diğerleri/Birleşik Krallık, no. 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 15.01.2013.

197 Bkz.,Rekvényi/Macaristan, no. 25390/94, para. 26; Ceylan/Türkiye, no. 23556/94, Komisyon Raporu, 11.12.1997, para. 40.

198 Rekvényi/Macaristan, no. 25390/94, para. 26.

199 Bkz., Rekvényi/Macaristan, no. 25390/94, para. 36.

200 **Açık ve diğerleri/Türkiye, no.**31451/03, 13.01.2009, para. 40; Karatepe ve diğerleri/Türkiye, no. 33112/04, 36110/04, 40190/04, 41469/04, 41471/04, 07.04.2009, kararın türkçe çevirisi için bkz., http://hudoc.echr.

parti kurma özgürlüğü, ifade özgürlüğünün bir bakıma, değişik tarzları, uzantılarıdır[201]. Bu bağlamda, çalışanların özellikle siyasi parti üyeliği ve faaliyetlerinin de dahil olduğu genel olarak siyasi faaliyetlerine yönelen kısıtlamalar (ki bu kısıtlamalar, işten çıkarılma da dahil olmak üzere çalışmaya ilişkin disiplin cezalarıdır) söz konusu olduğunda, demokratik toplumda gereklilik değerlendirmesi, Sözleşme'nin 10 ve/veya 11. maddesi kapsamında yapılmaktadır[202].

Gezi Parkı eylemlerine katılan ve farklı platformlarda destek veren kişilerin çalışma ilişkilerinde bu nedenle cezalandırılması Anayasa ve İHAS ile güvence altına alınan farklı hakların ihlali sonucunu doğurmuştur. Bu tespit, özel sektör çalışanlarının yanı sıra kamu sektörü çalışanları bakımından da geçerlidir.

Gezi Parkı olayları esnasında mesleğini icra eden gazeteci ve doktorların da gözaltına alınması, engellenmesi ve fiziksel müdahalelere maruz kalmanın yanı sıra çalışma ilişkilerinde de müdahalelere maruz kaldığı medyaya yansımıştır. Gezi Parkı eylemleri devam ederken ve takip eden süreçte gazetecilerin ve medya çalışanlarının işten çıkarıldığı, işten uzaklaştırıldığı ve istifaya zorlandığına ilişkin farklı iddialar gündeme gelmiştir[203]. Yine olaylar esnasında yaralanan kişileri tedavi ettikleri gerekçesiyle sağlık görevlileri hakkında açılan ve devam eden yargılamalar mevcuttur[204].

---

coe.int.

201 Tanör, Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, s.28.

202 Rekvényi/Macaristan, no. 25390/94, para. 58; Vogt/Almanya, para 64; Sigurjónsson/İzlanda, no. 16130/90, 30.06.1993, para. 37.

203 "Gezi Direnişinde 59 Gazeteci İşten Çıkarıldı", Bianet, 22 Temmuz 2013, (Erişim Tarihi: 11.12.2014); Farklı pek çok örnek için bkz., Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s.61-64; Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Bir Yılın Ardından Gezi, Mayıs 2014, s. 17. CPJ (Committee to Protect Journalists) kaynaklarına göre, en azından 22 gazeteci ve köşe yazarı işinden uzaklaştırıldı ve 37 gazeteci Gezi olaylarına yer verdikleri için işten ayrılmaya zorlandı. www.cpj.org/2014/02 (Erişim Tarihi: 11.12.2014)

204 Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Bir Yılın Ardından Gezi, Mayıs 2014, s. 10, 25 vd.

A) Kamu çalışanları bakımından

Türkiye'de kamu personel sistemi; idari, askeri, akademik ve adli personel bakımından öngörülmüş dört farklı alan üzerinden yapılanmıştır. Kamu personelinin hak ve özgürlüklerinin, tüm hukuk sistemlerinde, özel sektör çalışanlarından farklı bazı kısıtlamalara tabi tutulduğu söylenebilir. Ancak; kamu çalışanlarının hak ve özgürlüklerine getirilen bu sınırlamaların, farklı hukuk sistemlerinde sınırlamanın ve sınırlanan çalışanların kapsamı bakımından değişiklik gösterdiği belirtilmelidir. Türkiye'de kamu personeli bakımından kabul edilen sınırlama ve özellikle yasaklar, gerek çalışan ve gerekse sınırlamaların kapsamı konusunda oldukça geniştir.

Anayasa'daki düzenleme temel ilkeleri belirlemek dışında bir açıklama getirmemekte olup, kamu personeli bakımından geçerli olan haklar, ödev ve sorumluluklar ile yasakların ilgili yasalar ile belirlendiği görülmektedir. Bu bağlamda, ilgili yasal düzenlemelerde belirlenen farklı kamu personeli kategorileri bakımından özellikle ödev ve sorumluluklar ile yasakların, gerek düzenlenme ve gerekse uygulamadaki kapsamları bakımından, bu kişilerin farklı hak ve özgürlüklerine ağır müdahaleler olarak nitelendirilmesi mümkündür. Özellikle; toplu eylem yasakları, siyasi yasaklar ile örgütlenme ve grev yasakları Anayasa'nın yanı sıra İHAS'ın ilgili hükümlerinin ihlali niteliğindedir.

Mahkeme ve Komisyon, Sözleşme'nin 10. maddesi ile ifade özgürlüğüne sağlanan korumadan tüm çalışanların yararlanabileceğini kabul etmektedir.[205]

---

[205] Örneğin bkz., Wille/Liechtenstein, no. 28396/95, 28.10.1999 (yargıç); Ahmed ve diğerleri/Birleşik Krallık, no. 22954/93, 02.09.1998; Vogt/Almanya, para. 43; Glasenapp/Almanya, no. 9228/80, 28.08.1986; Kosiek/Almanya, no. 9704/82, 28.08.1986 (memur); Rekvényi/Macaristan, no. 25390/94, 20.05.1999 (polis); Hadjianastassiou/Yunanistan, no. 12945/87, 16.12.1992; Engel ve diğerleri/Hollanda, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72;5370/72, 08.06.1976 (asker). Ve ancak belli çalışanların, ifade özgürlüğünü kullanmaları sırasında görevlerinden kaynaklanan bir takım sınırlamalara tâbi olabilecekleri de kabul edilmektedir.

Mahkeme'ye göre: "Sözleşme'nin hiç bir yerinde Taraf Devletlerin kamu gücünü kullanan sıfatı ile işveren sıfatları arasında açık bir ayrım yapılmamıştır. Sözleşme'nin 11(2). fıkrası ayrıca, taraf devletlerin çalışanlarının toplanma ve örgütlenme özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlü olduklarını belirtmektedir. Devletin çalışanlarıyla ilişkisi ister özel hukuk isterse kamu hukuku alanına girsin, 11. madde,'işveren olarak Devleti' bağlar".[206] Ancak; kamu görevlilerinin işini dikkate alan Mahkeme'ye göre, çalışanın işinin niteliği dolayısıyla, belli meşru müdahale sebepleri bakımından Taraf Devletlerin takdir marjı geniş olarak yorumlanmaktadır. Bu bağlamda; yargıçlar bakımından yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığının sağlanması belirleyici olmakta iken, farklı çalışanlar bakımından ulusal güvenlik, kamu düzeni ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçları dikkate alınarak çalışanın ifade özgürlüğüne yönelen müdahale, demokratik bir toplumda gerekli olarak nitelendirilebilmektedir. Mahkeme, yaptığı demokratik toplumda gerekliliğe ilişkin değerlendirmede müdahalenin ölçülülüğünü de dikkate almaktadır.

Barışçıl gösteriler olarak nitelendirilmesi gereken Gezi Parkı eylemlerine katılmak ve/veya sosyal medya aracılığı ile bu konudaki düşüncelerini açıklayan çalışanların da Anayasa'nın 34. maddesi ile İHAS'ın 11. maddesinde tanınan güvencelerden faydalanması gerekmektedir. Devletin "işveren sıfatı" ile kamu çalışanlarının bu hak ve özgürlüklerine yönelttiği müdahaleler bakımından da negatif yükümlülüğü devam etmektedir. Farklı bir ifade ile Devletin, kamu çalışanlarının ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerine de demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olmadığı müddetçe müdahele etmemesi gerekmektedir.

Gezi Parkı olayları süresince çalışanların örgütlenme özgürlüğünün ihlaline sebep olan bir diğer konu, farklı sendikalar

[206] Schmidt ve Dahlström/İsveç, para. 33, aynı yönde açıklamalar için bkz., Swedish Engine Drivers' Union/İsveç, para. 37; Demir ve Baykara/Türkiye, para. 109.

tarafından alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirilen iş bırakma eylemleri konusunda İdari yöneticiler tarafından yapılan açıklamalar[207] ve bu eylemlere katılan sendika üyesi çalışanların bu nedenle disiplin soruşturmalarına ve farklı ağırlıktaki disiplin cezalarına[208] maruz kalmalarıdır.

Eğitim-Sen, KESK, DİSK ve Tüm BEL-SEN gibi farklı 11 sendika tarafından 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda değişiklik öngören yasa tasarısının değerlendirilmesi ve farklı taleplerin yanı sıra Gezi Parkı olaylarına demokratik bir çözüm bulunması talebi ile 4-5 Haziran 2013 tarihlerinde grev kararı alınmıştır[209]. 17 Haziran 2013 tarihinde de KESK, TMMOB, TTB ve TDB alınan ortak bir karar doğrultusunda bir günlük bir iş bırakma eylemi yapmıştır[210]. İçişleri Bakanı tarafından bu eylemlerin kanunsuz olduğu ve katılan işçi ve memurların bu eylemlerinin sonuçlarına katlanacağına ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur.[211]

Kamu görevlilerinin sendikalarının aldığı kararlar doğrultusunda toplu eylem hakkına sahip oldukları; insan hakları sözleşmelerde hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde tanınmaktadır.

---

207 "Gökçek'ten greve katılan memurlara: Eyleme katılırsan ve pişman olmazsan atarım", Radikal Gazetesi, 05 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

208 "Gökçek'ten 14 Memura Gezi Cezası!", 25 Nisan 2014, http://muhalefet.org/haber-gokcekten-14-memura-gezi-cezasi-0-10571.aspx (Erişim Tarihi: 11.12.2014); "Geziye destek veren asistanlar işten atıldı", Evrensel Gazetesi, 4 Mart 2014, http://www.evrensel.net/haber/79625/geziye-destek-veren-asistanlar-universiteden-atildi (11.12.2014); "Gezi'de iş bırakana iki yıl kıdem durdurma cezası", Bianet, 6 Şubat 2014, http://bianet.org/bianet/emek/153300-gezi-de-is-birakana-iki-yil-kidem-durdurma-cezasi (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

209 4-5 Haziran Grev Kararı ve Savunması, http://www.egitimsen.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=19825&sube=70#.VI7I3tKsWE4 (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

210 "DİSK, KESK, TMMOB, TTB ve TDB iş bıraktı", http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/isbirakma-3878.html (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

211 "Sokağa çıkan kamu çalışanı sonucuna katlanır", Radikal Gazetesi, 17 Haziran 2013, http://www.radikal.com.tr/politika/bakan_guler_sokaga_cikan_kamu_calisani_sonucuna_katlanir-1137969 (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

Bunlardan UÇÖ'nün 151 sayılı Sözleşmesi'nde kamu görevlileri örgütlerinin amacının, kamu görevlilerinin çıkarlarını savunmak ve geliştirmek olduğu, kamu çalışanlarının çıkarlarını savunmak amacıyla etkinliklerde bulunabilecekleri düzenlenmiştir (md. 3). Yine UÇÖ'nün 87 sayılı Sözleşmesi'nin 3/1 maddesinde; kamu çalışanlarının örgütlenme ve etkinlikte bulunma özgürlüğü, aynı maddenin 2. fıkrasında; kamu makamlarının bu hakkı sınırlayacak veya kullanılmasına engel olacak nitelikte her türlü müdahaleden sakınmaları gerektiği düzenlemiştir. Sözleşmenin 8/2 maddesinde de, sözleşme ile öngörülen güvencelere zarar verecek nitelikte iç hukukta yasal düzenleme yapılamayacağına, uygulamada da bu hakların kısıtlanamayacağına yer verilmiştir.

İHAM, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 11. maddesi kapsamında, sendikal eylem ve etkinlikler nedeniyle verilen cezaları, Sözleşmeye aykırı bulmaktadır.[212] İHAM farklı kararlarında, Sözleşme'nin 11. maddesi ile sendikanın yapacağı toplu eylemler yoluyla, sendika üyelerinin mesleki çıkarlarını savunma özgürlüğünü güvence altına alındığını, sendika üyeleri tarafından gerçekleştirilecek olan bu eylemlere taraf Devletlerin izin vermesi gerektiğini, 11. maddede grev yapma hakkı açık bir şekilde ifade edilmemişse de bu hakkın tanınmasının, en önemli sendikal haklardan biri olduğunu, genel bir grev yasağının Sözleşmenin 11. maddesinin ihlali anlamı taşıdığını, sendika üyelerinin grev ve eylemlere katıldıkları için disiplin cezası ile cezalandırılmalarının sendikal hakları kullanmaya yönelik caydırıcı bir niteliğe sahip olduğunu, bu yöndeki yasaklama ve engellemelerin demokratik bir toplumda gerekli olmadığını tespit ettiği görülmektedir.

---

[212] Urcan ve diğerleri/Türkiye, no: 23018/04, 23034/04, 23042/04, 23071/04, 23073/04, 23081/04, 23086/04, 23091/04, 23094/04, 23444/04, 23676/04, 17.07.2008; Karaçay/Türkiye, no. 6615/03, 27.03.2007; Kaya ve Seyhan/Türkiye, no. 30946/04, 15.09.09; Satılmış ve diğerleri/Türkiye, no. 74611/01, 26876/02, 27628/02, 17.07.2007.

B) Özel sektör çalışanları bakımından

Siyasi görüş, ifade ve eylemleri nedeniyle çalışma yaşamında hukuka aykırı ve ayrımcı muamelelere maruz kalınması sadece kamu çalışanlarına has durumlar değildir. Zira özel sektör çalışma ilişkilerinde de farklı nedenlerle bu yönde muameleler söz konusu olmaktadır. Gezi Parkı olayları ve devam eden süreçte özel sektör çalışanları tarafından çalışma ilişkileri bağlamında bu yönde muamelelere maruz kalındığı ileri sürülmüştür. Bu konuda; THY iştiraklerinden birinde çalışan iki kişinin sosyal medyada yaptıkları paylaşımlardan dolayı, "performans düşüklüğü, şirket menfaatlerini önemli ölçüde ihlal ve iş arkadaşlarının performanslarını aksi yönde etkilemek" gerekçelerine dayanılarak işten çıkarılmaları; eğitim sürecinde olan diğer 2 kişinin ise işe alınmaması; özel bir televizyon kanalında yayınlanan bir dizinin senaristinin, sosyal medyada Başbakana hitaben yazdığı bir ifade nedeniyle işten çıkarılması gibi gelişmeler örnek olarak gösterilebilir[213].

Özel hukuk iş ilişkileri bakımından da İHAS'ın koruma sağlaması mümkündür. Zira Mahkemeye göre; her ne kadar başvuru konusu müdahale, özel hukuk iş ilişkisi ile ilgili olsa ve Taraf Devletin doğrudan bir müdahalesi bulunmasa da, Sözleşme hakları bakımından sorumluluğunun devam etmektedir.[214]

İlk olarak özel sektör çalışanlarının Gezi Parkı Olaylarına katılımları ve desteklemeleri nedeniyle çalışma ilişkilerinde karşılaşmaları olası müdahaleler konusunda, devletin pozitif bir yükümlülüğünün bulunduğu belirtilmelidir. İHAM'a göre: "Her ne kadar 11. maddenin temel amacı, madde ile korunan haklarının kullanılması konusunda bireylerin, kamu otoritelerinin keyfi müdahalelerine karşı korunması olsa da ulusal otoritelerin, belli durumlarda, örgütlenme özgürlüğünün etkili şekilde kullanılmasını güvencelemek amacıyla özel bireyler

---

[213] Farklı örnekler için ayrıca bkz., Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 65.

[214] Sorensen ve Rasmussen/Danimarka, no. 52562/99 and 52620/99, 11.01.2006, para. 57.

arasındaki ilişkilere, makul ve uygun önlemler almak suretiyle müdahale etmek mecburiyetinde olabilir".[215] Bu bağlamda; devletin, çalışanın, özel sektör işvereni tarafından sadece belli bir siyasi partiye üye olması nedeniyle işten çıkarıldığı durumlara karşı koruma sağlamaya ilişkin ya da en azından bu tip bir iş sözleşmesinin feshinin, verili bütün koşulları ışığında bağımsız bir orantılılık değerlendirmesi yapılmasını mümkün kılan araçların sağlanması konusunda pozitif bir yükümlülüğü bulunmaktadır[216]. Özel sektör çalışanları bakımından işverenin ticari menfaatlerine veya işyerindeki çalışma huzuruna olumsuz etkisi olacak herhangi bir somut şart mevcut değil ise çalışanın sadece popüler siyasi görüşlere sahip olmaması, işverenden farklı görüş ve çıkarlara sahip olması nedeniyle farklı muamele görmesi, disiplin cezalarına maruz kalması ve/veya işten çıkarılması, Sözleşme'nin 10. maddesine (tek başına veya 14. madde ile bağlantılı olarak) aykırılık teşkil edecektir. Dolayısıyla, özel sektör çalışanlarının özellikle mesai saatleri dışında gerçekleştirdikleri siyasi katılım ve eylemleri nedeniyle işten çıkarılma da dahil olmak üzere ayrımcı muamelelere maruz kalmaları, istifaya zorlanmaları gibi durumlarda ifade özgürlüğü ve/veya toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne müdahale edilmiş olacaktır.

V. AKADEMİK ÖZGÜRLÜKLER

Gezi Parkı olayları ve devam eden süreçte farklı şekillerde müdahalelere maruz kalan bir diğer özgürlük alanı akademik özgürlüklerdir. Gezi Parkı Olayları ve devam eden süreçte akademisyenlerin ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamalar[217], yine internet üzerinden ve eylemli şekilde olaylara destek veren

---

[215] Redfearn/Birleşik Krallık, para. 42; ayrıca bkz., mutatis mutandis, Plattform "Ärzte für das Leben"/Avusturya, para. 32-34; Gustafsson/İsveç, para. 45; Fuentes Bobo/İspanya, no. 39293/98, para. 38.

[216] Redfearn/Birleşik Krallık, para. 43.

[217] Örneğin, Üniversite Rektörü tarafından akademisyen ve üniversite çalışanlarına atılan mesajla, kendilerinden izin almadan konuşmalarının ve demeç vermelerinin yasaklanması, "Rektörden izin almadan konuşmak yasak", soL Portal, 15 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

açıklamalarda bulunan akademisyenler hakkında disiplin soruşturması açılması[218], disiplin cezaları verilmesi ve görevden alınması gibi durumlar, akademisyenlerin ifade ve toplanma özgürlüklerinin yanı sıra çalışma hakkını ihlal eder nitelikteki müdahalelerdir[219].

1982 Anayasası'nın 27. maddesinde "herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" düzenlemesine yer verilmiştir.

Anayasa'nın 130. maddesinin 4. fıkrasında ise, "Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez" şeklindeki düzenleme mevcuttur.

İHAS kapsamında, Komisyon ve Mahkeme kararlarında; Sözleşmenin ifade özgürlüğünün düzenlendiği 10. maddesi kapsamına, diğer ifade türlerinin yanı sıra (siyasal, sanatsal ve ticari) ifadelerin yanı sıra akademik ifadelerin[220] de girdiğinin kabul edildiği görülmektedir.

Bu noktada vurgulanması gereken bir diğer husus, akademisyenler tarafından açıklanan akademik ifadelerin/açıklamaların da Sözleşme'nin 10. maddesi ile korunduğudur. Mahkemenin,

---

[218] Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğretim üyesi olan Timuçin Köprülü'nün mezuniyet töreni sırasında "Diren" yazılı bir tişört giymesi ve Gezi Parkı olayları sırasında polisin tutumunu eleştiren ve öğrencilerin davranışını öven konuşması nedeniyle Rektörlük tarafından hakkında soruşturma açılması, "Diren tişörtü soruşturmasına profesörden mektuplu yanıt", soL Portal, 22 Temmuz 2013, (Erişim Tarihi: 11.12.2014). 13 Ağustos 2013 tarihinde Rektörlük tarafından, Köprülü'ye hakkında "disiplin cezası verilmesine gerek olmadığı"na ilişkin karar tebliğ edilmiştir. "Yrd. Doç. Dr. Köprülü: #diren tişört cezasından beraat ettim", Radikal, 16 Ağustos 2013, (11.12.2014).

[219] Farklı örnekler için bkz., Gezi Parkı Olayları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 76; Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), Bir Yılın Ardından Gezi, Mayıs 2014, s. 18.

[220] Sorguç/Türkiye, no. 17089/03, 23.06.2009, para. 35.

farklı pek çok kararında akademik özgürlüğün[221] ve akademik çalışmaların[222] önemini vurguladığı belirtilmelidir. Mahkeme; akademik araştırma ve eğitimde akademik özgürlüğün, kısıtlama olmaksızın ifade ve eylem özgürlüklerini, bilginin araştırma yapma özgürlüğünü, bilgi ve gerçeğin paylaşılması özgürlüğünü, güvence altına alması gerektiğini vurgulamaktadır[223].

Benzer vurgunun Mahkeme tarafından akademik özgürlükler konusunda referansta bulunulan Recommendation 1762 (2006) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe ta da yer verildiği belirtilmelidir[224].

Gezi Parkı olayları bakımından, Mahkemenin, akademisyenlerin gerek çalıştıkları kurumlar ve gerekse hükümet tarafından, çalışma konu ve içerikleri ile ilgili müdahale ve sınırlamalara maruz kalmaları durumundaki tavrı önem taşımaktadır. Mahkemeye göre, akademik özgürlük, sadece bilimsel ve akademik araştırmalar ile sınırlı değildir. Bu özgürlük aynı zamanda, akademisyenlerin araştırma, profesyonel uzmanlık ve yetkinlik alanlarında tartışmalı ve genel kabul görmeyenler de dahil olmak üzere görüş ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerini de kapsamaktadır[225]. Özgürlük bunların yanı sıra çalıştıkları üniversite, kamu kurumlarının işleyişi ve siyasi sistemin incelenmesi/değerlendirilmesi ve eleştirilmesini de kapsamaktadır[226]. Mahkemeye göre, akademisyenlerin araştırma

---

221 Sorguç v. Turkey, No. 17089/03, 23.06.2009, para. 35; Sapan/Türkiye, no. 44102/04, 08.06.2010, para. 34.

222 Aksu/Türkiye, no. 4149/04, 41029/04, 15.03.2012, para. 71.

223 Mustafa Erdoğan ve diğerleri/Türkiye, no. 346/04 39779/04, 27.05.2014, para. 40.

224 Parlamentary Assembly, Recommendation 1762 (2006), "Academic freedom and university autonomy", para. 4.1, http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/ERec1762.htm (Erişim Tarihi: 11.12.2014).

225 Mustafa Erdoğan/Türkiye, no. 346/04 39779/04, 27.05.2014, para. 40.

226 Sorguç/Türkiye, no. 17089/03, 23.06.2009, para. 35; Sapan/Türkiye, no. 44102/04, 08.06.2010, para. 34. Akademik ifade özgürlüğünün değerlendirildiği diğer bazı kararlara örnek olarak bkz., Lunde/Norveç, no. 38318/97, 13.02.2001; Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye, no. 23536/94 ve 24408/94, Büyük Daire kararı, 08/07/1999; Cox/Türkiye, no. 2933/03, 20.05.2010; Mustafa Erdoğan/Türkiye, no. 346/04 39779/04, 27.05.2014,

yürütmesi ve ulaştıkları bulguları yayınlamalarının sınırlandırılması oldukça dikkatli bir denetimi beraberinde getirecektir[227]. Bir diğer kararda ise, ceza hukuku profesörü olan başvurucunun polis şiddetini serbestçe eleştiren ifadeleri nedeniyle cezalandırılmasının, Sözleşmenin 10. maddesine aykırı olduğuna karar vermiştir[228]. Mahkemeye göre; akademisyen olan başvurucunun toplum önünde cereyan eden hassas tartışmaya katkısının demokratik bir toplumdaki önemini vurgulayarak, bu derece alevlenmiş bir tartışma ortamında birtakım abartıların dahi hoşgörüyle karşılanması ve eleştiri sınırları içinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir[229].

Mahkeme, 2010 yılında verdiği bir kararında, akademisyen olan başvurucunun üniversitede ders verdiği dönemde derslerde kürt sorunu ve ermeni sorunu konularında yaptığı açıklamaların "ülke güvenliğini tehlikeye soktuğu" gerekçesiyle İçişleri Bakanlığı'nın kararı ile ülkeye girişinin yasaklanmasının ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar vermiştir[230].

Bu konu özellikle akademisyenlerce Gezi Parkı eylemleri ve devam eden süreçte ortaya çıkan farklı ihlallerin değerlendirilmesi ve araştırılması konusunda karşılaşılabilecek engelleyici ve caydırıcı nitelikli müdahalelerin akademik özgürlüğün ve ifade özgürlüğünün ihlali sonucu doğuracağı belirtilmelidir.

---

para. 40.

227 Mustafa Erdoğan/Türkiye, no. 346/04 39779/04, 27.05.2014, para. 40.

228 Nilsen and Johnsen/Norveç, no. 23118/93, 05.11.1999.

229 Nilsen and Johnsen/Norveç, no. 23118/93, 05/11/1999, 05.11.1999.

230 Cox/Türkiye, no. 2933/03, 20.05.2010.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GEZİ, POLİS ŞİDDETİ VE CEZASIZLIK

I. GİRİŞ

Kolluk güçlerinin faili olduğu ağır insan hakları ihlallerinin idari ve cezai açıdan etkili bir biçimde soruşturulması, sorumluların yargılanması ve işledikleri suçla orantılı bir cezaya hükmedilmesi Türkiye açısından istisnaidir. İnsan hakları mahkemeleri kararlarında, insan hakları örgütlerinin çalışmalarında ve konu ile ilgili literatürde giderek daha fazla çerçeve bir terim olan cezasızlık[231] kavramı ile açıklanan bu olgunun varlığı

---

[231] BM, İnsan Hakları Komisyonu (UN Commission on Human Rights), Impunity: Report of the Independent Expert to Update the Set of Principles to Combat Impunity, Diane Orentlicher, 18 Şubat 2005, E/CN.4/2005/102, UN Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Final Report on the Question of the Impunity of Perpetrators of Human Rights Violations (Economic, Social and Cultural Rights), El Hadji Guiesse, E/CN.4/Sub.2/1997/8, 1997 ve 'Question of the Impunity of Perpetrators of Human Rights Violations (Civil and Political), Revised Final Report, 2 Ekim 1997, E/CN.4/Sub.2/1997/Rev.1. Daebler-Gmelin, Herta, 'The State of Human Rights in Europe: the Need to Eradicate Impunity'. (Report submitted to Committee on Legal Affairs and Human Rights), Doc. 11934, 2009, http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=12695&Language=en
Cezasızlık kavramı ilk kez, İHAM'ın *Yaşa/Türkiye (63/1997/847/1054) davasında kullanılmıştır; 2 Eylül 1998, para. 104, 'cezasızlık iklimi' ('climate of impunity').*
Ayrıca, Türkiye'deki cezasızlık alanlarına ilişkin bkz., Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions (Christof Heyns), A/HRC/23/47/Add.2 , s. 4.

Gezi hareketi ile ilk kez bu kadar yaygın biçimde toplumun daha geniş kesimleri tarafından teslim edilmiştir. Gezi eylemleri bu bakımdan yargının kolluk şiddetine ilişkin kayıtsızlığı, yer yer tarafgir ve partizan tutumuna ışık tutmuş, Türkiye'nin özellikle 1990'lı yıllarda tepe noktasına varan kadim cezasızlık geleneğinin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamıştır. Bu bölüm, Gezi ile ilgili kolluk tarafından işlenen ihlallere dönük cezasızlık pratiğine daha yakından bakmayı amaçlıyor. Bu pratiğin somut veçhelerine geçmeden önce, cezasızlık olgusunu kuşatan ve onu anlamayı daha da mümkün kılan bir çerçeveyi işaret etmek zorunludur.

Bilindiği üzere, mevcut siyasi iktidar, kendi döneminin ilk yıllarında gerek uzun soluklu insan hakları mücadelesinin kazanımları ve gerekse ontolojik bir mesele olarak telakki ettiği Avrupa ile bütünleşme sürecinin zorunlulukları dolayısıyla Türkiye'nin insan hakları sicilini düzelteceğini belirtmiş ve işkence ve kötü muamele ile ilgili de "sıfır tolerans" politikasının benimsediğini ilan etmişti. Bu politikaların ne düzeyde içtenlikle benimsendiğine ilişkin Gezi hareketinin ortaya çıktığı Mayıs 2013'e kadar sayısız veri halihazırda bulunuyordu. 2004 yılında NATO gösterileri, 2008 1 Mayıs'ı, 2013 1 Mayıs gösterileri, 2006 Newroz'u gibi fiili olarak olağanüstü hal devam eden illerde yapılan gösterilere karşı polisin müdahalesi giderek daha fazla işkence ve kötü muamelenin sokakta devam ettiğini gösteriyordu.[232] Nitekim İHAM, 2013 yılında İzci kararında, hükme bağlanan 40'ı aşkın karar ve devam eden 130 dava ışığında Türkiye'de kolluğun gösterilere müdahalesinde sistemik sorunların bulunduğunu vurgulamıştır.[233] Gezi bu bakımdan, kitlesel bir direnişe yaygın ve sistematik - esasen insanlığa karşı suç teşkil eden - müdahale biçimlerinin yer yer ortaya çıkması ve kısmen püskürtülmesi sonucunu doğurmakla kalmamış, aynı zamanda belirgin bir biçimde terörist, marjinal, çapulcu adı altında tanımlamayı seçtiği muhalif kesimlerine dönük düşman ceza hukuku kodları ile şekillenen bir retoriği

[232] İşkenceye Karşı Komite raporu, CAT/C/TUR/CO/3, 20 Ocak 2011, para. 7,
[233] İzci/Türkiye, Başvuru no: 42606/05, 23 Temmuz 2013, para. 95-99.

öne çıkarmıştır. Bu retorik her ne kadar polis şiddetinin orantılı olduğu, polisin göstericilere karşı ateşli silah kullanmadığı biçiminde yer yer savunma hattında olsa da, aynı zamanda açık bir biçimde polis şiddetine övgü olarak tezahür etmiştir. Polisin son derece sabırlı, itidalli, tahammüllü davrandığının adeta kahramanlık destanı yazdığının Polis Akademisi mezuniyet töreninde ifade edilmesi[234] izdiham yaratacak ölçüde sokakta saldırganlaşan bir kolluk kuvvetinin yeni suçlara azmettirilmesi anlamına gelmiştir.

II. ŞİDDETİN 'ENVANTERİ'

Gezi eylemlerinde sokaktaki kolluk şiddetini muhtelif söylem ve araçlarla bizatihi teşvik ve tahrik eden siyasi iktidar, ne eylemlerin en yoğun olarak yaşandığı dönemlerde ne de aradan geçen zamanın ardından yaşanan hak ihlallerinin cezalandırılması yönünde bir irade sergileyebilmiştir. Polisin suç işlemeyeceği, işlemişse açık yüreklilikle söyleyeceğine ilişkin iktidarın liderinde tecessüm eden siyasi tutum,[235] ihlallerin görmezden gelinmesinin esasen ilk işareti olarak kayıtlara geçmiştir. Ne var ki, polis şiddetinin medya aracılığıyla bütün dünyaya iletilebildiği, insan hakları örgütlerinin teyakkuzda olduğu ve hatta Avrupa Parlamentosu tarafından alınan bir karara[236] konu olacak derecede görünür olduğu bir dönemde sadece bu gerekçelerle polisin destan yazdığı yönündeki açıklamaların yetmeyeceği anlaşılmış olmalıdır. Bu itibarla, konuya dönük uluslararası kamuoyunun tepkisi ve enternasyonal dayanışma dolayısıyla Türkiye'nin taraf olduğu insan hakları sözleşmelerinden kaynaklanan mekanizmalar nedeniyle hükümetin açıklama yapma mecburiyeti doğmuştur. Bu bağlamda, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'ne, BM İnsan Hak-

---

234 'Erdoğan: Polis kahramanlık destanı yazdı', 24 Haziran 2013, http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25450862/ (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

235 *Ibid*.

236 European Parliament, Joint Motion for a Resolution on the situation in Turkey, 2013(2664 (RSP), RC/939893ENdoc, 12 Haziran 2013.

ları Konseyi'ne verilen yanıtlarda başlatılan soruşturmalarla ilgili kimi bilgiler paylaşılmıştır. Bununla birlikte, başta Taksim Dayanışması olmak üzere, polisin hak ihlallerine ilişkin soruşturma ve kovuşturmalara ilişkin muhtelif raporlar, söz konusu yanıtlarda verilen rakamların gerçek rakamlardan bir hayli uzak olduğunu düşündürmektedir. Bu sayılar yine Türkiye İnsan Hakları Kurumu Gezi Raporu ve Kamu Denetçiliği Kurumu'na ve çeşitli gazete haberlerine yansıyan adli ve idari soruşturma verileri ile uyum içinde değildir. Aşağıda kimi detaylarıyla bu veriler değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Nils Muižnieks'in 1-5 Temmuz 2013 tarihinde Türkiye ziyareti çerçevesinde hazırlanan ve Kasım 2013 tarihinde yayımlanan raporuna göre, İstanbul'da bir polis memuru ve 4 zabıta memuru, İzmir'de 2 polis memuru açığa alınmıştır.[237] İstanbul'da, 5 polis memuru, bir birlik amiri, çevik kuvvet şube müdürü, bir emniyet amiri, 7 belediye zabıta görevlisi; Ankara'da bir polis memuru ile kimliği belirlenemeyen kolluk görevlisi; İzmir'de, il emniyet müdürü, 3 emniyet müdür yardımcısı, 2 ilçe emniyet müdür ve 2 kaymakam ile ilgili adli ve idari soruşturmalar devam ettiği konusunda bilgilendirmiştir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Muižnieks, bir başkomiser ve 3 polis memuru ile ilgili 16 ay, bir şube müdür yardımcısı ve komiser yardımcısı için dört ay kıdem durdurma ve 3 polis ile ilgili maaş kesim cezası verilmesinin önerildiğini öğrenmiştir. Aynı raporda, İzmir'de iki bakanlık müfettişi tarafından çevik kuvvet mensupları ve faili belirlenememiş kolluk görevlileri ile ilgili hazırlanan iki raporun İzmir Cumhuriyet Savcılığı'na verildiği bildirilmiştir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin 14 Haziran 2013'te[238] Gezi eylemleri sırasında yaşanan hak ihlallerine iliş-

---

[237] Commisioner for Human Rights, CommDH(2013)24, 26 Kasım 2013, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muizniek'in raporunun Türkçesine şuradan erişilebilir: https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2395762&SecMode=1&DocId=2079702&Usage=2 (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

[238] Office of the United Nations, High Commissioner, TUR 3/2013,

kin olarak sorduğu sorulara Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Daimi Temsilciliği'nin 6 Eylül 2013 tarihinde verdiği yanıtta[239] ise, daha kapsamlı bilgiler bulunmaktadır. Bu rapora göre:

Adana'da 1-4-15 Haziran 2013'te gerçekleşen olaylarla ilgili kasten yaralama ile ilgili biri takipsizlikle sonuçlanan 8 ayrı soruşturma;

Ankara'da öldürme ile ilgili devam eden bir soruşturma dışında, suçun nitelikli yaralama olarak belirlendiği ve 216 kişinin mağdur olarak belirlendiği 83 ayrı soruşturma;

Antalya'da, 1, 2 ve 3 Haziran 2013'te gerçekleşen olaylarla ilgili olarak işkence, yaralama, görevi kötüye kullanma, hürriyeti tahdit, hakaret ve tehdit suçlarından devam eden soruşturmalar; bu soruşturmalar içinde 17 polis hakkında 12 kişinin mağdur olarak belirlendiği işkence suçu ile ilgili 9 ayrı soruşturma;

Aydın/Söke'de 1 Haziran 2013'te 4 kişinin yaralanması ile ilgili olarak zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu ile ilgili bir soruşturma;

Bursa'da 2 Haziran 2013'te 4 kişinin yaralanması ile ilgili olarak şüpheli polisler hakkında verilen takipsizlik kararına rağmen devam eden soruşturma;

Eskişehir'de, kasten öldürme ve delillerin imhası ile ilgili 2 ayrı soruşturma ile görevi kötüye kullanma ile ilgili 2 olmak üzere 4 "adli" soruşturma açıldığı bildiriliyor. (Açılan bu soruşturmalar içinde 4 kişi mağdur olarak görünüyor.)

Gaziantep'te 1 Haziran 2013'te bir kişinin yaralanması ile ilgili bir polis hakkında başlatılan soruşturma;

Unhttps://spdb.ohchr.org/hrdb/24th/public__UA_Turkey_14.06.13_%283.2013%29.pdf

[239] Türkiye'nin Cenevre'de BM nezdindeki Daimi Temsilciliği tarafından verilen yanıtlara şuradan erişilebilir. https://spdb.ohchr.org/hrdb/24th/Turkey_06.09.13_(3.2013).pdf (Son erişim tarihi: Aralık 2014), s.6.

Hatay'da Abdullah Cömert'in öldürülmesi ile ilgili yürütülen soruşturma;

Isparta'da 1 ve 2 Haziran 2013'te gerçekleşen olaylara ilgili olarak 2 kişinin mağdur olarak belirlendiği yaralama, zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması ve hakaret suçları ile ilgili devam eden 2 ayrı soruşturma;

İstanbul'da yaralama, zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması ve hakaret ile ilgili açılan, 308 kişinin mağdur olarak belirlendiği 7 ayrı soruşturma;

İzmir'de 1 Haziran ve 11 Haziran 2013 arasında 76 kişinin mağdur olarak belirlendiği ve 41 polisle ile ilgili yaralama ve zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu ile ilgili açılan 37 ayrı soruşturma;

Kocaeli'nde 2 Haziran 2013'te 3 kişinin yaralanması iddiası ile ilgili olarak görevi kötüye kullanma, yaralama ve hakaret ile ilgili 2 ayrı soruşturma;

Mersin'de 1 Haziran ve 4 Haziran 2013 arasında 8 kişinin, 20 Haziran 2013'te ise 14 kişinin yaralandığı olaylarla ilgili olarak 3 ayrı soruşturma;

Muğla'da 3 kişinin boğazını sıkan ve yumruklayan polisle ilgili yaralama suçundan açılan dava bulunduğu belirtilmiştir.

Öncelikle, dikkat edilirse Türkiye hükümeti adına yapılan bu açıklamada[240] her ne kadar suç tavsifleri bir istisna ile Türk Ceza Kanunu'na göre yapılmış olsa da soruşturmaların adli mi idari mi olduğu belirsizdir. Duruma ilişkin karmaşa, bazı soruşturmalara ilişkin adli (*judicial*) ve cezai (*criminal*) terimlerinin bulunması ile daha da karmaşıklaşmaktadır. Bununla birlikte, yaşanan polis şiddetini karşılamakta burada yansıtılan ve gerçekliğine ilişkin aşağıda tartışılacağı gibi derin tereddütler bulunan rakamların dahi yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

[240] CommDH(2013)24, s. 22.

Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu'na hitaben İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 6 Ağustos 2013 tarihinde yazdığı yazıya göre ise, İstanbul'da bir polis memuru ile 4 zabıta memurunun, İzmir'de 2 polis memurunun görevden uzaklaştırıldığı; inceleme ve ön incelemenin o tarih itibariyle devam ettiği bildirilmiştir.[241] İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü adına Kamu Denetçisi'ne hitaben 26 Eylül 2013 tarihli yazıda çok sayıda inceleme ve soruşturmanın yapıldığı ifade edilmiştir.[242] Bu inceleme ve soruşturma sürecine ilişkin ise ancak çok sınırlı ve aşağıda kimi detaylarıyla belirtilecek Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na verilen cevaplarda daha detaylı olarak geçen kimi olay ve mağdur kişilere yer verilmiştir. Belirtilen soruşturmalar içinde İzmir'de "Adalet ve Kalkınma Partisi Çiğli ilçe teşkilat binasının Molotof kokteyli atılmak suretiyle yakıldığı olayda güvenlik zafiyeti olduğu", Ankara'da ise "önleyici kolluk tedbirlerinin alınmasında ve uygulanmasında zafiyet olup olmadığı" iddialarının en az "orantısız güç" olarak ifade edilen polis şiddeti ile ilgili gündeme gelmesi dikkat çekicidir.[243]

Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından hazırlanan ve 30 Ekim 2014'te yayımlanan rapora göre,[244] İç İşleri Bakanlığı tarafından İstanbul, İzmir, Ankara, Hatay, Antalya ve Eskişehir'de idari soruşturmalar başlatılmıştır.[245] Soruşturmaların neredeyse tamamı, İç İşleri Bakanlığı'nın 11 Kasım 2013 ve 13 Ocak 2014 yazılarından anlaşıldığı üzere 2014 yılı başı itibariyle devam etmektedir. Aynı rapor komisyonunun talebi üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Ocak 2014 tarihinde verdiği yanıta göre Gezi olaylarıyla ilgili 127 personel hakkında araştırma/

---

241 Kamu Baş Denetçisi M. Nihat Ömeroğlu'nun 03.2013/90 no'lu şikayete ilişkin verdiği 2013/90 sayılı tavsiye kararı, s. 30. http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/2013-90.pdf. İç İşleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın 6.8.2013 tarihli sayısı belirtilmeyen yazısı,

242 *Ibid., s. 30.*

243 *Ibid., s. 31.*

244 Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Gezi Parkı Olayları, 30 Ekim 2014, Rapor no: 2014/03, şu adresten erişilebilir: http://www.tihk.gov.tr/www/files/549139d24a468.pdf (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

245 Türkiye İnsan Hakları Kurumu Raporu, s. 18-25.

soruşturma yapılmış/yapılmakta olduğu, yazı tarihi itibariyle 43 adet raporun düzenlendiği belirtilmiştir. [246]

Disiplin soruşturmalarına ilişkin yapılan bilgilendirme, hiçbir polisin bu sırada açığa alınmadığını düşündürmekle birlikte, aynı raporun olayların kronolojisini bildiren kısmında İzmir Gündoğdu meydanında "sivillere yönelik orantısız müdahalede bulunduğu iddia edilen" üç polis memurunun açığa alındığı belirtilmektedir.[247] Bu bilginin doğruluğuna ilişkin tereddütler, yukarıda Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Komiseri'ne verdiği yanıta göre Haziran 2013'te açığa alındığı söylenen zabıtaların Ağustos ayında tekrar görevlerine döndüklerine ilişkin bilginin mevcudiyeti ile artmaktadır.[248] Aşağıda değinileceği gibi, kolluk görevlilerinin disiplin mevzuatında açığa alınma/görevden uzaklaşma tedbirine ancak istisnaen başvurulabilecek olması da açığa alınma tedbirinin reel olarak uygulanmış olduğu konusunda ciddi soru işaretleri uyandırmaktadır. Ethem Sarısülük'ü öldürmekten mahkûm olan Ahmet Şahbaz için dahi açığa alınma tedbiri uygulanmamış ve muhtemelen sadece yoğun kamuoyu baskısı nedeniyle 24 ay uzun süreli durdurma istenmiştir. Nitekim, fiil ile orantısız 24 ay süreli durdurmadan ibaret cezaya ilişkin olarak da "fiilin işleniş şekli, durumun ağırlığı ya da zararın derecesine göre" Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü Ek md. 6'ya göre meslekten çıkarma cezası ağırlaştırılmış ceza olarak öngörülürken, önerilen cezayı ağırlaştırıcı bu durum göz önüne alınmamış ve disiplin cezası alt sınırdan verilmiştir.[249] Bunun dışında, İzmir'de bir komiser ve 3 polis memurunun; Antalya'da 13 polis memu-

---

246 *Ibid., s. 18.*

247 *Ibid., s. 93.*

248 *Ibid., s. 91, dn. 110 Raporda "İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı tarafından, 20 Haziran 2013 tarihinde yapılan açıklamada; çadırları yaktığı iddia edilen dört zabıta görevlisinin açığa alındığı belirtildi. Bu kişiler Ağustos ayında tekrar işe başladılar(.)" biçiminde ifade edilen göreve başlama ile ilgili bilginin kaynağı da belirsizdir.*

249 *Ibid., s. 67, 'Meslekten men yerine kıdem durdurma cezası', Milliyet, 6 Şubat 2014,*
http://www.milliyet.com.tr/meslekten-men-yerine-kidem/gundem/detay/1832623/default.htm (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

runun, İstanbul'da bir 3. sınıf emniyet müdürü, 4. sınıf emniyet müdürü ve 2 polis memurunun 16 ay uzun süreli durdurma ile cezalandırılmalarına dönük raporlar tanzim edilmiştir.[250] Eskişehir'de ise nihai olarak 2 polis hakkında '16 ay uzun süreli durdurma cezası' ile cezalandırılmaları görüşünü içeren rapor Eskişehir Valiliği'ne gönderildikten sonra diğer 2 polis hakkında da ceza soruşturması devam ettiği anlaşıldığı için, Eskişehir İl Polis Disiplin Kurulu tarafından söz konusu polis memurları aleyhine de disiplin soruşturması açıldığı ve[251] bu soruşturmaların Eskişehir'de 5 kişinin gösterilerde yaralanması ile ilgili disiplin soruşturmaları ile birleştirilmesine karar verildiği ifade edilmektedir. Nihai olarak Eskişehir'de 5 kişinin yaralanması ile ilgili ise üç polis memuru hakkında '16 ay uzun süreli durdurma' cezası ile cezalandırılmaları yönündeki rapor tanzim edildiği ifade edilmiştir. Yine İzmir'de iki 3. sınıf emniyet müdürü ve bir komiser yardımcısı hakkında "kask kayıtlarının düzenli olarak tutulmadığı iddiaları ile ilgili olarak" 4 ay süreli durdurma cezası verilmesinin talep edildiği kaydedilmektedir.[252] Ankara'da bir komiser yardımcısının süresi belirtilmeksizin 'uzun süreli durdurma' cezası ile cezalandırılması gerektiğine ilişkin bir rapor tanzim edilmiştir.[253] Antalya'da 5 polis memuru ile Ankara'da bir emniyet amiri, bir başkomiser ve bir polis memuru için "görevde kayıtsızlık göstermek ve görevi savsaklamak" nedeniyle '3 günlüğe kadar aylık kesimi' cezası ile İzmir'de 'aylık kesimi' cezalarının talep edildiği anlaşılmaktadır.[254] İstanbul'da bir emniyet amiri ve üç polis ile ilgili ve Ankara'da bir emniyet amiri ve 2 polis memuru ile ilgili bir astsubay çavuşun darp edilmesi olayında ilgili astsubayın "askeri kimlik kartında bulunan fotoğraflarının basına sızdırılması"[255] gerekçesi ile kınama cezası verilmesine karar verildiği ifade edilmektedir.

---

250 *Ibid., s. 18, 21, 23.*
251 *Ibid., s. 24.*
252 *Ibid., s. 22.*
253 *Ibid., s. 20.*
254 *Ibid. s. 21-23. .*
255 *Ibid., s. 20.*

Önemle belirtmek gerekir ki, teklif edildiği veya verildiği söylenen disiplin cezaları, işlenen/isnat edilen suçların vahametini yansıtmaktan uzaktır. Bilindiği üzere, Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü uyarma, kınama, aylık kesimi (üç günlüğe kadar, 4-10 günlük, 11-15 günlük), kısa süreli durdurma (4 ay, 6 ay, 10 ay), uzun süreli durdurma (12 ay, 16 ay, 24 ay süreli durdurma) ve meslekten çıkarma ile memurluktan çıkarma cezalarını öngörmektedir. Verilen az sayıda cezanın kınama, kısa süreli durdurma olduğu görülmektedir. Söz konusu Tüzüğe göre, kasten insan öldürme (md. 8/6), "iş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle Emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere işkence yapmak", "suç kanıtlarını yok etmek veya bilerek ve isteyerek yok olmasına neden olmak ya da saklamak, saklanmasına yardımcı olmak yahut değiştirmek", "görevinin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, laikliğe aykırı veya bölücü davranışlarda bulunmak ya da emniyet mensupları arasında bu yolda ayrım yapıcı tutum ve davranışlarda bulunmak", "kasıtlı olarak gerçek dışı rapor vermek veya tutanak düzenleyip imza etmek veya ettirmek", yalan yere tanıklık, suç tasnii, iftira, sahtecilik gibi fiiller meslekten çıkarma cezasını gerektirmektedir. "İş sahiplerini veya herhangi bir nedenle Emniyet binalarına gelen ya da getirilenleri dövmek" (12 ay uzun süreli durdurma), iş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle Emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere hakaret etmek (4 ay süreli durdurma), iş sahiplerine veya halka karşı onur kırıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak ise aylık kesimini gerektiren disiplin suçlarıdır. Yine, aynı Tüzüğün 12. maddesine göre,

"Herhangi bir işe ilişkin yazılı kağıt, belge, mikrofilm aslı veya kopyalarını kasıtlı olarak yok eden, ortadan kaldıran ya da belge niteliği taşıyan bilgisayar programlarını, dosyalarını, verilerini hukuka aykırı olarak ele geçiren, başkasına zarar vermek üzere kullanan, tahrip eden, değiştiren, silen, sistemin işlemesine engel olan ya da yanlış biçimde işlemesini sağlayanlara uzun süreli durdurma cezasının üst sınırı verilir."

Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na İç İşleri Bakanlığı tarafından gönderilen ve yukarıda tarihleri belirtilen iki ayrı yazı içeriği göz önüne alındığında devam eden disiplin soruşturmaları açısından önemli bir tedbir olan görevden uzaklaştırmanın/açığa almanın Gezi eylemlerinde suç işleyen polislerle ilgili uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Zira, ancak ilgili disiplin kurulu kararı ile meslekten çıkarma cezası verilenler kararın onaylanmasına kadar süre içinde görevden uzaklaştırılabilir. Nitekim, bu hüküm özellikle kolluk güçlerinin toplumsal gösterilerde işlediği suçlar bakımından Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun ile ayrıca güvenceye kavuşmakta ve insan haklarının korunması açısından ciddi sakıncalar taşımaktadır. Söz konusu kanunu 3. madde yollamasıyla 1. madde A bendine göre PVSK 16. maddeye göre polisin zor ve silah kullanan polisler hakkında açığa alma, işten el çektirme işlemi uygulanmaz.

Üçüncüsü, açılan az sayıdaki disiplin soruşturmalarında ceza verilmesine yer olmadığı kararları özellikle amir durumunda polisler için çoğunluktadır. İstanbul'da bir emniyet amiri hakkında Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Disiplin Kurulunca 27.11.2013'te ceza tertibine mahal olmadığına dair karar verilmiştir. Af Örgütü raporunda da belirtildiği üzere en fazla yaralanmaların meydana geldiği Hatay'da, 3 Haziran 2013 tarihindeki gösteriler sırasında polisin göstericilere karşı "orantısız güç kullandığı iddialarını doğrulayacak maddi delil bulunmadığı ve konuların iddiadan öteye gitmediği" raporuyla disiplin soruşturulmasına dahi lüzum görülmemiştir.[256]

Başlatılan ceza soruşturmalarında da sürecin son derece yavaş ilerlediği anlaşılmaktadır. Açılan az sayıda soruşturma, rapor tanzim edildiği sırada henüz devam etmektedir. İzmir'de biri komiser 4 polise ilişkin Savcılık tarafından soruşturma yapılmasına dair izin verilmiştir. İstanbul'da, aralarında 3. sınıf emniyet müdürü ve 4. sınıf emniyet müdürü bulunan 5 polis memuru hakkında "soruşturma izni verilmesi" gerektiği gö-

[256] Türkiye İnsan Hakları Kurumu Raporu, s. 24.

rüşünü içeren ön inceleme raporu İstanbul Valiliği'ne verilmiş ve İstanbul İl İdare Kurulu Müdürlüğü'nce, 3 polis memuru hakkında soruşturma izni verilmesi, 3. sınıf ve 4. sınıf emniyet müdürleri hakkında "soruşturma izni verilmemesi" kararı verilmiş ve bir polis memuru ile ilgili düzenlenen rapor ise doğrudan İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmiştir. İstanbul'da "H.Y.[257] adlı kişinin" darp edilmesi ile ilgili olarak iki ayrı TOMA aracında bulunan 4 polisle ilgili soruşturmanın devam ettiği bildirilmektedir. Ankara'da ise, Ethem Sarısülük'ün ölümüyle ilgili devam ettiği belirtilen soruşturma dışında, bir astsubay çavuşun darp edilmesi, hakarete uğraması ve gözaltına alınması ile ilgili olarak, şikâyetin doğrudan Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturulacak fiiller içinde olduğuna ilişkin rapor Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmiştir. Hatay'da Abdullah Cömert'in ölümüyle ilgili olarak yapılan "izinsiz gösteri ve yürüyüşün dağıtılmasının hem yasa gereği olması, hem de yapılan işlemlerin mevzuat çerçevesinde usulüne uygun olarak uygulanması dolayısıyla", 2., 3., 4. sınıf emniyet müdürleri, bir komiser yardımcısı ve 15 polis memuru hakkında herhangi bir işlem yapılmasına gerek duyulmamıştır. Antalya'da bir 2. sınıf emniyet müdürü, 3. sınıf emniyet müdürü ve 4. sınıf emniyet müdürü ile 4 polis memuru hakkında "soruşturma izni verilmemesi" gerektiği görüşünü düzenleyen ön inceleme raporu hazırlanmıştır. Yine, milletvekilleri Ramis Topal'ın İstanbul'da ve Muharrem Işık'ın Ankara'da yaralanmaları ile ilgili olarak Ağustosta polis başmüfettişi görevlendirildiği de belirtilmiştir.[258]

Açıldığı ve devam ettiği söylenen bu disiplin soruşturmaları ve ceza soruşturmalarına ilişkin ön süreçlere dair dikkat çeken kimi hususlar bulunmaktadır. Birincisi, sözü edilen disiplin soruşturmaların tamamı gerçekten açıldıysa akıbetlerine ilişkin kimi gazete haberleri dışında bilgiler mevcut değildir.[259] Bir

---

[257] H.Y olarak adı kısaltılan mağdur Hakan Yaman olmalıdır. Hakan Yaman dövülerek ateşe atılması ve gözünüm çıkartılması olayı ile ilgili olarak bkz., Uluslararası Af Örgütü, s. 11-12.

[258] Türkiye İnsan Hakları Kurumu Raporu, s. 19.

[259] *Ibid.*

gazete haberine göre, İstanbul, İzmir, Eskişehir ve Hatay'da görevli polis memurları hakkında yürütülen soruşturma Kasım 2013'te tamamlanmıştır. İzmir'de 14, İstanbul'da 12, Eskişehir'de ise 4 polis hakkında üç günlük maaş kesimi, 4 ay süreli kıdem tenzili ve 16 ay süreli kıdem durdurma cezaları talep edilmiştir.[260] Bir başka gazete haberi de, Ankara'da aradan geçen bir yıl sonra, Gezi Parkı eylemlerinde aralarında yüz ve ayak bölgelerine gaz fişeğinin isabet etmesi sonucu yaralanan 4 mağdurun bulunduğu 6 kişinin şikayeti ile başlatılan disiplin soruşturmalarına ilişkin bazı bilgiler içermektedir. Söz konusu habere göre, zor kullanma yetkisinde sınırın aşılmamasına ilişkin yapılan uyarılara rağmen toplulukların dağıtılması amacına uygun gaz kullanmayan ve amirlerin emirlerine uymayan personel hakkında disiplin soruşturması yürütmeyen 6 polis müdürüne aylık kesim cezası, bazı kişilerin yaralanmasına neden olan 7 polis memuruna da 6 ay kıdem durdurma cezası verilmiştir.[261] Diğer soruşturmalardaki sürecin ne aşamada olduğuna ilişkin ise kamuoyunun herhangi bir bilgisi bulunmamaktadır. Bir başka gazete haberine göre ise, Antalya'da Vedat Oğuz'un kör olmasına neden olan gaz fişeğini kullanan polise 16 ay kıdem durdurma[262] cezası verildiği belirtilmektedir.

Bu belirsizlik Taksim Dayanışması tarafından hazırlanan rapordaki veriler ışığında artmaktadır. Taksim Dayanışması tarafından hazırlanan rapora göre, polis şiddeti nedeniyle Ankara'da suç duyurusunda bulunan 370 kişi saptanmıştır.[263] Ankara'da suç duyuruları ağırlıklı olarak gaz fişeği ve plastik mermi yaralanması, gözaltında işkence ve kötü muamele ve kişileri usulsüzce alıkoymak için yapılan ve kayıt altına alınmayan gözaltında yapılan işkence hakkında olduğu ve

---

[260] Kamil Elibol, Hatay Polisine Gezi cezası yok, Bugün, 24 Kasım 2013, http://gundem.bugun.com.tr/hatay-polisine-gezi-cezasi-yok-haberi/872507

[261] 'Zor kullanma sınırı aşıldı', *Milliyet, 23 Aralık 2014, http://www.milliyet.com.tr/-zor-kullanma-siniri-asildi--gundem-1988400/*

[262] 'Kör eden polise 16 ay kıdem durdurma cezası', Hürriyet, 17 Eylül 2013, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24730089.asp

[263] Taksim Dayanışması, s. 11.

hâlihazırda bazı polisler hakkında takipsizlik kararı verildiği belirtilmektedir.[264] Aynı rapora göre İstanbul'da devam eden soruşturmalarla ilgili olarak BM İnsan Hakları Konseyi'ne verilen yanıttaki bilgilerin doğruluğu Mayıs 2014 itibariyle teyit edilememiştir.[265] Gerek Ankara'daki gerek İstanbul'daki soruşturmaların birkaç ana dosyada birleştirildiği bildirilmektedir. Yine aynı rapordaki veriler çerçevesinde, Bursa, Çanakkale, Dersim, Diyarbakır, Gaziantep, Isparta, Kırşehir, Kocaeli, Malatya, Manisa, Sakarya, Samsun, Tokat ve Tekirdağ'da açılmış ve devam eden soruşturmalarla ilgili spesifik olarak mağdur avukatları olmak üzere kamuoyu bilgi sahibi değildir.

Açılan soruşturmaların sayısının azlığı, polisin neden olduğu işkence ve diğer kötü muamele fiillerinin sayısı düşünüldüğünde tablo daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. TTB'nin Ağustos 2013 tarihli raporuna göre o tarih itibariyle yaralı sayısı 8163'tür.[266] Şikâyet eden mağdur sayısının azlığı özellikle belirli illerde çok daha dikkat çekicidir. Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna göre, polis şiddetinin en yoğun olduğu, göz kaybı gibi ağır yaralanmaların oluştuğu Adana ve Antakya'daki avukatlar, "sadece birkaç kişinin polisle ilgili suç duyurusunda" bulunduğunu aktarmışlardır.[267] Mağdurların, kendilerine karşı işlenen suçlara ilişkin şikâyetlerini dile getirmemelerinde, adaletin tesisi edileceğine ilişkin yaşadıkları tereddütler ve şikayet etmeleri durumunda kendi aleyhlerine bir soruşturma başlatılacağına dönük kaygıların rol oynadığı Uluslararası Af Örgütü raporunda da bir kez daha ortaya çıkmaktadır.[268]

Yine, Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun raporuna göre, daha önce soruşturma başlatıldığı bildirilen kimi illerde soruşturmaların akıbetine ilişkin en ufak bir bilgi bulunmamak-

---

264 *Ibid.*
265 Taksim Dayanışması, s. 35.
266 Bkz., yukarıda.
267 Uluslararası Af Örgütü Raporu, 'Yaralar Açık, Adalet Hala Yok', Indeks: EUR 44/010/2014, http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/yaralar-acik-adalet-hala-yok83.pdf, s. 7.
268 Uluslararası Af Örgütü, s. 7.

tadır. Türkiye hükümetinin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'ne verdiği yanıta göre, yukarıda belirtildiği üzere, Adana'da kasten yaralama ile ilgili 8 ayrı soruşturmanın, Aydın/Söke'de, 4 kişinin yaralanması ile ilgili olarak zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçu ile ilgili soruşturmanın,[269] Gaziantep'te bir kişinin yaralanması ile ilgili bir polis memuru hakkında başlatılan soruşturmanın, Mersin'de 22 kişinin yaralandığı olaylarla ilgili olarak açılan 3 ayrı soruşturmanın, Kocaeli'nde 2 Haziran 2013'te 3 kişinin yaralanması iddiası ile ilgili olarak görevi kötüye kullanma, yaralama ve hakaret ile ilgili 2 ayrı soruşturmanın akıbeti ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Taksim Dayanışması'na göre Mayıs 2014 itibariyle açılmış bu illerde idari ve cezai soruşturma bulunduğu bilgisi bulunmamaktadır.[270] Yine, İnsan Hakları Konseyi'nin verdiği yanıta göre Muğla'da 3 kişinin boğazını sıkan ve yumruklayan polisle ilgili yaralama suçundan kamu davası açılmıştır, fakat bu bilginin de Taksim Dayanışması Raporu için yapılan çalışma kapsamında doğrulanması da mümkün olmamıştır.[271]

Taksim Dayanışması raporuna, muhtelif illerde (İstanbul, Eskişehir, Muğla, Hatay[272]) açılan az sayıda soruşturmada verilen takipsizlik kararları yansımıştır. İstanbul ve Eskişehir'de zor kullanma yetkisinin aşılması suretiyle kasten yaralama dolayısıyla açılan soruşturmalar hakkında takipsizlik kararı verilmiştir.[273] Eskişehir Savcılığı, takipsizlik kararına gerekçe olarak mağdurlardaki yaralanmaların kolluk tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin delil bulunmaması ve dolayısıyla faillerin meçhul kalmasını gerekçe göstermiştir. İki ayrı mağdura ilişkin benzer sebeplerle takipsizlik kararı verilmiştir.[274] Yine, kimi vakalarda da amir durumdaki kolluk görevlileri veya

---

269 Taksim Dayanışması, Hak İhlalleri Raporu Temmuz 2014, http://takipteyiz.taksimdayanisma.org/icerik/raporlar/hakihlalleriraporu.pdf , s. 19.

270 Taksim Dayanışması, s. 10, 19, 23, 38, 39.

271 *Ibid., s. 41.*

272 *Ibid., s. 14, 17.*

273 *Ibid., s. 20-21, 34, 35, 40.*

274 Taksim Dayanışması Raporu, (s., 20-21). Soruşturma no: 2013/15211 ve 2013/34919), Soruşturma No: 2013/16059.

suçu beraber işleyenler ile ilgili takipsizlik kararı verilmiştir. Ethem Sarısülük'ün öldürülmesi ile ilgili sadece bir polis hakkında dava açılmış ve yargılama yürütülmüş, şüpheli diğer polisler hakkında takipsizlik kararı verilmiştir.[275] Abdullah Can Cömert'in biber gazı kapsülü ile öldürülmesinde de sadece Ahmet Kuş hakkında 'olası kastla öldürme' suçu ile ilgili kamu davası açılmış, şüpheli diğer polislerle ilgili takipsizlik kararı verilmiştir.[276] Ali İsmail Korkmaz'ın öldürülmesi soruşturmasında şüphelilerden Serkan Kavak ile ilgili olarak, olayı aydınlatmak üzere TÜBİTAK'a gönderilen görüntüler beklenmeden takipsizlik kararı verilmiştir.[277]

Biber gazının neden olduğu ölümler ile ilgili verilen takipsizlik kararlarında ise ölüme neden olan kalp krizi ile bireyin sağlığında bozulmaya neden olan fiil arasında nedensellik bağlantısı kurulamadığı için takipsizlik kararı verilmiştir. İrfan Tuna'nın midesinde biber gazının etken maddelerinden Kapsaisin ve Dihidrokapsaisin bulunduğu tespit edilmesine rağmen, görüşüne başvurulan İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı oybirliği ile "kalp damar hastalığı sonucu öldüğü" sonucuna varmıştır.[278] Serdar Kadakal'a[279] ilişkin olarak Adli Tıp 1. İhtisas Kurulu'nun tanzim ettiği ve Kadakal'ın kalp krizi geçirdiği raporunu gerekçe göstererek Kadıköy Savcılığı, Kadakal ailesinin yaptığı şikâyet ile ilgili takipsizlik kararı vermiştir. İtiraz üzerine İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi de itirazı reddetmiş ve Kadakal'ın ailesi yaşama etkili başvuru hakkının

---

275 *Ibid., s. 12. Yine, Ethem Sarısülük'ü öldürmekten mahkum olan Ahmet Şahbaz'a geçmiş tarihli ve gerçeğe aykırı biçimde rapor tanzim eden Ankara'da Medicana International Hastanesi'nde çalışan iki adli tıp uzmanı doktoru aleyhine açılan sahtecilik soruşturması da takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır. Ethem Sarısülük davasında yeni gelişme, Hürriyet (Mesut Hasan Benli), 18 Nisan 2014, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26250874.asp.*

276 Taksim Dayanışması, s. 17.

277 'Ali İsmail davasından 'meşeli saldırgana' soruşturma yok', *Radikal (İsmail Saymaz), 2 Ocak 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/ali_ismail_meseli_saldirgana_sorusturma_yok-1169027. Ayrıca bkz. Taksim Dayanışması, s. 21.*

278 'İkinci rapor gazı görmedi!', *Vatan (Çınar Özer), 16 Şubat 2014, http://www.gazetevatan.com/ikinci-rapor-gazi-gormedi--610084-gundem/.*

279 http://www.radikal.com.tr/turkiye/serdar_kadikoydeki_gaz_yuzunden_mi_oldu-1150775

ihlal edilmesi dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapmak durumunda kalmıştır.[280]

III. POLİS ŞİDDETİNE İLİŞKİN SORUŞTURMALARA DAİR SORUNLAR

Gezi Parkı olayları çerçevesinde cereyan eden polis şiddeti ile ilgili yürütülen soruşturmalara ilişkin ilerleme kaydedilmemesi sıklıkla gündeme gelmektedir. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun tavsiye kararında örneğin İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2 Ağustos 2013 tarihli yazısında[281] ayrı ayrı devam ettiği iddia olunan soruşturmalarla ilgili başlatılan soruşturma işlemlerini şöyle sıralamıştır:

"toplumsal olaylara müdahale sırasında değişik şekillerde yaralanan vatandaşlarımız tarafından İstanbul Cumhuriyet Başsavcılıklarına şikâyet dilekçelerinin intikal ettiği, *dilekçelerin her birisi için ayrı soruşturma gerçekleştirilmekte* olduğu, müştekilerin bahsettiği olayların detaylıca araştırılması, mobese kamera görüntüleri ve işyeri kamera görüntülerinin temini, şikâyet dilekçelerinde yer verilen bilgiler eşliğinde tanıkların, diğer dinlenecek kişilerin ve şüphelilerin tespiti, şüpheli güvenlik görevlilerinin açık kimlik ve görev yeri bilgileri ile fotoğraflarının gönderilmesi ve delillerin toplanması talimatının İstanbul Emniyet Müdürlüğüne verildiği" (Vurgular eklenmiştir.)

Ne var ki, son olarak Berkin Elvan'ın biber gazı kapsülü ile vurularak hayatını kaybetmesine ilişkin soruşturma olmak üzere,[282] yürütülen soruşturmalar ve yargılama süreçleri mağdurları ve yakınlarını tatmin etmekten uzaktır. Aşağıda, bu nedenleri değerlendirmeden öncelikle etkili bir soruşturma yürütülmesine ilişkin kriterlerin altını çizmekte fayda bulunuyor.

---

[280] http://www.radikal.com.tr/turkiye/kadakal_dosyasi_anayasa_mahkemesinde-1198790

[281] Bkz., Kamu Başdenetçisi Ömeroğlu'nun tavsiye kararı, s. 36.

[282] Tahincioğlu, Gökçer, Berkin Elvan dosyası nerede?, *Milliyet*, 7 Aralık 2014,
'#BerkinElvanDosyasıNerede', Bianet, 1 Aralık 2014,
http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/160406-berkinelvan dosyasinerede

İHAM *Assenov ve diğerleri*/Bulgaristan kararında, polis tarafından veya devletin diğer kolluk güçleri tarafından ciddi biçimde kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin tartışılabilir bir iddiası olan kişinin iddiası ile ilgili etkili bir soruşturma yürütmek zorunluluğu vurgulanmıştır.[283] Bu ilkenin yaşam hakkı için de önemine değinen Mahkeme, aksi takdirde, işkence, gayriinsanî ve aşağılayıcı muamele yasağının önemsizleşeceği ve devletin ajanları tarafından gerçekleştirilecek kimi ihlallerin tamamen cezasız kalacağını belirtmiştir.

İHAM söz konusu karar dâhil muhtelif kararlarında ise etkili bir soruşturmanın kriterlerini tesis etmiştir. Buna göre, etkili soruşturmadan söz edilebilmesi için; soruşturmanın bağımsız bir organ tarafından[284] tam ve titiz bir şekilde ve süratle yapılması,[285] ihlalden sorumlu olanların belirlenmesi ve cezalandırılması konularında sonuca götürebilecek nitelikte olması,[286] soruşturmada gerekli olan ivedilik ve özenin gösterilmesi[287] ve soruşturmaların kamu denetimine açık olması gerekir.[288] Kamu denetimi, her halükarda en azından mağdurların veya kişi hayatını kaybetmişse yakınlarının menfaatlerini güvence altına almaya matuf olacak biçimde soruşturmaya katılımları sağlanarak ulaşılabilir.[289]

---

[283] Assenov ve diğerleri/Bulgaristan, Başvuru no: 90/1997/874/1086, para. 101-106,

[284] Subaşı ve Çoban/Türkiye, 9 Temmuz 2013, Başvuru no: 20129/07, 9 Temmuz 2013, para. 43, Tahsin Acar/Türkiye, Başvuru no: 26307/95, 8 Nisan 2004, para. 222.

[285] Kelly vd./Birleşik Krallık, Başvuru no:30054/96, 4 Mayıs 2001, para. 97, Yaşa/Türkiye, Başvuru no: 63/1997/847/1054, 2 Eylül 1998, para. 102-104, Tahsin Acar/Türkiye, para. 223, Çakıcı/Türkiye, Başvuru no: 23657/94, 8 Temmuz 1999, para. 80, 87-106, Tanrıkulu/Türkiye, Başvuru no: 23763/94, 8 Temmuz 1999, para. 109.

[286] Aydın/Türkiye, Başvuru no: 57/1996/676/866, 25 Eylül 1997, para. 105, Orhan Kur/Türkiye, Başvuru no:32577/02, 3 Haziran 2008, para. 45

[287] Makaratzis/Türkiye, Başvuru no: 50385/99, 20 Aralık 2004, para. 74, Kelly vd./Birleşik Krallık, para. 95, Güleç/Türkiye, Başvuru No: 54/1997/838/1044, 27 Temmuz 1998, para. 91-92,

[288] Tahsin Acar/Türkiye, para. 225,

[289] Tahsin Acar/Türkiye, para. 225, Oğur/Türkiye, Başvuru no: 21594/93, 20 Mayıs 1993, para. 92, Güleç/Türkiye, para. 82, Aksoy/Türkiye, Başvuru no: 21987/93, 18 Aralık 1996, para. 95-98.

İHAM içtihadı ile uyumlu olarak Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 30 Mart 2011 tarihinde kabul edilen 'Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması İle İlgili Kılavuz İlkeler' çerçevesinde etkin soruşturma ile ilgili kriterlerin altı çizilmiştir.[290]

Bu İlkeler çerçevesinde, bir ceza soruşturmasında soruşturmanın suç faillerinin tespit edilmesi ve cezalandırılmasını sağlayacak *yeterlilikte* olması gerekir.[291] Yeterlilik olarak adlandırılan bu kriter çerçevesinde delillerinin güvence altına alınmasını sağlamak için gerekenlerin yapılmış olması gerekir.

İkincisi, bir ceza soruşturmasında *bütünsel* bir yaklaşım izlenmelidir.[292] *Baştanbaşalık* olarak adlandırılan bu ilkeye göre, soruşturmanın kapsamlı bir biçimde yürütülmesi, suça ilişkin ayrımcı saikin mevcut olup olmadığı hususu dâhil araştırılmalıdır. Bu bağlamda, delillerin güvence altına alınması için mağdur, şüpheli ve tanıkların tespit edilmesi, bu kişilerle görüşülmesi, ihlalin meydana geldiği yerin incelenmesi, yetkili uzmanlar nezaretinde adli tıp açısından delillerin toplanması gibi atılması gerekli bütün "makul adımlar" atılmalıdır.

Üçüncü bir ilke,[293] soruşturmacıların *tarafsızlığı ve bağımsızlığı*dır. Etkili soruşturma bakımından bu ilke işlendiği iddia edilen suç ile ilgisi bulunan kişilerin delilerin toplanmasına veya diğer soruşturma işlemlerine katılmamasıdır. İşkenceye Karşı Komite de 14. Genel Raporu'nda "soruşturmanın uygulamada yürütülmesi ile görevlendirilenlerin, vakaya karışmış birim-

---

290 Avrupa Konseyi, 'Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması (Çev. Zeynep Güllü), Strazburg, 2013, Şu adresten erişilebilir:
http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/CoE_Agir_Hak_Ihlalleri_Cezasizlik.pdf, s. 9-10, Kurt, Gülşah, *Cezasızlık Sorunu: Soruşturma Süreci, Hafıza Merkezi, İstanbul, 2014, s. 101-102.* Ayrıca, Doğru, Osman, Soruşturma(-ma), Radikal, 14 Temmuz 2013,
http://www.radikal.com.tr/radikal2/sorusturmama-1141905.

291 Avrupa Konseyi Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması El Kitabı

292 *Ibid., , s. 10.*

293 *Ibid, s. 9.*

den tamamen bağımsız" olması gerektiğini belirtmektedir.[294] Komite'ye göre, kamu görevlilerinin kötü muamele faili olduğu iddiasıyla yürütülen soruşturmalarda, savcının soruşturulmasına ilişkin yakın ve etkili bir denetimin gerçekleştirilmesi, verilen talimatların uygun tarzda, açık ve net olması gerektiğini belirtmektedir.

Dördüncü bir ilke,[295] bir ceza soruşturmasının *süratli* bir biçimde yürütülmesidir. İşkenceye Karşı Komite, 14. Genel Raporu'nda soruşturmanın titizlikle ve oldukça süratli bir şekilde yürütülmesi gerektiğni belirtmiştir.[296] Komite, yapılması zorunlu soruşturma işlemlerinin sebepsiz yere geciktirildiği veya savcılığın veya adli makamların, bu işlemleri yapmaya muktedir olmadığının görülebildiği vakaların varlığını tespit ettiğini ve bu tip soruşturmaların gerçek anlamda bir soruşturma faaliyetini ihtiva etmediğini belirtmiştir.

Beşinci ilke,[297] kamu gözetimidir. Denetimin sağlanması, yurttaşların hukukun üstünlüğüne dair olan inançlarının korunması ve sürdürülmesi, hukuka aykırı fillere hoşgörü ile yaklaşılmayacağına dair inancın sağlanması için soruşturmanın kamu gözetiminde olması gerekir. İşkenceye Karşı Komite de 14. Genel Rapor da vakadan vakaya değişiklik gösterebilmek ile birlikte, soruşturmanın sonuçlarının belli ölçüde kamu gözetimine açık olması gerektiğini, özellikle ağır ihlallerde, mağdurun ve gerektiğinde mağdurun birinci dereceden akrabalarının mağdurun meşru çıkarlarını korumak için sürece dâhil edilmeleri gerektiğini belirtmektedir.[298]

Türkiye'de soruşturma sürecini kontrol eden süjeler olarak savcıların Gezi eylemlerindeki polis şiddetine ilişkin delille-

---

294 European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment, 14th General Report on the CPT's Activities, CPT/Inf(2004)28, http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-14.pdf, para. 33.

295 Avrupa Konseyi Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması El Kitabı , s. 11.

296 CPT/Inf(2004)28, para. 35.

297 Avrupa Konseyi Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması El Kitabı *Ibid., s. 11.*

298 CPT/Inf(2004)28, para. 36.

rin elde edilmesinde TİHV ve İHD'nin de içinde bulunduğu Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) raporunda da belirtildiği ve aşağıda tartışılacağı üzere son derece "pasif ve müsamahakar" davrandıklarına ilişkin kuvvetli emarelerin bulunduğu anlaşılmaktadır.[299] Esasen, Türkiye'de savcılar büyük ölçüde etkili bir soruşturma yürütülmesine ilişkin bazı yetkilerle donatılmışlardır. Bu mevzuatın kısaca değerlendirilmesi savcıların Gezi ile ilgili soruşturma süreçlerindeki tutumunu daha net olarak ortaya koyacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 161/1 maddesine göre cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla her türlü araştırmayı yapabilir ve bütün kamu görevlilerinden her türlü bilgiyi isteyebilir. Adli kolluk görevlileri, bu bakımdan savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür (md. 161/2). Yine, CMK 332/1'e göre suçların soruşturma ve kovuşturması sorasında cumhuriyet savcısının hakim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap vermesi zorunludur. Eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkânsız ise sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceği aynı süre içinde belirtilir. CMK bunu güvence altına almak için kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile ilgili Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılacağını hüküm altına almıştır. Vali ve kaymakamlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulünün uygulanması öngörülmektedir.

---

[299] FIDH, Bir Yılın Ardından Gezi, Cadı Avcılığı, Emniyet Görevlilerin Dokunulmazlığı ve Hak ve Özgürlüklerin Daralan Alanları, 2014, https://www.fidh.org/IMG/pdf/turkey_avril_2014_turc_web.pdf, (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bir genelgesinde ise, Türkiye'nin İHAM nezdinde etkili soruşturma yükümlülüğünü ihlalinin tespit edildiği kararlar da gerekçe gösterilerek, "insan hakları ihlali, işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin olarak yapılan soruşturmaların, kolluk kuvvetlerine bırakılmayarak bizzat Cumhuriyet başsavcısı ya da görevlendireceği bir Cumhuriyet savcısı tarafından etkili ve yeterli bir şekilde yürütülmesi" gerektiği belirtilmiş idi.[300] 1990 yılında Suçun Önlenmesi ve Suçlulara Dönük Muameleye ilişkin 8. Konferansta Havana'da kabul edilen Savcılığın Rolüne Dair Yönerge'ye göre[301] savcıların mağdurların kişisel menfaatlerini etkileyen hususlarda onların görüş ve düşüncelerini alacağı, özellikle ağır insan hakları ihlalleri ile ilgili soruşturmaların titizlikle yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir. 2005 yılında Avrupa Savcıları Konferansı'nda 'Savcıların Etik ve Davranışlarına Dair Avrupa Esasları' olarak aldığı karara yansıyan ilkelere göre ise[302] bir takipsizlik ya da kamu davasını açma kararını vermeden önce, savcıların gerekli ve makul her türlü araştırma ve incelemenin yapıldığından veya yapılmakta olduğundan emin olunması gerekliliğini vurgulamıştır. Söz konusu ilkeler bağlayıcı olmamakla birlikte savcıların çalışma prensiplerine ilişkin etik ilkeleri ortaya koymaları açısından kuşkusuz önemlidir.

Adli kolluğa ilişkin ayrı bir teşkilat bulunmamasının savcıların burada sözü edilen görevlerini yerine getirmesi açısından ciddi engeller teşkil ettiği konusunda kuşku bulunmuyor. Nitekim, savcıların ceza soruşturmasındaki belirleyici rollerine rağmen yetki ve görevlerini yerine getirirken ihmal veya göre-

---

300 Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, 18/10/2011, sayı: B.03.1.HSK:0.70.12.04-010.06.02-135-2011, Genelge no: 8, http://www.hsyk.gov.tr/Mevzuat/Duyurular/genelgeler-kitapcigi.pdf, s. 105-112.

301 Guidelines on the Role of Prosecutors, http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx, 13/d, 15. (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

302 European Guideşines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors, CPGE (2005) 05, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/CPGE/2005/CPGE_2005_05LignesDirectrices_en.pdf, III/e. (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

vi (icrai surette) kötüye kullanma niteliğindeki tutumları aynı soruşturmalarda polisin tutumundan bağımsız değerlendirilemez. Kolluk görevlileri, muhtelif yöntem ve araçlarla Gezi ile ilgili soruşturmaların faillerinin tespit edilmesini ve cezalandırılmasını sağlayacak biçimde süratle yapılmasının önüne geçmişlerdir.

Birincisi, kolluk görevlilerinin daha eylemler sürerken öldürme, işkence ve darp fiillerinin faili meçhul kalmasını sağlayacak biçimde hareket ettikleri veya fiilen böyle bir durumun ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Sıklıkla gaz maskesi taktıkları için kimliklerinin belirlenmesi son derece güç olan kolluk görevlileri kask[303] numaralarını da gizleyerek işledikleri suçların ortaya çıkmasını engelleyebilmiştir.[304] Yine, eylemler süresinde sokakta bulunan sivil giyimli polislerin çok azı yelek giymiştir. Hatta İzmir'de göstericileri sopalarla kovalayan bazı kişilerin sivil polis olduğu yönünde bir açıklama yapılmak zorunda kalınmıştır.[305] İkincisi, polisin darp ve işkence fiillerinin çoğu görgü tanıklarının ya da MOBESE kameraların olmadığı yerlerde yaşanmıştır. Örneğin Ethem Sarısülük'ün öldürüldüğü 1 Haziran 2013 günü, MOBESE kameralarının olay anında gökyüzüne çevrilmiş olduğu anlaşılmıştır.[306] Uluslararası Af Örgütü'nün konuştuğu mağdurlar da MOBESE bulunmayan yerlerde darp edildiklerini ve tacize uğradıklarını belirtmişlerdir.[307]

---

303 Uluslararası Af Örgütü, s. 8

304 Konuyla ilgili değerlendirmeler ve mevzuata dair bkz., Gökçiçek Ayata vd., Gezi Parkı Olayları: İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 105-110.

305 'İzmir'de eli sopalı timler polismiş', Hürriyet, 4 Haziran 2013, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23432805.asp (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

306 'Kamerayı gökyüzüne çeviriyor' (Fevzi Kızılkoyun), Hürriyet, 23 Temmuz 2013, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24072814.asp, 'Ethem Sarısülük: Her aşaması tartışmalı dava', BBC Türkçe (Sinan Onuş), 3 Eylül 2014, (Son erişim tarihi: Aralık 2014). http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140903_sarisuluk_davanin_gecmisi

307 Uluslararası Af Örgütü, s. 40.

Soruşturma ile ilgili bu biçimde ortaya çıkan zorlukların, savcıların soruşturma süreci içinde ceza muhakemesi mevzuatına göre emir ve talimatları altında bulunan adli kolluğu yönlendirmede, ihmalleri ve suiistimalleri görüldüğünde ilgili kolluk görevlileri hakkında soruşturma başlatmakta son derece edilgen davrandıkları, bu tutumlarının ise soruşturmaların bir türlü sonuçlanmamasına veya faili meçhuller arşivine kaldırılmasına neden olduğu gözlemlenmektedir.

Gezi'deki polis şiddetinin en önemli delilleri niteliğindeki kamera kayıtlarının temini savcıların bu tutumunu gözler önüne sermektedir. MOBESE kayıtları veya diğer kamera kayıtları bulunsa dahi bu kayıtların saklanması veya silinmesi de mağdur avukatları tarafından gündeme getirilmiştir. Örneğin, Dilan Dursun'un, Ethem Sarısülük'ün cenaze yürüyüşünün yapıldığı Kızılay'da kafasından biber gazı ile hayati tehlikeye neden olacak biçimde yaralanması ile ilgili soruşturmada da MOBESE kayıtları kilit önemde olmuştur.[308] Bu olaya ilişkin soruşturmada, MOBESE kamera kayıtları sunulmuş, fakat olayı aydınlatacak en önemli kamera kayıtları savcılığa gönderilmemiştir.[309] Bu kayıtlar daha sonra aynı gün katıldıkları gösteri nedeniyle haklarında dava açılan kişilere karşı kullanılmıştır. Dava avukatları, bu kamera kayıtlarından birinde olaya ilişkin görüntüleri tespit ettikten sonra savcılıktan talepte bulunmuş ve bu talep üzere, Savcılık söz konusu görüntülere ancak Şubat 2014'te ulaşmıştır. Benzer bir tutum Muharrem Dalsüren soruşturması açısından da son derece belirleyici olmuştur.[310] Dalsüren'in avukatı soruşturmayı yürüten savcıdan olayın görüntülerinin yer alabileceği MOBESE kayıtlarının istenmesini talep etmiştir. Fakat söz konusu görüntülerin 7 gün geçtikten sonra otomatik olarak silindiğini belirten bir cevap alınmıştır. Bu yazı üzerine bir kez daha hareket geçen Dalsüren'in avukatı polisten delillerin toplanması konusunda görevlerini yerine

---

308 Uluslararası Af Örgütü, s. 8.

309 'Kamera oyunu mağdursan yok sanıksan var', *Hürriyet* (Mesut Hasan Benli), 9 Nisan 2014, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26182989.asp.

310 Uluslararası Af Örgütü, s. 9.

getirmezlerse haklarında görevi ihmalden şikâyette bulunacağını belirtmiş ve o noktada bulunan polislerin listesini istemiştir. İlginç ve vahim bir gelişme olarak, kolluk, olayın yaşandığı yerin 10 metre ötesindeki kamera kayıtları dışında, Çankaya'daki bütün kamera kayıtları ile Çankaya'da görevlendirilen 300'e yakın polisin isminin olduğu hangi polislerin olayın yaşandığı yerde görev yaptığını belirtmediği bir liste göndermiştir. Dalsüren'in avukatının talebi ile savcı, olayın yaşandığı yerdeki kamera kayıtları ile göz yaşartıcı gaz atmakla sorumlu polisler dahil bu noktada görevli bütün polislerin tekrar listesini talep etmiştir. Aralık 2014 itibariyle, Muharrem Dalsüren, Agos Gazetesi'ne verdiği röportajda, MOBESE kameralarının saldırı anını çekmemiş olduğunu belirtmiş olan savcılıktan o gün bölgede görev yapan 50 polisin ifadesinin alınması için talepte bulunduklarını ve savcının bu kişilerin ifadelerini almamış olduğunu kaydetmiştir.[311]

Sadece Ankara değil, diğer illerde de polisin ve savcıların benzer tutumları dikkat çekicidir. Berkin Elvan'ın Okmeydanı'nda başından biber gazı ile ağır yaralanmasının ardından soruşturma başlatılmıştır. Kolluğun öncelikle "arşivimizde bulunmamaktadır" biçiminde cevap verdiği soruşturmada, kamera görüntüleri daha sonra o gün Okmeydanı'nda görev yapan bir TOMA'dan çıkmıştır.[312] TOMA'ya ait görüntü kaydı dosyaya uzun bir sürecin ardından nihai olarak girebilmiştir. Hâlihazırda, olay yerinde bulunan üç polis ve bir komiser yardımcısının eşkallerinin belirlendiği şeklinde haberler bulunuyor.[313] Olaya ilişkin hazırlanan ek bilirkişi raporlarında[314]

---

311 'Dalsüren: Orada bulunmak zorundaydım', *Agos*, 23 Aralık 2014, https://www.agos.com.tr/tr/yazi/10043/dalsuren-orada-bulunmak-zorundaydim.

312 'Berkin'de de 'yok' denilen kayıtlar çıktı', Radikal (İsmail Saymaz), 17 Nisan 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/berkinde_de_yok_denilen_kayitlar_cikti-1187093.

313 'Savcılık Berkin'in katillerinin peşinde', *Radikal* (İsmail Saymaz), 1 Ekim 2014,

314 'İşte Berkin'in vurulma anı', *Radikal* (İsmail Saymaz), 7 Mayıs 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/iste_berkinin_vurulma_ani-1190640.

polisin biber gazı ile yaptığı atış öncesi Berkin Elvan'ın da bulunduğu noktadan herhangi bir molotofkokteyli ya da havai fişek atılmadığının görüldüğü belirtiliyor.[315]

Yine, 3 Haziran'da biber gazı fişeği ile gözünü kaybeden Av. Sarper Gürcan'ın da biber gazı fişeğiyle vurularak gözünü kaybetmesine[316] ilişkin soruşturmada Emniyet'in MOBESE görüntülerini göndermediği tespit edilmiştir.[317] Taksim Dayanışması raporuna göre gaz fişeği nedeniyle görme yetisini % 80 oranında kaybeden Davut Yıldız ile ilgili yürütülen soruşturmada, soruşturma kapsamında halen olay yerinde bulunan gazcı personel listesi ve MOBESE görüntüleri beklenmektedir.[318] Hatay'da Abdullah Cömert'in cenaze yürüyüşünde Armutlu'da gerçekleşen polis müdahalesi sırasında gaz kapsülü ile gözünü kaybeden Mehmet Murat Arslan[319] ile ilgili yürütülen soruşturmanın da olay günü görev yapan kolluk kuvvetlerinin kasklarında numaralarının bulunmaması dolayısıyla, istenen MOBESE kayıtları nedeniyle beklemede bulunduğu anlaşılıyor.

Esasen, tüm bu sayılan olaylarda, ancak göz yaşartıcı gaz kullanımı eğitimi almış görevli polislerin zaten bilinmesi gerekeceği için ilgili kişilerin adlarının savcılara bildirilmemesi görevin kötüye kullanılması suçunu oluşturur (TCK md. 257). Haliyle, bu adların bildirilmesinde polise yükümlülüklerini ve yaptırımları hatırlatmayan, sonuçları itibarıyla formaliteden öteye gitmeyen müzekkerelerle delillerin elde edilmesi konusunda kolluk üzerine bir basınç oluşturmayan veya oluşturamayan

---

315 'Berkin'e atış yapma emrini bu amir mi verdi?', *Radikal* (İsmail Saymaz), 5 Temmuz 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/berkine_atis_yapma_emrini_bu_amir_mi_verdi-1200279

316 Avukat Sarper Gürcan adına Ankara Barosu Başkanı dahil olmak üzere avukatlarının hazırladığı şikayet dilekçesi şu linkte bulunabilir: http://www.ankarabarosu.org.tr/Detay.aspx?SYF=8096

317 Taksim Dayanışması, s. 14.

318 *Ibid., s. 14.*

319 'Hatay onu protestolarla uğurladı', 4 Haziran 2013, http://www.odatv.com/n.php?n=hatayda-polis-ile-halkin-arasina-asker-set-kurdu-0406131200.

savcıların tarafsız ve bağımsız hareket ettiklerine inanmak da son derece güçtür. Nitekim, çok yeni bir gazete haberine göre,[320] İstanbul'da, Gezi'de muhtelif uzuvlarının yaralanması, göz kaybına uğrama, darp, komaya veya bitkisel hayata girilmesine neden olma fiillerine maruz kalan kişilere dönük soruşturma halihazırda sürüncemededir. Soruşturmaların bu kadar yavaş biçimde ve sadece az sayıda (söz konusu habere göre soruşturma sadece bir savcı tarafından yürütülmektedir) savcı tarafından yürütülmesi tek başına etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlalini gözler önüne sermektedir. Örneğin, *Metzger/* Almanya kararında[321] İHAM, soruşturma ve yargılama süresinin makul olup olmadığını değerlendirirken somut olayın koşulları çerçevesinde, özellikle vakanın karmaşık niteliği, başvurucunun ve yetkili kamu kurumlarının tutumu çerçevesinde değerlendirileceğini belirterek,[322] ön soruşturmanın sonuçlanması ile kamu davasının açılması arasında 15 aylık bir sürenin bulunmasını ağır bir gecikme olarak değerlendirmiştir.

İkincisi, savcılar polis şiddetinin maddi unsurunu oluşturduğu suçlarla ilgili idareden izin almak biçiminde bir uygulamaya gidebilmiştir. Bilindiği üzere, 16 Temmuz tarihinde Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi Ethem Sarısülük'ü öldürmekten sanık Ahmet Şahbaz hakkında soruşturmanın 4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun çerçevesinde "gerekli yasal izin alınmadan" açıldığı gerekçesiyle davanın durmasına ve gereğinin yerine getirilmesi için dosyanın Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine karar vermiştir.[323] Karara yapılan itiraz üzerine Ankara

---

320 'Dosyanın kapağı daha açılmadı', *Hürriyet (Ali Dağlar), 23 Aralık 2014, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27826764.asp*

321 Metzger/Almanya, Almanca çeviri, B. Angemessenheit der Verfahrensdauer. Kararı aktaran, Centel, Nur, 'Adil Yargılanma Hakkı ve Silahların Eşitliği Bağlamında Savcılık ve Savunma in TBB, 'Bir Adli Organ Olarak Savcılık', TBB yayınları, Ankara, 2006 s. 186-218, s. 192.

322 Pélissier ve Sassi/Fransa, Başvuru no: 25444/94, 25 Mart 1999, para. 67-75.

323 'Ethem Sarısülük davasına durdurma', Cumhuriyet, 17 Temmuz 2013, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/434362/Ethem_Sarisuluk_davasina_durdurma__.html.

7. Ağır Ceza Mahkemesi, "olayın adli veya idari görevin ifası sırasında meydana gelmesinin önemli olmadığı" tespiti ile ve İHAM'ın konuya dair içtihatlarına atıfla dosyanın ilgili mahkemede görülmeye devam edilmesine karar verdi.[324] Bu konuda yapılmış olan hatanın fark edilmiş olmasına rağmen, genel olarak kolluk görevlilerinin soruşturulması konusundaki hukuksuzlukların Gezi'deki polis şiddetine ilişkin soruşturmalarda da aynen devam ettiği söylenebilir.

Yine, pek çok durumda işkence fiillerinin de yaralama olarak nitelendirilmesini/tavsif edilmesini sağlayan TCK md. 256'da düzenlenen zor kullanma yetkisinde sınırın aşılması suçunun izne tabi olarak değerlendirildiği gözlemlenmektedir.[325] 1999 yılında yürürlüğe giren 4483 sayılı Kanun, eski Türk Ceza Kanunu'na uygun olarak işkence (TCK md. 243) ve kötü muamele (TCK md. 245) fiilleri ile ilgili söz konusu kanunda belirtilen soruşturma ve kovuşturma usullerinin uygulanmayacağını açıkça belirtmiştir. 2004 yılında yeni TCK'nın kabul edilmesinden sonra, bu kanuna ilişkin yürürlük kanunu (5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun) eski TCK'ya yapılan yollamaların yeni TCK'da bu hükümlerin karşılığını oluşturan maddelere yapılmış sayılacağını hüküm altına almıştır. O halde, yeni TCK'daki 94. ve 256. maddelerde düzenlenen işkence ve kötü muamele suçlarında soruşturma usulünün 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'daki hükümlere tabi olmadığı açıktır. Buna rağmen, yukarıda Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun Gezi raporuna da yansıyan kimi soruşturmalarda izin alınmasına dönük uygulamaların hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır.

Savcıların delilleri bizzat toplamaları gereken soruşturma işlemlerindeki tutumları da dikkat çekicidir. Kolluk güçleri tara-

---

[324] 'Cinayet görev suçu değildir', *Bianet* (Ayça Söylemez), 19 Temmuz 2013, http://bianet.org/bianet/insan-haklari/148605-cinayet-gorev-sucu-degildir.

[325] Altıparmak, Kerem, 'İşkenceyi nasıl bilirsiniz?: Türkiye'de orantısız güç kullanma sorunu', *Toplum ve Bilim*, sy. 115, 2009, s. 138-176.

fından işlenen suçlarla ilgili soruşturmalara derhal başlamaları gerekirken, bu konuda süratle davranmamış ve gerekli özeni göstermemişlerdir. Örneğin, Ethem Sarısülük soruşturmasında savcılık olay yerine ancak 5 gün geçtikten sonra gidebilmiştir.[326] Yine, Ethem Sarısülük'ün öldürülmesi ile ilgili soruşturmada savcılık şüphelinin ifadesini olayın üzerinden 23 günden fazla geçtikten sonra almıştır.[327] Yine her ne kadar Gezi olaylarının sürdüğü günlerde olmasa da Uğur Kurt'un Okmeydanı Cemevi'nin bahçesinde başından ateşli silahla vurulduğu olayda da savcının olay yerine gelebilmesi ancak 27 saat sonra mümkün olabilmiştir, öyle ki bu sırada delillerin kaybedilmemesi için mağdurun yakınları ve arkadaşları olay yerinin etrafını çembere alma zorunluluğu hissetmiştir.[328] Dilan Dursun ile ilgili, suç duyurusunda bulunulmasına rağmen olay yeri incelemesi ancak 4 gün sonra yapılabilmiştir.[329]

Savcıların soruşturmama ve takipsizlik kararlarında somut bir gerekçe ileri sürmeksizin hareket etmeleri veya ön soruşturma işlemlerindeki kimi gerekçeleri etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlali boyutlarına varmaktadır. Oturduğu kafede gaza maruz kalan ve dövülen bir kişi ile ilgili olarak mülkiye ve polis başmüfettişleri tarafından düzenlenen rapordaki gerekçeler dikkat çekicidir.[330] Bu raporlara göre, mağdurun belirttiği adresin (kafenin adresinin muhtemelen) kapalı olması, mağdurun gözaltına alınan kişilerden olmaması (herhangi bir kayıt veya müracaatının bulunmadığı) gerekçesiyle, ön inceleme gerektirecek vasıfta bir suç oluşmadığından dosya işlemden kaldırılmıştır.

---

326 Tahincioğlu, Gökçer, Beyaz Toros –Failleri Belli Devlet Cinayetleri, Doğan Kitap, İstanbul 2013, s. 174,

327 Sinan Onuş, Ethem Sarısülük: Her Aşaması Tartışmalı Dava, 3 Eylül 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140903_sarisuluk_davanin_gecmisi.

328 'Okmeydanı'nda ölü sayısı 2'ye yükseldi, savcı 27 saat sonra geldi', Hürriyet, 23 Mayıs 2014, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26470961.asp.

329 Uluslararası Af Örgütü, s. 8.

330 Türkiye İnsan Hakları Kurumu Raporu, s. 21.

Savcıların, suç mağdurlarının veya müştekilerin delil toplanması ile CMK md. 234 delillerin toplanmasını isteme hakları bulunmasına rağmen mağdurların soruşturma sürecinden haberdar edilmedikleri[331] ve daha genel bir bağlamda kamuoyunun soruşturmaların akıbetleri konusunda bilgilendirilmemiş olmaları etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlali anlamına gelmektedir.

IV. YARGILAMA KONUSU SUÇUN NİTELENDİRİLMESİNE/TAVSİFİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Yargı erki mensupları pek çok vakada, failin olabilecek en az cezaya mahkumiyeti için fiilin tavsifinde önemli bazı hatalar yapmıştır. Bu konudaki en tipik örnek Ethem Sarısülük'ün öldürülmesi olayında cinayetin savcı tarafından kasten öldürme değil, meşru müdafaada sınırın taksirle aşılması olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Ethem Sarısülük'ün öldürülmesi ile ilgili savcı, Ahmet Şahbaz'ın fiilini, "kendisine saldırıda bulunan gösterici gruba karşı tabancasını çekerek havaya uyarı atışı yaptığı sırada 3. atışı yapmak isterken dönüp kaçmaya çalıştığı esnada, omuz hizasından yukarıda tuttuğu tabancasının dönme hareketinin etkisi ile yere paralel hale gelmesi ve o konumda iken atış yapması sonucu" ateş ettiğini ve atılan taşlar nedeniyle meşru müdafaa halinde olduğunu belirtmiştir.[332] Meşru müdafaa halinde ise sınırın kasten aşılmamış olduğunu iddia ederek TCK'nın "sınırın kast olmadan aşılması halin-

---

[331] Zafer Cömert şöyle anlatıyor: "Kardeşim vurulduktan 3 gün sonra falan savcının yanına gittim. Dedim katil nerede, kardeşimi kim öldürdü? Savcı koltuğa yayılmış, niye geldin diye sordu bana. Biz ilgileniyoruz diyor, ikide bir dürtüklemenize gerek yok. Sonrasında yedi buçuk ay geçti, hala ortada bir şey yok".
Abdullah Cömert'in ailesi: 'Savcı dürtüklemeyin bakıyoruz dedi, 8 ay geçti', Radikal, 10 Şubat 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/abdullah_comertin_ailesi_savci_durtuklemeyin_bakiyoruz_dedi_8_ay_gecti-1174872.

[332] Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Soruşturma no: 2013/75504, İddianame no: 2013/1494, Çağdaş Hukukçular Derneği web sitesinden söz konusu iddianameye erişilebilir. chd.org.tr/wp-content/uploads/2013/09/Ethem-iddianame.docx (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

de, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altıda birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur." Nihai olarak, olayı aydınlatan sanık Ahmet Şahbaz'ın "çektim sıktım üç tane" şeklinde beyanın bulunduğu videosu nedeniyle kast olmaksızın meşru müdafaada sınırın aşıldığı şeklindeki savcılık görüşü ve savunma çökmüş ve sanık olası kastla insan öldürme suçundan 7. duruşmada haksız tahrik indirimi nedeniyle 7 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.[333] Doğrudan kast ile hareket ettiği beyanı ile sabit olan sanık polis ile ilgili olarak olası kast hükümleri esasen yerinde olmadığı gibi, haksız tahrik hükümlerinin uygulanması gerekçesini de anlamak güçtür. Zira, polisin bir toplumsal gösteri sırasında, hukuka uygun hareket etmek zorunluluğu vardır. Bu yükümlülük altındaki kişinin "haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında" (TCK md. 29) suç işlediği ileri sürülemez.

İkincisi, işkence ve diğer kötü muamele fiilleri için açılan az sayıda soruşturmada kasten yaralama hükümleri uygulanmıştır. Örneğin, Antalya'da Mustafa Düştegör'ün yerde sürüklenip dövülmesi ile ilgili olarak biri amir 5 polis memuru ile ilgili dava basit yaralamadan dolayı açılmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nde 5 Kasım 2014'te yer alan habere göre, basit yaralama suçu nedeni ile 1'i amir 5 polis hakkında açılan ve Antalya 11. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davada, Düştegör'ün vekilinin suçun yaralama değil işkence olduğu yönündeki görüşünün kabul edilmesi ve Mahkemenin görevsizlik kararı üzerine dosya Antalya 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gelmiştir.[334] Benzer bir suçun nitelendirilmesi hatası, yine Antalya'da Gezi Parkı protestoları sırasında otoparkta saklanan üç gencin çivili sopalarda kullanılarak darp edilerek dövülmesi ile ilgili

---

333 'Sarısülük Davası'nda karar verildi': 4 yılda çıkacak', *Cumhuriyet* (Alican Uludağ), 3 Eylül 2014, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/114167/Sarisuluk_Davasi_nda_karar_verildi__4_yilda_cikacak.html.

334 'Polis Dayağına Kızlı-Erkekli Alkol Alıyorlardı' Savunması, Cumhuriyet, 5 Kasım 2014, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/137497/Polis_dayagina__kizli-erkekli_alkol_aliyorlardi__savunmasi.html (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

olarak failler hakkında davanın basit yaralama suçundan açılmasıdır.[335]

Gezi olaylarındaki polis şiddeti ile ilgili soruşturmalar yargının işkence suçunu çoğu zaman en iyi ihtimalle yaralama olarak nitelendirdiğine ilişkin sayısız örnekle doludur. Antalya'da 3 Haziran 2013'te AKP binası önündeki protestolar arasında kalan ve aralarında sivil giyimli kişilerin de olduğu polisler tarafından önce cop ve tekmelerle yakalanan ve daha sonra serbest bırakılan Erdem Kara ile ilgili soruşturmada savcı tarafından, "orantısız güç" kullanan 6 polis hakkında "kasten yaralama" suçundan dava açılmıştır.[336] Yine, Doğukan Bilir adlı üniversite öğrencisinin dövülmesine ilişkin üç polis, Şahan Gökpınar, Hüseyin Engin ve Selçuk Bal ile sopayla göstericileri saldıran Serkan Kavak hakkında "basit yaralama" suçundan dava açılmıştır. Davanın Eskişehir 9. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 16 Eylül 2014 tarihli ilk duruşmasında, Bilir'in avukatının görevsizlik itirazı kabul edilerek dosya Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmiştir.[337] Ne var ki, karara yapılan itiraz üzerine Eskişehir 1. Ağır Ceza Mahkemesi "dosyanın incelenmesinde, davaya bakma görevinin asliye ceza mahkemesine ait olduğu anlaşılmakla görevsizlik kararının kaldırılmasına karar vermek gerekmiştir" şeklinde herhangi bir gerekçe belirtmeden dosyayı yeniden Asliye Ceza Mahkemesi'ne göndermiş ve bu Mahkeme de işkence olarak tavsif edilmesi gereken fiili, yaralama olarak değerlendirmiş ve sanık polisler hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı vermiştir.[338]

---

335 'Çivili sopalı dayak 'basit yaralama', *Milliyet* (Gökçer Tahincioğlu), 6 Mayıs 2014, http://www.milliyet.com.tr/civili-sopali-dayak-basit/gundem/detay/1877922/default.htm.

336 'Antalya'da 6 polise 'orantısız güç' davası açıldı', Evrensel, 12 Kasım 2014, http://www.evrensel.net/haber/97294/antalyada-6-polise-orantisiz-guc-davasi-acildi
Olayın videosuna şu linkten erişilebilir: http://www.imctv.com.tr/2014/11/12/gezi-direnisi-sirasinda-darp-edilen-kara-polise-dava-acti/ (Son erişim tarihi Aralık 2014).

337 'Yaralama değil işkence', Milliyet (Kemal Göktaş), http://www.milliyet.com.tr/yaralama-degil-iskence-gundem-1941196/ (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

338 Göktaş, Kemal, 'Gezi'nin meşeli saldırganının cezası belli oldu: Eylem-

V. YARGILAMAYA İLİŞKİN SORUN BAŞLIKLARI

Yargılama süjelerinin tarafsızlığı ve bağımsızlığına ilişkin pek çok sorunu gözlemlemek mümkündür. Öncelikle, mahkemelerin, önlerine gelen dosyayı kamu güvenliği gibi soyut bir gerekçe ile ilgili mevzuat çerçevesinde Adalet Bakanlığı'na göndermesi ve nihai olarak Yargıtay'ın davanın nakline karar vermesi (CMK 19/2) yaşam hakkının etkili bir biçimde korunması ve adil yargılanma ilkelerinin ihlali niteliğindedir.

Ali İsmail Korkmaz cinayetinde Eskişehir 2. Ağır Ceza Mahkemesi, daha davanın başlangıcında, tensip zaptı ile birlikte, Eskişehir Valiliği ve Cumhuriyet Başsavcılığına soruşturma aşamasında geçen süreçte eylemlerin adliye çevresinde ve Eskişehir ilinde devam etmiş ve ediyor olması dolayısıyla davanın Eskişehir'de görülmesinin "güvenlik açısından tehlikeli" olup olmadığını sormuştur.[339] Talebe ilişkin kamu güvenliğine ilişkin bir tehlike ortaya çıkacağı gerekçesi ile dosya Adalet Bakanlığı'na gönderilmiş ve ilgili Bakanlık da Yargıtay'dan davanın naklini talep etmiştir ve nihai olarak davanın nakli ile birlikte dosya Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne taşınmıştır. Fakat, Mahkeme, tanıkların bir bölümünün Eskişehir ve Ankara'da, Korkmaz ailesinin ise Hatay'da ifade vermesine karar verince[340] ceza yargılaması açısından ortaya çıkan sonuçların vahameti giderek daha fazla artmıştır. Zira, dört ayrı şehre bölünen davada, henüz iddianame sanıkların yüzüne okunmadan, 6 Ocak 2014'te Eskişehir'deki tanıkların ifadesinin alınmasına geçilmek istenmiştir, avukatların kararlı müdahaleleri ile duruşma ertelenmiş ve esas mahkemesi Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne durumun sorulmasına karar verilmiştir. Nihai

---

ci dövmenin cezası ayda 250 TL', http://kemal-goktas.blogspot.com/2014/12/gezinin-meseli-saldrgannn-cezas-belli.html (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

339 'Ali İsmail Korkmaz davası başka bir ilde görülebilir', Hürriyet (Ali Dağlar), 1 Ekim 2013, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24827401.asp.

340 'Ali İsmail Korkmaz davası dörde bölündü', Radikal (İsmail Saymaz), 4 Ocak 2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/ali_ismail_korkmaz_davasi_dorde_bolundu-1169278.

olarak, Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesi ise bir kısım tanıkların Kayseri'de diğerlerinin ise Eskişehir'de dinlenmesine karar vermiştir.[341] Kamu güvenliği gerekçesi ile davanın nakli kararı verilmesini, kamuoyunun yakından takip ettiği Şerzan Kurt (Muğla), Uğur ve Ahmet Kaymaz (Kızıltepe) davalarda aynı gerekçe ile davaların Eskişehir'e nakledilmiş olması karşısında anlamak güçtür.

Abdullah Can Cömert davasında uzun süren soruşturma sürecinin ardından davanın akıbeti de nakil olmuştur. Bu davada da Yargıtay 5. Ceza Dairesi soyut bir kamu güvenliği gerekçesi ile davanın Balıkesir'e nakledilmesine karar vermiştir.[342]

Benzer bir yaklaşımın Gezi eylemleri sürerken Maltepe/Gülsuyu'nda uyuşturucu satan çetelere karşı yürüyüş sırasında vurularak hayatını kaybeden Hasan Ferit Gedik'le ilgili yargılamanın yapıldığı davada da bulunduğunu söylemek mümkün. Kasten öldürme, kasten yaralama, suç işlemek amacıyla örgüt kurma ve üye olma, nitelikli yağma gibi suçlarla ilgili olarak açılan davanın 3. duruşmasında mahkeme, Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı'na ve İstanbul Valiliği'ne müzekkere yazıp duruşmanın yürütülüp yürütülmeyeceği ile ilgili görüşlerini sormuştur.[343]

Davanın nakilleri ile ilgili Anayasa Mahkemesi'nin Ali İsmail Korkmaz davası ile ilgili olarak verdiği karar ise yargıda doğal yargıç ve delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesini ihlal eden bu pratiği kalıcılaştıracak bir nitelik taşıyor.[344] Mahkeme ilginç bir biçimde başvurucunun ihlal iddiaları ile bağlı olmadığına karar vererek davanın nakli kararını adil yargılanma ve etkili başvurma hakkı bağlamında değil sadece yaşam hakkı ihlali ile

---

341 Taksim Dayanışması, s. 22.

342 'Abdullah Cömert'in dosyası Hatay'dan Balıkesir'e gönderildi', Cumhuriyet, 24 Aralık 2014, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/98565/Abdullah_Comert_in_dosyasi_Hatay_dan_Balikesir_e_gonderildi.html

343 'Hasan Ferit Gedik davası yine görülemeden ertelendi', CNNTurk, http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/hasan-ferit-gedik-davasi-yine-gorulemeden-ertelendi. (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

344 Anayasa Mahkemesi, Başvuru no: 2013/8975, Karar Tarihi: 23/7/2014.

ilgili olduğuna hükmetmiştir. İHAM'ın davanın nakli kararını tartışmayan AYM, Ali İsmail Korkmaz'ın ailesinin yaptığı başvuruya, Şehap Korkmaz ve diğerleri/Türkiye kararına atıfla, geçen sürede soruşturma ve yargılama makamlarınca yapılan işlemler dikkate alındığında, kamu davasının nakline ilişkin süreç de dâhil olmak üzere soruşturma ve kovuşturmanın yaşam hakkını koruma açısından etkisiz olduğunu ileri sürmenin ve olağan başvuru yollarının tüketilmesinin yarar sağlamayacağını kabul etmenin mümkün olmadığına karar verdi.

Sürmekte olan yargılamalar ile ilgili diğer bir sorun mağdur yakınlarının hassasiyetlerinin gözetilmemiş olması ve katılımcıların kriminalize edilmesidir. Yargılamalarda duruşma salonlarındaki polis ağırlığı mağdur yakınlarında ve diğer izleyicilerde rahatsızlık yaratmıştır. Ethem Sarısülük'ün öldürülmesi ile ilgili Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 23 Eylül 2013'teki ilk duruşmada, salondaki sivil giyimli Çevik Kuvvet polisleri tartışma ve gerginliğe neden olmuştur. [345] Yine, davanın üçüncü duruşmasında savcının uyuyan fotoğrafları basına yansımıştır. Yaşanan bu olayın ardından mahkeme heyeti "mahkemenin tarafsızlığı ve adil yargılama (sic) hakkı konusunda şüpheler" ortaya çıktığı için çekilme kararı almıştır. Bu talep reddedilmiş ve dosya Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'ne geri gönderilmiştir.[346]

Yargılama mekânları da ciddi bir sorun başlığı olarak öne çıkmış, hatta Hasan Ferit Gedik davasında olduğu gibi bir mahkemenin kendi yargı çevresi dışında görev yapmaya zorlanması gibi bazı talepleri gündeme getirebilmiştir.[347] Hasan Ferit Gedik'i öldürmekten yargılanan sanıkların duruşmasında yer darlığı nedeniyle müdahil avukatları ve izleyicilerin duruşmayı takip etmesi fiilen imkânsız hale gelmiştir. Daha geniş bir

---

345 Tahincioğlu, s. 185.

346 'Dava uyuyan hakimle devam edecek', Bianet, 19 Şubat 2014, http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/153607-dava-uyuyan-hakimle-devam-edecek.

347 Hasan Ferit Gedik davası yine görülemeden ertelendi', CNNTurk, http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/hasan-ferit-gedik-davasi-yine-gorulemeden-ertelendi. (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

salonda duruşmanın yapılması talebi üzerine, Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı'nın adliyede büyük salon olmaması ve büyük bir salonun ancak Adalet Bakanlığı'nın adliyeye ödenek verilmesi durumunda yapılacağına ilişkin yazısı okunmuştur. Aynı yazıda Adalet Bakanlığı'nın konuya ilişkin çözümünün de duruşmanın randevu ile Silivri'de görülmesi olabileceği ifade edilmiştir. Bir mahkemenin yargı çevresi dışında çalışmaya zorlanamayacağı haklı olarak Gedik'in avukatları tarafından belirtilmiştir. Böyle bir imkânsızlığın sadece fiziki olmadığı, duruşmanın Silivri Adliyesi'nde görülmesinin katılımı azaltabileceği de açıktır.

VI. TANIK VE MAĞDURLARA İLİŞKİN YÜRÜTÜLEN SORUŞTURMALAR / KARŞI DAVALAR

Gezi'deki kolluk şiddetine ilişkin polisler lehine cezasızlık zırhı sağlanmasının araçlarından biri de mağdurların, suçtan zarar görenlerin ve tanıkların ceza yargılamasında şüpheli ve sanık haline getirilmesidir. Kolluk şiddetine maruz kalmış kişilerin özellikle TCK md. 265'te düzenlenen suçun seçimlik hareketle tanımlanan maddi unsuru cebir veya tehdit olmaksızın, korkutulması ve hak arama mücadelesinden vazgeçirilmesi için memura mukavemet ile ilgili soruşturma ve davaların açılması insan hakları örgütlerinin öteden beri işaret ettiği üzere suç işleyen güvenlik güçlerinin yargılanmasında temel sorun alanı olarak dikkat çekmektedir.[348] Özellikle, toplumsal gösterilerde işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin olarak polis lehine giderek ve daha fazla memura mukavemet suçlaması ile dava açıldığı son yıllarda istatiksel olarak da belirlendiği üzere dramatik bir biçimde artmıştır. Yine hakaret, yaralama, mala zarar verme, tehdit de hak arama mücadelesini engellemek için açılan diğer soruşturmalarda başvurulmaktadır.

---

[348] Üçpınar, Hülya/Koç, Aysun, *Mevzuat ve Uygulamalar Işığında Cezasızlık Olgusu, TİHV yayınları, İzmir, 2011, s. 127-129, Human Rights Watch, 'Adalete Karşı Safları Sıklaştırmak, Türkiye'de Polis Şiddetiyle Mücadele Önündeki Engeller, 2008, s. 56-60.*
http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/turkey1208tuweb.pdf

Başından biber gazı kapsülü ile yaralanan, beyin kanaması geçirdiği için sağlığında kalıcı bazı zararlar oluşan ve kafatasındaki hasar çıplak gözle dahi görülebilen liseli Mustafa Ali Tombul'un şikâyeti üzerine yaşanan gelişmeler bu izlek ile uyumludur. Tombul'un yaptığı şikâyet ile ilgili herhangi bir gelişme olmazken, hakkında İzmir'de Gezi Parkı eylemlerinde çadırları kaldıran polise mukavemet dolayısıyla dava açılmıştır ve dava hapis cezası verilerek hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile sonuçlanmıştır.[349]

Gezi olayları sürecinde geleneksel bu yöntemlerin yanında daha doğrudan ve açık bir biçimde mağdurlar ve tanıklar hedef alınmıştır. Örneğin, Ethem Sarısülük'ün öldürülmesinin ardından olayın tanığı olarak ifade veren kişiler olayların ardından gözaltına alınmıştır. Olayın tanığı Mehmet Can Tayşan hakkında yakalama kararı çıkartılmış, gözaltına alınmıştır.[350] Tanık olarak dinlenen Şahin İmga önce tutuklanmış, sonra serbest bırakılmıştır. [351]

Yine, Ethem Sarısülük'ün ailesi hakkında, Sarısülük'ü başından vurarak öldüren polis memuru Ahmet Şahbaz'ın kendisini darp ettikleri gerekçesiyle yaptığı şikâyet üzerine, Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştır. 17 Ekim 2014'te ilk celse görülmüştür.[352] Baba Muzaffer Sarısülük hakkında, oğlunun öldürülmesini protesto amaçlı bir trafonun altında

---

[349] Gezi'de Yaralanan Mustafa'ya Tebligat Şoku, Hürriyet(Tufan Hamarat), 23 Ocak 2014, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25629865.asp, 'İstanbul'da neredeyse öldürülüyordu, "İzmir'deydin" diye dava açıldı. http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/istanbulda-neredeyse-oldurulu-yordu-izmirdeydin-diye-dava-acildi, http://www.ntvmsnbc.com/id/25493842/, 23.1.2014. 'Devlet Gezi eylemlerinde önce hapis cezası verdi, sonra komaya soktu', *Diken, 24 Aralık 2014, http://www.diken.com.tr/devlet-gezi-eylemlerinde-komaya-soktu-sonra-hapis-cezasi-verdi/.*

[350] Bianet, Ayça Söylemez, http://www.bianet.org/bianet/bianet/147963-ethem-sarisuluk-un-bir-tanigi-tutuklandi-digeri-gozaltinda

[351] 'Ethem Sarısülük: Her aşaması tartışmalı dava', BBC Türkçe (Sinan Onuş), 3 Eylül 2014, (Son erişim tarihi: Aralık 2014).

[352] 'Sarısülük ailesi hakkında açılan davanın ilk duruşması görüldü', IMC-TV, 17 Ekim 2014, http://www.imctv.com.tr/2014/10/17/sarisuluk-ailesi-hakkinda-acilan-davanin-ilk-durusmasi-goruldu/.

ateş yakıp diş polikliniğinin kapısına "maddi tıp şeytandır" biçiminde bir yazı yazmasından dolayı "kamu malına zarar vermek" iddiasıyla 12 yıla kadar hapis istemiyle dava açılmıştır.[353]

31 Mayıs günü gözüne isabet eden gaz fişeği ile gözünü kaybeden ETHA muhabiri gazeteci Çağdaş Küçükbattal, Gezi eylemleri ile ilgili hakkında devam eden soruşturma gerekçesiyle 4 Kasım 2013 tarihinde evinden çıkıp durağa giderken gözaltına alınmıştır. Tutuklama talebi ile mahkemeye sevk edilen Küçükbattal ile ilgili, Mahkeme ev hapsi kararı vermiştir. Çağdaş Küçükbattal gözaltına alındığı sırada İstanbul Tabip Odası tarafından yapılan açıklamaya göre, son dört ayını hastane, ameliyat, pansuman ve kontrollerle geçirmişti ve üçüncü bir ameliyata hazırlanmaktaydı.[354] Bu bakımdan hasta haklarını da ihlal eden bu sürecin mağdurun hak arama özgürlüğünü baltalamayı, mağduru korkutma ve yıldırmayı amaçladığı açıktır.[355] Nitekim Küçükbattal'ın yaptığı şikâyete ilişkin soruşturmada hiçbir gelişme yaşanmamıştır.[356]

Yine, Taksim Dayanışması'nın raporuna göre, Dikmen'de gözaltına alınan 13 yaşındaki A.A. aleyhine işlenen işkence suçu ile ilgili darp raporu bulunmasına rağmen soruşturmada takipsizlik kararı verilmiş, fakat A.A. ile ilgili '2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanuna muhalefet etmek' gerekçesiyle dava açılmıştır.[357]

---

353 İsmail Saymaz, 'Vuran polis serbest, baba Sarısülük akıl hastanesine", 3 Mart 2014, Radikal, http://www.radikal.com.tr/turkiye/vuran_polis_serbest_baba_sarisuluk_akil_hastanesine-1179195

354 'Gezi'de gözünü kaybetti, gözaltına alındı', *Radikal*, 5 Kasım 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezide_gozunu_kaybetti_gozaltina_alindi-1159136.

355 'Gezi'de gözünü kaybeden Küçükbattal'a ev hapsi kararı', *Radikal*, 7 Kasım 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezide_gozunu_kaybeden_kucukbattala_tutuklama_talebi-1159592

356 Taksim Dayanışması, s. 31.

357 *Ibid., s. 14.*

ALTINCI BÖLÜM

GEZİ PARKI EYLEMLERİNİN MEVZUATTA YARATTIĞI OTORİTER DEĞİŞİKLİKLER

Gezi Parkı eylemlerinden sonra toplumsal muhalefet ve hak özneleri üzerinde uygulanan baskıya paralel şekilde mevzuat da otoriter şekilde gözden geçirilmiştir.

- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun bazı hükümlerinde 6529 sayılı Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla birtakım rötuşlar yapılmakla birlikte, kanun değişikliği sırasında İHAM içtihatlarıyla uyumsuz hükümlere (örn. md 28/1, 32/1, 34/1) dokunulmamıştır. Bu durum, İHAS'a aykırı mevzuatın zımnen onaylanması anlamına gelmektedir.

- Bir yandan toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü genişlemezken, diğer yandan kolluk güçlerinin yetkilerinin arttırılması konusunda adımlar atılmaktadır. İç güvenlik reformu adı atlında, toplumsal olaylarda polislere daha katı önlemler alma yetkisi getiren yasa tasarısının hazırlıkları devam etmektedir.[358]

- Gezi Parkı eylemleri sırasında internet ve sosyal medya alternatif kitle iletişim aracı olarak kullanılmış, göstericilerin ve insan hakları aktivistlerinin iletişimini sağlamıştır. Hükümetin, Gezi Parkı olaylarından sonra, açık toplumun önemli unsurlarından olan internet özgürlüğü üzerinde sı-

[358] 'Polise yeni yetkiler ve güvenlik reformu yolda', *Vatan, 14/10/2014.*

nırlandırıcı adımlar attığı gözlemlenmektedir. Bu konuda en dikkat çekici gelişme, Twitter ve Youtube sansürlerinin faili olan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na, bir tür 'fişleme' olarak görülebilecek yetkilerin tanınmasıdır. 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi hakkında Kanun"a "*taraflara ilişkin IP adresi, verilen hizmetin başlama ve bitiş zamanı, yararlanılan hizmetin türü, aktarılan veri miktarı ve varsa abone kimlik bilgilerini ifade eden Trafik bilgisinin Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı tarafından ilgili işletmecilerden temin edileceği*" şeklinde bir ifade (md. 3/4) eklenmiştir. Bu madde, Twitter[359] ve Youtube[360] kararlarında sansürü kaldıran AYM tarafından Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.[361]

- Gezi Parkı eylemlerinin önemli bileşenlerinden birinin de üniversite öğrencileri olduğu bilinmektedir. Eylemlerden sonra üniversitelerdeki özgürlükleri sınırlandırıcı pratikler gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nde sınırlandırıcı değişiklikler yapılmış[362], "Kınama cezası getiren disiplin suçları"nı düzenleyen 5. maddenin birinci fıkrasına "izinsiz olarak bildiri dağıtmak" şeklinde yeni bir disiplin suçu eklenmiştir.[363]

- Gezi Parkı eylemleri sırasında ve sonrasında akademisyenlerin yaşanan gelişmelere ilişkin çok sayıda makale, kitap ve benzeri çalışmalar ürettiği gözlemlenmektedir. Bu ve diğer benzer çalışmalar karşısında akademik özgürlükler

359 E. 2014/3986, T. 2/4/2014,
360 *2014/4705, 29/5/2014.*
361 Anayasa Mahkemesi'nin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/151 sayılı karar ile iptal edilmiş olup, 9/10/2014 tarihli ve 29140 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi'nin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/14 (Yürürlüğü Durdurma) sayılı Kararı ile İptal Kararının Resmi Gazete'de yayımlanacağı tarihe kadar söz konusu fıkranın yürürlüğünün durdurulması hüküm altına alınmıştır.
362 'Kampüste Bildiri Yasak, Okuldan Uzaklaştırma Mümkün', *Bianet, 07/11/2013.*
363 RG, T. S. 28814, 07/11/2013.

alanında bir sınırlandırmaya gidilmiştir. Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin çok sayıda maddesinde cezalandırma politikası katılaştırılmış ve akademik özgürlüklere ilişkin hükümler daraltılmıştır. Yönetmeliğin 6'ncı maddesinin birinci fıkrasına eklenen yeni bir bent ile "*Bilimsel tartışma ve açıklamalar dışında, yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına resmi konularda bilgi veya demeç vermek*"[364] şeklinde, kınama cezasını gerektiren yeni bir idari suç üretilmiştir.

- Gezi Parkı eylemleri sırasında, sadece akademisyenlerin değil, diğer kamu çalışanlarının da çeşitli soruşturma ve cezalara maruz kaldığı bilinmektedir. Bu cezaların bir kısmı iptal edilmiştir. Mevzuatta meslekten çıkarılan memurların işe iade edilmesine engel olacak değişiklikler yapıldığı gözlemlenmektedir. 6552 sayılı torba yasayla getirilen değişikliklerde İdari Yargılama Usul Kanunu'na (md. 28) bürokrasi ve kolluk memurlarının meslekten çıkartılması halinde, bu kararların iptalinin 2 yıl süre içinde yapılabileceği ve "mahkeme kararlarının yerine getirilmemesinin ceza soruşturması ve kovuşturmasına konu edilemeyeceği" hükmü eklenmiştir. Söz konusu düzenleme yine AYM tarafından iptal edilmiştir.[365]

- Gezi Parkı eylemleri sırasında birçok baskı grubunun ve özellikle meslek örgütlerinin anayasal haklarını kullandıkları ve bu bağlamda gösteriler sırasında aktif rol aldıkları bilinmektedir. Gezi Parkı olaylarından sonra söz konusu meslek örgütlerinin yetkilerinin sınırlandırılmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir:

---

364 RG, S. 28897, 29/01/2014.

365 Anayasa Mahkemesi'nin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/151 sayılı karar ile iptal edilmiş olup, 9/10/2014 tarihli ve 29140 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi'nin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/14 (Yürürlüğü Durdurma) sayılı Kararı ile İptal Kararının Resmi Gazete'de yayımlanacağı tarihe kadar söz konusu fıkranın yürürlüğünün durdurulması hüküm altına alınmıştır.

- 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesine "*Harita, plan, etüt ve projeler; idare ve ilgili kanunlarında açıkça belirtilen yetkili kuruluşlar dışında meslek odaları dâhil başka bir kurum veya kuruluşun vize veya onayına tabi tutulamaz, tutulması istenemez. Vize veya onay yaptırılmaması ve benzeri nedenlerle müellifler ve bunlara ait kuruluşların büro tescilleri iptal edilemez veya yenilenmesi hiçbir şekilde geciktirilemez. Müelliflerden bu hükmü ortadan kaldıracak şekilde taahhütname talep edilemez*"[366] şeklinde bir bent eklenmiştir. TMMOB'a bağlı odalar, bu düzenlemeyi "*Anayasal güvencelere sahip yerinden yönetim özerk kuruluşları olan meslek kuruluşlarını otoriter bir tarzda vesayet altına almaya yönelik Kanun Hükmünde Kararnamelerle yapılan düzenlemelerin devamı niteliğinde*" olarak görmüş ve "*Gezi Parkı direnişinin ardından gerçekleştirilen bir intikam*" olarak ifade etmişlerdir.[367]

- Daha spesifik bir değişiklik ise hekimlerin faaliyetleriyle ilgili olmuştur. 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'na "*Ruhsatsız olarak sağlık hizmeti sunan veya yetkisiz kişilerce sağlık hizmeti verdirenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yüzbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır*"[368] (ek md. 11) şeklinde bir madde eklenmiştir. Bu hüküm, Türk Tabipler Birliği tarafından, Gezi Parkı gibi kitlesel protestolarda yaralılara müdahale eden doktorlara ve sağlık çalışanlarına ceza verilmesine yasal dayanak sağlamak amacıyla getirilen bir madde olarak yorumlanmıştır.[369] Gerçekten de, Yasa'nın görüşmeleri sırasında kabul edilen önergeyle "*Olağanüstü durumlarda mesleğini icraya yetkili kişilerce acil sağlık hizmeti ulaşana ve sağlık hizmeti devamlılık arz edene kadar verilecek olan sağlık hizmeti hariç*" tutulmuş olsa da; bu hükme ilişkin "*Acil durumlarda mesleği hekimlik olan kişiler hastaya müdahale edebi-*

366 RG, S. 28726, T. 02/08/2013.
367 TMOBB'a bağlı odalar tarafından yapılan "*Cumhurbaşkanı, TMOBB ve Odalarının Anayasal Yetkilerini Ortadan Kaldıran Düzenlemeyi Onaylamamalıdır" başlıklı basın açıklaması.*
368 RG, S. 28886, 18/01/2014.
369 TBB tarfından yapılan "Yeni Sağlık Torbası'na Karşı Önemli İtirazlarımızı TBMM'de Dile Getirdik" başlıklı, 27/11/2013 tarihli açıklama.

lir. Müdahale etmek hakkı vardır ama tedavi koşulları oluştuğunda bu kabul edilemez. Gezi olaylarında iki bin metrekarelik alanda dört Hastane ve ambulanslar olmasına rağmen bir otelin Bodrum katında hastalara müdahale edildi"[370] şeklinde açıklama getiren Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu'na göre anılan istisna, Gezi Parkı eylemleri sırasında tıbbi yardım sunan hekimler için uygulanamayacaktır. Müezzinoğlu'nun bu açıklaması Türk Tabipler Birliği'nin kaygılarını doğrulamaktadır.

- Gezi Parkı eylemlerine farklı demokratik kitle örgütleriyle beraber özellikle futbol taraftar gruplarının da dâhil olduğu gözlemlenmektedir. Bu gelişme, stadyumların daha katı biçimde denetlenmesine ve bu alanda da özgürlüklerin sınırlandırılmasına yol açmıştır. 6222 sayılı *"Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun"* ve kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmeliğin (md. 5/4 ve 11) öngördüğü Passolig kartı uygulamasına ve ilgili düzenlemeler gereği taraftarların kişisel bilgilerin federasyon bünyesinde oluşturulan merkezi veri tabanında tutulmasına başlanmıştır.

370 'Tam Gün Yasalaştı', *Milliyet, 02/01/2014.*

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

I. ÖZET

2013 yazında bir kent ve çevre savunması hareketi olarak başlayan Gezi protestoları, kısa zamanda toplumun değişik kesimlerinden gelen siyasi tepki ve talepleri içerisine alarak güçlü bir toplumsal muhalefete dönüşmüştür. Bu muhalefetin siyasi iktidar tarafından şiddetle bastırılmaya çalışılması, temel hak ve özgürlüklerin sürekli bir şekilde ihlal edildiği, hukuk devleti ve demokrasiyle bağların koparıldığı ve her türlü muhalif düşüncenin suçlulaştırıldığı bir siyasi ortam yaratmıştır. Barışçıl sokak gösterileri ile dile getirilen demokratikleşme ve özgürleşme talepleri, siyasi iktidar tarafından bir darbe girişimi olarak topluma sunulmuş, bu suçlama göstericilere karşı hazırlanan iddianamelerde de yer almıştır. Bu ve Gezi sonrası meydana gelen diğer gelişmeler, demokrasiden uzaklaşılarak otoriter hatta totaliter bir rejime doğru hızla yol alındığını göstermektedir.

Rapor, Gezi sürecini değişik açılardan tahlil ederek özellikle aşağıdaki tespitler üzerinde yoğunlaşmıştır:

Gezi'de gün yüzüne çıkan toplumsal muhalefet, bizzat iktidarın politikaları sonucu şekillenmiştir. Özellikle kentsel ve ekolojik talan, kişi özgürlüğü ve özel yaşama müdahaleler, kadın bedeni üzerinden siyaset, toplumu muhafazakarlaştırma çabaları ve artan polis şiddeti gibi faktörlerden beslenen Gezi muhalefetinin milli irade karşıtlığı, darbe savunuculuğu veya komplolarla ilişkilendirilmesi mümkün değildir.

Anayasa ve uluslararası insan hakları hukuku ışığında bakıldığında, Gezi protestoları, geneli itibariyle, barışçıl eylemlerdir. Bu eylemlerin sistematik bir şekilde yasaklanmış ve zor kullanılarak bastırılmış olması, Anayasa'ya ve hukuka aykırıdır; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlali niteliğindedir.

Bu süreçte, bireysel ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, akademik özgürlükler baskı altına alınmış, çok sayıda çalışan işten çıkarılmış veya soruşturmalara maruz kalmıştır.

Raporda yer verilen soruşturma ve dava örneklerinin gösterdiği gibi, bütün toplumu ve ülkeyi ilgilendiren konularda barışçıl gösteri hakkını kullanan kişiler cezai takibe uğramış, bunlardan bazıları tamamen siyasi ve ağır suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır.

Kolluğun gereksiz ve ölçüsüz güç ve şiddet kullanımı sonucu yaşam kayıpları, sakatlanmalar ve yaralanmalar meydana gelmiştir. Bununla birlikte, işlenen suçlar ve gerçekleşen hak ihlalleri etkili bir şekilde soruşturulmamış, sorumlu kamu görevlileri yargılanmamış ve cezalandırılmamıştır. Cezasızlık kural, cezalandırma istisna olmuştur.

Toplumsal muhalefetin tekrar canlanmasını önlemek amacıyla ifade ve örgütlenme özgürlüklerini kısıtlayıcı yeni düzenlemelere ivme kazandırılmıştır. Özgürlükler alanı daralırken, yasalaşma aşamasında olan iç güvenlik paketiyle kolluğun yetkileri genişletilmek istenmektedir.

II. HUKUKİ DEĞERLENDİRME

Rapor'un konusunu oluşturan olaylar, hukuki açıdan nasıl değerlendirilebilir?

A) Öncelikle, öne çıkan çevresel haklar (kentli olma hakkı dahil), dayanağını birçok Anayasa maddesinde bulur:

- Sağlıklı ve düzenli kentleşmek (md.23),
- Kıyılardan yararlanma ve kıyıları koruma (md.43),

- Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması (md. 56),
- Şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama (md.57),
- Tarih, kültür ve tabiat varlıklarını korumak (md.63),
- Doğal zenginlikler ve kaynakların korunması (md.168),
- Ormanların korunması ve geliştirilmesi (md.169),
- Orman köylüsünün korunması (md.170).

Bu maddelerin öncelikli muhatabı Devlettir: Anayasa'nın düzenlediği bu alanlar, ilgili maddeler ve 56. madde gereği, önleme, düzenleme, planlama, koruma, örgütleme ve geliştirme şeklinde, "devletin yükümlülüğü" nü öngörmektedir. Devlet organlarının bu yükümlülüklerini yerine getirmemeleri Anayasa ihlalidir; anayasal hak ve ödevlerini yerine getirmeye çaba gösteren yurttaşlara kolluk güçleri ile müdahale etmeleri ise, konusu suç teşkil eden kanunsuz emirdir (Anayasa, md.137).

B) Sonra, araçlar bakımından; anayasal düzenleme konularına ilişkin bilgilenme, izleme, katılım, karşı çıkma ve gerekli başvuru yollarına başvurma, yurttaşlar için hem ödev hem de haktır.

"Anayasal araçlar", bunların dayanaklarını sunmaktadır:

- Bilgilenme hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü (md.25, 26),
- Toplanma, gösteri ve örgütlenme özgürlükleri (md.34, 33),
- Hak arama özgürlüğü (md.36).

C) Nihayet, konuya, devlet ve yurttaşlar açısından yaklaşılarak, yükümlülük ve hak diyalektiği ortaya konulmalıdır: Madde 56'nın gerekleri, Anayasa'nın değinilen maddelerinin etkili bir biçimde kullanılmasıyla yerine getirilebilir ancak.

Tarihi, kültürel ve doğal değerler olarak çevresel hakların gerçekleşmesi, devlet tarafında, "yükümlülük, görev ve sorumluluk"; yurttaş tarafında ise, "hak ve ödev" gereklerinin yerine getirilmesi ölçüsünde mümkündür.

1) *Siyasal toplum (devlet) tarafında muhataplar (artan sorumluluk halkalarına göre);*

2) *Sivil toplum (yurttaş) tarafında muhataplar (artan sorumluluk derecelerine göre);*

3) *Doğal alanlar açısından konunun anlamı:*

   a- Anayasa madde 36 çerçevesinde hak arama özgürlüğü; meşru araçla, toplu olarak, meşru amaç için kullanılıyor.

   b- Meşru amaç; yaşam mekanları ve bileşenlerinin korunmasıdır: İnsan, Hayvan (fauna), Bitki (flora).

   c- Eylemli toplu hak kullanımı: Burada yapılan, Anayasa madde 56 gerekleri doğrultusunda, görev + sorumluluk destekli eylemli bir toplu hak kullanımıdır.

III. ÖNERİLER

Bu duyarlılık halkalarını genişletmek, sadece bizlerin nitelikli bir ülkede yaşama hakkının bir gereği olmayıp, aynı zamanda gelecek kuşaklara karşı onurlu bir ödevdir. Çevresel ve kentsel haklar üzerine yapılan hukuki değerledirme, iki yönden geliştirilmeli ve tamamlanmalıdır:

- Hem kişi hak ve özgürlükleri, hem ifade ve toplu özgürlükler için aslında asgari bir anayasal çerçeve mevcuttur. Ne var ki yasalar, Anayasa'nın gerisinde kaldığı gibi, uygulama da çoğu zaman açık yasal düzenlemeleri ihlal etmektedir. Bu üçlü ilişki ve çelişkiyi sürekli teşhir etmek gerekiyor. (Kuşkusuz bu yaklaşım, özgürlükleri ve demokratik süreci pekiştirici, iktidarı ise sınırlayıcı –fern ve denge mekanizmaları eşliğinde- yeni bir anayasa gereğini göz ardı ettirmemektedir).

- Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve onların devlet organları için doğurduğu yükümlülük ve yurttaşlar için öngördüğü hakları da unutmamak gerekir. Türkiye'de hak ve özgürlüklerin, demokratik rejimin alt yapısı olarak algılanabilmesi, başta İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi

(İHAS) koruma sistemi gelmek üzere, taraf olduğumuz diğer sözleşme düzeneklerinin de etkili bir biçimde işletilmesini gerekli kılıyor.

Bu ön saptamalar ışığında;

Öncelikle, Türkiye'de hak ve özgürlüklerin kullanımına karşı uygulanan "kümülatif yaptırım", güvenceler bakımından, İnsan Hakları Avrupa Hukukunda geçerli "kümülatif güvence" ye dönüştürülmesi yönünde çaba gösterilmelidir. Hak ve özgürlükleri ihlalde tereddüt etmeyen (kanunsuz emirleri yerine getirmeyi alışkanlık haline getiren) kamu görevlilerine yaptırım uygulanması, bu sürecin etkili bir biçimde işletilmesine bağlıdır. Başka bir deyişle, ilk başvuru anından itibaren "başvuru yolları zinciri"nin açıkça sergilenmesi ve etkililiği için mücadele edilmesi, cezasızlığın aşılması için önem taşımaktadır.

Sonra, insan hakları sorunlarını çözmede, sorunlara, niceliksel önlemler yerine nitelik açısından yaklaşma ve insan haklarına bir bütün olarak göz önüne alma gereği vardır.

Üçüncü olarak, demokrasi anlayışı bakımından; demokrasi, sadece çoğunlukçu anlayışa indirgenemez; çoğulcu özelliği kabul edilmez ise, hukuka saygı sağlanamayacağı gibi hak ve özgürlükler de güvence altına alınamaz. Demokrasinin sayısal yönünü öne çıkarmak, "siyasal münavebe" (iktidarın serbest seçimler yoluyla eldeğiştirmesi) yollarını engelleyici ortam hazırlar.

Dördüncü olarak, hukuk-siyaset diyalektiği sağlanmalıdır. Şöyle ki, hukuk kuralları, demokratik mekanizmalar yoluyla siyaset tarafından üretilir. Fakat burada iki önemli sınır vardır: Birincisi, yürürlüğe konan yasalar, Anayasa'ya, uluslararası sözleşmelere, hukukun genel ilkelerine ve kazanılmış haklara uygun olmalıdır. İkincisi ise, kuralı koyan siyasal aktörler, bunlara öncelikle riayet etmelidirler. Unutmamak gerekir ki, seçimlerle gelen iktidar, işlem ve eylemleri hukuka saygılı olması ölçüsünde meşru olabilir.

Beşinci olarak, insan ve çevresine zarar verici, onarılmaz etki bırakıcı ve öldürücü maddelerle "kamu düzeni"ni sağlama yol ve yöntemleri terk edilmeli; biber gazı yasaklanmalıdır.

Altıncı olarak, insan haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla kurulan birimler, uzman-özerk yapılara dönüştürülmeli; siyasal çoğunluk politikalarını meşrulaştırma aracı olmaktan çıkarılmalıdır. İnsan hakları, sadece resmi yapı ile korunmamaz; hak öznelerinin girişimleri ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin etkinlikleri, haklar toplumunun oluşumu için vazgeçilmezdir.

Yedinci olarak, insan hakları uluslararası kuruluşlarının eleştirileri, "dışarıdan yönelen saldırılar" şeklinde görülmemeli. İnsan haklarının temellenmesinde, fikir-eylem birlikteliği nasıl ki vazgeçilmez ikili ise, iç dinamik-dış dinamik birlikteliği de öyledir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi de, bu birleşme çizgisinde yer almaktadır.

Sekizinci olarak, özellikle doğal, kültürel ve tarihi mirasın korunmasında yurttaşların bilgilenme, önerilerde bulunma ve karar süreçlerine katılım hakları kabul edilmelidir.

Dokuzuncu olarak, özellikle hak ve özgürlükler alanında "torba kanun" uygulamasından vazgeçilmeli; kamu düzeninin, özgürlükleri sürekli sınırlamakla değil, demokratik hakların kullanılması ölçüsünde sağlanabileceği kabul edilmelidir.

Onuncu olarak, hukuk devletinin temellendirilmesi için önkoşul olan devlet erklerinin hukuka saygısının sağlanması için anayasal denge ve denetim mekanizmalarının işletilmesinde yurttaşların sürekli bir biçimde uyanık olmalarının gerekliliği vurgulanmalıdır. Denge ve denetim mekanizmaları, adem-imerkezileşme yelpazesini de içerecek boyutlarda tasarlanmaldır. Unutmamak gerekir ki, yerel deomrasi,çevresel demokrasinin önkoşuludur.

EK

GÖZ YAŞARTICI GAZLAR VE İNSAN SAĞLIĞINA ETKİLERİ

- **Biber gazının öldürücü bazı kimyasallar ile karşılaştırılması mümkün mü? (örneğin, hardal gazı, sarin gazı vs. ile içerik bakımından karşılaştırmak mümkün müdür? Kimyasal silah olarak tanımlanabilir mi, bunların etkilerinin karşılaştırılması mümkün müdür?)**

Göz yaşartıcı bomba ya da gösteri kontrol ajanlarının 15'in üzerinde türü vardır. Biber gazı olarak da bilinen gösteri kontrol ajanları esas olarak göz yaşartıcı gaz adı ile anılır. Göz yaşartıcı gaz olarak kullanılan başlıca maddeler oleoresinkapsikum (OC), o-klorobenzilidenmalononitril (CS), dibenzoxazepin (CR), difenilaminoklorarsin (DM) ve 2 kloroasetofenon (CN) isimli ajanlardır. Bu maddelerden hazırlanan göz yaşartıcı gazlar bazı çözücüler içermektedir. Göz yaşartıcı gaz olarak OC, CN ve CS ile birlikte kullanılabilmektedirler. Bu bileşiklerin ciddi sistemik toksik etkileri kapalı alanlarda ve yüksek konsantrasyonlarda kullanıldıklarında, özellikle de CN bileşiği ile ortaya çıkmaktır. İçlerinde en toksik olanı CN'dir. Bu koşullarda kornea epitelinde hasar ve konjunktivada ödeme neden olduğu bildirilmektedir. Bu bileşiklere açık havada maruz kalma sonucunda sağlıklı bireylerde kronik toksisiteye neden olduğuna dair herhangi bir veri yoktur.

Bu ajanların bugüne kadar hardal gazı, sarin gazı gibi sinir gazlarıyla kullanıldığına dair bir yayın yoktur. Bu mümkün de değil çünkü bu gazlar çok toksik ve ölümcüldür.

Biber gazının öldürücü olmasında birlikte kullanılan inorganik çözücülerin rolü vardır; bunlar çok toksik olup ani solunum ve dolaşım problemlerine neden olabiliyorlar. Kullanılan doz, kapalı ortamda kullanılması, dakika solunum sayısı, maruz kalan kişinin kronik bir hastalığının olup olmaması etili oluyor. Çocuk ve yaşlılarda çok daha toksik ve ölümcül olabiliyor.

- **Biber gazının zarar vermeyen kullanımı tartışması yapılabilir mi, zararsız biber gazı kullanımı olur mu?**

Biber gazının ve diğer göz yaşartıcıların ortak özelliği etkilerinin çok kısa sürede başlaması, kısa sürmesi ve öldürücü olmamaları olarak yansıtılıyor. Ancak hem bizden hem de dünyadan örneklerle biliyoruz ki ölümlere neden oldu; burada kullanım kastı önemli. İnsan Hakları savunucuları tarafından kullanım dozu, kullanım kastı, kullanım şekli bakımından bazı uygulamaların işkence kapsamında değerlendirilmesi gerektiği düşünülüyor

Halen geç dönem etkilerinin neler olduğu tam olarak bilinmiyor. Bu konuda araştırmalar yapılıyor; yeni araştırmalara gereksinim var. İşte biz bu yüzden hem yarattığı sağlık sorunları hem de geç dönem etkilerinin neler olduğunun bilinmemesi nedeniyle yasaklanması gerekiyor. Bilimsel olarak birçok maddenin uzun vadeli ölümcül zararlar verebildiği çok geç araştırmalarla kanıtlanmıştı.

- **Sık maruz kalışta az miktarda bile olsa kalıcı başka hastalıklara kaynaklık edebilecek etkiler olabilir mi?**

Tam olarak bilinmiyor. Araştırmalar devam ediyor. Bazı göz yaşartıcıların kanserojen olduğu ve genetik bozukluk yarattığı söyleniyor; kullanılan çözücüler de oldukça toksik ve kanserojen; o nedenle bu konuda hassas olunması ve insan yaşamı öncelenerek davranılması savunulmaktadır.

- **Çocuklarda biber gazı etkisi**

Herkeste ne etki yapıyorsa aynı, ayrı bir çalışma bulunmuyor. Zaten bu ajanların doğası gereği insan deneyleri yapılamıyor;

her şey hayvan deneyleri üzerinden söyleniyor. Ama çocuklarda immun sistem zayıfsa, daha hassas olmaları nedeniyle daha kötü sonuçlar çıkabileceği söylenebilir.

- **Hamile kadınlarda biber gazı etkisi**

Sadece bir yayında düşüklere neden olabileceği belirtilmiş. Ancak kesin bir kanıta ulaşılabilmiş değil. Kanserojen etkilerinden bahsedildiğine göre geç dönemde zararının olamayacağı söylenemez.

- **Biber gazının fişek kanalı ile atıldığındaki etkisi**

Bizde ve tüm Dünyada göz yaşartıcı gazlar polis tarafından özel tüfeklerle atılan gaz kapsülleri aracılığı ile yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanılması, pencerelerden camların kırılarak kapaklı mekânlarda fazla miktarda gaza maruz kalma sonucunu doğurabilmektedir; bu durumda öldürücü etki olasılığı mevcuttur. Ülkemizde ne yazık ki bu konuda çok fazla ölüm yaşanmış durumdadır. Ayrıca gaz kapsülü silahının insanları hedef alarak kullanılması ölümcül veya ağır sekel bırakan yaralanmalara, özellikle kafatası yaralanmaları ve göz kayıplarına neden olabilmektedir.

- **Biber gazının sprey şeklinde kullanımı halinde etkisi**

Burada sprey formunda kullanılan çözücüler de işin içine giriyor. Çünkü tüm göz yaşartıcılar oda ısısında katı halde bulunuyor; onları gaz formuna dönüştürmek için birtakım çözücülerle birlikte kullanmak gerekiyor. Kullanılan çözücüler şunlar;

- Diklorometan (Metilenklorit) – *kanserojen-*
- Dibenzoksazepin
- Formaldehit
- Trikloroetan– *SSS depresanı, baş dönmesi, konfüzyon, bilinç kaybı, ölüm*
- Metil izobutil keton - *kimyasal pnömoni*

- Eterbazlı solüsyonlar; izopropil alkol, etanol, propilenglikol-anti friz- *korneaya penetran-*
- Göz yaşartıcı olarak kullanılan maddelerin toksisitesini etkileyen faktörler arasında, yukarıda bahsedilen çözücü olarak kullanılan maddeler ve konsantrasyonlarının yanı sıra;
- Doz/aktif madde konsantrasyonu,
- Süre,
- Aeresol veya sprey şeklinde kullanımı,
- Uygulandığı ortam (kapalı, açık, ısı, nem..),
- Çözücü maddenin fizikokimyasal özellikleri,
- İtici gazın özellikleri ve püskürtücü gücü,
- Bireysel faktörler (solunum sayısı, ek hastalık..) rol oynamaktadır.

- **Biber gazının göz üzerine etkisi**

Gözde ağrı, batma, yanma, gözyaşı salgısında artma, blefarospazm, geçici körlük, ışık hassasiyetine neden olurlar.

Tekrarlayan maruziyet durumunda kornea duyarlılığında uzun dönemli değişiklikler gerçekleşebilir. Bu durum, capsaicin maddesinin miyelinsiz ve ince miyelinliafferent sinir liflerini tercihan etkilemesi, hızlı bir depolarizasyon ardından daha ileri nöronal iletimin blokajı ile açıklanabilmektedir.

Çoğu olguda kalıcı görme kaybı olmasa da, göz kuruluğu şikâyeti devam edebilmektedir. Ayrıca, biber gazı maruziyeti sonrası % 7-22 oranında kornea abrazyonu meydana gelebilmektedir.

Invivokonfokalmikroskopide kornea epitelindepunktatepitel düzensizlikleri gösterilmiştir. Ayrıca, stromada artmış reflektivite, keratosit aktivasyonu ve kanat hücrelerinde artış gösterilmiştir.

Kornea epitelinde % 100'e varan genişlikte defekt ve kornea ödemi, limbus ve konjunktivada yaygın iskemi, sirküler konjunktivalkemozis, ileri dönemde nörotrofikkeratit ve derin stromaskarı gelişmesi bildirilmiştir. Bu yaygın göz hasarından capsaicin/ benzil alkol karışımı veya sprey içindeki ilave kimyasallar sorumlu olabilmektedir.

- **Biber gazının ağız mukozasına etkisi**

Diğer mukozalarda olduğu gibi tahriş etkisi vardır. Mevcut bir tıbbi tabloyu hızlandırıcı etkisinden rahatlıkla söz edilebilir.

- **İlaçlı, boyalı, basınçlı su etkileri (cilde etkisi, yutulması halinde etki)**

Basınçlı su, direk basınç etkisiyle, düşmelere, sürüklenmelerle yol açarak çeşitli yaralanmalara neden olabiliyor. Yumuşak doku yaralanmasından kemik kırıklarına kadar ya da göze denk gelirse görme kayıplarına kadar ciddi travmalara neden olabilir. Ayrıca suya karıştırılan biber gazı maddesi ciltte yanıklara neden olabilir**.**

- **Biber gazının cilt üzerinde etkisi**

En çok bilinen etkileri deri ve mukozalar üzerine irritan etkidir**.** Vücuda alınması solunum, cilt ve sindirim yolu ile olur. Belirtiler, maruziyetten sonra 3-5 saniye içinde başlar. Sonraki 15-60 dakika içinde yavaş yavaş azalarak kaybolur. Deriden emilip sinir uçlarında biriktiğinden, kişinin maddenin etkisinden kurtulması saatler alabilmektedir. Derideeritem, yanma, tahriş hissi, alerjik dermatit, vezikül, bül, yüksek dozlara maruziyette ikinci /üçüncü derece cilt yanığına neden oldukları görülmüştür. Alerjik reaksiyonlar biber ya da biber özlerine maruziyetin direkt etkisinden ziyade, gecikmiş allerjik reaksiyon ile ilişkilendirilmiştir. CN ve CS maruziyetinden kaynaklanan kimyasal yanma, derinin nemle temasında daha çok şiddetlenme eğiliminde bulunur; bu, molekülden salınan klor atomlarının nemle reaksiyona girerek hidroklorik aside dönüşmesinden kaynaklanır. Bu nedenle su ile karşılaşma her ne kadar yanma hissini arttırsa da partiküllerin uzaklaştırılması için de önemlidir.

- **Biber gazının solunum sistemine etkisi**

Burun ve boğazda yanma hissi, burun akıntısı, aşırı tükürük salgısı, göğüste sıkışıklık hissi, öksürük semptomları ile kendisini gösterir. Nefes borularında ani daralmaya neden olabilir. Bu nedenle özellikle astım hastalarında solunum yetmezliğine yol açma olasılığı bulunmaktadır.

Göz yaşartıcı olarak kullanılan bu maddelerden, OC (0.05%) ve CS (0.01 %)'in fare trakeal epitelyumunda siliyer vuruş frekansında progresif düşüşe neden olduğu gösterilmiştir. CS maruziyetinden sonra dakikada gözlemlenen ventilasyondaki azalışın OC'ye maruz kaldıktan sonrakine göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca göz yaşartıcı gazların çözücülerine ilişkin gözlemlenen ventilasyondaki azalışın göz yaşartıcı maddelerin doğrudan kendilerine ilişkin gözlemlenen azalışla aynı şekilde olduğu gösterilmiştir. Solunum sisteminin önemli bir savunucusu olan mukosiliyer aktiviteyi azaltan kimyasal bileşikler,partiküllerin hava yolunda birikmesine izin verir ve solunum problemlerinin kötüleşmesine neden olur.

CN, CS ve OC/kapsaisinin akut solunmasına maruz kalma hakkındaki nicel veriler, üç aktif bileşenin solunum sistemi üzerinde toksik etkilere neden olabileceğini göstermiştir. Üç içerik de solunduğunda, insanlarda ve laboratuvar hayvanlarında boğaz ağrısı, irritasyon, öksürük, sekresyon artışı, nefes darlığı, solunum durması, akciğer ödemine sebep olabilir. Kapsaisinin akut solunum toksisitesini incelemek amacıyla yapılan, bazı insan çalışmalarında geçici solunum yolu daralması (bir dakikadan az) ve bazı hayvan çalışmalarında daha uzun süren solunum yolu daralması gösterilmiştir; astım atağını tetikleyebilir. Özetle solunum sisteminde meydana gelen etkiler; ağız-burunda yanma, geçici yutma kaybı, boğazda yanma hissi, öksürük, hapşırma, tükürük salgısında artış, burun akıntısı, hapşırma, boğulma hissi, nefes almada zorluk, bronkokonstriksiyon/spazm, özellikle astım hastalarında solunum yetersizliği riski, kısa soluma sendromu olarak bildirilmiştir. Akut pulmoner ödem ve asidoz ise temel ölüm nedenidir.

- **Biber gazının Dolaşım sistemine etkisi**

Sempatik sinir sitemi deşarjına bağlı olarak, ani kan basıncı yükselmesi, nabızda hızlanma şeklinde başlar. Yoğun gaza maruz kalma sonucu, aşırı nefes alma zorluğu sürerse, akciğer ödemi olarak bilinen ani sol kalp yetersizliği gelişebilir. Etkilenme devam ettiği takdirde, nabızda yavaşlama, kan basıncında düşme meydana gelebilir. Yüksek dozlarda, kalpte tehlikeli ritim bozuklukları gelişebilir. Özellikle koroner kalp hastalığı bulunan insanlarda, en tehlikeli ritim bozukluğu olan ve ventrikülerfibrilasyon olarak bilinen, ani ölüme yol açan ritim bozukluğu gelişebilir. Vücutta aşırı sempatik aktivite, hipertansiyon, şeker hastalığı gibi önemli risk faktörleri bulunan insanlarda kalp krizini(miyokardinfarktüsü) tetikleyebilir.

Gezi parkı olayları sırasında, biber gazı sadece gaz bombası olarak değil, TOMA'lardan fışkırtılan tazyikli suyun içine konsantre biber gaz karıştırılarak da kullanılmıştır. Biber gazı karıştırılmış suya maruz kalanlarda, ciltte 2. dereceye kadar olan yanık etkisi görülmüştür.

Yapılan hayvan deneylerinde göz yaşartıcı gazların dakikada 25000 - 150000 mg/m3 solunması sağlıklı yetişkinlerin % 50'sinde ölüme neden olduğu gözlenmiştir. Capsaicin'in öldürme dozu (ağız yolu ile alımda) insanlar için 0.5-5 g/kg arasında değişmektedir. Astımlı bir hastada ve bronşioliti olan bir erişkinde hızlı gelişen ölümün nedeni olarak biber gazı bildirilmiştir.

AmericanCivilLibertiesUnion of Southern California – ACLU'nun (Güney Kaliforniya Sivil Özgürlükler Birliği) hazırladığı bir raporda 1993- 1995 yılları arasında, biber gazına maruziyet sonucu 26 ölüm olgusu kaydedilmiştir. Bu kimyasalların toksik etkileri üzerine birçok çalışma yapılmış ve halen yapılmaya devam ederken, yayınlanan birçok bilimsel makalede de ölüme neden olduğu bildirilmiştir.

19 Aralık 2000 tarihinde, 20 cezaevine birden yapılan, 30'u tutuklu 32 kişinin öldüğü, yüzlerce kişinin yaralandığı operasyonlarda da bilirkişi raporlarına göre öldürücü dozda gaz

bombası kullanıldığı ortaya konmuştur.

Ülkemizde bu gazlarla ilgili bilimsel çalışmalar vardır. Bir toplumsal gösteri sonrası Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) İstanbul temsilciliğine başvuran biber gazına maruz kalmış 64 olgunun erken dönem bulguları üzerine yapılan çalışmada, olguların % 72'sinde tespit edilen sağlık sorunlarının literatürde bildirilen biber gazı ve diğer göz yaşartıcı gazların meydana getirdiği erken dönem bulgularla uyumlu olduğu bulunmuştur (Ünüvar ve ark, 2011).

Türk Toraks Derneği'nin desteklediği ve Prof. Dr. Peri Arbak tarafından yürütülen, "Göz Yaşartıcı Gazla Karşılaşan Bireylerin Solunum Sistemi Yakınmaları ve Bulguları" başlıklı bilimsel araştırma projesi, 2012 yılının Mart ve Nisan aylarında, İstanbul'da Birleşik Metal-İş, Ankara'da ise Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası üyeleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tümü erkek 120 bireye, mesleki astım anketi (NIOSH), solunum fonksiyon testleri ve arteryel tansiyon ölçümleri uygulanmış, göz yaşartıcı gazla karşılaşma öyküleri alınmış ve istekli olanlara akciğer filmleri çekilmiştir. Olguların tüm yaşamları boyunca gazla karşılaşma sayıları ortalama 8.5, son iki yılda 5.6'dır. Özetle bu çalışmanın bulguları, gazla karşılaşmanın solunum fonksiyonları üstünde neredeyse sigara kadar olumsuz ve kalıcı etkileri olduğunu göstermiştir.

- **Diğer sistem etkileri**
- Midede irritasyon ile bulantı kusma, diare,
- Hipertansiyon atağı
- Kan basıncında ani iniş çıkışlar
- Asidoz
- Hipotermi
- Kalp yetmezliği/karaciğer hasarı
- Kardiyak ve solunum semptomlarınınanksiyete ve panik atağa neden olduğu bildirilmektedir.

- Motor kontrol kaybı ve Santral Sinir Sisteminde de hasarlar bildirilmiştir
- **Biber gazına bağlanan bazı ölümler:**
- **1 Mayıs 2007- İbrahim Sevindik, 75 yaş, toksik etki ile öldü, (medyada havasız kalarak diye yansıdı)**
- **4 Nisan 2009- Mustafa Dağ, gaz kanisterinin (bombası) kafasına çarpmasıyla öldü,**
- **12 Haziran 2009- Hatice İdin (54) toksik etki ile öldü (medyada hipertansiyon hastasıydı şeklinde yer aldı).**
- **9 Ekim 2009- Mehmet Uytun (18 aylık) gaz kanisterinin (bombası) kafasına çarpmasıyla öldü,**
- **27 Nisan 2011/Kazım Şeker (60) toksik etki ile öldü (medyada kalp krizi geçirerek öldü şeklinde yer aldı)**
- **31 Mayıs 2011/ Metin Lokumcu (54) toksik etki ile öldü (medyada kalp krizi geçirerek öldü şeklinde yer aldı)**
- **28 Ağustos 2011/ Yıldırım Ayhan (40) gaz bombasının göğsüne çarpmasıyla öldü**
- **21 Mart 2012/ Hacı Zengin (55) toksik etki ile öldü, (medyada solunum rahatsızlığına bağlı olarak ölüm bildirildi)**
- **30 Mayıs 2012 / Çayan Birben (30) toksik etki ile öldü (medyada astım krizine neden olduğu şeklinde yer aldı).**
- **Tedavi:**
- Biber gazına maruz kalındığında hemen ortamdan uzaklaşılmalı, temiz havaya çıkılmalıdır. Giysiler çıkarılarak maruz kalan bölge ılık su ve sabunla bolca yıkanmalıdır.
- CS'ye maruz kalındığında su ile temas deri bulgularını alevlendirir; bu nedenle hafif alkali bir solüsyon kullanılabilir (% 6 sodyum bikarbonat, % 3 sodyum karbonat, % 1 benzalkoniumklorid).
- Biber gazına maruz kalındığında gözler hızla ve bol suyla ya da % 0.9'luk sodyum klorür ile en az 15 dakika süreyle yıkanarak kimyasal madde gözden uzaklaştırılmalıdır. Ma-

ruz kalan gözde kontakt lens var ise hemen çıkarılmalıdır. Müteakip değerlendirme ve tedavi için göz hekimine başvurulmalıdır.

Biber gazı etkileri konusunda Türkiye dışında birçok araştırma yapılmış ve biber gazının yaşamı tehdit eden ve ölüm meydana geldiğini rapor eden yayınların başlıcaları şu şekildedir.

- *Steffee CH, Lantz PE, Flannagan LM, Thompson RL, Jason DR. Oleoresin capsicum (pepper) spray and "in-custody deaths".Am J Forensic Med Pathol. 1995*
- *Pepper spray and In-Custody deaths. In science and technology. Granfield J, International association of Chiefs of Police, Alexandria, VA, 1994*
- *Oleoresin capsicum (pepper) spray and "In Custody Deaths." SteffeeCH, Am J Forensic Med Pathol 1995*
- *Toxicologic evaluation of pepper spray as a possible weapon for the Dutch police forces. Risk assessment and efficacy. Busker RW, Am J Forensic Med Pathol 1998*
- *Unexpected death related to restraint for excited delirium: a retrospective study of deaths in police custody and in the community. Pollanen MS, CMAJ 1998*
- *Sudden death caused by an oleoresin capsicum spray. Niemcunowicz J A, Arch Med SadowejKryminol. 2009*
- *Pepper-spray induced respiratory failure treated with extracorporeal membrane oxygenation. Billmire DF, Pediatrics 1996*
- Accidental pepper spray discharge in a emergency department. Heck A, J EmergNurs 1995